

ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΑΨΙΤΗ

ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ

“ΠΑΓΑ ΛΑΛΕΟΥΣΑ,,
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 1989

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

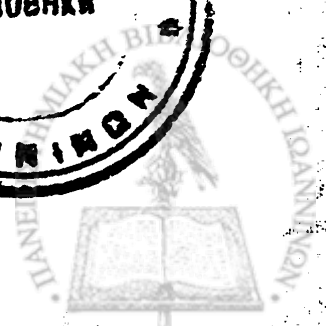

026000197093

Αριθμ. Εισαγ. 135573

K 530

Αρ. ερωτ. 12, 00

ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΑΨΙΤΗ

ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ

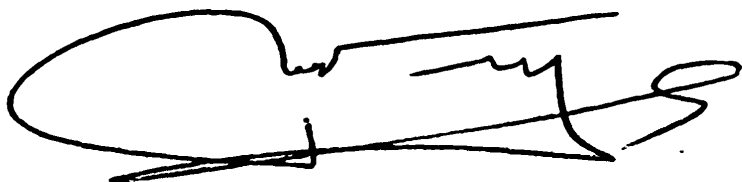
“ΠΑΓΑ ΛΑΛΕΟΥΣΑ,
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 1989

ΚΑΘΕ ΓΝΗΣΙΟ ΑΝΤΙΤΥΠΟ ΦΕΡΕΙ ΤΗΝ
ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

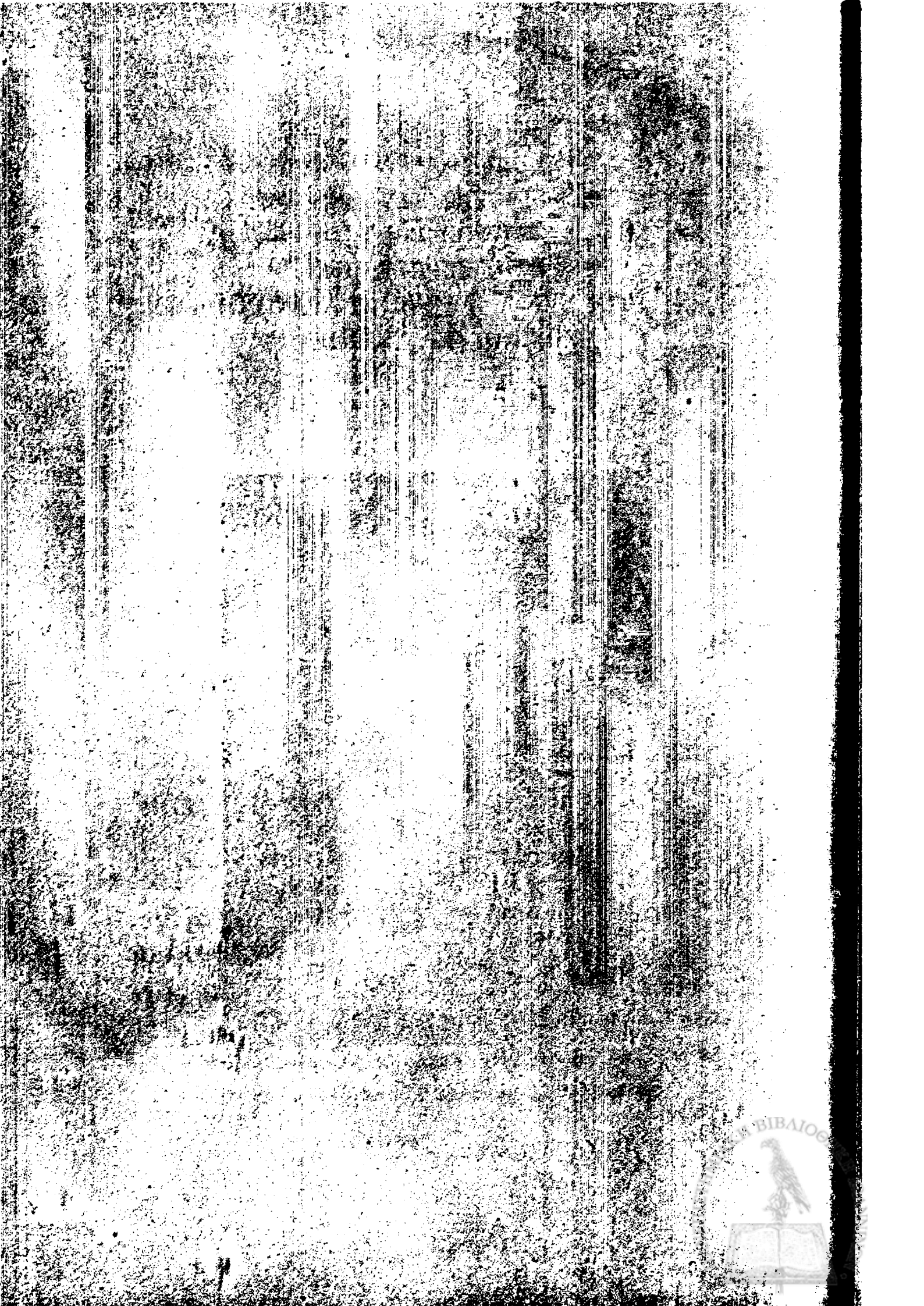
PRINTED IN GREECE COPYRIGHT BY BASIL KRAPSITIS,
THEMISTOKLEOUS 74, ATHENES 106 81, GREECE.

Δ)νση τοῦ Συγγραφέως: Θεμιστοκλέους 74, Ἀθήνα 106 81 καὶ
στά γραφεῖα τοῦ Πνευματικοῦ Συλλόγου «Οἱ φίλοι τοῦ Σου-
λίου», Πολυτεχνείου 8, ὄροφος 6ος, Ἀθήνα, Τ.Κ. 104 39
Τηλέφ. 52.28.437, ὥρες 8.30 μέχρι 10.30 πρωινές.

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ
ΣΤΗΝ ΙΕΡΗ ΜΝΗΜΗ
ΤΟΥ ΕΠΙΦΑΝΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΗ
ΚΩΝ)ΝΟΥ ΧΡ. ΣΚΕΝΔΕΡΗ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Α' ΠΟΙΗΣΗ

- 1) «ΑΣΤΡΟΦΕΓΓΙΕΣ», Γιάννινα, 1951, σελ. 48.
- 2) «ΙΚΕΣΙΑ», Γιάννινα, 1953, σελ. 62.
- 3) «ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗ ΜΕΛΩΔΙΑ» (παιδική ποίηση), Γιάννινα, 1960, σελ. 64.
- 4) «ΟΔΥΝΗ ΚΑΙ ΦΩΣ», Ἀθήνα, 1962, σελ. 62.
- 5) «ΤΑ ΤΕΙΧΗ», Ἀθήνα 1971, σχῆμα 4ον, σελ. 48.
- 6) «ΩΔΗ ΚΑΙ ΕΠΙΓΝΩΣΗ», Ἀθήνα, 1975, σελ. 32.
(Τὰ κείμενα τῶν ἀνωτέρω Συλλογῶν, πλὴν τῆς συλλογῆς «Ἀνοιξιάτικη Μελωδία», ἀπέτελεσαν τὸ περιεχόμενον τῆς Συλλογῆς «ΣΤΟΧΑΖΟΜΑΙ ΤΟ ΣΥΜΠΛΗΝ ΓΙΑ ΕΝΑ ΔΡΟΜΟ», Ἀθήνα, 1975, σελ. 198)!
- 7) «ΣΤΙΞΕΙΣ», Ἀθήνα, 1976, σελ. 36.
- 8) «ΦΩΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ», Ἀθήνα 1981, σελ. 32.
- 9) «Ο ΜΥΘΟΣ», Ἀθήνα, 1982, σελ. 32.
- 10) «Ο ΟΡΦΕΑΣ ΔΕ ΓΥΡΙΣΕ ΠΙΣΩ», Ἀθήνα, 1983, σελ. 32.
- 11) «Ο ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΜΑΣ», Ἀθήνα, 1984, σελ. 32, σχῆμα 4ο.
- 12) «ΤΗΣ ΕΡΗΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ», Ἀθήνα, 1985, σελ. 32.
- 13) «ΑΥΤΟΣ Ο ΚΟΣΜΟΣ... ΗΛΙΕ ΜΟΥ! ΗΛΙΕ ΜΟΥ», Ἀθήνα 1985, σελ. 32, σχῆμα 4ο.
(«ΕΝΑΤΕΝΙΣΗ ΣΤΑ ΨΗΛΑ» — ποιητικὲς συνθέσεις — ἀνοδηροπέευση τῶν ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ.θ. 7—12 συλλογῶν, Ἀθήνα, 1986, σελ. 160).
- 14) «ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ» (Ἀφιέρωμα στὴν Κύπρο), Ἀθήνα 1987, σελ. 16, σχ. 70X100.

- 15) «ΙΔΕ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ», Ἀθήνα 1988, σελ. 16, σχ. 70X100.
- 16) «ΑΠΟΣΒΗΣΕ Η ΦΛΟΓΑ Η ΠΕΡΗ», Ἀθήνα 1986, σελ. 16.

Β' ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

- 1) «ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ», Ἀθήνα 1977, σελ. 139.

Γ' ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ

- 1) «ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ», Ἀθήνα, α' ἔκδοσις 1960, σελ. 396, καὶ β' ἔκδοσις Ἀθήνα, 1970, σελ. 348.
- 2) «ΑΝΕΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΣΟΥΛΙ», Ἀθήνα, α' ἔκδοσις 1965, σελ. 173, β' ἔκδοσις 1966 καὶ γ' ἔκδοσις 1972.
- 3) «ΤΟΠΙΑ ΚΑ ΨΥΧΗ», Ἀθήνα, 1968, σελ. 248.

Δ' ΙΣΤΟΡΙΑ

- 1) «Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ». Τόμος Α', Ὀμβριτιλος (1600—1803), Ἀθήνα, 1982, σελ. 176. Τόμος Β' με τίτλο: «ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ ΣΤΑ ΕΦΤΑΝΗΣΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ (1804—1822)», Ἀθήνα, 1982, σελ. 182. Καὶ τόμος Γ' με τίτλο: «ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΠΟΥΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ» (1923—1983), Ἀθήνα, 1983, σελ. 296. (Ἐπισημαίνεται ὅτι λόγω ἐξαντλήσεως τοῦ περιορισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐκδοθέντων ἀντιτύπων, ἠλόγικτρο τὸ ἔργον, συμπληρωμένο καὶ ἐμπλουτισμένο με σπάνιες γραφοῦρες, θά κληρονομήσει τὸ 1990 σὲ ἕνα τόμον με τὸν τίτλον «Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ» (1600—1913). σχ. 4ον σελίδων 450 περίπου.
- 2) «ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ», Ἀθήνα, σχῆμα 4ο, σελ. 88, α' ἔκδοσις 1971 καὶ β' ἔκδοσις 1972.

- 3) «ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΑ», τόμοι Α' και Β', Ἀθήνα 1972, και β' ἔκδοσις ὑπερπολυτελής, εἰκονογραφημένη και συμπληρωμένη, σὲ σχῆμα 4ον, και σὲ ἓνα τόμο, Ἀθήνα 1973, σελ. 406.
- 4) «ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΑΛΟΓΕΡΟΥ ΣΑΜΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΥΓΚΙΟΥ», Ἀθήνα 1974, σελ. 52 (βλέπετε ἀναδημοσίευση συμπληρωμένη στήν ἑφημερίδα «Ο ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ», Γιάννινα 1979, φύλλα τῆς 8, 15 και 29.9.1979 και 6, 13, 20, 27.10.1979, ἔπως και σὲ φύλ. τῆς 3.11.79).
- 5) «Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1854 ΣΤΗ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ», Ἀθήνα 1976, σελ. 54.
- 6) «ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ», Ἀθήνα 1976, σελ. 23.
- 7) «ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ...» (Ἱστορικά τῶν Ἰωαννίνων και ἰδιαίτερα τῶν συνθηκῶν τῆς ἀπελευθερώσεώς τους 1912—1913).
- 8) «Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ», Ἀθήνα, 1985, σελ. 247.
- 9) «ΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΤΣΑΜΗΔΕΣ ΤΗΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ» (ΙΕ' ΜΕΧΡΙ Κ' ΑΙΩΝΑ), Ἀθήνα, 1986, σελ. 240 + 32 σελίδες. Φωτογραφικό Λεύκωμα 49 Προκρίτων Παραμυθιάς.
- 10) «ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ», Ἀθήνα, 1986, σελ. 56.
- 11) «Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ», Ἀθήνα, 1988, σελ. 248+32 σελ. φωτογραφικό Λεύκωμα.

Ε' ΜΕΛΕΤΕΣ

- 1) «ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΛΥΡΙΚΟΙ», Γιάννινα: α' ἔκδοσις 1955, β' ἔκδ. 1958 και γ' ἔκδοσις, Ἀθήνα, 1970, σελ. 307.
- 2) «ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ...» (βλ. και ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 8) μὲ ὑπότιτλο: Ἱστορικά τῶν Ἰωαννίνων και ἡ ἀπελευ-

- θέρωσή τους στην ποίηση. Σχῆμα 4ον, Ἀθήνα, 1980, σελ. 136. Πρόκειται γὰρ συμπληρωμένη καὶ τροποποιημένη ἔκδοσις τοῦ ἔργου «ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ» ποὺ σὲ σχῆμα 8ον ἐκδόθηκε στὰ Γιάννινα τὸ 1957 μὲ σελ. 48, τὸ 1970 στὴν Ἀθήνα μὲ σελ. 190 καὶ τὸ 1980, σχ. 4ον, σελ. 136.
- 3) «ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΗ ΡΑΨΩΔΙΑ», ἔκδ. 1958, Γιάννινα, σελ. 44 (Ἱστορικὸν σύντομα τοῦ Σουλίου καὶ περιγραφή τοῦ ἐθίμου τοῦ γάμου).
 - 4) «ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ», Ἀθήνα 1969, σελ. 30, ὁμιλία τῆς 7ης Μαΐου 1969 στὴ μεγάλη αἴθουσα τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, μὲ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας καὶ ἀποτελεῖ ἔκδοσις, ὑπ' ἀριθ. 27.
 - 5) «Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ», ὁμιλία, Ἀθήνα 1972.
 - 6) «Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ», Ἀθήνα 1973, σελ. 32.
 - 7) «ΖΩΗΣ ΠΑΝΟΥ» — ὁ Παραμυθιώτης ὄπλαρχηγὸς τοῦ Εἰκροσιένα καὶ Νέστορας τῶν Σουλιωτῶν (1766—1846), μονογραφία, Ἀθήνα 1973, σελ. 140.
 - 8) «ΘΕΣΠΡΩΤΟΙ ΛΟΓΙΟΙ», Ἀθήνα, 1976, σελ. 134.
 - 9) «ΛΟΓΟΙ ΕΘΝΟΚΟΙ» (25 Μαρτίου — 28 Ὀκτωβρίου), ὁμιλίαι, Ἀθήνα 1976, σελ. 32.
 - 10) «ΜΝΗΜΗ ΣΩΤΗΡΙΟΥ Γ. ΒΟΥΛΓΑΡΗ», Μεγάλου Εὐεργέτη Παραμυθιάς, Ἀθήνα 1976, ἔκδοσις «Πνευματικοῦ Συλλόγου «ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ», στὴ σειρά «ΔΟΞΑ ΣΟΥΛΙΟΥ», σχῆμα 4ον, σελ. 30.
 - 11) «ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ι. ΚΑΛΟΥΔΗ», Μεγάλου Εὐεργέτη Σουλίου, Ἀθήνα 1976, ἔκδοσις ὡς ἄνω, σχῆμα 4ον, σελ. 31.
 - 12) «ΜΝΗΜΗ ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΧΡ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ», Μεγάλου Εὐεργέτη Σουλίου καὶ «ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΝΩΣΕ-

- ΩΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟ ΣΟΥΛΙ»,
 Ἀθήνα 1987, σχ. 4ον, σελ. 58.
- 13) «ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΤΟΥΠΗΣ, ὁ Ποποδίτης ὀπλαρχηγός τοῦ 1912—1913», Ἀθήνα 1978, ἔκδοσις ὡς ἄνω, σχῆμα 4ον, σελ. 16.
- 14) «ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟῦ ΣΥΛΛΟΓΟῦ «ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟῦ ΣΟΥΛΙΟΥ» Α΄ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ 1971 — 1981», Ἀθήνα 1982, ἔκδοσις ὡς ἄνω, σχῆμα 4ον, σελ. 80.
- 15) «ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ 1970—1972» Ἀθήνα 1972, σελ. 20, ἔκδοσις τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων.
- 16) «ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ 1970—1972», Ἀθήνα 1974, ἔκδοσις τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, σελ. 16.
- 17) «ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ (ἡ ζωὴ, τὸ ἔργον καὶ μιὰ ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία του)», Ἀθήνα 1976, σελ. 86.
- 18) «ΛΟΓΙΟΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ», ἔκδοσις ὑπερπολυτελῆς σὲ σχῆμα 4ον. Τόμος Α΄ (1430—1912), Ἀθήνα 1979, σελ. 432 καὶ Τόμος Β΄ (1913—1950) καὶ ὡς συμπλήρωμα τοῦ Α΄ τόμου, Ἀθήνα 1981, σελ. 198.
- 19) «ΘΩΜΑΣ ΑΘΑΝ. ΠΑΣΧΙΔΗΣ» (1836—1890), Ἀθήνα, 1978, σχῆμα 4ον, σελ. 24.
- 20) «ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ» (1913—1986), 1986, σελ. 264.

ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΕΠΙΜΕΛΕΙΤΑΙ
 Ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΨΙΤΗΣ

- α) «ΜΝΗΜΗ ΣΟΥΛΙΟΥ» ἔκδοσις ὑπερπολυτελῆς τοῦ «Πνευματικοῦ Συλλόγου ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟῦ ΣΟΥΛΙΟΥ»,

σχῆμα 4ον. Τόμοι Α' 1971, Β' 1973, Γ' 1976, Δ' 1978, Ε' 1980 καὶ ΣΤ' 1985.

ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΑΨΙΤΗ

- 1) ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ: «Δύο ποιητές τῆς Ἐπαρχίας — «ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΚΚΙΝΗΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΨΙΤΗΣ», Αἴγιον, 1957, σελ. 32.
- 2) ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΙΑΔΗ: «ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΨΙΤΗΣ», Ἀθήνα 1960, σελ. 24.
- 3) Ι. Ν. ΘΕΟΧΑΡΗ: «ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΑΨΙΤΗ», Ἀθήνα 1968, σελ. 28.
- 4) Σ. ΜΑΡΑΝΤΟΥ: «Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ '40 — ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΨΙΤΗΣ», Ἀθήνα 1971, σχῆμα 8ον, σελ. 172.
- 5) ΕΛΕΝΗΣ Π. ΓΥΖΗ: «ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΨΙΤΗΣ, Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ», α' ἔκδοση 1979, Ἀθήνα, σχῆμα 4ον καὶ β' ἔκδοση συμπληρωμένη, σχῆμα ὡς ἄνω, σελ. 32.
- 6) ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΡΑΒΙΔΑ: «Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΑΨΙΤΗ ΑΠ' ΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΣΤΟ ΦΩΣ», Ἀθήνα 1984, σελ. 62.
- 7) Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗ: «ΚΡΙΤΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ», Ἀθήνα, 1984, σελίδες 262, ὅπου περιλαμβάνει συνθετικὴ μελέτη γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Βασίλη Κραψίτη (σελ. 133—144).
- 8) ΚΩΝ)ΝΟΥ ΙΩ. ΜΗΤΣΙΩΝΗ: «ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΨΙΤΗΣ Ο ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΗΣ», Ἀθήνα 1986, σελ. 32.
- 9) ΑΛΕΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: «ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΑΨΙΤΗ» (1951—1986), Ἀθήνα,

1987, σελ. 282 + Φωτογραφικό Λεύκωμα, σελ. 282
—302.

- 10) ΜΙΧΑΛΗ ΒΑΣ. ΜΠΡΟΥΠΗ: «ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ Α΄ ΟΙΚΟΥΜ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΠΡΟΣ ΤΟ ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΑΨΙΤΗ ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ» Ἀθήνα, 1987, σελ. 24.
- 11) ΣΤΡΑΤΗ ΑΘΑΝΑΣΑΚΟΥ: «ΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΤΣΑΜΗΔΕΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ» (Κριτική ἐπιστολή ἑμωνόμου ἔργου τοῦ κ. Βασίλη Κραψίτη). Ἀνατ. ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΣΤΗΡ» τ. 19, σελ. 294—296.

ΓΙΑ ΕΚΔΟΣΗ

- 1) ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΟΥ (ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΠΡΩΤΟ: 1939—1946).

ΓΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ

«Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ» (βάσει νέων στοιχείων καὶ μὲ σπάνιες γραβοῦρες).

Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΗ ΚΩΝ) ΝΟΥ ΧΡ. ΣΚΕΝΔΕΡΗ

Γεννήθηκε τὸ 1864 στὴ Μοσχόπολη τῆς Κορυτσᾶς, σπούδασε δὲ καὶ ἀποφοίτησε (1888) τῆς Πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς (Κωνσταντινουπόλεως). Ὑπῆρέτησε δάσκαλος σὲ Σχολεῖα τῆς Βορ. Ἡπείρου, ἐργαζόμενος παράλληλα καὶ ἐθνουσιαστικὰ γιὰ τὴν ἐξουδετέρωση τῆς ἐπικίνδυνης, στὸν ἐκεῖ χῶρο, δράσεως τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας. Ἀπὸ τὸ ἔτος 1891 ἐγκαταστάθηκε μόνιμα στὴν Κορυτσά, ὅπου ἴδρυσε τυπογραφεῖο καὶ βιβλιοπωλεῖο, συνεχίζοντας τὸν κατὰ τῶν ξένων ἀγῶνα του καὶ μὲ τὴν ἐδῶ ἐκδοση τῆς ἐφημερίδας του «ΠΕΛΑΣΓΟΣ».

Ὅλη του τὴ ζωὴ τὴν ἀνάλωσε στὴν προσφορὰ ἀτίμητων ὑπηρεσιῶν στὴν Ἑλληνικὴ πατρίδα, ὡς ἀγωνιστῆς τοῦ Μακεδονικοῦ (1903—1909) καὶ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ (1914) Ἐθνικοῦ ἀγῶνα. Ὑπῆρξε Ἱερολοχίτης. Τὸν Μάιο τοῦ 1914, ἐκπροσωπώντας τὴν Κορυτσά, ἔλαβε μέρος στὸ ὑπὲρ τὸν Γεώργιο Ζωγράφου ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ στὸ ΔΕΛΒΙΝΟ, ὅπου ἐπικυρώθηκε τὸ «ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ» τῆς 17.5.1914, τὸ ὁποῖο καὶ ἀπέτελεσε τὸν τίτλον ἰδιοκτησίας τῆς Ἑλλάδας στὴ Βόρεια Ἡπειρο. Στὴν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1914, ὅπου ἡ Βόρ. Ἡπειρος ἀπέτελεσε ἀναπόσπαστο τμῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους περίοδο, ὁ Κων) νος Σκενδέρης μετείχε τοῦ Κοινοβουλίου του ὡς Βουλευτῆς τοῦ Νομοῦ Κορυτσᾶς, τοῦ ὁποῖου εἶχεν ἐκλεγεί βουλευτῆς κατὰ τὴν πρώτην ἐκλογή τῆς 31.3.1915 καὶ κατὰ τὴ δεύτερη τῆς 7.12.1915.

Μετὰ τὴν ἀτυχή ἐξέλιξη τοῦ ὅλου Βορειοηπειρωτικοῦ θέματος καὶ τὴν παράδοση τῆς Κορυτσᾶς στοὺς Ἀλβανούς, ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα συνεχίζοντας μέχρι τὸ 1947

τὴν ἔκδοσιν τῆς ἑφημερίδας τοῦ «Πελασγός» μὲ τὸ νέο (στὴν Ἀθήνα) τίτλο τῆς «ΠΕΛΑΣΓΟΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ». Ἄς σημειωθεῖ ὅτι «τὴν ἴδια περίοδον ἐξεδίδονταν Ἀλβανιστί» (ὡπως σὲ αὐτοβιογραφικὸ τοῦ σημείωμα περιγράφει) τρεῖς ἑφημερίδες ποὺ τυπώνονταν σὲ τελειότατα τυπογραφεῖα μὲ δαπάνες τῶν Κυβερνήσεων Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας. Στὴν περίοδον 1931—1937 ἐξέδιδε τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ περιεχομένου Ἡμερολόγιον «ΠΕΛΑΣΓΟΣ». Ὡς λαμπρὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος ἐξέδωκε τὰ ἐξῆς ἔργα: α) «Ἡ Ἱστορία τῆς Μοσχοπόλεως», πρώτη ἔκδοσιν τὸ 1906 καὶ συμπληρωμένη δευτέρη ἔκδοσιν τὸ 1928 στὴν Ἀθήνα. β) «Ἱστορία τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος», Ἀθήνα, 1929. γ) «Λεύκωμα καὶ Ἱστορία τοῦ Ἁγίου Ὄρους», καὶ δ) «Λεύκωμα Ἀγωνιστῶν Βορείου Ἠπείρου». Παράλληλα σημαντικῶν περιεχομένου ἄρθρα καὶ μελετήματά του εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος στὸν Τύπον τῆς ἐποχῆς του.

Στὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησιν ἀντιπροσώπευε τὸν Βορειοηπειρωτικὸν Σύλλογον «ΒΟΣΤΩΝΗ». Ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτὴς τῶν Σωματείων: 1) «Πανελλήνιος Ἐνωσις Ὀπλαρχηγῶν». 2) «Σύλλογος Βορειοηπειρωτῶν Ἀθηνηῶν» (Πειραιῶς, Μακεδονίας καὶ Ἁγίου Ὄρους), τοῦ ὁποῦ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Πρόεδρος. 3) «Βορειοηπειρωτικὸς Σύλλογος «ΣΕΛΑΣΦΟΡΟΣ», τοῦ ὁποῦ ὑπῆρξε ἐπίτιμος Πρόεδρος. Μὲ τὸ Μητροπολίτη Κορυτσᾶς — Πρεμετῆς — Μοσχοπόλεως ἔπαιρνε μέρος στὶς συνεδριάσεις τῶν: α) «Ἰγνασεί Μετζελή» (Διοικητικὸ Συμβούλιον) καὶ β) «Τιτζαρέτ Ὀντασί» (Ἐμποροδικεῖον). Ὑπῆρξε ἐπίτιμος μεταφραστὴς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος.

Σὲ ἡλικίαν 76 χρόνων ἔλαβε μέρος στὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940—1941, ὑπηρετώντας μὲ εἰδικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως στὴν Κορυτσά. Τὸ 1956 ἀντιπροσώπευσε στὴν Ἀθήνα τὰ μὲ τίτλον «Ἀπελευθέρωσις — Δωδώνη» Ἐνωμένον Σωματεῖον τοῦ Σικάγου — Ἀμερι-

κῆς. Ἐτυχε τῶν κατωτέρω διακρίσεων, ἦτοι: α) Τοῦ παρασῆμου τῆς Αὐτόνομης Ἡπείρου, 1914. β) Τοῦ Σιδηροῦ Σταυροῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα 1903 καὶ ἄλλου τοῦ ἴδιου ἀγῶνα τοῦ 1909. Καὶ γ) Ἀπὸ τῆν Ἑλληνικῆ Κυβέρνηση τοῦ παρασῆμου τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος Φοίνικος (1948). Ἡ ἐθνικὴ του προσφορά τιμήθηκε ἀπὸ τῆν Ἑλληνικῆ Κυβέρνηση καὶ μὲ τῆ δωρεὰ ἐνὸς ἀγροκλήματος τοῦ Δημοσίου στὴν περιουχί τῆς Γλυφάδας (Ἀθήνα).

Πέθανε τῆν 27.8.1959 καὶ κηδεύτηκε μὲ δημόσια δαπάνη τῆν ἐπόμενῃ μέρᾳ στὸ Α' Νεκροταφεῖο τῆς Ἀθήνας σὲ τάφο πρὸς «τιμῆς ἔνεκεν» γιὰ τὶς ἐθνικὲς του ὑπηρεσίας πρόσφερε ὁ Δῆμος Ἀθηναίων. Στὴν ἐδῶ περίπτωση εἰδικεύεται: ὅτι θάσαι τῆς ὑπ' ἀριθ. 716) 1977 πράξεως τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου πρὸς ἐγκρίθηκε μὲ τῆν ὑπ' ἀριθ. 26361) 77 ἀπόφαση τοῦ Νομαρχικοῦ Διαμερίσματος Ἀθηνῶν. ἔγινε ἡ ἀνακαμιδῆ τῶν ὁσίων τοῦ Κων) νου Σκενδέρη καὶ ἡ προσωρινὴ τοποθέτησή τους στὸ Ὁστεοφυλάκειο τοῦ Νεκροταφείου, προκειμένου, κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 173879) 5. 10.1978 ἔγγραφου τοῦ Δήμου Ἀθηναίων πρὸς τῆν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος, τελικὰ νὰ τοποθετηθῶν στὸ γιὰ ἴδρυση εἰδικὸ «Μαυσωλεῖο Ἐπιφανῶν», λόγῳ τῶν Ἐθνικῶν Ὑπηρεσιῶν πρὸς πρόσφερε ὁ νεκρὸς Κων) νος Σκενδέρης. (Σχετικὰ γιὰ τὸ «Μαυσωλεῖο Ἐπιφανῶν στὸ Δῆμος» βλ. ἔφημ. «ΤΑ ΝΕΑ» φύλ. τῆς 16.6.1979).

Τὸν ἐπικήδειο λόγο ἐκφώνησε ὁ Μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου ἀείμνηστος Παντελεήμων. Πλήθος σχετικῶν ψηφισμάτων κλπ. ὀδησιεύτηκαν σὲ διάφορες ἔφημερίδες, καὶ συγκεκριμένα: 1) «Ἀπογευματινὴ» φύλ. τῆς 29.8. 1959: «...Ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος καὶ λοιπαὶ Βορειοηπειρωτικὲς Ὄργανώσεις... ἐπὶ τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ Κων. Σκενδέρη ἀναλιόσαντος ὀλόκληρον τῆν ζωὴν του ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὡς ἀγωνιστῆς τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ Ἡπειρωτικοῦ Ἀγῶνος τοῦ

1914, ως Ίερολοχίτης και Γραμματεὺς τοῦ ἐν Δελφίνῳ Πανε-
 πειρωτικοῦ Συνεδρίου τοῦ ἀποτελέσαντος τὴν Ἐθνικὴν Συ-
 νέλευσιν τῆς Ἀυτονομου Ἠπείρου, ὡς πρώτην βουλευτῆς
 Βορείου Ἠπείρου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ... ψηφίζουσιν...».
 2) «Καθημερινή» (28.8.1959), 3) «Ἐλευθερία» (28.8.
 1959), 4) «Τὸ Βῆμα» (28.8.1959 καὶ 29.8.1959), 5)
 «Ἔστια» (29.8.1959), 6) «Ἀκρόπολις» (30.8.1959), 7)
 «Ἑλληνικὸς Βορρᾶς» Θεσσαλονίκης, φύλ. τῆς 30.8.1959:
 «...ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος ὁ
 ἀείμνηστος, διεκρίνετο διὰ τὰ πατριωτικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα,
 ἐργασθεὶς ἐπὶ μίαν δλόκληρον πεντηκονταετίαν διὰ τὴν
 ἀπελευθέρωσιν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος Κορυτσᾶς, τὴν
 ὁποίαν δι' ὀλίγον εἶδεν καὶ ἐχαιρέτησεν ἐλευθέραν, ἐκλεγείς
 μάλιστα καὶ βουλευτῆς αὐτῆς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κοινοβού-
 λιον...», 8) «Ἠπειρωτικὸς Ἀγὼν» Ἰωαννίνων κ.ἄ. Εἰδι-
 κεύουμε κατωτέρω τὸ ὑπὸ 8.10.1959 ψήφισμα τῆς Γενικῆς
 Συνελεύσεως στὸ Μέγαρο Ζαπτείου τῆς Ἀθήνας τοῦ: «Ἀ-
 νωτάτου Ἐθνικοῦ Συντονιστικοῦ Ὄργανισμοῦ Ἐνιαίας Ἠ-
 πείρου», ποῦ κατέληγε: «Ὁ Κων)νος Σκενδέρης δὲν ἀπέθανε,
 ἀλλὰ θὰ ζῆ αἰῶνια εἰς τὰς ψυχὰς ὅλων τῶν ἐλευθέρων καὶ
 ἀλυτρώτων Ἠπειρωτῶν, οἱ δὲ Ἐθνικοὶ ἀγῶνες του, θὰ ἀ-
 ναγραφοῦν εἰς τὰς χρυσὰς δέλτους τῆς Ἱστορίας, πρὸς διαρ-
 κῆ ὑπόμνησιν καὶ λαμπρὸν παράδειγμα εἰς τοὺς ἐπιγενόμε-
 νους». Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν 14 χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατό του,
 ὁ Παιδαγωγὸς Εὐριπίδης Σούρας, ἔγραψε γὰρ τὸν Κ.
 Σκενδέρη ἐπιγραμματικά: «Ἡ Μοσχόπολις ὑπῆρξε τὸ Κέν-
 τρον τῶν ἀγωνιστικῶν του δραματισμῶν».

Ἐπίσης διασώζουμε (καὶ ἡ εἰδίκευση στὸ ἐλάχιστο τῶν
 τιμῶν ποῦ ἀποδόθηκαν τότε στὸ νεκρὸ Κων. Σκενδέρη, ἀπο-
 τελεῖ καὶ τὴν προσωπικὴν μας πνευματικὴν προσφορά, λόγῳ
 τῆς συμπληρώσεως στὸ ἔτος αὐτὸ 30 χρόνων ἀπὸ τοῦ θά-
 νατου του) καὶ τὸ κείμενο ἐνὸς ἄλλου ἔθνικοῦ ἀγωνιστῆ,
 μετὰ τὸ τηλεγράφημά του: «Οἰκογένεια Κων)νου Σκενδέρη,

Ἀθήνα 10.10.1959: Πληροφορηθείς, μόλις ἐπανελθὼν ἐξ
ἑσπερικῆς, σκληρωτάτης ἀπώλειαν ἐναρέτου Ἑλληνοσ και
ἀκάμπτου μαχητοῦ Ἡπειροῦ ἀδελφικοῦ φίλου και ὑμετέρου
πατρός, παρακαλῶ δεχθῆτε μεθ' ἀπάντων συγγενῶν ὀλίθερ-
μα συλλυπητήρια.

Δημ. Τ. Νότη Μπότσαρης
Στρατηγός»

Τὸ προσωπικό του Ἀρχεῖο με ἐκατοντάδες ἐπίσημα
ἔγγραφα, πλήρη σειρά τῆς ἡμερηίδας «ΠΕΛΑΣΓΟΣ», Ἀρ-
χειακό ὑλικὸ τοῦ Αὐτονομιστικοῦ Ἀγώνα (1914) τῆς Βό-
ρειας Ἡπειροῦ, παλιές φωτογραφίες κλπ., δωρίστηκαν ἀπὸ
τὰ παιδιὰ του στοῖ ΙΔΡΥΜΑ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ Ε-
ΡΕΥΝΩΝ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου τηρεῖται «Αἶθουσα Κων) του
Σκενδέρη». Ἐνας πραγματικός θησαυρὸς ἀσκήσεως τοῦ πνεύ-
ματος και τῆς ψυχῆς, ἀχτινοβολάει τὸ ἀνέσπερο φῶς τῆς αἰ-
ωνιότητος τῆς φυλῆς μας, καλλιεργώντας στοὺς ἐπισκέπτες
τῆς ἀνωτέρω αἰθουσας Κ. Σκενδέρη και ἰδιαίτερα στοὺς νέ-
ους τῆς πατρίδας μας τὰ ὑψηλότερα ἰδανικά ἀποτιμήσεως
ὀρθῆς τῆς ὁδοιπορίας τους και συμλεύσεώς τους, ὥστε ἡ
κάθε πράξη τους ν' ἀφήνει τὸ λεπτὸ ἄρωμα τῆς ἀρετῆς και
τῆς προσφορᾶς στοῖ ἑθνὸ τῆς πατρίδας και τῆς ἀνθρωπιάς.

25.3.1989

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΨΙΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Στήν ἀρχαιότητα ἡ Ἕπειρος ἄρχιζε ἀπὸ τὰ Κεραύνια βουνά, τὰ ὁποῖα τὴ γήριζαν κατὰ τὸ βοριὰ ἀπὸ τὴν Ἰλλυρία, προχωρώντας μέχρι τὸν σημερινὸ Ἀμβρακικὸ κόλπο, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ Ἴόνιο πέλαγος μέχρι τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Μακεδονία. Σύμφωνα μὲ τὸν «περίπλου» τοῦ Σκύλακα, περιλάμβανε στή σειρά τὴ ΧΑΟΝΙΑ, κατὰ τὸ μέρος τῆς θάλασσης τὴ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ καὶ τὴν ΚΑΣΣΩΠΙΑ, στὸ ἐσωτερικὸ πρὸς τὸ βοριὰ τὴ ΜΟΛΟΣΣΙΑ, καὶ στὰ ΝΔ τὴν ΑΜΒΡΑΚΙΑ πὺ ἦταν 80 στάδια μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Κατὰ τὸν Ἱστοριογράφου Θεόπομπο (Δ' αἰῶνας π.Χ.) στήν Ἕπειρο κατοικοῦσαν δεκαπέσσερα φύλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ Στράβων μνημονεύει τὰ ἐξῆς ἔντεκα, ἦτοι: 1) ΧΑΟΝΕΣ. 2) ΘΕΣΠΡΩΤΟΙ. 3) ΚΑΣΣΩΠΑΙΟΙ, οἱ ὁποῖοι μὲ πρωτεύουσα τὴν Κασσώπη κατοικοῦσαν τὸ νότιο τμήμα τῆς Θεσπρωτίας. 4) ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΙ, πὺ κατοικοῦσαν στὰ ΝΑ σύνορα τῆς Ἕπειρου, περίπου γύρω στή σημερινή ἐπαρχία τοῦ Βάλτου. 5) Κοιτὰ τοὺς καὶ βορειότερα οἱ ΑΘΑΜΑΝΕΣ. 6) Μακρύτερα, πάλυ στήν Πίνδο, οἱ ΑΙΘΙΚΕΣ.

7) ΜΟΛΟΣΣΟΙ. 8) ΤΥΜΦΑΙΟΙ. 9) ΠΑΡΩΡΑΙΟΙ, οί ἑποῖοι ἀντιστοιχοῦσαν στό σημερινό σχεδόν Ζαγόρι. 10) ΟΡΕΪΣΤΕΣ. Καί 11) ΑΤΙΝΤΑΝΕΣ, ΒΔ τῶν Μολοσσῶν. Τά ἄλλα τρία φύλα πού μνημονεύονται ἀπό τό Θεόπομπο, ἦτοιο οί ΑΓΡΑΙΟΙ, ΑΠΟΔΩΤΟΙ καί ΑΒΑΝΤΕΣ, διεικδικούνταν ἀπό τήν Ἀχαρνανία καί τήν Αἰτωλία. Σχετικά μέ τούς Ἄβαντες, οί ὅποιοι κατοικοῦσαν ἀνατολικά τῆς πόλεως Ὀρικόυ (πυδ νότια ἀπό τίς ἐκβολές τοῦ Ἀώου), ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος τοῦς ἐντάσσει στοῦς Ἠπειρώτες, ὅπως ἐπίσης καί ὁ Πausανίας, ὁ ὅποιος τοῦς τοποθετεῖ στό Κεραυνία βουνά. Ὁ Μ. NILSSON (1) καί ἄλλοι συγγραφεῖς μνημονεύουν στοῦς Ἠπειρώτες καί ἄλλα (2) ἀκόμα φύλα.

Σχετικά μέ τό ρόλο πού τά ἀνωτέρω φύλα διεδράματίσαν στήν Ἠπειρωτική Ἱστορία, ὁ Στράβων διέκρινε: «Ἰούτων δ' ἐνδοξότατα Χάονες καί Μολοσσοί διὰ τό ἀρξαι ποτέ πάσης τῆς Ἠπειρώτιδας πρότερον μὲν Χάονας, ὕστερον δὲ Μολοσσοῦς, οἳ καί διὰ τήν συγγένειαν τῶν βασιλείων ἐπί πλέον ἠϋξήθησαν (τῶν γάρ Αἰκιδῶν ἦσαν) καί διὰ τό παρά τούτοις εἶναι τό ἐν Δωδώνῃ μαντεῖον παλαιόν τε καί ὀνομαστόν ὄν. Χάονες μὲν οὖν καί Θεσπρωτοί καί μετὰ τούτους ἐφεξῆς Κασσωπαῖοι (καί οὔτοι δ' εἰσὶ Θεσπρωτοί) τήν ἀπό τῶν Κεραυνίων ὁρῶν μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου παραλίαν νέμονται χώραν εὐδαίμονα ἔχοντες...» (3).

Στή ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ, νότια τῆς Χαονίας μέ ἔκταση μέχρι τόν Ἀχέροντα, ἀπό τά Ὀμηρικά χρόνια μέχρι τουλάχιστο τόν Ε' αἰῶνα π.Χ., υπάγονταν στή δικαιοδοσία τῆς ἠ Δωδώνῃ, ἠ πρωτεύουσά τῆς Πανδοσία (κτίσμα, ὅπως ὑποστηρίχτηκε, τῶν Ἀμβρακιωτῶν) τό Βουχέτιο καί ἠ Ἐλαία. Νωσιότερα, ἀπό τοῦ Ἀχέροντα μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ἐκτείνονταν ἠ Θεσπρωτική φυλή τῶν Κασσωπαίων. Σχετικά μέ τήν ὑποταγή τῆς Δωδώνῃς στή Θεσπρωτία, ὁ Στράβων (Ζ' 7, 11, σελ. 328), ἔγραψε: «Καί οἱ τραγικοὶ δὲ καί Πίνδαρος Θεσπρωτίδα εἰρήκασι τήν Δωδώνῃ», συμφωνεῖ δὲ

μαζί του στον «Προμηθεά Δεσμώτη» (στιχ. 827—829) και ο Αίσχυλος. Θεωρούνταν ακόμη, ότι ανήκαν στη Θεσπρωτία, ή στα βορινά της Τύμφη, κατά τον Στέφανο τον Βυζάντιο σε Παρακαίσι, ο δὲ Πausανίας διετύπωσε τὴ γνώμη (Πausανία IV, 34) ὅτι ὁ Ἄϊως κυλοῦσε μέσα σὲ Θεσπρωτικό ἔδαφος.

Σύμφωνα μὲ τὴν Ἑλληνική μυθολογία, ὁ Ὅμηρος τοποθέτησε στὴ Θεσπρωτία σημαντικούς θρησκευτικούς τόπους, ἦτοι: α) Τὸν ΑΔΗ σὲ σημεῖο πρὸ ἀνταμώνονταν τὰ ποτάμια Ἄχέροντα καὶ Κωκυτός (Ἀχερουσία λίμνη), ἦτοι στὴν περιοχὴ τῆς Θεσπρωτικῆς πόλεως Ἐφυρας (Θουκυδ. Α' 46, Σκύλαξ 36) τῆς κατοπινῆς Κίχυρω (Στράβ. Α' 324). Ἡ τοποθέτηση αὐτὴ ἀναφέρεται στὴν Ὅμηρου Ὀδύσ. Κ. 513 καὶ ἀποτελεῖ ἀναφορὰ σὲ Νεκρομαντεῖο, τὸ ὁποῖο προῦπήρχε σὸν Ἄχέροντα, ἔχει δὲ σὰ χρόνια μας ἀποκαλυφθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη. Ἐπίσης ὁ Πausανίας «Ἀττικά» XII—5, ἔγραψε:

—«Τῆς δὲ γῆς τῆς Θεσπρωτίδος ἔστι μὲν που καὶ θεὰς ἄξια ἱερόν τε Διὸς ἐν Δωδώνῃ καὶ ἱερά τοῦ θεοῦ Φηγγός. Πρὸς δὲ τῇ Κιχύρω λίμνῃ τε ἔστιν Ἀχερουσία καλουμένη καὶ ποταμὸς Ἀχέρων. Ρεῖ δὲ καὶ Κωκυτός, ὕδωρ ἀτερπνέστατον. Ὅμηρός τε μοι δοκεῖ ταῦτα ἑωρακῶς ἔς τε τὴν ἄλλην ποίησιν ἀππολιμῆσαι τῶν ἐν Ἄδου, καὶ δὴ καὶ τὰ ὀνόματα τοῖς ποταμοῖς ἀπὸ τῶν ἐν Θεσπρωτίδι θέσθαι».

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτο (Δ' 92) σὲ Νεκρομαντεῖο τοῦτο, ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου Περίανδρος ἔστειλε τὸ 512 π.Χ. ἀγγελιοφόρους γιὰ νὰ τὸ συμβουλευτεῖ. Κατὰ δὲ τὴν «Ἐπιταμὴ» τοῦ Ἀπολλόδωρου (Ζ' 34, Ἐκδ. WAGNER) πῆγε ἐπίσης σ' αὐτὸ ὁ Ὀδυσσεύς γιὰ νὰ προσφέρει σὸν Ποσειδῶνα τὴ θυσία, τὴν ὁποία τοῦ εἶχε καθορίσει ὁ Τειρεσίης (Ὀδυσ. Λ, 129—131).

Ὁ Ἡρόδοτος σχετικὰ μὲ τὴ Θεσπρωτία μνημονεύει τὰ ἑξῆς: 1) Ὅτι σὸν ἐναντίον τῶν Περωῶν πόλεμος (Ἡροδ.

του Β, 8, 47) ἔλαβαν μέρος μέ τούς Ἀμβρακιῶτες καί οἱ Θεσπρωτοί. Καί β) ὅτι οἱ Θεσσαλοὶ (Ἡροδότου Ζ' 176) προῆλθαν ἀπό τούς Θεσπρωτούς. Συγκεκριμένα ἱστορεῖ ὅτι ἓνα τμήμα τοῦ Θεσπρωτικοῦ Ἔθνους μετανάστεψε στή Θεσσαλία, στήν ὁποία ἔδωκε τὸ ὄνομά του. Στή μετοικεσία αὐτή τὸ μεγαλύτερο τῶν κατοίκων μέρος παρέμεινε στή Θεσπρωτία, ἢ ὁποία ἔτσι διετήρησε πολυάριθμο τὸν πληθυσμὸς τῆς. Εἶναι δὲ φανερό, ὅτι ἡ Θεσσαλικὴ πόλις Ἐφυρα ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη Θεσπρωτικὴ πόλις. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος λογίζει «ὡς Ἔθνος Θεσπρωτικόν» τοὺς Κέλαιθους πού τότε ἐγκαταστάθηκαν στή Θεσσαλία, πρόσθετα δὲ εἰδικεύει, ὅτι αὐδέποτε ἰσχυροποιήθηκε ἡ Ἑλληνικότητα τῆς Θεσσαλίας, γεγονός τὸ ὁποῖο παράλληλα ἐπιβεβαιώνει τὴν Ἑλληνικότητα τῶν Θεσπρωτῶν.

Οἱ ΜΟΛΟΣΣΟΙ τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ τῆς βασιλείας τους ποποθετεῖται στὸν ΑΧΙΛΛΕΑ, τὸν ὁποῖον ἀποκαλοῦσαν μέ τὴ γνήσια Ἑλληνικὴ λέξις Ἄσπετον, ἦταν τὸ μεγαλύτερο καὶ σημαντικώτερο φύλο τῆς Ἠπείρου. Ἡ σχετικὴ μέ τὸν Ἀχιλλέα παράδοση ἦταν ἀρχαιότατη. Ὁ Πausanias (4) στὸ ποίημα τῶν «Νόστων», ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τὸν Η' αἰῶνα π.Χ. ὑποστηρίζονταν ὅτι ὁ γιὸς τοῦ Ἀχιλλέα, ὁ Νεοπτόλεμος, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Τροία ἐγκαταστάθηκε καὶ βασιλεύει στή χώρα τῶν Μολοσσῶν (5). Ἡ ἴδια παράδοση διατηρεῖται καὶ στὸν Πίνδαρο (6), πρέπει δὲ νὰ συμπεραίνεται ὅτι ὁ Νεοπτόλεμος δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ δεκτὸς ὡς βασιλιάς σὲ χώρα ξένη καὶ ἀλλόφυλη.

Σταῦς ἱστορικὸς χρόνος οἱ Μολοσσοί, οἱ ὁποῖοι οὐσιαστικὰ ἐπικρατοῦσαν σ' ὀλόκληρη τὴν Ἠπειρο, ἀπαντιοῦνται νὰ κατέχουν τὸ κεντρικὸ τῆς Ἠπείρου τμήμα. Κατὰ τὰ τέλη περὶ τοῦ ΣΤ' αἰῶνα π.Χ. ὁ Ἐκαταῖος (7) εἶπε: «Μολοσσῶν πρὸς μεσημβρίην οἰκέουσι Δωδωναῖοι», εἰδικεύοντας ἔτσι, ὅτι οἱ Δωδωναῖοι κατοικοῦσαν βορινότερα τοῦ χώ-

ρου του Μαντείου, ήτοι στο χώρο της Έλλοπίας για των Σελλών που ανήκαν στην κυριαρχία τους και από τα πανάρχαια χρόνια αποτελούσαν τμήματα της Θεσπρωτίας. Ο Ηρόδοτος που επισκέφτηκε τη Δωδώνη, όπως και υποστηρίζει (2, 52) «ὡς ἐγὼ ἐν Δωδώνῃ οἶδα ἀκούσας» δέχεται τους Μολοσσούς για Έλληνες. Βραδύτερα οι Μολοσσοί έγιναν κύριοι της Κασσωπαίας και της Δωδωναίας χώρας, επεκτείνοντας το Κράτος τους μέχρι τον Αμβρακικό κόλπο, με πιθανή επέκτασή του δυτικά, μέχρι το Ιόνιο πέλαγος. Ειδικά, ο Ηρόδοτος (8), όπως ανωτέρω, σχετικά με την Έλληνική καταγωγή των Μολοσσών διηγείται: «Ὁ τύραννος τῆς Σικυώνας Κλεισθένης προκήρυξε ὅτι θάδινε τῇ θυγατέρᾳ του Ἀγαρίστῃ σύζυγο τοῦ καλύτερου ἀνδρᾶ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους προσκάλεσε στὴ Σικυώνα. Μεταξὺ, τότε, τῶν ἑκαυσομένων Ἑλλήνων πρὸ πῆγαν στὴ Σικυώνα περιλαμβάσκονταν καὶ ὁ ἀπὸ τῶν Μολοσσῶν Ἄλκιον».

Οι Μολοσσοί, φύλο Έλληνικό (Ήπειρωτικό), όπως απέδειξε και ο WILAMOWITZ (9) συνδέθηκαν και με το νεώτερο Έλληνικό κόσμο. Το 466 π.Χ., στο βασίλειό τους Ἄδμητρο κατέφυγε ὁ Θεμιστοκλῆς φεύγοντας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Τοῦτον ὁ Ἄδμητρος, ὅταν πιάζονταν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμόνιους για νὰ τοὺς τὸν παραδώσει, τὸν φυγάδεψε στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Μικρὴ Ἀσία.

Τὸ ὅτι οἱ Μολοσσοὶ ἦταν Ἑλληνες φανερώνεται καὶ ἀπὸ τὴ θρησκεία τους. Ὁ Πλάταρχος (10) λέγει, ὅτι μόλις οἱ βασιλεῖδες τῶν Μολοσσῶν ἐπαίρναν τὴν ἐξουσία, θυσίαζαν στὴν ἱερὴ τους πόλη τὴν Πασσαρώννα στὸν Ἄρειον Δία καὶ ὀρκίζονταν μπροστὰ στοὺς Ἑπειῶτες ὅτι θὰ κυβερνοῦσαν σύμφωνα μὲ τοὺς Νόμους, οἱ δὲ Ἑπειῶτες ὀρκίζονταν ἀμέσως μπροστὰ τους, ὅτι ὡς πολῖτες θὰ διαφύλαγαν τὴ βασιλεία σύμφωνα μὲ τοὺς Νόμους. Ἡ ἱεροτελεστία αὐτὴ φανερῶνει πράξη μὲ ταυτότητα Ἑλληνικῆς θρη-

σκείας, Ἑλληνικῶν Θεῶν καὶ λατρείας, ἀλλὰ καὶ μοναδικότητα ἐνεργειῶν μεταξὺ ἀποκλειστικὰ Ἑλλήνων.

Ὁ βασιλιάς τῆς Θαρύπας εἰσήγαγε ὡς Ἑλληνας στὴ χώρα τοῦ τὸν Ἀθηναϊκὸν πολιτισμὸν. Ὁ Πλούταρχος στὸ βίβλιον τοῦ βασιλιᾶ Πύρρου, διετύπωσε σχετικὰ: «Θαρύπαν πρῶτον ἑλληνικοῖς ἤθεσι καὶ γράμματα καὶ νόμοις φιλότιμοι, λέγει, διακοσμήσαντα τὰς πόλεις, ὀγκμαστὸν γενέσθαι». Ἦτοι, ὅτι εἰσήγαγε τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Στὴ Δωδώνη σώζεται ἀνάθημα τοῦ Ε' αἰῶνα π.Χ. τοῦ Ἰλλυριῶ (βασιλιᾶ): «Μ. Γάγγριος Ἀρδιαῖος ἀνέθηκε Διὶ Ναῖω» (11), ἦτοι: ἀπὸ τοῦ φύλο τῶν Ἀρδιαίων καὶ κατοικοῦσαν τὴν κάτω τοῦ Δρίνου περιοχὴ, βορινὰ τῆς Ἐπιδάμνου, ἀνάμεσα Λίσσου καὶ Σκόδρας.

Στὴν αὐτὴ τῶν Μολοσσῶν παίχτηκε τὸ δράμα τοῦ Εὐριπίδου «Ἀνδρομάχη» τὸν Ε' αἰῶνα π.Χ., στὰ δὲ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνα π.Χ., ὁ Ἀρύδδας, βασιλιάς τῶν Μολοσσῶν ἔλαβε μέρος στοὺς Ὀλυμπιακοὺς καὶ στοὺς Πυθικοὺς ἀγῶνες, στοὺς ὁποίους καὶ ἀναδείχτηκε νικητῆς. Ἡ συμμετοχὴ του σ' αὐτοὺς δὲν θὰ ἦταν δυνατὴ ἂν δὲν τὸν θεωροῦσαν Ἑλληνα. Οἱ ἱππικὲς του, ἄλλωστε, νίκες στοὺς ἀνωτέρω ἀγῶνες, ἔγιναν νωρίτερα ἀπὸ τὸ ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων μὲ τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζονταν καὶ σ' αὐτὸν οἱ τιμὲς ποὺ εἶχαν ἰππονεμηθεῖ στὸν παπποῦ του καὶ στὸν πατέρα του καὶ ἔτσι δὲν ἐδραιώνεται ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ O. WALTER (12), ὅτι ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ἀρύδδα στοὺς ἀνωτέρω ἀγῶνες χρωστῶνταν στὶς τιμὲς ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν δώσει στοὺς προγόνους του.

Οἱ ΧΑΟΝΕΣ κατεῖχαν τὸ βορειοδυτικὸ τῆς Ἠπείρου τμήμα, βορινὰ τῶν Θεσπρωτῶν. Ὁ Θουκυδίδης καθορίζει τὰ σύνορα μὲ τὸ ποτάμι Θύαμη (τὸν σημερινὸν Καλαμᾶ), στὰ βόρεια τοῦ ὁποίου ἡ Κεστρήνη, ἀρχικὰ ἦταν πόλις τῆς Χαονίας καὶ ἀργότερα τῆς Θεσπρωτίας. Πρὸς τὸ βορρῆα ἡ Χαονία

ἔφτανε ἴσως μέχρι τὴν Ἀπολλωνία, περιλαμβάνοντας τὶς ἐκβολές τοῦ Ἀώου καὶ τῆς γύρω χώρας. Πρὸς τὴν Ἀναταλή γειτόνευε μὲ τοὺς Ἀτιντᾶνες, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν τὴ σημερινή καλιὰδα τοῦ Ἀργυρόκαστρου καὶ γύρω στὸ Τεπελένι. Νότια γειτόνευε μὲ τοὺς Μολοσσούς. Γενικὰ ἐκτείνονταν σὲ μιὰ στενόμακρη λωρίδα κοντὰ στὴν παραλία.

Λόγω τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως ἦρθαν οἱ Χάονες σὲ πυκνὴ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς πρὸς τὸ βορρῆά γείτονές τους Ἰλλυριοὺς, μὲ τοὺς ὁποῖους καὶ ἀναμίχτηκαν, διατηροῦντες πάντοτε τὴ δική τους ἐθνότητα. Στὴν ὅλη δὲ ἱστορικὴ τους διαδρομὴ οἱ Χάονες παρουσιάζονται ὁμοθενοὶς μὲ τοὺς λοιποὺς Ἡπειρώτες, ἦτοι Ἕλληνας. Ἔχει διατυπωθεῖ ἡ γνώμη, ὅτι οἱ Χάονες ἦταν Ἰλλυριοὶ καὶ ὅτι σὲ μιὰ κάθοδόν τους ἀπὸ τὸ βορρῆά, κυρίως τὸ ΒΔ τμήμα τῆς Ἡπείρου, τὸ ὁποῖο ἄλλοτε ἀνῆκε στὴ Θεσπρωτία. Καὶ ἂν δεχθοῦμε —παρ' ὅτι ἀνεδραίωτη— τὴν ἀποψη αὐτή, δὲν μπορεῖ νὰ υἱοθετηθεῖ ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ αὐτοὶ ἐδιώξαν ἀπὸ τὴ γενέθλια γῆ τους, ὅλους τοὺς ἐκεῖ παλιούς κατοίκους τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀκόμα δὲ περισσότερους καὶ ὅτι τοὺς ἐξιλλύρισαν. Ἀντίθετα, εὐκόλως καὶ ἐδραιωμένα γίνονται δεκτὴ ἡ ἀποψη, ὅτι οἱ ὀλιγάριθμοι —ἐναντι τοῦ συνόλου τῶν μονίμων κατοίκων— Ἰλλυριοὶ, ἐξελληνίστηκαν μὲ τὸν καιρὸν ἀνάμεσα στοὺς πολυάριθμους Ἕλληνας γηγενεῖς κατοίκους, ἦτοι τοὺς Χάονες, τῶν ὁποίων ἔλαβαν τὸ ὄνομα καὶ δέχτηκαν τὴν ἔθνικότητα. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο φανερώνεται καὶ ἀπὸ τὶς κατωτέρω πόλεις καὶ τοὺς τόπους μὲ τὰ γνήσια Ἑλληνικὰ ὀνόματα, ἦτοι: 1) Ὁ Ὀρικός, πόλις πρώτη στὴν Ἡπειρωτικὴ παραλία, ἡ ὁποία χαρακτηρίστηκε —ὅπως ἀνωτέρω— ὑπὸ τὸν Ἐκαταῖο πόλις Ἑλληνικώτατη 2) Ὁ Αὐλώνας, πόλις Ἑλληνικώτατη ἐπίσης, κοντὰ στὴ σημερινὴ ὁμώνυμη. 3) Καθαρὰ ἑλληνικὰ εἶναι καὶ τὰ ὀνόματα τῆς Χαονίας, πόλεων κ.ἄ... ἦτοι: Θρόνιον, Παλαίστη (σημ. Παλιάσα τῆς Χιμάρης), Χιμαῖρα (σήμερον Χιμάρη), Πά-

νορμιος (σημ. Παλέριος), Κεραύνια και Ἀκροκεραύνια, τὸ ποτάμι Κελυνδός (Πολυάνθης), Ἐλίκρανον, Γετάναι ἢ Γετάνη (στὴν Παλισοβενετιὰ τῶν Φιλιατῶν), Ὀγγησιμος (σήμερα Ἅγιοι Σαράντα), ἀκρωτήρ: Ποσειδῶν, Φοινίκη, Ἐκατόμπεδον, Βουθρωτόν, Πηλώδης λιμνή. Ἐπίσης ἡ Βαϊάκη (πρὸ ἀπὸ τὸν Ἑκαταῖο (13) ἀνήκει στὴ Χαονία), μὲ τὸ γνήσια ἑλληνικὸ τῆς ὄνομα ἀποδείχνει τὴν ἑλληνικότητα καὶ τῆς ἀπέναντι Κέρκυρας πρὸ κατοικοῦνταν ἀπὸ τοὺς Φαίαιες. Ἔτσι ἀπορρίπτεται ἡ ἀπαφή τοῦ TREIDLER (14) ὅτι οἱ Φαίαιες φανερώθουν τὴν Ἰλλυρικὴ καταγωγή τῆς Κέρκυρας. Ἀκόμα καὶ τὰ ὀνόματα: Τροία στὴν Κεστρίνη, Ἐρύθεια, πεδιάδα στὴν Κεστρίνη, καὶ ἄλλα.

Ἡ ἑλληνικότητα τῶν βορινῶν Ἡπειρωτικῶν διαμερισμάτων τὰ ὁποῖα συνορεύουν μὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς —γιατὶ τὰ νοτιότερα τῆς Θεσπρωτίας ποτὲ δὲν κατορθώθηκε νὰ ἀμφισβητηθοῦν— ἰδιαίτερα δὲ τῆς Ἀκιντανίας, ἀποδείχεται ἀπὸ τὰ κατάσπαρτα παντοῦ στὸν ἐκεῖ χῶρο ἐρείπια (15), τὰ ὁποῖα ταυτίζονται μὲ τὰ ἐρείπια τῶν καθαρὰ ἑλληνικῶν πόλεων τῆς κύριας Ἑλλάδος. Πρόκειται γιὰ πολυγωνικὰ καὶ ἰσοδομικὰ τείχη ἀκροπόλεων, ἐρείπια ναῶν, ἀνάγλυφα, ἀγγεῖα, ἐπιγραφές, τάφους, θέατρα καὶ ἄλλα. Ὅλα αὐτὰ ἀπαντιῶνται ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τίς βορινότερες Ἡπειρωτικὲς περιοχάς, ἦτοι ἀπὸ τὴν Ἀντιπάτρεια (τὸ σημερινὸ Μπεράτι), τὴν Ἀπολλωνία καὶ τὸν Ὀρικό. Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνωτέρω γίνεται δεκτό, ὅτι καὶ στὰ βορινὰ Ἡπειρωτικὰ διαμερίσματα πρὸ συνορεύουν μὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς, οἱ Ἕλληνες ἔχτισαν καὶ κατοίκησαν ὅλες αὐτὲς τίς περιοχάς. Συνεπῶς οἱ ἀντίθετοι ἰσχυρισμοὶ τῶν Ἰταλῶν τοῦ παρελθόντος —ἐκτὸς κατασκευάσματα τῶν σωβινιστικῶν ἐπιδιώξεων τους— ἦταν φληναφήματα.

Τὸ 375 π.Χ., περίοδος τοῦ Ἀλέτα, γιοῦ τοῦ Θαρύπα, βασιλεῖ τῶν Μολοσσῶν, συμπτύχτηκε ἡ «Συμμαχία τῶν Ἡ-

πειρωτῶν», ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξε ἡ ἀχρήστεψη τῶν διαφόρων ἐθνικῶν ἐπιθέτων τῶν κατοίκων τῆς Ἡπειρου, οἱ ὅποιοι τώρα καλοῦνταν μὲ τὸ κοινὸ ὄνομα Ἡπειρῶτες. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι κορίτερα τῆς πολιτικῆς αὐτῆς συμπύξεως, οἱ Ἡπειρῶτες ἀποδέχτηκαν τὸ ὄνομα αὐτὸ μὲ ἐπίγνωση, ὅτι ἀνήκαν στὸ ἴδιο Ἔθνος, καὶ ὅτι εἶχαν τὴν ἴδια γλῶσσα, ἴδια ἥθη καὶ ἔθιμα κλπ. Εἶναι δὲ ἀξιόλογο καὶ ἐδρασιωτικῆς ἐθνολογικῆς ἐννοίας τὸ γεγονός, ὅτι πρὶν ἀκόμα ἐκωθῶν σὲ μιὰ πολιτικὴ ἐνότητα, ἔκοψαν καὶ κυκλοφόρησαν νομίσματα (16). Ἔτσι ἀποδείχνεται ἀνεδραϊωτῆ ἡ θέση τοῦ TREIDLER (17), ὅτι ἡ ὀνομασία Ἡπειρος εἶχε πολιτικὴ σημασία.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐθνολογία τῶν Ἡπειρωτῶν, ἡ Ἡπειρος ἦταν στοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ κοιτίδα τῶν πιὸ γνήσιων Ἑλλήνων τῶν Δωριέων, τῶν ὁποίων διατήρησε τὴ γλῶσσα. Ὁ Κων)νος Παπαρρηγόπουλος δέχεται (18) ὅτι ἡ Ἡπειρος κατοικοῦνταν ἀπὸ φυλὲς οἱ ὁποῖες εἶχαν τὴν ἴδια γλῶσσα, καταγωγὴ καὶ θρησκεία μὲ τοὺς κατοίκους τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ὑπενθυμίζοντας ὅτι σύμφωνα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη ἡ Δωδώνη τῆς Θεσσαλίας ἦταν ἡ ἀρχαιότερη πηγὴ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τὸ μαντεῖο τῆς ὑπῆρξε τὸ ἀρχαιότατο Χρηστήριο τῆς Ἑλλάδος, πολυθύλητο ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ πολὺ τιμητικὸ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας στὰ ἱστορικὰ χρόνια, καὶ ἀκόμα ὅτι —κατὰ τὴν παράδοση— οἱ Θεσσαλοὶ προῆλθαν ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. Ὁ N. HAMMOND (19), ἔγραψε γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἡείρου στὴ δεύτερη χιλιετηρίδα πρ. Χριστοῦ, ὅτι τὸ μεσογειακὸ τῆς τμήμα κατέχονταν στοὺς ἀνοιχτοὺς πρώτους αἰῶνες τοῦ 2000 π.Χ. ἀπὸ ποιμενικοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι ἦρθαν ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ μιλοῦσαν Ἑλληνικά. Μιλοῦσαν τὴ γλῶσσα καὶ ἴσως σὲ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὴν ἴδια διάλεκτο, ὅπως οἱ ἄλλοι Ἑλληνόγλωσσοι λαοὶ, οἱ ὅποιοι ἐγκαταστάθηκαν ἀργότερα στὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησο, τὰ νότια

νησιά τοῦ Ἴονιου καὶ μερικὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Στὴ δὲ σελίδα 110 τοῦ βιβλίου του, προσθέτει: «Σὰν κοιτάξουμε πίσω μέσα στὴν ἐμίχλη τῆς πρώιμης Ὀρειχάλκινης Ἐποχῆς, μπορούμε νὰ διακρίνουμε μιὰ πιθανότητα ὅτι αὐτὴ ἢ περιοχὴ (ὀτλαδὴ ἢ Νότια Ἀλβανία καὶ ἢ Νότια Γιουγκοσλαβία) μαζί μὲ τὴν Ἄνω Μακεδονία καὶ τὴν Ἡπειρο ἦταν τὸ λίκνο τῶν Ἑλληνόγλωσσων λαῶν». Ὁ Κάρολος Σέφορντ διατύπωσε τὴ γνώμη (20) ὅτι ἦταν λαθαρμένη ἢ ἀποψη ὅτι ἡ Δωδώνη ἦταν μιὰ Ἑλληνικὴ νησίδα μέσα σ' ἓνα ἐαρκιρικό περίγυρο καὶ διευκρίνισε ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἡπείρου δὲν ἦταν προελληνικός, ἀλλὰ πρωτοελληνικός. Δικαιώγεται δὲ ἀπόλυτα ἔτσι ὁ Κωσῆδης ὁ Πολεμαῖος (Βιβλ. Γ' κεφ. 13), ποὺ ἔγραψε:

«ΑΡΧΕΓΟΝΟΣ ΕΛΛΑΣ ΗΠΕΙΡΟΣ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΙΛΛΥΡΙΟΙ — ΑΛΒΑΝΟΙ — ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ἡ ΙΛΛΥΡΙΑ ἐκτείνονται στὸ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀδριατικῆς θάλασσης ἀπὸ τῆς κοιλότητάς της μέχρι τὰ Ἀκροκεραῖνα βουνὰ πρὸς τὸ Νότο, καὶ μετὰ καθόριστα γεωγραφικὰ σύνορα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, τὰ ὅποια δὲν ἐκτείνονται μακρύτερα τοῦ Σκάρδου καὶ τοῦ ποταμοῦ Σαῦου.

Σύμφωνα μετὰ μῦθο τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, ἡ γῆ ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸν Ἰλλυριό, γιὰ τοῦ βασιλιᾶ Κάδμου καὶ τῆς συζύγου του Ἀρμονίας, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὴ Βοιωτία κατευθύνθηκαν εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου, ὅπου καὶ ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχία τους.

Ὡς πρὸς τὶς φυλές πρὸς ἀποτελέσαν τὸ Ἰλλυρικὸ ἔθνος ἔχουν διατυπωθεῖ πολλές γνώμες. Μερικοὶ ἀποκάλεσαν Ἰλλυριοὺς τὶς φυλές πρὸς κατοικοῦσαν ἀνάμεσα τῶν Χαόνων, τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν Λιθουρνῶν. Ὁ Ἡρόδοτος περιέλαβε σ' αὐτὸ καὶ τοὺς κατοίκους τῆς κοιλάδας τοῦ Μοράβα τῆς σημερινῆς Σερβίας. Ἄλλοι θεωροῦσαν Ἰλλυριοὺς καὶ τοὺς Αὐταριάτες, τοὺς Ἀρδαίους, τοὺς Δασαρίτες, τοὺς

Πειροῦστες, τοὺς Πεινέστες, τοὺς Ταυλάντους, τοὺς ἼΑθαντες, τοὺς ἸΑθανούς καὶ λαποῦς. Ὁ Κίπερ διατύπωνε τὴ θεωρία ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ εἶχαν σχέση μετὰ τοὺς Λέλεγες, ἢ δὲ θεωρία τοῦ δὲν ἐβήκα ὀπαδοῦς. Ὁ Ν. Ἀνδριώτης (21), στηριζόμενος καὶ ἐπὶ μύθῳ τοῦ Ἰλλυριοῦ, θεωρεῖ βέβαιον, ὅτι, οἱ Ἰλλυριοὶ εἶναι λαὸς τῆς Ἀρίας Ὀμοφυλίας, συγγενικῆς εἰς ἑλληνολατινικὰ φυλὰς. Οἱ Βοιωτοὶ σὲ κρίσιμες περιόδους τοὺς κατέφευγαν—ἰδιαίτερα οἱ ἐξέχοντες ἀπὸ αὐτοῦ—στοὺς Ἰλλυριοὺς, ὅπως ὁ Λαοδάμας, γιὸς τοῦ Ἐπεσιλλῆ κ.ἀ., γεγονότα ποὺ ἀποδείχνουν ὅτι δὲν ἦταν ξένοι μετὰ τοὺς λαοὺς. Τοῦτο, ἄλλωστε, ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι μετὰ τὴν ἰδρυση τῆς Βουθῆς ἀπὸ τὸν Κάδμο καὶ τῆς Ἰλλυρίας, οἱ Ἰλλυριοὶ διεκδίκησαν τὴ συμμετοχὴ τοὺς στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες.

Ἄλλὰ καὶ περὶ ὁποιαδήποτε τυχὸν διαφορὰ εἴη φυλετικὴ τοὺς προέλευση, οὐσιαστικὰ ὑπάρχει μιὰ ἑλληνικὴ πραγματικότητα, ἣτοι πολιτισμοῦ, θρησκείας, γλώσσας. χωρὶς κύριες διαφορὰς (γι' αὐτὸ καὶ παρατηρήθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπικοινωνίας τοὺς εὐκολία συνεννοήσεώς τοὺς), πιθανὸν δὲ ὑπάρχει καὶ συνειδησιακὴ ἑλληνικὴ πραγματικότητα. Τῆς γνώμης μας αὐτῆς, εἰδικεύομε: α) Ὅς ἐνδείξη, τὸ ὅτι ὁ τελευταῖος εἰς τὴν περίοδον τοῦ Κάδμου Ἰλλυριὸς βασιλεὺς ὀνομαζόμενος Λυκοθέρης, ὄνομα καθαρὰ ἑλληνικόν. Καὶ β) Ὅς ἀπόδειξη, τὰ κατωτέρω, ἣτοι: 1) Ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ἀνέκτησε ὅλα τὰ ἐκεῖ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα εἰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνα π.Χ., ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἰλλυριῶν Βαρδύλιος εἶχε ἀποσπάσει ἀπὸ τὸν Ἀμύντα Β', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. 2) Ὅτι ὁ ἴδιος Φίλιππος κτήσθησε εἰς τὴν συνέχειαν τὰ προσαρτήσῃ τὶς πέρας ἀπὸ τὰ ἐδάφη αὐτὰ Ἰλλυριακὰς ἐπαρχίας, οἱ ὁποῖες ἐβρίσκονταν ἀνάμεσα τῶν Βόρειων συνόρων τῆς Ἑπερου καὶ τοῦ ποταμοῦ Δρίλωνα. Καὶ 3) Ὅτι ἀπὸ τότε οἱ ἑπαρχίαι αὐτὰς ἔμειναν ἑλληνικὰς μετὰ τὴν ὀνομασίαν «ἑλληνικὴ Ἰλλυρία», ἢ ὁποῖα ξε-

χώριζε από τη λοιπή Ίλλυρία που καλούνταν θάρβαρη (βλ. και Ήρόδοτος), φυσικά με την έννοια που οι αρχαίοι Έλληνες έδιναν στη λέξη «θάρβαρος». Αργότερα κατά των Ίλλυριών επιτέθηκε ο Πύρρος κυριεύοντας τα έδάφη τους και επεκτείνοντας μέχρι το Μυρσούνι την κυριαρχία του.

Στη Μακεδονική άφάνεια του χώρου που αναλύθηκε, οι Ίλλυριοι με βασιλιά τους τον Αγρίωνα επεξέτειναν ξανά το Κράτος τους κατά μήκος της Αδριατικής θάλασσας, συνεχίζοντας να ζούν από την πειρατεία, ή οποία και από τα παλιότερα χρόνια τους είχε, στον χώρο έλεγχο, φέρει σε πρώτη έπαφή με τους Έλληνες και τους Ρωμαίους. Έπειδή, τώρα, οι πειρατικές ένοχλήσεις κατά των ελληνικών παραλιακών πόλεων της Νότιας Ίλλυρίας, ήτοι της Απολιωνίας και της Ίσσης ήταν έξοχρωτικές, οι κάτοικοι ζήτησαν τη βοήθεια των Ρωμαίων. Οι Ρωμαίοι αποδέχτηκαν το αίτημά τους και έστειλαν πρεσβείες τους στη χήρα του Αγρίωνα που είχε στο μεταξύ πεθάνει, ήτοι τη Βασίλισσα Τεύτα, ή οποία καλωσόησε, και τελικά θανάτωσε αυτές (τις πρεσβείες). Τότε οι Ρωμαίοι έξεστράτεψαν κατά της Τεύτας, την οποία άφω νίκησαν, την ύποχρέωσαν να συνθηκολογήσει. Έτσι το 229 παρέδωκε στους Ρωμαίους λωρίδα στα παράλια της Αδριατικής, καταβάλλοντας και έτήσιο φόρο. Οι διάδοχοι της Τεύτας σηκμάχησαν άργότερα με τους Ρωμαίους. Έτσι δέ το 196 π.Χ. αποσπάστηκε ή γύρω από τη Λυχνίδα λίμνη Μακεδονική χώρα, ή οποία προσαρτήθηκε στην Ίλλυρική Έπικράτεια. Στην περίοδο 35—33 ολόκληρη ή Ίλλυρία με τη Δαλματία και την Παννονία ύποτάχτηκαν στη Ρωμαϊκή κυριαρχία. Από τότε το όνομα της Ίλλυρίας εξασθένηζε. Οι Ρωμαίοι στρατολογούσαν άνάμεσα τους τους πιο τολμηρούς στρατιώτες τους. Από αυτούς μερικοί άνήλθαν στα πιο ψηλά στρατιωτικά άξιώματα, μέχρι και το άξίωμα του Αυτοκράτορα, όπως οι: Κλαύδιος, Αύρημος, Πρόδος, Διοκλητιανός, Μαξιμίνος και άργότερα ο Ίουστινιανός.

Στή μεγάλη διαίρεση τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας τὸ ὄνομα τῆς Ἰλλυρίας δόθηκε σ' ὀλόκληρη τὴ Βαλκανικῆ. Κατὰ τὸ χωρισμὸ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἀπὸ τοῦ Δυτικοῦ, ἡ Ἰλλυρία διαιρέθηκε στὸ Ἀνατολικὸ τμήμα ποὺ περιλάμβανε τὴ Μακεδονία, Ἡπειρο, Ἑλλάδα, Κρήτη, καὶ φυσικὰ δόθηκε στὸν Αυτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς, καθὼς καὶ στὸ Δυτικὸ τμήμα ποὺ περιλάμβανε χώρες γύρω ἀπὸ τὸ Δούναβη κ.ἄ. Τὸν ΣΤ' αἰῶνα μ.Χ. ἰδρύθηκε τὸ Σλαβικὸ Κράτος ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴ μέχρι τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Βαλκανικῆς, μὲ σύνορα ὅχι πρὸ πέρα ἀπὸ τὸν Σκουρδο καὶ τὸ ποτάμι Σαῦο, νέα δὲ συνεχῆ στὸν χῶρον αὐτὸν γεγονόσα ἐξασθένισαν τὴν Ἰλλυρία, ὥσπου τὸ ὄνομά της ἐσθῆσε. Τὸ ὄνομά της ξαναπαρουσιάστηκε τὸ ΙΖ' αἰῶνα, ὅταν οἱ Αὐστριακοὶ ἀπώθησαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴ χώρα τους, στὴν ὁποία ἔδωκαν τὸ ὄνομα Σερβία. Τὸ ὄνομά της παρουσιάστηκε στὴν περίοδο τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ἱδρυσσε τὸ Βασίλειο ΒΑ τῆς Ἀδριατικῆς ποὺ περιλάμβανε τὴν Τεργέστη, Κροατία, Ἰστρία κ.ἄ., δίνοντάς του τὸ ὄνομα PROVINCES ILLYRIENES (Ἐπαρχίες Ἰλλυρικῆς). Ὑστερα ἀπὸ τὴ συντριβὴ τοῦ Ναπολέοντα οἱ περιοχῆς αὐτῆς ἐπιστράφηκαν στὴν Αὐστρία, ἔτσι δὲ τὸ ὄνομα τῆς Ἰλλυρίας ἀνασυστήθηκε τὸ 1816 μὲ ἔκταση 28.000 τ.χ. καὶ πληθυσμὸ 1.300.000 γὰρ νὰ ξανασθῆσει τὸ 1849.

Νεώτεροι συγγραφεῖς ταύτισαν τοὺς Ἰλλυριοὺς μὲ τοὺς ἀρχαίους Πελασγοὺς, ἀποβλέποντες στὴν πλαστογραφία τῆς ἱστορικῆς προελεύσεως τῶν Ἀλβανῶν. Στους ἱστορικοὺς χρόνους οἱ Πελασγοὶ ἐμφανίστηκαν ἀκραιφνεῖς Ἑλληγες. Στους προϊστορικοὺς χρόνους μᾶλλον συζοῦσαν μὲ τὸ σύνολο τῶν λαῶν ποὺ κατοικοῦσαν στὰ Βόρεια τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἀνῆκαν στὴν Ἰνδοευρωπαϊκῆ ἢ Ἰαπετικῆ —καλούμενη— Ὀμοφυλία. Τμήματά τους —ὅπως ἐπικρατεῖ ἀποψη— ἀρχισαν στὴ λίθινη περίοδο νὰ κατεβαίνουν στὸ Νότο, ὅποτε καὶ ἀποσχίστηκαν μὲ διάκριση σὲ διάφορα φύλα, ὅπως Ἰλλυριοί, Θράκες, Ἑλληνοπελασγοί, στοὺς ὁποίους ἀνῆκαν

οἱ Μακεδόνες, οἱ Ἑπειρωτές καὶ τὰ διάφορα ἄλλα ἑλληνικά φύλα. Παραδοσιακά, φέροντα: ὁμόφωνα οἱ Πελασγοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοί της.

Ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἀπὸ τὰ παλαιὰ χρόνια χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰλλυριοὺς, θεωρήθηκε συγγενική μὲ τὴ Μεσσαπική τῆς Νότιας Ἰταλίας καὶ τὴν ἀρχαία Βενετική, οἱ δὲ ἀρχαῖοι εἶχαν τὴ γνώμη ὅτι οἱ Βενετοὶ ἦσαν Ἰλλυρικὸ φύλο. Ἡ γνώμη ποὺ ὁ G. MEYER διατύπωσε, ἦτοι ὅτι ἡ σημερινή γλῶσσα τῶν Ἀλβανῶν προήλθε ἀπὸ τὴν Ἰλλυρική, ἔχει ἀπορριφθεῖ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐρευνητές.

Οἱ Ἰλλυριοὶ εἰδικότερα κατοικῶσαν βορρῆα τοῦ Ὀριαντοῦ, ἐκτός ἀπὸ τὶς ἐξῆς ἑλληνικὰς πόλεις: τὴν Ἀπολλωνία (σημερινή Πόγκιαννη), τὴν Ἐπίδαμνος (σημερινὸ Δυρράχιο), καὶ τὰ ἐπίνεια Λίσσου, Ἀκρολίσσου καὶ Αὐλώνου. Στὶς ἐκτάσεις αὐτὰς ἀπαντιόνταν πάντα γνήσιοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, οὐδέποτε δὲ Ἀλβανοὶ ἐξελληνισθέντες μὲσω τῶν Σχολειῶν. Ἡ ἀποψη αὐτὴ ἐδραιώνεται στ' ἀρχαῖα τοπωνύμια τοῦ ἐδῶ χώρου, στὰ κελθηκὰ γλωσσικά ἰδιώματα ποὺ καθολικὰ κυριαρχοῦν καὶ λοιπὰ στοιχεῖα, ὅλα δὲ τούτα θὰ ἀναπτυχθοῦν σὲ ἐπόμενες σελίδες μας.

Ὁ Κων. Παπαρρηγόπουλος, ἀποδίνει (23) εἰς μικρὴ ἐπιμέξια τῶν Ἑπειρωτικῶν φυλῶν μὲ τοὺς μεσημβρινότερους κατοίκους τῆς Ἑλλάδας (κατὰ τὰ πρῶτα ἱστορικά χρόνια) καὶ κυριότερα εἰς τὴν πολὺ συγγή σχέσιν τοὺς μὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ τοὺς Μακεδόνες, τὸ γεγονός ὅτι τότε οἱ Ἑπειρωτές δὲν συμπρωῶδευαν μὲ τοὺς λαποὺς Ἑλληνας εἰς τὸ στάδιον τῆς κοινωνικῆς διαμορφώσεως, σὲ σημεῖον ὥστε νὰ ἐξομοιωνοῦνται μὲ τοὺς Βόρειους γείτονάς τους. Ἔτσι κατὰ τὶς Ε' καὶ Δ' Ἑξαγονταετηρίδες καλοῦνται ἄρθερον. Στὰ τελευταῖα ἔμως χρόνια τῆς ἀρχαιότητος, λόγω τῆς προσπάθειας τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἠπείρου νὰ ὠφεληθοῦν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ γῶρα τοὺς παρουσιάστηκε λαμπρὴ ἑλληνική καὶ μὰ ἀπὸ τὶς πρὸ κύριες Ἑστίες τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ὅπως καὶ σὺν τοῖς λοιποῖς ποὺ ἀκολούθησαν. Ἐπίσης

ὁ Πλάτωνας τοὺς Ἄθωνάνας τοὺς ἀποκαλοῦσε Ἑλληνας. Κατὰ δὲ τὸν Ἀδρία, οἱ βορηνότερες καὶ μέχρι τοῦ Λίσσου χώρες εἶχαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ὀνομαστῆ «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΑΛΥΡΙΣ» ἀπὸ δὲ τὸν Μεσσαωνικὸ Ἑλληνισμό «ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΟΣ». Γεγονός εἶναι ὅτι αἰῶνες νωρίτερα τῆς Λατινικῆς κατακτήσεως τοῦ χώρου, ἡ Ἑπειρος διαιροῦνταν εἰς: τὴν ΠΑΛΙΑ ΗΠΕΙΡΟ ἢ ΗΠΕΙΡΟ, ἢ ὅποια ἀποτελοῦσε τὸ θέμα τῆς Νικοπόλεως μετὰ περιοχὴ τὴν μεταξὺ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ἀκρωτηρίου Ἀκροκεραυνίων. Καὶ τὴ ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΟ, ἢ ὅποια ἀποτελοῦσε τὸ θέμα τοῦ Δυρράχιου καὶ περιοχὴ πού ἐπεκτείνονταν ἀπὸ τὰ Ἀκροκεραύνια πρὸς τὸ Βορριά, μέχρι τὸ ποτάμι Δρίνο στὴν περιοχὴ τῆς Σκόδρας ἢ Σκούταρι.

Στὰ σημερινὰ τῆς σύνορα ἡ ΑΛΒΑΝΙΑ ποτὲ δὲν ἐποτέλεσε Κράτος, οὔτε εἶχε ἔθνολογικὴ ἐνότητα. Ὡς πρὸς τὴν προέλευση τῶν Ἀλβανῶν ἔχουν διατυπωθεῖ διάφορες ἄλλες ἀπόψεις. Καὶ συγκεκριμένα: α) Ὁ Μελέτιος ἔγραψε, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἦσαν Κελτικὸ ἔθνος, τὸ ὅποιο κατοικοῦσε στὴν Ἰαπυγία τῆς Ἰταλίας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔφτασαν στὸ Δυρράχιο, ἀπὸ τὸ ὅποιο μετὰ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, διασκορπίστηκαν. β) Ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, δὲν δέχεται τοὺς Ἀλβανούς γιὰ Ἰλλυρικὸ γένος. Ὑποστηρίζει ὅτι ὀρμηθήθηκαν ἀπὸ τὸ Δυρράχιο, προσερχόμενοι ἀπὸ Μακεδονικὰ φύλα καὶ στὴ συνέχεια ἐπεκτάθηκαν ἀνατολικά μέχρι τῆς Αἰτωλίας, Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Μακεδονίας. γ) Ὁ Παν. Ἀραβαντινός (24), δέχεται ὅτι τὸ ἔθνος τοῦτο μερικὸς αἰῶνες πρὸ Χριστοῦ κατοικοῦσε σὲ χώρους γύρω ἀπὸ τὸ Δυρράχιο, ξεχωρίζοντας γιὰ τὴ γλῶσσα ἢ ὅποια ἦταν διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν γειτονικῶν κατοίκων, τὰ ἦθη κλπ. Στὴ συνέχεια δέχεται ὅτι τοῦτο συγχωνεύονταν μέχρι τὸ ΙΓ' αἰῶνα μετὰ τοὺς χριστιανούς τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Ἑπείρου, διατηρώντας παρὰ τίς καταπιέσεις καὶ τοὺς ἐπηρεασμούς, τὰ ἦθη καὶ τὴ γλῶσσα του, παρουσιάζ-

ζοντας ειδικά μια ευκολία προσαρμογής στη θρησκευτική δοξασία των κρατούντων εισβολέων. δ) Ὁ Κων. Παπαρρηγόπουλος (25) υποστήριξε ὅτι ἀκριβολογώντας, οἱ Ἄλβανοὶ δὲν μποροῦν νὰ λογιστοῦν γιὰ φυλὴ ξένη τῆς Ἑλληνικῆς. Πρόκειται γιὰ ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν, οἱ ὁποῖα πολὺ νωρὶς ἐξελλιγνίστηκαν λόγω τῶν ἡμεσῶν σχέσεών τους μὲ τοὺς κατοίκους τῶν πρὸ μεσημβριῶν χωρῶν. ε) Ὁμοία περίπτωσις ἐκφράστηκε καὶ ὁ Κ. Ἄμαντος, ὁ ὁποῖος υποστήριξε, ὅτι: «τοῦλάχιστον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς τὴν Ὀρεινὴν Ἀλβανίαν, δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἰλλυροὶ ἔφυγαν καὶ ὅτι ἄλλοι λαοὶ ἀντικατέστησαν αὐτούς. Τὰ παμπάλαια πατριαρχικά ἔθιμα, ὅλος ὁ βίος τῶν ὄρειων Ἀλβανῶν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι εἶναι ὑπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν» (26).

Διαφορετικὸ εἶναι τὸ θέμα σχετικὰ μὲ τοὺς κατοίκους τῶν παραλίων, τῶν πεδιάδων καὶ τῆς Ἠπείρου. Στούς χώρους αὐτούς ἦσαν πολυάριθμοι ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς. Στὴν περίοδο τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ Βενετικῆς κυριαρχίας ἐγκαταστάθηκε ἐκεῖ ἰκανὸς ἀριθμὸς Ρωμαίων ἢ Ἰταλῶν (στὴ συνέχεια). Τοῦτου ἀποτέλεσμα ἦσαν νὰ μὴ παραμείνῃ ὁ πληθυσμὸς Ἰλλυρικὸς, ἀλλὰ ἐξακολουθητικὰ νὰ ἀλλάζει, ἀποκτώντας Ἀλβανικὸ χαρακτήρα, λόγω τῆς καθόδου στὰ παράλια καὶ εἰς πόλεις Ὀρεινῶν Ἀλβανῶν. Στὰ κατοπινὰ χρόνια σημειώθηκε καθόδος Σερβικῶν καὶ ἄλλων Σλαβικῶν πληθυσμῶν, ὅπως τοῦτο προκύπτει ἀπὸ διάφορα ἔγγραφα, ἀπὸ τὸ πλῆθος τυπωλῶν σ' ἐλάχιστη τὴν Ἀλβανία —ἰδιαίτερα τὴ Νότια— καὶ ἀπὸ ἄλλα στοιχεῖα.

Ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ὅλων χώρων, ὁ Στράβων (27) παρατηρεῖ, ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν Ἑγνατία ὁδὸ, ἡ ὑποῖα πλησίαζε τὸ ποτάμι Σισήμπη (Γενοῦσο) οἱ κάτοικοι εἶναι Ἠπειρώτες, ἐνῶ οἱ βορειότεροι Ἰλλυριοί. Εἰδικὰ στὸ κεφ. Ζ' 51, διευκρινίζει: «Ἀπὸ Απολλωνίας πόλεως ἢ Ἑγνατία ὁδὸς διορθεῖ πρὸς Νότον τὴν Ἠπειρον... ἕως τοῦ κάλυπται τῷ Ἀμβρακικῷ». Ὁ Γεωγράφος Διονύσιος ὁ Περιη-

γητής (στ. 398) δέχτηκε «Ἀρχὴν Ἑλλάδος» τὴν περιφέρεια τοῦ Ὀρικόου στὸν κόλπο τοῦ Αὐλώνα, γνώμη πού εἶχε διατυπώσει (Β:βλ. 3, Κεφ. 13) ὁ γεωγράφος Πτολεμαῖος. Βάσει τῶν στοιχείων αὐτῶν καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ περιφέρεια Ὀρικόου δὲν ἀπέχει ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν Ἑγνατία ἐδῶ, συμπεραίνουμε ὅτι οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι σχεδὸν συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὰ βορεινὰ ΕΛΛΗΝΙΚΑ σύνορα τῆς Βόρειας Ἡπείρου. Ἔτσι ἀναμφισβήτητα ἐδραιώνεται ἡ γνώμη ὅτι ἡ ΗΠΕΙΡΟΣ ἀποτελεῖ γεωγραφικὴ ἐνότητα ἀπὸ τὸ ποτάμι Σκούμπη (Γενοῦσο) μέχρι τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο.

Ὁ γνωστὸς γεωγράφος STADTMULLER καὶ φίλος τῆς Ἀλβανίας, ἔγραψε τὸ 1938 τὰ ἑξῆς: «Ἡ Βόρεια Ἀλβανία διαφέρει ἀπὸ τὴ Νότια (ἐννοεῖ ἐδῶ τὴ σημερινὴ Βόρεια Ἡπειρο) στὴ φύση τοῦ ἐδάφους, στὸ κλίμα καὶ στὴ χλωρίδα. Ἡ Νότια Ἀλβανία στὴν ὅλη φυσικὴ κατάσταση ἀποτελεῖ ἓνα ἰδιαίτερο σύνολο μὲ τὴ Μέση καὶ Νότια Ἡπειρο... Τὸ Ἀλβανικὸ Κράτος δὲν ἔχει φυσικὴ ἐνότητα. Στὴ γεωγραφικὴ διάρθρωση, στὴ φύση τοῦ ἐδάφους, στὸ κλίμα καὶ στὴ θλάστηση, διαιρεῖται στὴ ΒΟΡΕΙΑ ΑΛΒΑΝΙΑ, πού μοιάζει μὲ τὸ Μαυροβούνι καὶ τὴν Παλιὰ Σερβία, καθὼς καὶ στὴ ΝΟΤΙΑ ΑΛΒΑΝΙΑ (τὴ σημερινὴ Βόρεια Ἡπειρο), ἡ ὁποία μὲ τὴν Ἡπειρο ἀποτελεῖ γεωγραφικὰ ἓνα ἀδιάσπαστο σύνολο. Στὴν Ἱστορία ἡ Βόρεια καὶ ἡ Νότια Ἀλβανία εἶχαν διαφορετικὴ τύχη, ἡ δὲ κοιλάδα τοῦ Σκούμπη, τὸ σύνολο τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἀλβανικῶν τμημάτων, ἀπέτελεσε καὶ πολιτικὸ ἢ ἐπαρχικὸ σύνορο». Τὸ τμήμα ἀπὸ τὸν Σκούμπη καὶ κάτω πάντα ἀνήκε στὰ Ἡπειρωτικὰ Κράτη τοῦ Πύρρου καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου, ἀκόμα καὶ σ' αὐτὸ τὸ Κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Στὸ ἴδιο, ὅπως ἀνωτέρω, πνεῦμα τοῦ STADTMULLER, ἔχουν ἐκφραστῆ καὶ ἄλλοι κύριος ξένοι συγγραφεῖς.

Ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω γεωγραφικὴ ἐνότητα ὁδηγεῖ στὴν ἐρμηνεῖα τῆς οὐσιαστικῆς διαφορᾶς τῶν κατοίκων τῆς Βόρειας Ἀλβανίας ἀπὸ τοὺς κατοίκους κάτω τοῦ ποταμοῦ

Σκιάμπη (Γενούσου), άκμα και τών Ἰλδανόφωνων. Ἐθολογικά ὁ Σέρβος γεωγράφος GVIJITCH ἔχει παρατηρήσει, ὅτι: «ἀ κάτω τοῦ ποταμοῦ τούτου Ἰλδανόφωνοι δέν ξεχωρίζουν ἀπό τούς Ἑλληνας και εἶναι μᾶλλον δοι:χοκέφαλοι, σέ ἀντίθεση μέ τούς πάνω τοῦ ποταμοῦ τούτου κατοίκους πού εἶναι βραχυκέφαλοι. Ἐπίσης ἔχει ἐπιστημάει διαφορές τούς σά ἦθη, ἔθμα, ἐνθουμασίες κλπ. Ἀντίθετα οἱ βόρεια τοῦ Σκιάμπη (Γενούσου), ἦτοι οἱ Βόρειοι Ἰλδανοί, οἱ ΓΚΕΓΚΗΔΕΣ (28) εἶναι ψηλοί, ὑπερβραχυκέφαλοι, μέ σκοτεινό χρῶμα ματιῶν και τριχῶν. Ἀνήκουν στή Δυναρική ομάδα λαῶν, ἣ ὁποία περιλαμβάνει κατοίκους ἀπό τίς Ἀνατολικές Ἰλπεις μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Πίνδου. Τά ἀνωτέρω γνωρίσματα τῶν Γκέγκηδων ὁ Γάλλος ἀθρωπολόγος RITTARD, τά χαρακτήρισε ὡς Ἰλδαρικά. Σημειῶνουμε ἐδῶ ὅτι ἡ εὐκολία ἐπαφῆς τῶν Ἡπειρωτῶν Ἑλλήνων μέ τήν Ἰλδαρία εὐνόησε τήν σέ καιρός κάθοδο στήν Ἡπειρο Ἰλδαρικῶν φύλων, τά ὁποία ὑπέστησαν τήν ἐπίδραση τῶν Ἑλλήνων, ἀπό τούς ὁποίους στή διαμόρφωσή τοῦ χρόνου ἰσχυροποιήθηκαν.

Οἱ ΤΟΣΚΗΔΕΣ μέ τήν ὑποδιαίρεση τῶν Λιάπηδων, εἶναι κοντότεροι στό ἀνάστημα, λιγότερο βραχυκέφαλοι, τῶ δέ χρῶμα τῶν ματιῶν και τῶν τριχῶν τούς εἶναι ἀνοιχτό. Οἱ ΛΙΑΠΗΔΕΣ κατοικοῦσαν στήν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Παῦλα, ἦτοι στήν περιφέρεια τοῦ Δελδίνου, τῶ δέ ὄνομά τούς ὁ MEYER (29) τῶ ἀποδίνει σέ παραφθορά τοῦ Ἄρμπερ ἀπό σλαβική ἐπίδραση.

Οἱ ΤΣΑΜΗΔΕΣ κατοικοῦσαν στήν ἀρχαία Θεσπρωτία, ἣ ὁποία ξεκινῶσε (30) : «παραλίως μέν ἀπό τοῦ Βουθρωτοῦ και Πηλιῶδους λιμένος τοῦ Στράβωνος μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, μεσογείως δέ μέχρι τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Τομάρου (Ὀλύμπιας) και τῆς πρὸς ΒΔ συνεχείας αὐτοῦ». Τῶ ὄνομά τούς χρωσιέται στήν παραφθορά τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ Θύμις (σήμερα Καλαμιᾶς), τῶ γεγονός δέ τούτο τῆς ὀνομασίας τούς ἀποδείχνει (31) αὐθαίρετοι τόν χαρακτηρισμό τούς ὡς ξεχωριστῆς φυλῆς (32).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΠΡΟΕΛΕΓΣΗ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΑΛΒΑΝΙΑ — ΑΛΒΑΝΟΣ (ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ). Η ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Τὸ ὄνομα τῆς Ἰλλυρίας, σε γενική ἔννοια, δὲν διασώθηκε στὸ γῶρος της. Σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸν Ε' μ.Χ. αἰῶνα κυριάρχησαν τὰ ὀνόματα Ἀλβανοὶ καὶ Ἀρβανίτες. Ὁ Π. Φουρίκης (33) ἔχει ὑποστηρίξει, ὅτι ἡ περιοχὴ ποὺ ὀνομάζονταν Νέα Ἡπειρος καὶ ἀργότερα Ἀλβανία, δὲν εἶχε τότε, ἀλλὰ καὶ δὲν παράδωκε τὸ ὄνομα Ἀλβανία, ὡς ὄνομα χώρας, οὔτε καὶ τὸ Ἀλβανὸς ὡς ὄνομα λαοῦ. Κατὰ τὸν Φουρίκη τὸ ὄνομα Ἀρβανίτης ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ὑποθετικὸ Ἰλλυρικὸ ARBE καὶ πληθυντικὸς ARBA, ποὺ προσδιορίζει ἀπόκρημνους καὶ τραχεῖς τόπους. Ὁ Διον. Ζακυθινὸς (34) εἰδικεύει ὅτι ARBA — ARBANA ὀνομάστηκε ἀρχικὰ περιοχὴ συμπλέγματος βουνῶν, τὰ ὁποῖα κάλυπταν τὴ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μάτη καὶ Ἰσάμου ἑκταση, ἦτοι στὸ Νότιο Δυρράχιου — Δίβρης καὶ Δυτικὰ Δίβρης — Ἀχρίδας. Κατὰ τὸν Κεραιμόπουλο (35) τὰ ὀνόματα «Ἀλβανὸς» καὶ «Ἀρβανίτης» ἀποτελοῦν σύνθεσι τοῦ «Ἀρβάν» μὲ τὴ ρίζα «Ἀλβ» τῶν Ἀλβίων βουνῶν (πρὸς τὴς Ἄλπεις τῆς Οὐγγαρίας) μέχρι τὰ ὁποῖα ἦταν ἐγκαταστημένοι οἱ Ἰλλυριοὶ πρὶν ἑκτεπιστοῦν

ἀπὸ τοὺς Σλάβους. Ὅταν ἀργότερα μετακινήθηκαν ἀπὸ τοὺς Σλάβους πρὸς τὸ Νότον ἔφεραν καὶ τὸ ὄνομα Ἄλβανοι. Ἡ δευτέρα αὐτῆ θέσι κρίνεται ἀσθενική λόγω τῆς χρήσεως τύπου τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς προφορᾶς, ἴτιοι: Αρβ — Ἀρβανικιά — Ἀρβανίτης, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσας πρὸς λένε Ἄρμπερι. Ὁ Χατζῆ Σεχρέτης ἔλεγε Ἄλβανο, Ἀρβινιά.

Τὸ ὄνομα Ἄλβανοὶ ἢ Ἀλβανίτες πρωτοχρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀλεξανδρινὸ Γεωγράφον καὶ Μαθηματικὸν Πτολεμαῖο, εὐρύτερα δὲ καὶ στὴ συνέχεια διαδόθηκε τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀπὸ Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς τοῦ Βυζάντιου.

Κατὰ τὸν Ἀλέξη Κύρου (36) τὸ ὄνομα Ἀλβανία προήλθε ἀπὸ τὴν κοντὰ πρὸς τὴν Κρόια, παλαιὰ πόλιν «Ἄλβανου» ἢ «Ἀλβανόπολιν», περιοχῆ, ἣ ὅποια καὶ σήμερον ὀνομάζεται «Ἄρμπονα». Ἔχει γίνεαι γενικότερα δεκτό, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Ἀλβανίας, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἄγκας Κομνηνῆς καὶ τοῦ Γεώργιου Ἀκροπολίτη μέχρι καὶ τοῦ Βερολίνου Συνεδρίου (1878), ἴταν ἀπλᾶ ἕνας γεωγραφικὸς ὄρος. Δεκτικὴ ἐρμηνεία αὐτῆς τῆς ἀποδοχῆς εἶναι ὅτι Ἀλβανὸς καλοῦνταν κάθε ἕνας πρὸς ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Ἀλβανία, σὲ μιὰ ταυτῶση ἐννοία τοῦ γενικοῦ ὄρου «Ἀμερικανός», πρὸς σημαίνει ὅσους κατοικοῦν στὴν Ἀμερικὴ «ἄσχετα ἂν πρόκειται γιὰ Βραζιλιανούς, γιὰ Γάλλοι, γιὰ Γουατεμαλιανούς κλπ.».

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλβανίας καλοῦνται «Σκιπετάρ» ἢ «Σκιπετάρου», κατὰ τὸν Παν. Ἀρβαντινὸν (37) ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν λέξιν SCHIOPPO (τουφέκι) καὶ τὴν εὐρύτερη ἐννοία ὅτι ἦσαν ἀριστοὶ τυροφεικτοῖδες. Εἰδικεύει δὲ ὅτι «ἔλαθον τὸ τρισῶτον ὄνομα, ἕπερ κυρίως ἀντιποιοῦνται οἱ κάτοικοι τῆς Ἡγεμονίας τῆς Σκόδρας, καὶ οἱ τῆς νέας Ἡπείρου, οἱ γνωριζόμενοι καὶ διὰ τοῦ νεωτέρου ὀνόματος Γκέγκηδες». Ὁ Ἄντ. Χατζῆς (38) ἐτυμολόγησε ὅτι Σκιπετάρηδες (= τυροφεικτοῖδες), ὀνομάστηκαν ἔτσι: οἱ Ἀλβανοὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ὅταν τοὺς εἶδαν νὰ φέρουν σκιπέτο (τουφέκι Ἰταλικῆς κατασκευῆς) στοὺς ὤμους τοὺς, σὲ ὅποιο πρόσθε-

σαν τήν κατάληξη — άρης — πύ στή νεοελληνική εγγλόνε-
ται εκείνος, ό όποιος φέρει τό άπό τή ρίζα δηλούμενο, ήτοι
σπαθάρης (έκεϊνος πού έχει σπάθι), κουκουλάρης (έκεϊνος
πού φοράει κουκούλα), λαμπαδάρης κλπ. Άλθωνοί λόγιοι,
άποδίνουν τό όνομα Σκιπετάρηδες σέ έμόνητες Άλθωνικές
λέξεις: SKIPPE (= άετός), SKEMP (= βράχος), ή τó
Λατινικό ACCIPITEZ (= γεράκι), πού άναμφισόβητητα
στήν περίπτωση έδραιώνουν τήν έρμηνεία: «όρεινοί» (39).

Σχετικά μέ τήν πολιτική πρωτοεμφάνιση τών Άλθα-
νών, παραπέμπομε στόν Κων. Παπαρρηγόπουλο, ζπου εί-
δικά μέ τις άποικίες τών Βενετών άφηγεΐται ότι τó 1212
ό Μιχαήλ Α΄ Άγγελος Κομνηνός, ιδρυτής τού Δεσποτά-
του τής Ήπείρου, κυρίεψε τó νησί τής Κέρκυρας, τó όποιο
ήταν άποικία τους. Στή συνέχεια ειδικεύει, ότι τότε κινδύ-
νεψε και τó Δυρράχιο άπό τούς γύρω του κατοικούντες Άλ-
θωνούς «ότινες κατά πρώτον τότε άναφαίνονται λαμβάνοντας
πολιτικήν τινά ύπαρξιν ύπό τόν ήγεμόνα αύτών Δημήτριον,
κρυφίως ύποστηριζομένου, ώς φαίνεται, και ύπό τού δεσπό-
του Έλλάδος» (40). Επίσης ό Κ. Παπαρρηγόπουλος (41)
άναφέρει, ότι τó 1272, πρωτοπαρουσιάστηκαν στήν ιστορία
μερικά Άλθωνικά γένη, ήτοι, οί: Σγουροί, Ίόνιοι, Βλενί-
σχοι, Τοπίες και Άριανίτες. Επίσης στόν τόμο 5ον, σελ.
275—6 τής ιστορίας τού Έλλην. Έθνους, μνημονεύοντας
για τή μάχη στόν Άχελώο τó 1358 μεταξύ τού Δεσπότη
τής Ήπείρου Νικηφόρου και τών ύπό τόν Κάρολο Τόπια
Άλθωνών, όπου ό Νικηφόρος έπεσε νεκρός, ό Κάρολος Τό-
πιας όνομάστηκε βασιλιάς τής Άλθωνίας κυριεύοντας σέ μι-
κρό διάστημα και τó Δυρράχιο.

Σχετικά μέ τήν καταγωγή τών Άλθωνών όρθότερη λο-
γίζεται ή γνώμη τού Κων. Παπαρρηγόπουλου, ό όποιος ά-
ποδέχτηκε ότι ό λαός αύτός προήλθε άπό τήν άνάμιξη δια-
φόρων φύλων, τά όποια πλημμύρισαν τόν εκεί χόρο. Συγκε-
κριμένα έγραψε ότι, οί Άλθωνοί είναι άπόγονοι τών άρχαί-
ων Ίλλυριών, οί όποιοι λόγω τής μεγάλης οικειότητας πού

ἀνέκαθεν εἶχαν μὲ τοὺς κατοίκους τῶν πρὸ μεσημβρινῶν χωρῶν ἐξελληνίσθησαν πρωϊμώτατα. Ἀργότερα ἀναμίχτηκαν μὲ αὐτοὺς Ῥωμαῖοι, Γότθοι, Σλάβοι, Φράγκοι, πολὺ δὲ βραδύτερα ἔγινε ὁ ἀναγκαστικὸς καὶ ὁ θεληματικὸς ἐξισλαμισμὸς στὴν Ἀλβανία (43).

Σχετικὰ μὲ τὴ γλῶσσα τῶν Ἰλλυριῶν τίποτε σχεδὸν δὲν εἶναι γνωστὸ, εἰδικότερα ἀπὸ τὸν λόγον, ὅτι δὲν ὑπῆρξε γραφτὴ Ἰλλυρικὴ γλῶσσα. Γιὰ τὴν Ἀλβανικὴ γλῶσσα ἔχουν διατυπωθεῖ πολλὰς ἀπόψεις ἀνεξοραίωτες, πρὸς δὲν διαφωτίζουν τὸ θέμα. Τὴν Ἀλήθεια πλησιάζει ὁ HAHN, ὁ ὁποῖος λογίζει γλῶσσα τοὺς ἐκείνη πρὸ δημιουργήθηκε μὲ τὴ συγγένεια καὶ ἐπαφὴ τῶν Ἰλλυριῶν, Μακεδόνων καὶ Ἡπειρωτῶν. Εἰδικὰ ὁ Παναγ. Κουπιτόρης (44) ἔγραψε: «...ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ἐστὶ παναρχαία ἢ γραικοῖταλική, τοῦ γραικοῖταλικοῦ ἢ προελληνικοῦ κλάδου πρώτης παραφυάδας, ἀδελφὴ πρεσβυτέρα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς, ὅμοια αὐταῖς κατὰ τε τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, ὁμόρριζος καὶ ὁμοστέλεχος, ὁμοιότερα μάλιστα τῇ ἐλληνικῇ κατ' εἶδος ἢ καθ' ὕλην». Ὁ Ἄντ. Κεραμόπουλος (45), ἔγραψε σχετικὰ: «...τὰς νεοελληνικὰς λέξεις προσελάθειν ἢ Ἀλβανικὴ ἀφ' ὅτου ἢ Ἑλλάδος ὑποκύψασα εἰς τοὺς Ῥωμαίους δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀμυνθῇ κατ' αὐτῶν καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπὸ Ἡρακλείου, ὅτε οἱ Σλάβοι καταλαβόντες τὴν Δαλματίαν ὤθουν τοὺς Ἀλβανοὺς πρὸς νότον, μάλιστα δὲ πάντων ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ». Στὴ σελ. 157 τοῦ ἴδιου βιβλίου του ὁ Ἄντ. Κεραμόπουλος, εἰδικαίνει: «Οἱ ἐλθόντες εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἀτακίην ὄπιοι, εἶχον εἰς τὴν Ἀλβανικὴν τῶν γλῶσσαν ἐλληνικὰς καὶ ἦσαν ὀρθόδοξοι, ὥστε ὄντως κατήγοντο ἐκ τῆς πρὸς νότον τοῦ Γενοῦσου (Σκιάμπη) Ἡπείρου». Ὁ Κων. Ν. Λεβίδης (46) ἔγραψε: «Ἡ Ἀλβανικὴ δὲν ἔχει σχέσιν τινα μετὰ τῶν ἐκ τῆς Λατινικῆς σχηματισθεῶν, οὔτε μετὰ τῆς Σλαβικῆς, εἶναι διάλεκτος τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης... Ὅταν μελετήσῃ γραφεύσας... ἄλβανικὰς λέξεις, καὶ γνωρίζει καλῶς τὴν

ἀρχαίαν ἑλληνικὴν θέλει εὔρει ὅτι πᾶσι εἶναι ἀρχαῖα ἑλληνικαῖα. Ὁ Στράβων ἀναφερόμενος πρὸς τὸν ἥπειρωτικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν ἔθνων, ἐγράφη «ἐνταῦθα καὶ διγλωσσῶν εἰσὶν, πρὸς παράλληλα μαρτυρεῖ ὅτι ὁ πλῆθος τῶν ἥπειρωτικῶν περιοχῶν ἦσαν ἀποικειστικά Ἑλληνόγλωσσος. Στὴ σημερινῇ Β. Ἑπειρῷ ἐξακολούθει ἡ διγλωσσία μετὰ τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκεῖ μουσουλμάνοι γνωρίζουν ἄριστα τὴν ἑλληνικὴν. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸ ἐπακροῦθῆμα τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῆς χώρας. Καὶ στὴ Ρωμαιοκρατία γίνονταν ἐπίσημα γρήγορα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. ὅπως προέκυψε σὶ ἐπιγραφὰς ἀφαιρωμάτων κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τῆ Φωτικῆ (κοινὰ τῆν Παρμωθιά). Κατὰ τὴν Τυρρικοκρατία πρὸς Ἰωάνναινα ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦταν ἡ ἐπίσημη μέχρι τὸ 1865 τῆ Διοίκηση καὶ μέχρι τὸ 1878 πρὸς Δικαστήρια. Ὁ Εὐάγγ. Μπόγιας πρὸς ἔργον του «Τὰ γλωσσικὰ Ἰδιώματα τῆς Ἑπείρου», 1966, εἰδικαίως ὅτι σὲ περισσότερες ἀπὸ 10.000 ἑλληνικὰς λέξεις πρὸς μιλοῦνται στὴν Ἑπειρῷ, ἀπὸ τὸ Ἀργυροκάστρο καὶ τὴ Χιμάρα μέχρι τῆν Ἄρτα καὶ τῆν Πρέβεζα, οἱ ξενικὰς ἀνέρχονται σὲ 550 μὲν περισσότερες ἀπὸ αὐτὰς Τυρρικὰς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Κατὰ τὴν ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ὁ χῶρος τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος ἦσαν δύο περίπου αἰῶνες στήν κυριαρχία τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων. Ὡς πρὸς τὸν Ἰλλυρικό πληθυσμό, ἐγένετο γενικὰ δευτέρι ή ἀποψη, ὅτι εἶχε ἀσήμενες Διοικητικὲς ἢ Κοινωνικὲς ἰκανότητες καὶ ὅτι κύρια ἐνασχόλησή του ἦσαν ἡ ληστεία καὶ ἡ πειρατεία.

Στὴν ὅλη ἱστορικὴ περίοδο τοῦ χώρου, ὅλοι του οἱ Ἑπειρωτὲς ἀνήκαν στήν Ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ ἔδρασαν πάντα ὡς Ἕλληνες. Τὰ ἀντίθετα ὑποστηρίχθησαν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας μέχρι τοῦ 1913, χρόνου ἀπελευθέρωσης τμήματος τῆς Ἑπείρου, ξεκινούσαν ἀπὸ διάφορες σκοπιμότητες καὶ ἔχουν ἰσχυροφτεῖ ἀπὸ διακεκριμένους Ἕλληνες καὶ ξένους εἰδικούς συγγραφείς.

Παρὰ τὰ ὅσα ἡ Ἰταλικὴ προπαγάνδα ἀπὸ τὴς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας ἐπλάσε κατὰ τῆς Ἑλληνικότητας τοῦ χώρου, ὁ ἱστορικός, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης KARL JULIUS BELOCK (47), ἀνασκεύασε ὅλα τὰ ἀντίθετα ἐπιχειρήματα, καταλήγοντας ὅτι οἱ Ἑπειρωτὲς ἦσαν Ἕλληνες.

Τὸ 167 π.Χ., ἦτοι ἓνα χρόνο ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τῶν Ρωμαίων κατὰ τοῦ βασιλεῦς Περσέα τῆς Μακεδονίας, ἢ Ρωμαϊκῆ Σύγκλητος, λόγῳ τοῦ ὅτι στὸν πόλεμον αὐτὸν οἱ Ἕπειρῶτες ὑπῆρξαν σύμμαχοι τῶν Μακεδόνων, διέταξε τὴν κατωστροφὴν τῆς Ἑπείρου στὸ μεγαλύτερόν της μέρος, κυρίως τὸ μεσογειακόν, καὶ τὴν ἐρήμωσέν της ἀπὸ τοὺς κατοίκους της. Τότε ὁ νικητὴς τοῦ Περσέα, Λεύκιος Αἰμίλιος Παῦλος κατέστρεψε 70 πόλεις, ταυτόχρονα δὲ 150.000 Ἕπειρῶτες μεταφέρθηκαν ὡς δοῦλοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀπὸ ὅπου δὲν γύριζαν εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν πατρίδα τους. Δὲν ἐθίγησαν μόνον τὰ λιμάνια τῆς Ἑπείρου, ἓνα μέρος μικρὸ τῆς Θεσπρωτίας, πιθανόν καὶ τῆς Χαονίας καθὼς καὶ ἡ πόλις Φαινίκη.

Στὴ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑ, οἱ Ἕλληνας αὐτοῦ τοῦ χώρου ἔλαβαν ἀρνητικὴν θέσιν. Ἀντίθετα οἱ Ἰλλυριοὶ καταπάχτηκαν πρόθυμα σὺν Ρωμαϊκῆς λεγεῶνας μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διαδοθῆι μεταξὺ τους ἓνα γλωσσικὸν ἰδίωμα ποὺ πλησίαζε τὸν ἐκλατινισμόν τους. Εἰδικότερα οἱ Ἰλλυριοὶ ἀποτέλεσαν «τὸ μόνιμον τροφὸδότην ἐργατικὰ χέρια τῆς Ἑλληνικῆς δουλοκτητικῆς ἀριστοκρατικῆς κοινωνίας τῶν μεγαλοπόλεων, τῶν τῆς παραλίας, ὅσο καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ» (48).

Κατὰ τοὺς ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥΣ χρόνους καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὴν περίοδον τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἢ Ἀλβανία ὀνομαζομένη ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΟΣ, λόγῳ —προφανῶς— τοῦ ὅτι εἰς τὸν χώρον της καὶ ἰδιαίτερα εἰς τὰ παράλια της ἐξακολουθητικὰ ἐπικρατοῦσαν οἱ Ἕλληνας. Ἀπὸ τὸν Ζ' ἢ Η' αἰῶνα, ἢ σημερινὴ Ἀλβανία μὲ τμήμα τοῦ Μαυροβούνιου ἀποτέλεσαν τὸ θέμα τοῦ ΔΥΡΡΑΧΙΟΥ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Στὸ θέμα αὐτὸ ἔφτασαν οἱ Βούλγαροι κατακτητῆς τῶν Ἑγεμόνων Συμεῶν καὶ Σαμουήλ, τοῦτο δὲ νωρὶς ἐπανήλθε εἰς τὴν οἰκίσην τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀργότερα εἰσέβαλλαν χωρὶς πόλεμον οἱ Σέρβοι εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δρίλωνα εἰς τὴν Βόρειαν Ἀλβανίαν, οἱ ὅποιοι τὸ ΙΒ' αἰῶνα κυρίεψαν τὴν περιφέρειαν τῆς Σκόδρας.

Τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀποδιδάσθησαν Νορμανδοὶ τὸ Δυρράχιο, ἀπὸ τοῦ ὁποῖο ἐκδιώχθησαν ἀπὸ τὸν Ἰακώβον Κομνηνόν. Τοῦτο, τὸ 1272 κυριεύθηκε ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν οἶκον ANJOU, ὁ ὁποῖος κυδερνοῦσε τὴν Κάτω Ἰταλία κ.ἄ. Μέρος τῆς Ἀλβανίας εἶχαν προσωρικὰ κυριέψῃ οἱ Παλαιολόγοι, τελικὰ δὲ στὴν περίοδον τοῦ Στέφανου Δουσάν, καὶ συγκεκριμένα πρὶν αὐτὸς ἀνακηρυχθεῖ (1346) Τσάρος, ἔγινε ὀλόκληρη Σερβική.

Ἵστερα ἀπὸ τὴν κατὰ τὸ 1360 κατάρρευση τῶν Νεμανδῶν, τὸ γῶρον τῆς Ἀλβανίας παρουσιάσθησαν ντόπιοι δυνάστες, ἦσαν οἱ Ἡγεμονίες τῶν Βαλσιῶν στὴ Σκόδρα, τῶν Καστριωτῶν τὸ Δυρράχιο καὶ τὴν Κρόια, καὶ τῶν Μουζακίων τὸ Βεράτι (49). Ἡ κυριαρχία τούτων ἦσαν μικρῆς διάρκειας, εἶχε χαρακτηριστικὰ προσωπικὰ (50) ἢ φεουδαρχικὰ, καὶ τὸ πολὺ μικρὸ βαθμὸν ἐθνικόν.

Τὴν περίοδον ἐκείνην, χωρὶς ἀντίδραση τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ γῶρου, οἱ BENETOI κατέρθωσαν νὰ τοὺς ἐκχωρηθεῖ ἀπὸ τὸ Γεώργιον Θώπια (1392) τὸ Δυρράχιο, καὶ στὴ συνέχεια ἡ ἡγεμονία τῶν Βαλσιῶν στὴ Σκόδρα (1396). Ἀλλὰ καὶ τὴ γὰρ 24 χρόνους ἡρωϊκῆς ἀγῶνας τοῦ Γεώργιου Καστριώτη κατὰ τῶν πολυαριθμότερων δυνάμεων τοῦ Μουράτ Β' καὶ τοῦ Μωάμεθ Β', δὲν ἐδραμώνει τὴν ἀπόψη ὅτι εἶχε Ἀλβανικὴ Ἐθνικὴ μορφή. Στὸ σημεῖον αὐτὸ ἐπισημαίνουμε ὅτι τόσο κατὰ τὴν περίοδον τῶν αγῶνων τοῦ Καστριώτη, ὅσο καὶ στὴν κατοπινὴν περίοδον τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, σημαίνοντες κάτοικοι τῆς Ἀλβανίας κατέφυγαν στὴ Δαλματία, ἰδιαίτερα μάλιστα στὴν Κάτω Ἰταλία, ὅπου τοὺς δόθησαν κτήματα καὶ μερικὰ προνόμια.

Κατὰ τὴν περίοδον, ὅπου ὁ Ἰουστινιανὸς ἔχτισε διάφορα ἰσχυρὰ φρούρια στὴν Ἠπειρὸν, ὁ Προκόπιος μεταξὺ τούτων μνημονεύει τὸ φρούριον στὴ Χίμαιρα, ἦτοι τὴν σημερινὴν Χιμάρα, ὅπου καὶ τώρα σώζονται μερικὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα.

Κατὰ τὴν ἔδρυσον τοῦ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΥ ΤΗΣ ΠΗΛ-

ΡΟΥ, ὁ ἰδρυτής του Μιχαήλ Α' Ἄγγελος Κομνηνός ἐπέ-
 ξέτεινε πρὸς τὰ βόρεια τὰ σύνορα τοῦ Κράτους του μέχρι
 καὶ τὸ Δυρράχιο. Στὴν κυριαρχία τοῦ Δεσποτάτου, ὁ ἀρχαῖος
 ἐλληνικὸς πυρήνας, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν καταστράφηκε στὸν
 Ἑπειρωτικὸν χῶρον, ἦτοι τῆς ἐνιαίας Ἠπείρου, ἐνισχύθηκε
 σημαντικῶς. Κατὰ δὲ τὴν διάρκεια ὅλης τῆς Βυζαντινῆς ἐπο-
 χῆς ἐδραιώθηκε ὁ Ἑλληνικὸς αὐτὸς πυρήνας καὶ βοηθήθηκε
 πολὺμορφα τόσο, ὥστε νὰ ἔχει πάντοτε τὶς δυνατῆτες νὰ
 ἀμύνεται ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν. Γεγονὸς
 πάντως μεγάλης σημασίας εἶναι ὅτι στὶς περιόδους αὐτὲς
 διατηρήθηκε ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία μάλ-
 λιστα καλλιιεργήθηκε καὶ ἐξελίχθηκε, ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία,
 ἡ θρησκεία, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα κλπ.

Σχετικῶς μὲ τὴν ΘΡΗΣΚΕΙΑ δὲν ἔχουμε ἀκριθεῖς στοι-
 χεῖα γιὰ τὸ χρόνον ἐκχριστιανισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς ση-
 μερινῆς Ἀλβανίας. Εἰδικότερα μαρτυρεῖται ἡ ἐκεῖ παρου-
 σία Ἐπισκόπου στὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνα, καὶ ἀκόμα ὅτι κα-
 τὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' τὸ Δυρράχιο ἦταν ἔδρα
 Ἀρχιεπισκοπῆς. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλβανίας μέχρι τὸ 1250
 ἦταν ὅλοι τοὺς χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, ὑπαγόμενοι ἀπὸ τῆς
 περιόδου τοῦ Αυτοκράτορα Λέοντα τοῦ Ἰσαυροῦ στὸ Οἰκου-
 μενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἀργότερα οἱ στὰ Βόρεια κάτοικοι τῆς
 Ἀλβανίας καὶ ἰδιαίτερα τῶν Ἐπαρχιῶν Ἀλβανίας καὶ Οὐ-
 νεδίας στὴν περιφέρεια τῆς Σκόδρας, ὑπήχθησαν στὴ Δυ-
 τικὴ Ἐκκλησίαν, λόγῳ μίσους τοὺς κατὰ τῶν Σέρβων ποὺ
 τοὺς καταδυνάστευαν, καθὼς καὶ λόγῳ προσηλυτικῆς δρά-
 σεως τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Βατικανοῦ.

Κατὰ τὴν ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ τοῦ χώρου, ὁ
 βίαιος ἐξισλαμισμὸς ὑπῆρξε ἀσήμαντος. Ἀντίθετα τῶν με-
 μονωμένων περιπτώσεων ἐξισλαμισμού στὴν Ἑλλάδα, στὴ
 Σερβία καὶ στὸ Μουροβούνι, οἱ Ἀλβανοὶ ἐπιδιώκοντες τὴν
 αὐξηση τῶν περιουσιακῶν τοὺς στοιχείων ἢ καὶ τὴν κατῆ-
 λψη ὑψηλῶν θέσεων στὴν Ὀθωμανικὴ Αυτοκρατορία, προσ-
 χώρησαν κατὰ χιλιάδες καὶ κατὰ ὀλόκληρες φάρες στὸν

έξισλαμισμό. Ίδιαίτερος λόγος αὐτοῦ τοῦ θεληματικοῦ έξισλαμισμού ὑπῆρξε ἡ βεβαιότητα ὅτι οἱ Τούρκοι κυρίαρχοι ἀντάμειβαν γενναῖα τοὺς ἀρησιθρησκούς καὶ τοὺς νεοφώτιστους ὀπαδοὺς τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, εἰδικότερα μάλιστα, ὅταν διαπίστωναν ὅτι οἱ ἀνωτέρω σπεροῦνταν ἠθικῶν φραγκῶν. Τούτους, οἱ Σουλτάνοι τοὺς χρησιμοποιοῦσαν στὴ σωματφυλακίη τους, τοὺς βοηθοῦσαν στὸν Ἀλβανικὸ ἐπικρισμὸ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Παλιᾶς Σερβίας, καὶ τοὺς ἀνύψωναν ἀρχηγοὺς ἐκστρατευτικῶν σωμάτων. Εἶχαν ἀπὸ αὐτοὺς ἀναδείξει μερικοὺς στὸ ἀξίωμα τῶν Πασάδων παραγμένων ἀπὸ γεγονότα χριστιανικῶν περιοχῶν, χρησιμοποιοῦντας τους καὶ γιὰ ἡγετικά στελέχη στὴν κατάπνιξη ἀνταρτῶν. Τῆς τελευταίας περιπτώσεως ἐπισημαίνουμε τὸ 1740 στὴν ἐξόντωση τοῦ ἀρματωλισμοῦ στὴν Πελοπόννησο, τῆ διάρκειας 9 χρόνων μετὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Ὀρλώφ, πυρπόλησι τῆς Πελοποννήσου, τῆ μὲ φωτιά καὶ σίδηρο ἀντιμετώπιση τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου στὴ διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 κ.ἄ.

Στὸ Χριστιανισμὸ (καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ὀρθοδοξία) παρέμεινε πιστὸ πολυάριθμο μέρος τῶν κατοίκων στὸ μέσον τῆς Ἀλβανίας καὶ στὴν Ἡπειρο, οἱ ὁποῖοι ἐκτός τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος, μιλοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὴν ὁποία χρησιμοποιοῦσαν στίς κυριότερες κοινωνικὲς καὶ λοιπὲς σχέσεις τους. Οἱ Ὀρθόδοξοι αὐτοὶ Χριστιανοὶ τῆς Ἀλβανίας, θάσει πολυάριθμων γεγονότων τῶν τελευταίων αἰώνων, ταύτιζαν πάντα τὴν τύχη τους μὲ τὴν τύχη τῶν Ἑλλήνων. Τὸ 1913 ὁ κύριος γεωγράφος καὶ ἐθνολόγος τῶν Βαλκανίων JOVAN GVIJIC, στὴ σελίδα 14 μελέτης του γιὰ τὰ Ἐθνολογικὰ ὄρια τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου πού δημοσιεύτηκε στὴν «PETERMANN'S MITTEILUNGEN», τόμ. 59, ἔγραψε: «παρετήρησα πόσον εἶναι δύσκολο νὰ διακρίνει κανένας τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τοὺς Τόσκηδες, γιὰτι καὶ αὐτοὶ στὸ μεγαλύτερο μέρος τους εἶναι Ἑλληνοσφ-

θρόνους, ἐρίσονται: πάντα ἀπὸ τῆς ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνογενῶς πολιτισμοῦ καὶ τοῦ σπινθὸς τῆς σχεδὸν μιλιᾶνε Ἑλληνογὰν.

Ὁ Γερμανὸς γεωγράφος PHILIPPSON τὸ βιβλίον του «THESSALIEN UND EPIRUS (σελ. 270 κ.ε.) ἐγράφει: «Χωρὶς διάκρισις καταγογγῆς καὶ γλώσσας οἱ χριστιανὸι αἰσθάνονται τὸν ἑαυτοῦ Ἑλληνας καὶ μιστὸν τὸν μωαμεθανὸν Ἀθιανόν, ὡς καταπιεστές τους, ἐκεῖνοι δὲ ἀναποδίκου ἀφθονοῦ τὸ μένος τῆς ἀναμωμένου μετὰ τὴν καταπονήσιν... ἰδιαίτερον Ἀθιανὸν αἰσθημα δὲν ὑπάρχει: τὸν χριστιανολογικόν Ἡπειρώτες. Τούτοι θέλουσι γὰ λιστῶνται ὡς Ἑλληνας. Οἱ χριστιανὸι μιστοῦσι αὐτοῦς γὰ τις πῶθαιρεσίαι καὶ πρωτογονισμοῦ τοῦ κληρονομικοῦ Ἀγᾶ, τὴν Ἐλαιφῆ τὴν σῖσι Κοινοτικῆς Ἀρχῆς τὰ χωρῶν, τὴν Ἐλαιφῆ κάθε ἡθικῆς ἀρχῆς, τὴν ἐπιβολὴ τῆς βίαις τοῦ ἰσχυρότερον κλπ. Οἱ Ἀθιανοὶ ἔπαι ἐγκαταστάθησαν ἐπέδωσαν μετὰ κάθε μέσο τῆ γλώσσας τους, πολλοὶ δὲ ἀπὸ τὸν καταπινοῦς Ἀθιανόφωνες ἦσαν Ἑλληνας Ἡπειρώτες, οἱ ὅποιοι σιγά, σιγά ἐπέδωσαν τὴ μητρικὴ τῶν γλώσσας, χωρὶς ἕμος ποτέ γὰ τὴ ληρομνήσιν παντελῶς.

Ὁ ὁμοεικὸς ἐξισλαμισμοῦ τῶν Ἀθιανῶν ἦσαν κάτω τὸ συνηθισμένο. Οἱ ἐξωμότες συνήθως ἀπὸ τὴ νέα τῶν λατρεία διατηροῦσιν ἐξωτερικὰ δείγματα, ἂν καὶ οἱ νεοφώτιστοι ὑπῆρξαν οἱ κυριότεροι: οὐνάστας, οἱ ὅποιοι μετὰ τὴ βία ἐπέδωσαν τοῦς χριστιανούς τὴν ἐξωμοσία.

Τὸν III' αἰῶνα, συγκεκριμένα δὲ γύρω τὸ 1730, ἐξισλαμιστικὴν ὄντομοι: οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τοῦ Κορσελεσίου καὶ μερικῶν τοῦ Δελδίνου, μετὰ αἴτια τὴν πλεονεξία καὶ ὄχι τὴν ἀνάγκη. Ἔτσι, ὅπως ἔχει παρατηρηθεῖ καὶ τοῦς μωσουλμάνους (ἐξωμότες) Τσαμηδες, ἀπαιτήθησαν συγγένειαι μετὰ τῶν ἀνωτέρω μωσουλμάνων καὶ τῶν χριστιανῶν τοῦ ἴδιου χώρου καὶ τοῦς ἐπόμενους αἰῶνες, διατήρησι χριστιανικῶν ὀνομάτων, κυριότερα ὡς ἐπιθέτων, ἐπιμειξίαι μετὰ τῶν Διόπτρων καὶ Χριστιανῶν κλπ. Σχετικῶς μετὰ τοῦς μετὰ τοῦς γάμους, ἦσαν χριστιανῶν μετὰ μωσ-

μεθανούς, ὁ Ἄγγλος περιηγητής Λήκ, ἔγραψε: «ὄσα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς γάμους τέκνα ἦταν ἀρσενικὰ ἀνατρέφονταν ὡς Μωαμεθανοί, ὄσα δὲ ἦταν κορίτσια ὡς χριστιανὰ» (51).

Μεταξὺ τῶν ἄλλων αἰτίων ποὺ συνετέλεσαν στὴν ἀποδυναμώση τοῦ χώρου ἀπὸ τὸν Ἑπειρωτικὸ χριστιανικὸ πληθυσμὸ μὲ ἐπακόλουθο τὸν ἐκπατρισμὸ του, ἦταν καί: ἡ ἔλλειψη ἀσφάλειας ζωῆς καὶ περιουσίας, ἡ ἀνυπαρξία διοικήσεως ἢ δικαιοσύνης, ἡ ἀνυπαρξία σὲ γενικότερη ἔννοια τῶν πάντων, ἀν ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ὅτι ὄλα ἦταν στὴ διάθεση τοῦ ὀποιουδήποτε μωαμεθανοῦ Ἀλβανοῦ ἢ Τούρκου Διοικητῆ ἢ ἀξιωματοῦχοῦ. Σὲ περιορισμένο ποσοστὸ ὁ ἐκπατρισμὸς τοῦτος ὀφείλονταν καὶ στὸ ἄγονο τοῦ ἐδάφους, μεγάλη δὲ συμπίεση τοῦ Ἑπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ χώρου πρὸς τὸ Νότο δημιούργησε ἡ κυριαρχία του ἀπὸ τοὺς Σέρβους τοῦ Στέφανου Δουσάν καὶ τῶν διαδόχων του. Γεγονὸς πάντως εἶναι, ὅτι παρά τὴν ὑπαρξὴ ὄλων τῶν ἀνωτέρω συνθηκῶν καὶ προϋποθέσεων στὸ χῶρο τῆς σημερινῆς Βόρειας Ἑπείρου, οἱ Ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τοῦ διατηρήθηκαν συμπαγεῖς. ἰδιαίτερα στὶς περιφέρειες Κορυτσᾶς, Χιμάρας, Δελβίνου, Ἀργυρόκαστροῦ καὶ Πωγωνίου.

Στὴ διάρκεια τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου 1912—1913, οἱ Ἀλβανοὶ μουσουλμάνοι διέπραξαν διεθνῆ ἐγκλήματα. Στίφη τοῦ Κορβελεσίου πυρπόλησαν 60 χωριά τοῦ Δελβίνου. γυμνοὶ δὲ καὶ πεινασμένοι οἱ κάτοικοι τούτων διεσώθηκαν σὲ μεγάλο ποσοστὸ στὴν Κέρκυρα. Ἀλλὰ γενικότερα τὸ πλῆθος καὶ ἡ ἔκταση τῶν λεηλασιῶν, κακοποιήσεων, βιασμῶν, κλπ. τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Β.Ἡ. στὴν ἀνωτέρω περίοδο, ἀπὸ τοὺς μωαμεθανούς Ἀλβανούς, δίνονται ἀπὸ πολλὰ «ντοκωμένα» καὶ ἀποτελοῦν στίγμα τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἀκριβῆ καὶ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῶν Ἀλβανῶν μέσα στοὺς αἰῶνες δίνει ὁ RENE PJAUX στὸ ἄρθρο του μὲ τίτλο «Τὸ Ἀλβανικὸν Ζήτημα» ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν «Ἐπιθεώρηση τῶν δύο Κόσμων» καὶ ἀναδημοσιεύτηκε τὸ 1910.

στὴν περιοδική ἐκδόσιν «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ», ἀπὸ τῆν ὅποιαν καὶ μεταφέρουμε κατωτέρω ἀποσπάσματα, ἴτοι:

—«... Ὅτε δέ, εἰς τὸν Σλαβισμόν καὶ τὴν Βυζαντινὴν Ὀρθοδοξίαν, ἔρχεται γὰ ἐπιπροσθετῆ τὸ Ἰσλάμ, ἡ ἀπόκλι-
σις καὶ διάστασις καθίσταται ἐχθρότης... Κατὰ τὸν 17ον
καὶ 18ον αἰῶνα, οἱ Τουργικοὶ λιμένες τῶν Ἀλβανικῶν ἐ-
κτῶν εἶναι φωλεαὶ πειρατῶν... Ἀποθανόντος τοῦ Σκάνδερ-
βεγ (Γεώργ. Καστριώτη), οἱ Τούρκοι, κύριοι τῶν πόλεων,
τῶν ἀγορῶν καὶ τῶν πεδιάδων, κατορθοῦσιν ἐπὶ τέλος τὴν
ὑπόταξιν τῆς Ἀλβανίας... Ὅπως ἀποφύγει τὸν ζυγόν, χει-
μαρρος Ἀλβανῶν μεταναστῶν διευθύνεται, κατ' ἐκείνην τὴν
ἐποχὴν, πρὸς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν,
ἐνθα σήμερον ἀκόμη οἱ ἀπόγονοὶ των ἀναγνωρίζονται μετα-
ξύ των· τινὲς τῶν ἀνδρῶν τῶν διαπρεψάντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ
τῆς συγχρόνου ἡμῶν Ἰταλίας —ὡς ὁ Φραγκίσκος Κρίσπης—
εἶναι ἔγγονοι τῶν μεταναστῶν ἐκείνων. Τοὺς δὲ μείναντας ἐν
τῇ χώρᾳ, οἱ Σουλτᾶνοι φρονίμως ποιῶντες ἀποφεύγουσιν γὰ
ἐξωθῶσιν εἰς τὰ ἄκρα...

Ἡ πλειονότης τῶν Ἀλβανῶν γίνεται μουσουλμανικὴ
θρησκεία. Οἱ μεγάλοι κτηματῆται, οἱ ἄρχηγοὶ τῶν πατριῶν,
ἔδωκαν πρῶτοι τὸ παράδειγμα· ἐγένοντο Μουσουλμάνοι ὅπως
διατηρήσωσι τὰ φέουδά των. Τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἠκολού-
θησε τὸ παράδειγμά των. Ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν ὀρειθίων
λαῶν, ὁ Ἀλβανός, μὴ ὢν γεωργός, ζῆ ἐκ τῆς πολιτείας ἢ
ἐκ τοῦ πλουσίου προστάτου· ἔχει ἐξ ἐνστίχτου τὴν ιδέαν τῆς
πελατείας. Τὸ Κράτος, εἴτε ἡ Πολιτεία, παρὰ τοῖς Ὀθωμαν-
νοῖς εἶναι τὸ Ἰσλάμ. Ὁ Ἀλβανός ἐδέχθη τὸ Ἰσλάμ ἕπως δύ-
νηται γὰ ὑπηρετῆ τοῖς χαλίφαις...

Ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις τοῦ Ἀλβανοῦ εἶναι περισ-
σότερον κατ' ἀπόφασιν ἢ πραγματικῶς ἐνδοτικὴ. Ὁ Ἀλ-
βανός μένει, ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας του, πιστῶς ἀφοσιωμέ-
νος εἰς τὰς παλαιὰς παραδόσεις, εἰς τὴν πατροπαράδοτον λα-
τρείαν, ποιεῖ τὰς χειρονομίας πιστοῦ Μουσουλμάνου· ἀλλά,

ἀμαθῆς ὢν, ἀγνοεῖ τὸ Κοράνιον ἢ θρησκεία του μένει ἀλλόκοτον μείγμα Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμού· προσκυνεῖ τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, ἂν δὲ ὁ Μουλάς ἀγνοῇ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς ἴασιν τοῦ ἀσθενούντος τέκνου του προσευχὴν, φέρει αὐτὸ πρὸς τὸν χριστιανὸν μοχαχὸν ἢ ἱερέα τῆς γειτονίας. Διατηρεῖ ὀνόματα χριστιανικὰ καὶ φορεῖ μετάλλια μὲ σταυρὸν. Πάντες σχεδὸν οἱ Μουσουλμάνοι Ἀλβανοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν περιεργωτάτην αἵρεσιν τῶν BEKTACHIS. Οὗτοι ἀντιπροσωπεύουσιν ἐν τῷ Ἰσλάμ τὴν ἐνοχλήν, σχεδὸν τὸν σκεπτικισμόν ἢ θρησκεία των καθίσταται εἰδὸς τι φιλοσοφίας φιλανθρωπίου, ἥτις θεωρεῖ ὡς περιττὰς τὰς πράξεις τῆς λατρείας καὶ κρίνει ὡς οὐσιώδη μόνον τὸν πυρῆνα τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως ἐν πάσαις ταῖς ἐπισηλοτέραις θρησκειαῖς. Ἡ Ἀλβανία παρήγαγε πολιτικῶς ἄνδρας καὶ μεγάλους στρατηγούς... ἀλλ' οὐδένα ἁγίου ἔδωκεν εἰς οὐδεμίαν θρησκείαν.

Ὁ Ἀλβανός, ἀριστοτέχνης ἐν τῇ ἰκθόραγαθία καὶ ἐν ταῖς ραδιουργίαις, δημιουργεῖ ἑαυτῷ, λαμπρὸν στάδιον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Σουλτάνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κυβερνᾷ τὸ Κράτος κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομὸν αἰῶνα, καὶ ἀποδίδει τὴν λαμπηδόνα τῆς νίκης μετὰ τῆς δυναστείας τῶν μεγάλων Βεζυρῶν Κουπριλήν. Μὲ τὸν Ἀλήν Τεπελενλήν πειρᾶται νὰ ἰδρύσῃ Τουρκοαλβανικὸν Κράτος ἐν Ἠπείρῳ. Μὲ τὸν Μαχμουτ κατασυντρίβει τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Μὲ τὸν Μεχάμετ Ἀλήν γαλθανίζει τὴν Αἴγυπτον καὶ μικροῦ δεῖν καθέζεται ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Χαλιφῶν. Μὲ τὸν Φερίκ πασσᾶν ἦτο μέχρι τῆς χθὲς ἀκόμη μέγας Βεζύρης. Ὁ Ἀβδούλ Χαμήτ μεταχειρίζεται τοὺς Ἀλβανούς μετ' ἰδιαιτέρας ὀλκῆς φειδοῦς· περιστοιχίζει ἑαυτὸν δι' Ἀλβανικῆς φρουρᾶς, ἥς ἢ ἐν τοῖς ἀνακτόροις παρουσία ἐξασφαλίζει τοῖς Ἀρναούταις τῶν ὀρέων πάντα τὰ εἶδη τῶν εὐνοίων καὶ ἀτελειῶν, πλήρη ἀτιμωρησίαν. Οὗτοι πληροῦσι τὸν στρατὸν καὶ τὰς δημοσίας λειτουργίας. Παρ' αὐτοῖς ἢ ὑπακοή εἶναι καθαρῶς ὀνομαστικὴ δὲν ζητεῖται ὑπὲρ αὐ-

τῶν ὅτε τακτικὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία οἱ θηρόσιαι ὑ-
πάλληλοι, ἄτινες ὑποτίθεται, ὅτι τὸς διοικῶσι, δὲν τοιμῶσι
γὰ ἐξέρχονται ἐκ τῶν πόλεων, οὐδ' ἐκ τοῦ διοικητηρίου των.
Οἱ Ἄλβανοὶ εἶναι οἱ εὐνοούμενοι τοῦ παλαιοῦ Τουρκικοῦ
συστήματος καὶ ποιοῦνται κατάχρησιν αὐτοῦ. Ὅταν ἐκρη-
γνύονται αἱ ταραχαὶ τῆς Μακεδονίας, αὐτοὶ γίνονται βοη-
θοὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Γιλδίξ' ἀπ' αἰώνων ἐχθροὶ τόσοι τῶν
Σέρβων, τοῖς ὁποῖοις ἀπὸ πολλοῦ προσπαθοῦσι γὰ ἐξαλθα-
νίσωσι διὰ τρόμου, ὅσον τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων,
ἐπωφελοῦνται τὰς ταραχὰς ὅπως σφετερισθῶσι, τῇ συνενοχῇ
τῶν Ὀθωμανικῶν ἀρχῶν, μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν...».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

Ἡ ἐθνικότητα μιᾶς γῶρας ἐδραιώνεται καὶ ἀπὸ τὰ ἐρείπια πρὸς ὑπάρχον σ' αὐτὴ ἀπὸ τὰ προϊστορικά — ἔπειτα ὑπάρχει περίπτωση — γρόνια. Ὅλα δὲ τὰ ἐρείπια πρὸς ὑπάρχον σὲν Ἡπειρωτικὸν γῶρον εἶναι ὅμοια μὲ ἐκεῖνα τῶν καθαρῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς κώρας Ἑλλάδος. Χωρὶς γὰρ μᾶς ὑπασχολοῦν τὰ νοτιώτερα διαμερίσματα τῆς Ἡπείρου, ὅπως τῆς Θεσπρωτίας καὶ ἄλλα, γὰρ τὰ ὁποῖα ἔχουν γραφτεῖ πολλές μελέτες καὶ ὅλα — ἐξαιρητικῶς μάλιστα — ἔχουν ἀποκαλυφθεῖ Ἑλληνικά, ὅστε σὲ τίποτε τὰ κείμενά μας γὰρ μὴ μποροῦν γὰρ συμβάλουν, ἀρχίξομε ἱστορώντας ἀπὸ τὰ ἄρεια τῆς Ἡπείρου διαμερίσματα πρὸς συνορεύου μὲ τοῖς Ἰλλυρισίς, ὅασαι τῶν ὅσων εἰδικέψομε σὲ προηγούμενα Κεφάλαια. Ἀπὸ τὴν ΑΝΤΙΠΑΤΡΕΙΑ, πόλις κοντὰ σὲ ποτάμι. Ἄψος (ἢ σημερινὴ πόλις Βεράτι) γὰρ τὴν ἑποῖα ὁ Λίδιος (XXX1—27) μνημονεύει ὅτι πυρπολήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα, πρεσβυτὴ τῶ ὑποστου Σουλπίκιου καὶ τὴν ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ, τὴς ἑσπεριότερες Ἡπειρωτικὴς περιοχὴς καὶ στή συνορεύου, ὅπου ἀπαντιοῦνται ποικυγωνικά καὶ ἰσοδομικά τείχη ἀκροπόλεων, τάφοι, ἐρείπια γαῶν, ἀγγεῖα, ἐπι-

γραφές, ανάγλυφα και λοιπά, όλα είναι Έλληνικά διαφόρων περιόδων.

Ἡ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ ὑπῆρξε φημισμένο κέντρο τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Χτίστηκε τὸ 588 π.Χ. ἀπὸ τοὺς Κερκυραίους, ἐρείπιά της δὲ σώζονται στὸ ἐκεῖ σημερινὸ χωριὸ Πόγιαννη, ὅπου ὑπάρχει τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας «τῆς Ἀπολλωνίας». Τὸ 229 π.Χ. ὑποτάχθηκε στὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας πήγαιναν σ' αὐτὴ γιὰ νὰ τύχουν ἀνώτερης Ἑλληνικῆς μορφώσεως μέλη ἐπιφανῶν οἴκων Ρωμαίων. Μνημονεύονται δὲ ὅτι διέμειναν σ' αὐτὴ γιὰ σπουδὲς στὴ Σχολὴ τῆς Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ὁ Ὀκταδιανός, ὁ Μαικήνας, ἀκόμα δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Αὔγουστος. Ἀπὸ ἀνασκαφῆς πρὸς τὸ 1925 ἔκανε στὸ σημερινὸ χωριὸ Πόγιαννη ἢ Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ ἀποστολὴ, ἐρέθησαν παλιοὶ τάφοι, τὰ ἀρχαῖα τείχη, θέατρο, στοές, ὠδεῖα, μικροὶ ναοί, βιβλιοθήκη κτίριο τῶν ἀγωνοθετῶν, ἀγάλματα καὶ λοιπά, στὸ σύνολό τους Ἑλληνικά. Γύρω της καὶ σὲ περιοχὴ πρὸς τὸ βορρῆ καὶ πρὸς τὸ νότο (ἀπὸ τὸν Αἰῶς μέχρι καὶ τὸν Ἄψο (σήμερα Σεμένη), σώζονται τείχη, κτίρια, ἀγάλματα, ἐπιγραφές, ἀρχιτεκτονικὰ μέλη κ.ἄ. ὅλα λείψανα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ Ἀπολλωνία διατηρήθηκε σὲ ἀκμὴ καὶ στὴ Βυζαντινὴ περίοδο, ὁ δὲ Κων)νος Πορφυρογέννητος τὴν περιέλαβε στὸ θέμα τοῦ Δυρράχιου.

Στὸν ψηλὸ λόφο Γκραδίτσα, ἀνατολικά τῆς Ἀπολλωνίας, εἴσκεται ἡ πόλις ΒΥΛΛΙΣ, ἀκριβῶς στὸ σημεῖον, ὅπου ὁ Αἰῶς ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ Νότο γυρίζει στὰ δεξιὰ, ὅπου ἀκριβῶς τὴν εἶχε τοποθετήσει καὶ ὁ Χόλλαντ. Ὁ Στέφανος Βυζάντιος τὴ θεωροῦσε «κτίσμα τῶν μετὰ Νεοπτολέμου Μυρμιδόνων». Ἡ πόλις Βύλλις διατηροῦνταν καὶ στοὺς μ.Χ. αἰῶνες, στὰ πρακτικὰ δὲ τῆς Συνόδου τῆς Ἐφέσου (451), μὲ τὸ ὄνομα Φήλιξ ὑπογράφεται: «Ἐπίσκοπος Ἀπολλωνίας καὶ Βυλλίδας». Ἔχει ἐξωτερικὸ περίβολο μὲ τείχη τοῦ 4ου αἰῶνα π.Χ., καθὼς καὶ ἐσωτερικὸ βυζαντινὸ τοῦ 5—6 μ.Χ. αἰῶνα. Σὲ ἀπόστασὴ της περίπου 1.500 μέτρα, ὑψώνεται

ἀκρόπολη κοντά στο χωριό Κλιός, τῆς ὁποίας τὰ τεῖχη εἶναι ἀρχαιότερα ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Βύλλιδας. Ἐκεῖ βρέθηκε ἐπιγραφή μὲ ἀρχιτεκτονικὸ περιεχόμενον σὲ δωρικὴ διάλεκτο. Ἀκροπόλεις, ἤτοι περιτειχισμένοι λόφοι μὲ συνοικισμούς παρατηρήθηκαν στὸ Μάργκιλις, ὅπου ὁρέθηκε καὶ μιὰ ἐπιγραφή ποὺ δημοσιεύτηκε στὸν τόμ. 13 τοῦ 1888, σελ. 86, τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, ἐπίσης στὸ Κρότ, στὸ θουνὸ Γκουρντέζες, στὸ Φλέτες κ.ἄ. Νότια τοῦ Ἀΐου, κοντὰ στὴν παραλία ἦταν ὁ ΑΥΛΩΝΑΣ (περίπου 7 χιλιάμ. βορειοδυτικὰ τῆς σημερινῆς πόλεως), μεγάλης ἀξίας γιὰ τὸ λαμπρὸν τοῦ στῆ Βυζαντινῆ ἐποχῆ. Τὸ 1345 κυριεύτηκε ἀπὸ τοὺς Σέρβους καὶ τὸ 1417 ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐκκλησιαστικὰ ἀνήκει στὴ Μητρόπολη Βελεγράδων (Βερατιοῦ). Νοτιώτερα, στὸ μυχὸ τοῦ κόλπου ἦταν ἡ πολὺ γνωστὴ πόλη ΩΡΙΚΟΣ, κτίσμα τῶν Εὐβοέων, πόλη ἀρχαιότατη, ἱερὴ τοῦ Ἀπολλῶνα, τὴν κεφαλὴ τοῦ ὁποίου ἔφεραν τὰ νομίσματά της (250—170 π.Χ.). Ἦταν ἡ πόλη στὸ Παλιὸ Κάστρο, κοντὰ στὸ Πασαλιμάνι, ὅπου σώζεται καὶ μιὰ βυζαντινὴ ἐκκλησιά.

Νοτιοανατολικώτερα τοῦ Αὐλῶνα, μέσα στὸ σημερινὸ χωριὸ Πλιότσα βρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως ΑΜΑΝΤΙΑΣ ποὺ χτίστηκε ἀπὸ τὸν Ἐλεφήγορο, ὅταν γύρισε ἀπὸ τὴν Τροία. Ἦταν ἀποικία τῶν Εὐβοέων, βρέθηκαν δὲ ἐκεῖ πολλὰ νομίσματα μὲ τὴν ἐπιγραφή ΑΜΑΝ—ΤΩΝ. Ὁ Δημ. Εὐαγγελίδης στὸ βιβλίο του «Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἠπείρου», 1962, σελ. 34, σημειώνει: «Τὸ κάθε σπιτί ἔχει σήμερα καὶ ἓνα μάρμαρο, ἐπιγραφὴ ἢ κειμήτι ἀγάλματος ἢ ἄλλο». Γύρω της συναρτιῶνται ἀρκετὰ ἐρείπια ἀρχαίων κτισμάτων καὶ διάφορα εὐρήματα. Στὰ νότια τῆς Ἀπολλωνίας, εἶναι τὰ ἐρείπια ἐνὸς Νυμφαίου μὲ μαντεῖο ποὺ ἦταν σὲ λειτουργία. Στοὺς μέσους χρόνους ἡ Ἀμαντία ἦταν ἕδρα Ἐπισκόπου (Ἱεροκλ. Συνέκδ. 653, 6).

Στὴ συνέχεια ἐρείπια Ἑλληνικὰ καὶ μνημεῖα τέχνης ἀπαιπιῶνται στὴν ΠΑΛΑΙΣΤΗ ποὺ τινύζεται μὲ τὸν ὕψορ-

μο Πάλασα, τὸν ἀλλιώως «Ἄϊ Δημήτρη» ἢ Γυράδα. Στὴν Πα-
 λαίστη, ὁ Ἰούλιος Καίσαρ τὸ 48 π.Χ. ἀποθίβασε 20 χιλιά-
 δες λεγεωνάριους καὶ ἕνα μέρος τοῦ ἵππικοῦ του κατὰ τοῦ
 Πομπήϊου. Ἐπίσης στὴ ΧΙΜΑΙΡΑ (σήμερα Χιμάρα), πόλη
 ἀρχαία, τῆς ὁποίας σώζονται ἐρεῖπια. Μνημονεύεται καὶ
 στοὺς Βυζαντινοὺς Χρόνους (Προκρίσιου «Περὶ κτισμ.» Δ' 4)
 καὶ ἀπὸ τὴν Ἄγνα Κομνηνή, ἱστορ. Β'). Ὑπῆρξε στὴ νεώ-
 τερη διαδρομῇ τῆς κέντρο Ἐθνικῆς (Ἑλληνικῆς) ἀντιστά-
 σαως. Στὴν περιοχῇ τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Γέρμα, ἦτο: πέντε
 χιλιόμετρα ἀνατολικά τοῦ Ἀργυρόκασρου καὶ συγκειρμέ-
 να στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Δρίνου καὶ νοτιοανατολικά
 τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Σαρακίνιστα, οἱ ἀρχαιολογικὲς ἀνα-
 σκαφές τῶν Ἀλθανῶν ἀποκάλυψαν τὰ ἐρεῖπια τῆς πόλεως
 ANTIFONEIA, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν Δημ. Εὐαγγελίδη εἶχε το-
 ποθετηθεῖ στὸ Τεπελένι καὶ ἀπὸ τὸν Ν. Χάμμοντ στὸ κοντὴ
 στὸ Τεπελένι χωριὸ Λέκλη. Βρέθηκαν ἐκεῖ: ἰσοδομικὸ τεῖ-
 χος ποὺ περιτείχιζε τὴν πόλη καὶ παλιοχριστιανικὰ ἀνθρω-
 πομορφικὰ ψηφιδωτά (βλ. «Ὁ Ἱστορικός», ἐφημ. «Βορειο-
 ηπειρωτικὸς Ἀγών», φύλ. Ἰουνίου 1988, σελ. 4—5). Βρέ-
 θηκαν ἐπίσης ἐκεῖ καὶ 14 ἐπιγραφές γάλικινες μὲ τὴν ἀνα-
 γραφή τοῦ ὀνόματος «ANTIFONEΩΝ» (PIERRE CABA-
 NES, L' EPIRE, PARIS 1976, σελ. 210). Σχετικὰ μὲ τὴν
 ἰδρυσὴ τῆς ὁ Δρούσεν τὴν ἀνάγει: στὸ 263 π.Χ. ἀπὸ τὸν Ἀν-
 τίγονο τὸ Γονατά. γιὰ νὰ παραμπούσει: τίς συγνές ἀπὸ τὴν
 Ἠπειρο εἰσβολές στὴ Μακεδονία. Ὁ Μπέλοχ, λογίζει: ἰδρυ-
 τὴ τὸν Πύρρο ἢ τὸ γιό του Πτολεμαῖο καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῆς
 πόλεως δόθηκε στὴ μνήμη τῆς συζύγου τοῦ Πύρρου καὶ
 μητέρας τοῦ Πτολεμαίου Ἀντιγόνης (Ἑλλην. Ἱστορία III,
 σελ. 313). Ὁ Γάλλος Λεβέκ λογίζει: ἰδρυτὴ τῆς τὸν Πύρρο
 μὲ σκοπὸ τὴ ὀθμισουργία σὲ ἀγροτικοκτηνοτροφικὴν περιοχῇ
 ἐνὸς κέντρο ἀστικοῦ μὲ ἐξέλιξή του, στὰ ἔθρεια αὐτὰ Ἠ-
 πειρωτικὰ Τμήματα, σὲ ΕΣΤΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙ-
 ΣΜΟΥ. Τὸν Πύρρο, λογίζει: ὡς ἰδρυτὴ τῆς καὶ ὁ Ν. Χάμ-
 μοντ (N. G. L. HAMMOND, EPIRUS OXFORD, 1967,

σελ. 584. 279), τούτον δὲ (τὸν Πύρρον), λογίζουμε καὶ ἡμεῖς ὡς ἰδρυτὴ τῆς τῶ 274 π.Χ.

Ἐπίσης ὑπῆρξε ἡ ΦΑΝΩΤΗ (τὸ σημερινὸ Γαρδίκι) ἀρχαία πόλις τῆς Ἡπειρωτικῆς Χαονίας, τὰ τεράστια τείχη τῆς Λέλλης κ.λ.π. Μπροστά σ' αὐτὰ ἔλα τὰ Ἑλληνικά δημουργήματα, ὅπως ἐπίσης καὶ τῆς πόλεως ΕΠΙΔΑΜΝΟΥ, ἣ ὁποία χτίστηκε τὸ 627 π.Χ. ἀπὸ τοῦ Κερκυραίου καὶ ὑπῆρξε ἀποικία τῶν Κορίνθιων, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀφορμὲς τῆς ἐνάρξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, κλονίζεται (γιὰ μᾶς δὲ ἀπορρίπτεται) ὁ ἰσχυρισμὸς μερικῶν, ὅτι στὸν ὀλοκληρωτικὰ αὐτὸν Ἡπειρωτικὸν (Ἑλληνικόν) χῶρον κατοικοῦσαν Ἰλλυρικὰ φύλα. Καὶ μόνον ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι στὴν χώρα Ἰλλυρία (τὴν ὁποία τρυφίζουμε μὲ τὴ σημερινή Ἀλβανία, δὲν ὑπάρχουν ὄμοια, ὅπως ἀνωτέρω, κτίσματα, ὀδηγοῦμαστε στὸ συμπέρασμα ὅτι στὴν Ἡπειρο δὲν κατοικοῦσαν Ἰλλυρικὰ φύλα (βλ. καὶ Δ. Εὐαγγελίδη, ἔκτ. ἀνωτέρω).

Νοτιώτερα εἶναι ἡ ΦΟΙΝΙΚΗ, στὴ Χαονία, βορειότερα τοῦ Κερκυραϊκοῦ πόρου, σὲ μικρὴ ἀπὸ τὴ θάλασσα ἀπόσταση, σὲ ἐλώδη πεδιάδα, ἀνατολικά τῆς Ὀγγηροῦ. Ἡ πόλις θεμελιώθηκε ἀπὸ τοὺς Κορίνθιους καὶ Κερκυραίους τὸν Ε' αἰῶνα π.Χ. Κατὰ τὶς ἀνασκαφές τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν Οὐγκρίνι, ἤρθαν τὸ φῶς τὰ μεγαλοπρεπῆ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως, τάφοι, ἐπιγραφές, πολλαὰ ἀργεῖα καὶ ἀρκετὰ νομίσματα. Ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἐξέλιξις, καθὼς καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάθησις τῆς Φοινίκης, ἔφερε τὸν Πολύβιο (IV, 8) νὰ γράψει: «Πολὺ ἡ Φοινίκη διέφερε τότε τῶν κατὰ τὴν Ἡπειρον πόλεων Εὐδαμονία». Ἀπὸ διάφορα αἷτια τὸ κέντρο τῆς Δημοκρατικῆς Ἡείρου «ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ ΤΩΝ ΑἰΠΕΡΩΤΑΝ» μεταφέρθηκε ἀπὸ τὶς περιοχὲς Δωδώνης καὶ Πασσαρώνης στὴ Χαονία, στὴν πόλις Φοινίκη. Λόγω τοῦ ὑγροῦ κλίματος καὶ τῶν κατολισθήσεων, ὁ Ἰουστινιανὸς ἀναγκάστηκε νὰ μεταφέρει τὴν πόλις σὲ γειτονικὸ — κατὰ τὸν ἰ-

στορικό Προκόπιος— λόφος. Ὑπῆρξε ἔδρα Ἐπισκόπου. Βρέθηκαν ἀκόμα στή Φοινίκη ἕνας ἑλληνικός ναύσκος πού μετασχηματίστηκε στή Βυζαντινά Χρόνια σέ βαπτιστήριο, μιά δεξομενῆ τῶν Ρωμαϊκῶν Χρόνων καί μιά ἐκκλησιά. Γεωγραφικά τῆς Φοινίκης, κατὰ τήν παραλία, εἶναι ἡ λαμπρή πόλις τοῦ ΒΟΥΘΡΩΤΟΥ πού ἡ ἰδρυσὴ τῆς ἀνάγεται στίς Ὀμηρικές παραδόσεις. Βρίσκεται ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς ΒΑ παραλίας τῆς Κέρκυρας «ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Πηλιῶδους, καλουμένου λιμένος... ἐν τόπῳ Χερρονησίζοντι» (Στράβων VII, 324), ὅπου τώρα βρίσκεται ἡ λίμνη Βιδάρι. Τὸ ὄνομά τῆς ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ βους καί θρήσκω ἢ θόρνυμι «ἐκ τῶν ἐν τῇ Χώρα πλουσίῳν Βουκολίῳν». Ἰδρυτῆς τῆς, κατὰ τήν παράδοση, φέρεται ὁ Ἐλενος, γιὸς τοῦ Πριάμου, ὁ δὲ Βιργίλιος (ΑἸΝ III, 291 κ.έ.) δέχεται ὅτι ὁ Αἰνεΐας πῆγε στὸ Βουθρωτό, ὅπου ὄρῃκε νέα Τροία, τὴν ὁποία ἔχτισε ὁ Πριάμιδος Ἐλενος. Ἱστορικά ἡ πόλις ἀναφέρεται στὸς ἐμφύλιους Ρωμαϊκοὺς πολέμους. Τὸ 49 π.Χ. ὁ Καίσαρας κυριεψέ τὸ Βουθρωτό, στὸ ὁποῖο μετὰ τὴν ἰδρυση τῆς Νικηπόλεως θρέθησαν νομίματα μὲ τὴν ἐπιγραφὴ G.I.R.V.T. ἢ G.A.V.T., ἤτοι COLONIA LUTIA BUTHROTUM ἢ COLONIA AUGUSTA BUTHROTUM. Τὸ 535 μ.Χ. μνημονεύεται ὡς ἔδρα Ἐπισκόπου (Ιεροκλ. Συνέκδ.). Ἡ πόλις λόγω τῆς νοσηρότητας τῆς Χώρας, ἐρημώθηκε τελείως τὸν 16' αἰῶνα, ὁπότε ἡ Ἐπισκοπὴ τῆς μεταφέρθηκε στὴν Παραμυθιά. Τὰ εἱρεπια τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐπισκέφτηκε τὸ 1418 ὁ Κυριᾶκος «ὁ ἐξ Ἀγκῶνος», τὸ δὲ 1925 ἡ ὑπὸ τὸν UGOLINI ἀρχαιολογικὴ Ἰταλικὴ ἀποστολὴ ἔφερε στὸ φῶς σπουδαῖα τετα λείψανα προϊστορικῶν, Ἑλληνικῶν, Ρωμαϊκῶν καί Βυζαντινῶν Χρόνων. Τότε ἀποκαλύφθηκαν 2 κοκκίλινες μάχαιρες, πόρπες, διάφορα ἀντικείμενα τῶν νεοελληνικῶν χρόνων, λείψανα ἑλληνικῶν τειχῶν τῆς πόλεως τοῦ 16' αἰῶνα π.Χ., δυὸ μνημειώδεις πύλες «αἱ Σκαιαὶ πύλαι», ναῦσχοι, θέατρο, ἱερό τοῦ Ἀσκληπιοῦ, βαπτιστήριο μὲ μωσαϊκά, βυζαντινὲς ἐκκλησιᾶς, λουτρό, πλῆθος ἀγάλματα καλὰ διατη-

ραμένα (τὸ ἕνα παρίστανε πολεμιστὴν, ἔφερε δὲ στὸ βάθος του τὸ ὄνομα τοῦ κατασκευαστῆ τοῦ γλύπτου Σωσικλέους), ἐπιγραφὰς κλπ. Πολλὰ δὲ καὶ συγκεκριμένα γὰρ τὸ ἐδῶ θέμα σοιχεῖα ἔδωκαν οἱ γεωγράφοι καὶ περιηγητές, κατὰ δὲ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, οἱ: POUQUEVILLE, ISAMBERT, PATSCH, PHILIPPSON κ.ά. Ἀλλὰ καὶ οἱ ΑΓΙΟΙ ΣΑΡΑΝΤΑ εἶναι κτίσμα Ἑλληνικόν, στὴν ἴδια περίπου τοποθεσία τῆς Χαονίας, ὅπου θρίσκονται ἡ ἀρχαία Ὀρχησμος ἢ Ἀρχίασμος, ὅπως τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὰ ἐκτεταμένα εἰρήνια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰ ὅποια σώζονται ἰσχυρὰ τοῦ σημερινοῦ λιμανιοῦ.

Ὅλα τὰ ἀπὸ αἰῶνες π.Χρ. ἰσχυρότερα ἀρχαιολογικὰ τεκμήρια μαρτυροῦν καὶ ἐπισφραγίζουν τὴν ἑλληνικότητα τῆς Ἠπειροῦ, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι στὴν ἱστορικὴ τους δράση παρουσιάστησαν ἀποκλειστικὰ ὡς Ἕλληνες καὶ μὲ ἐγγραφὴ στὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ὡς ἄτομα καὶ σύνολο καθαρῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως. Καύχημά τους ὑπῆρξε ἡ πανάρχαιη ἑλληνικὴ καταγωγὴ τους, οἱ ἥρωές τους τῶν μυθικῶν καὶ ἱστορικῶν χρόνων καὶ οἱ ἀγωνιστές γὰρ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἀρετῆς, τοῦ δόξου, τῆς ἀνθρωπιᾶς, τῆς ὁμορφίᾳς κλπ. Ἕλληνες ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχτισαν καὶ κατοίκησαν αὐτὲς τὶς περιοχές. Ἕλληνες Ἠπειρώτες στοὺς ὅποιους δόθηκε τὸ ὄνομα Ἀλβανός, θέσει τῶν ὅσων ἱστοροῦμε στὰ Κεφάλαια Β' καὶ Γ' τοῦ βιβλίου μας, γεγονός ποὺ δὲν ἀλλάζει τὴν φυλετικὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν συνειδήσεώς τους. Ὁ Γεώργιος Καστριώτης (Σκεντέρμπεης) καὶ ὅταν σπάνια ὀνόμαζε τὸν ἑαυτό του Ἀλβανός, εἶχε ἀκέραια συνειδήσει τῆς ἑλληνικῆς τῆς καταγωγῆς, τὴν ὁποία καὶ συχνὰ διακήρυξε, ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ Κράτους του τὴν Ἑλληνικὴν, εἶχε στὴν στρατιωτικὴν του δύναμιν ἀποκλειστικὰ Ἠπειρώτες χριστιανούς καὶ ἀποκαλοῦσε τὸν ἑαυτό του Πρίγκηπα τῶν Ἠπειρωτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΩΝ ΣΤΗ ΛΟΙΠΗ ΕΛΛΑΔΑ

Τις μετακινήσεις πληθυσμῶν στο χώρο τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Νέας Ἠπείρου, ὡς πρὸς τὰ αἰτίά τους ἐξιστορήσαμε σὲ προηγούμενες σελίδες. Μετακινήσεις δὲ Ἀρβανιτῶν στὴ σημερινή Βόρεια Ἠπειρωτικὴ καὶ Δυτικομακεδονικὴ Ἑλλάδα, καθὼς στὴ Θεσσαλία, Πελοπόννησο, νησιά, Ἀττικὴ, Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, Θράκη καὶ ἄλλο, παρατηρήθηκαν σημαντικὲς σὲ διάφορους αἰῶνες, ἀποστέλλων δὲ θέμα ἔρευνας καὶ ὀρθῶν συμπερασμάτων.

Ἔχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι ἡ κάθοδος τῶν Ἀρβανιτῶν στὶς Ἑλληνικὲς γῶρες ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς στὸν Η' αἰῶνα, χωρὶς νὰ ὑπάρξει ἀπόδειξη. Τὸν ΙΑ' αἰῶνα παρατηρήθηκε μιὰ εἰρηνικὴ εἰσχώρηση (σποραδικὰ ἢ ὡς ἐποικισμοί) Ἀρβανιτῶν σὲ Ἑλληνικὲς περιοχάς. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνα μὲ χρυσόβουλλο καὶ Βασιλικὸ πρόσταγμα, ἀπαντήθηκαν στὴν Ὀρεινὴ Δυτικὴ Θεσσαλία καὶ στὴν περιοχή τοῦ Φαναρίου τῆς Καρδίτσας ἐγκαταστάσεις Ἀρβανιτῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔγιναν ὀχληροὶ στὰς γηγενεῖς κατοίκους. Οἱ γόποι τῶν περιοχῶν αὐτῶν ζήτησαν τὸ 1295 ἀπὸ τῶν «Αὐθέντη τῆς Θεσσαλίας» Μιχαὴλ Γαβριηλόπουλο, νὰ μὴ ἐποικήσει ὁ ἴδιος ἢ οἱ διάδοχοί του ἄλλως Ἀλβανούς, οὔτε

νά ἐγκαταστήσει: στό κάστρο φρουρά Φράγκων. Τῇ Θεσσαλικῇ ὑπαιθρο μνημονεύεται νά τῇ λεηλατοῦν μετὰ τὸ 1318 πολυάριθμοι Ἄλβανοὶ καὶ νά περιορίζουσι στό Κάστρο τὴν κυριαρχία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Καταλανῶν. Πρόκειται γιὰ ομάδες ἢ φάρες Ἄλβανῶν τῆς σημερινῆς Νότιας Ἀλβανίας, οἱ ὁποῖες τελικὰ τὸ 1333 ὑποτάχτηκαν στὸν Ἐλευθερωτῆ τοῦ Θεσσαλικοῦ Χώρου Ἀνδρόνικο Γ'. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς μιλοῦσαν τὴν Ἀλβανικὴ γλῶσσα, ἕνα δὲ μέρος τους ἦταν καὶ λατινόφωνοι, ἧτοι ἦταν οἱ καλούμενοι Ἀρβανιτόβλαχοι (οἱ Καραγκούνηδες, θὰ λέγαμε, σήμερα τῆς Θεσσαλίας). Γι' αὐτοὺς διασώζονται στό μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα ἡ παράδοσι, ὅτι πρὶν ἀπὸ 500 χρόνια οἱ πρόγονοὶ τους εἶχαν φύγει ἀπὸ τὴ γενέτειρά τους, τὴν περιοχή τοῦ Αὐλῶνα, καὶ διασκορπίστηκαν (52) στό Μέτσοβο, στοὺς Καλαρῦτες, στὸν Ἀσπροπόταμο κ.ἄ.

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς κυριαρχίας μεγάλων τμημάτων τῆς Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀπὸ τὸν Κράλη τῆς Σερβίας Στέφανο Δουσάν (1331—1335) χρησιμοποιήθηκαν ὡς μισθοφόροι Ἄλβανοὶ (καὶ Ἀρβανιτόβλαχοι). Μερικοὶ τους τοποθετήθηκαν σὲ κτήματα ἰδιαίτερα Ἑλλήνων καὶ στρατιωτικῶν, γιὰ τὴν προσφορά δὲ ὑπηρεσιῶν τους σὲ Ἕλληνας καὶ σὲ Φράγκους μετακινήθηκαν ἀργότερα καὶ ἄλλοι Ἀρβανιτόβλαχοι ἀπὸ τίς προγονικὲς τους ἐστίες. Ἀποτέλεσμα τῶν καθόλων αὐτῶν ὑπῆρξε ἡ μείωσις στὴ Νότια Ἀλβανία καὶ στὴν Ἠπειρο τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, μέρος τοῦ ὁποίου κατέφυγε καὶ στό παράλια. Ἔτσι στό μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνα, οἱ ἀνωτέρω Ἀλβανόφωνες κυριαρχοῦσαν στὴ Βερεϊοδυτικὴ Ἑλλάδα μέχρι τὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ, ἐκτὸς τῶν Κάστρων τῆς Βόνιτσας καὶ τῆς Ναυπάκτου, ἐποὺ κυριαρχοῦσαν οἱ Τόκκοι καὶ οἱ Ἀνδηγαυοί.

Στὴν περίοδο ἐκείνη ἐνισχύθηκε ὁ ἐποικισμὸς τῶν Ἀλβανῶν στίς Ἑλληνικὲς χῶρες. Ἀρκετὲς, τότε, ἀρχοντικὲς οἰκογένειες (53) τῆς Βαγενετίας (περίπου ἡ περιοχή τῆς σημερινῆς Θεσπρωτίας) κατέφυγαν στό Ἰωάννινα, ἐνῶ ἕ-

λες οἱ λοιπές οἰκογένειες παρέμειναν στὸν γενέθλιό τόπο τους, ἤτοι τῆ Βαλκεντία, στῆς ἐποίας τὰ ὄρια κυριαρχοῦν μέχρι σήμερα τὰ ἑβραία ἠπειρωτικὰ ἰδιώματα, τὰ ὁποῖα διακρίνονται γιὰ τὰ ἀρχαῖα τους στοιχεία (54).

Τὸ 1367, ὁ ὄπως ἀνωτέρω Κράτης τῆς Σερβίας Στέφανος Δουσάν, κυρίαρχος τῆς Δυτικῆς λεκάνης τῆς Θεσσαλίας μέχρι τὰ Φάρσαλα καὶ τὸ Δομιόν, ἀφοῦ ἐγκατέστησε τὴν αὐλή του στὰ Τρίκαλα ὡς «Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων καὶ Σερβίας» ἤ καὶ «Ρωμαίων καὶ Σέρβων καὶ παντὸς Ἀλβανίου», παραχώρησε τὰ Ἰωάννινα στὸ γαμπρὸ του Θωμᾶ Πρελιδόμποβιτς ἢ Πρελιδόμπο, τῆ δὲ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, ἤτοι τὴ Νότια Ἠπειρο (55) πρὸς Ἀλβανούς ἀρχηγούς τῶν Οἴκων Μπούα καὶ Λιώσα (56). Ἔτσι οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι, νωρίτερα τῆς ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνα διεισδύσεως τῶν Τούρκων στὴ Δυτικὴ Θεσσαλία καὶ στὴν Ἠπειρο, ἀναδείχτηκαν ἰσχυρὸ στοιχεῖο τῶν ἀνωτέρω περιφερειῶν. Ἐπειδὴ μὲ τις ἐπικίνδυνες ἐνγλήσεις καὶ τις συνεχεῖς ἐπιχειρήσεις γιὰ τὴν ἐπικράτησή τους σ' ἐκεῖνο τὸν χῶρον εἶχαν ἀποτελέσει κίνδυνο γιὰ τὴν ἐπικράτεια τοῦ Θωμᾶ Πρελιδόμπο, ἐκεῖνος ἀγωνίστηκε γιὰ νὰ τοὺς ἀπαμακρύνει. Τελικὰ γιὰ τὴν πραγμάτωση τοῦ σκοποῦ του αὐτοῦ ζήτησε τὴ βοήθεια τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ ἔτσι —δυστυχῶς— προετοίμασε τὴν Τουρκικὴ κυριαρχία στὸν Ἠπειρωτικὸ χῶρο (57).

Στὴν ἐδῶ Τουρκικὴ ἀπειλὴ συσχετίζεται κυριώτερα ἢ πρώτη κάθοδος τῶν Ἀλβανῶν στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴν Πελοπόννησο. Στὴν ΑΤΤΙΚΗ ἐγκαταστάθηκαν μετὰ τὸ 1382 στὴν Καταλανικὴ κυριαρχία, ὕστερα ἀπὸ ἔδεια τοῦ Βασιλεῦς τῆς Ἀραγωνίας Πέτρου Δ', ὁ ὁποῖος σκόπευε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν στὴν πύκνωση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ποῦ εἶχε ἀραιωθεί μετὰ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Ναβαρραίων. Ἡ διείσδυση ἔτσι τῶν Ἀλβανῶν στὴν Ἀττικὴ ἐπεκτάθηκε στὴν περίοδο τοῦ Νέριου Ἀτζαγιώλη καὶ ἰδιαίτερα τοῦ γιοῦ του Ἀντώνιου (1394—1453). Περισσότερο πολυάριθμη ὑπῆρξε ἡ διείσδυ-

ση τῶν Ἀλβανῶν στήν Ἀττική όταν ὁ Κάρολος Α΄ Τόκκος κατέλυσε στήν Ἑπείρο τήν Ἀλβανική κυριαρχία, ὅποτε ἐκεῖνοι ἀναγκάστηκαν γὰ καταφύγουν νοτιώτερα καί τότε κατέφυγαν σὸ Δουκάτο τῆς Ἀθήνας. Στή συνέχεια, ἀπὸ ἐδῶ ἐπεκτάθησαν στήν ὄρεινὴ Βοιωτία καί ἀργότερα στήν Εὐβοία, κατὰ δὲ τὴν Τουρκοκρατία παρατηρήθηκε ἐγκατάσταση τῶν Ἀλβανῶν στὴ Σαλαμίνα, Ἀγκίστρι, Αἴγινα, Ἀνδρό καί ἄλλοι (58), ὅπως θὰ ἱστορηθεῖ κατωτέρω.

Στὴν ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ (59) καί στὰ νησιά τὴν ἐποικιστὴ Ἀλβανῶν διευκόλυνε ἡ μεγάλῃ τοῦ χώρου ἐρήμωσις πρὸ καθημερινὰ αὐξάνει λόγω τῆς παρακμῆς τῶν Φράγκων κυρίων καί τῆς ἀδιάκοπης λεηλασίας πρὸ ἐνεργοῦσαν οἱ πειρατὲς καί εἰδικότερα οἱ Τοῦρκοι πειρατὲς, ἀλλὰ καί ἀπὸ ἄλλα αἷτια. Πρωτοεγκαταστάθησαν στήν Πελοπόννησο οἱ Ἀλβανοὶ στήν περίοδο, ὅπου δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ ἦταν ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνός (1348—1380). Πρὸ οὐσιαστικῶς ἐποικισμῶς τους ἐγίνε στήν περίοδο πρὸ δεσπότης τῆς Βυζαντινῆς Πελοποννήσου ἦταν ὁ Θεόδωρος Α΄, ὁ Παλαιολόγος (1383—1407), ὁ ὁποῖος τὸ 1394 ἀνακυρίεψε τὴν Ἀργολιδοκορινθία τὴν ὅποια κατεῖχαν οἱ Φράγκοι. Ἦταν ἡ περίοδος, ὅπου οἱ Ἀλβανοὶ εἶχαν ἀπὸ γνωστὰ αἷτια ἀναγκαστεῖ γὰ μεταναστεύουν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία κατὰ τὸ Νότο. Ἔτσι, τότε, παρουσιάστηκαν στὸν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου δέκα χιλιάδες (10.000) περίπου (60) Ἀλβανικὲς Οἰκογένειες. Ὅλες τους τίς δέχτηκε, προφανῶς κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ ἀδελφοῦ του Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ, σὺς Χῶρες του ὁ Θεόδ. Α. Παλαιολόγος. Κατόπιν δὲ εἰδικῆς ἀδειᾶς του ἐγκαταστάθησαν εἰρηνικὰ στὸν Ἴσθμό, στήν Ἀχαΐα καί ἰδιαίτερα στήν Ἀρκαδία, ἀπὸ ὅπου μέρος τους προωθήθηκε στὴ Μεσσηνία καί Ἀργολίδα. Γιὰ τὴν ἐγκατάσταση αὐτῆ τῶν Ἀλβανῶν ὁ Κων. Παπαρρηγόπουλος (Ἰστ. Ἑλλην. Ἔθους, τ. 5ος, σελ. 305) σημείωσε: «Οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι ἀνεπλήρωσαν μὲν τὸν σφόδρα ἐλαττωθέντα πληθυσμὸν, ἀλλὰ συγχρόνως προσέθεσαν νέον στοιχεῖον ἀνωμαλίας εἰς

τήν δυστυχῆ Χερσόνησον. Ἐπίσης τὸ 1405, ὅπου ὁ Κάρολος Α΄ Τόκκος ἐδιώξε ἀπὸ τῆν Αἰτωλία τοὺς Ἀρβανίτες, ἔνα μέρος τους κατέφυγε στή χώρα τοῦ Θεόδωρου Παλαιολόγου, οἱ δὲ λοιποὶ διέφυγαν ἀπὸ τῆ Νάυπακτο, στή χώρα τοῦ Γενναίου Κενταύριου Ζαχαρία. τελευταίον Φράγκου Ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας, ὁ ὁποῖος τὸ 1414 μὲ τοὺς Ἀρβανίτες του ἐπῆρε ἀπὸ τοὺς Τόκκους στήν κατοχή του τῆ Γλαρέντζα, ἐπίνειο τῆς Ἀνδρουδέιστας. Τὸ 1423 ὁ Ἀρβανίτης ἡγέτης Μπούας Κούκης μὲ τίς θυγάτριες του καὶ ὑπαυτοὺς του ἀναρροστημένους κατὰ τοῦ Θεόδωρου Β΄ Παλαιολόγου, δεσπότη τοῦ Μωριά, πρόσφερε μὲ εἰδικὸ ἐγγράφον τίς ὑπηρεσίες τους στοὺς Βενετούς, ἐπαγγέλθη δὲ σὺ ἀίτημα του μὲ ἕναν ἄλλον ἀνόμα Ἀρβανίτη, τῆν Ἄνοιξη τοῦ 1425. Μὲ τὴν ἀπὸ 22.5.1425 διαταγή τῆς Γερουσίας πρὸς τοὺς Καστελλάνους Μεθώνης καὶ Κορώνης (61), δέχεται τὴν προσφορά τῶν δύο ἀρχηγῶν Ἀρβανικῶν, ὅπως ἔλθουν μὲ τίς φάρες τους στήν προστασία καὶ στοὺς τόπους στήν Πελοπόννησο τῶν Βενετῶν. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ ἕνας καὶ ἰσχυρότερος, μὲ ἐπικεφαλῆς 5.000 ἵπποις Ἀρβανίτες, ἦταν ὁ Μπούας Κούκης, τὸ σύνολο δὲ πρὸς τοὺς ἀκολούθησε (μέλη τῶν οἰκογενειῶν τους καὶ ὀπλιτῶν) πρέπει νὰ ὑπολογιστεῖ στίς 20.000 περίπου ἄτομα. Μὲ τὴν ἐνέργειά τους πρὸς οἱ Βενετοὶ ἀπέδλεπαν στή μέσω τῶν Ἀρβανικῶν ἐξασφάλισι τῶν κάστρων τους, καθὼς καὶ τοῦ Ζόγλιου (= Νουαρίνο) καὶ τοῦ Νύκλι (= τὸ Μούγλι στήν Τεγέα, ἡ ἀρχαία Ἀμύνκη). Ἡ ἐγκατάστασή τους ἐγένε ἀπὸ τοὺς Βενετούς σέ μικρὰ χωριά (αὐσιαστικά, θὰ ὑποστηρίξουμε, στρατόπεδα) πρὸ συνήθως ἔπαιρναν τὸ ὄνομα τους ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φάρας ἢ ὀμάδας. Ἡ ἐκασχόληση τῶν Ἀρβανικῶν ἦσαν: ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς, ἡ φροντίδα τοῦ ἀλόγου τους καὶ ἡ στρατιωτικὴ ἀσκηση. Συχνὰ δημιουργοῦσαν στοὺς Βενετούς θέματα λεηλασιῶν, βιαιοπραγιῶν κατὰ τῶν κατοίκων καὶ ἀνοπακοῆς στή Διοίκησή τους, φτάνοντες καὶ σὺ σὴ μείο πικρῶν ἐπαναστάσεῶν τους. Οἱ Βενετοὶ πρὸ στοὺς μέ-

χρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰώνα χρόνους τοὺς ἀποκαλοῦσαν: «Ἕλληνες καὶ Ἀρβανῖτες» δὲν διέκριναν ἀνάμεσα τοὺς καμὰ διαφορά. Συγκεκριμένα ὁ προβλεπτής Μάρκος Βαρβαρίγος, τὴν Ἄνοιξη τοῦ 1479 ἀπευθυνόμενος στὴ Γερουσία, ἔγραψε: «οἱ Ἀρβανῖτες καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι παρὰ ἓνας μόνον λαός, ποὺ μισεῖ κάθε ξένον». Σχετικὰ μὲ τὴ φρουρὰ τῆς Μονεμβασίας, σὲ πρακτικὸ τοῦ Αὐγούστου 1481 τῆς Γερουσίας, ἀναγράφηκε: «τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν μισθοφόρων εἶναι Ἕλληνες καὶ Ἀρβανῖτες Ἕλληνες» (62)

Ὁ Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννης Παλαιολόγος ἔστειλε δυνάμεις του κατὰ τοῦ Καρόλου Τόκκου, οἱ ὅποιες μὲ στρατηγὸ τὸν Κων)νο Παλαιολόγο καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανῖτες τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Ἠλείας, τὸν κατανίκησαν ἀπὸ τὴν ξηρὰ καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στὴ μάχη οἱ Ἀρβανῖτες θαύμασαν γιὰ τὴ στρατιωτικὴ συγκρότηση καὶ τὴ γενναϊότητά του τὸν Κων. Παλαιολόγο ποὺ τὸν ὀνόμασαν Δράγκασι, ποὺ στὴ γλώσσα τοὺς σημαίνει ὁ Δράκος (τὸ μυθικὸ θηρίο), ὁ δὲ Αὐτοκράτορας Ἰωάν. Παλαιολόγος, τίμησε τὸν Θεόδ. Μπόχαλη, ἀρχηγὸ τῶν Ἀρβανιτῶν τῆς Ἀρκαδίας καὶ Λακωνίας μὲ τὸν τίτλο τοῦ Μέγα δούκα, δίνοντάς του τὸ προνόμιο νὰ κόψει νομίσματα.

Σημαντικοὶ ἐποικισμοὶ Ἀλβανῶν ἔγιναν στὰ νησιά τῶν Κυκλάδων καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ. Στὴ Σαλαμίνα (=Κούλουρη) ἡ ἐγκατάστασή τους μνημονεύεται σὲ σχετικὴ τοῦ 1674 ἐκθεση τοῦ Πρόξενου τῆς Ἀγγλίας Ἰω. Ζιρώ. Κατὰ τὴ γνωστὴ ἐκστρατεία τοῦ Μοροζίνη παρατηρεῖται ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καταφυγὴ οἰκογενειῶν Ἀλβανῶν, τοῦ συνόλου δὲ τῶν Ἀλβανῶν κατοίκων τῆς Κούλουρης ἔχουμε παρουσία στὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰώνα κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀρλώφ. Τότε παρατηρήθηκε Ἀρβανίτικος Οἰκισμὸς στὸ Ἀγκίστρι (63), συγγενικὸς μὲ τοὺς Ἀρβανῖτες τῆς Κούλουρης. Γενικότερα οἱ Ἀρβανῖτες τῆς Σαλαμίνας (Κούλουρης) παρουσιάστηκαν στὸν ἐκεῖ χῶρο μετὰ τὸν ΙΣΤ' αἰώνα προερ-

χόμενοι ἀπὸ τοὺς Καμπίτες τῆς Ἀργοναυπλίας, τοὺς ὁποίους οἱ Τούρκοι σὰ τέλη αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα μετακίνησαν στὴν Ἀθήνα. Πρόκειται γιὰ τοὺς Γκαγκαρέως, τοὺς Ἀρβανίτες τῆς Ἀργοναυπλίας (ὅπως ἀνωτέρω), τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Λακωνίας, οἱ ὅποιοι ἔποιοι ἔδρασαν μὲ τοὺς Μελισσηνοὺς στὴν Πελοπόννησο κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐπανάσταση.

Κατόπιν ἐγκολῆς τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Γ'. ὁ Τούρκος Διοικητὴς τοῦ Αἰγαίου Οὐλοῦτς Ἀλῆς, μετέφερε Ἀρβανίτες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ τοὺς ἐγκατέστησε σὰ νησιὰ πού ἔπρεπε νὰ προστατευτοῦν ἀπὸ ἐπιδρομὰς πειρατῶν ἢ σὲ περιοχὰς ὅπου ὑπῆρχε γιὰ νὰ τοὺς ἐπιτηρεῖ ἀξιόλογη στρατιωτικὴ φρουρά. Σ' ἐκεῖνες τὶς μέχρι τὸ 1579 ἐξακολουθητικὰς μετακινήσεις χρωστοῦν τὴν παρουσίαν τους οἱ Ἀρβανίτες ἕνα μέρος τῆς ἐγκαταστάσεώς τους στὴν Ἀθήνα (ὅπου, ὅπως ἱστορήσαμε ἐγκαταστάθηκαν Ἀρβανίτες σὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνα). Γενικότερα δημιουργήθηκαν τ' Ἀρβανίτικα χωριά τοῦ λεκανοπέδιου τῶν Μεσογείων: Λιόπεσι, Σπάτα, Μαριόπουλο, Κοροπί, παλιότερα δὲ εἶχαν δημιουργηθεῖ τὰ χωριά Λιόσα, Μαρούσι, Μενίδι, Κουκουδάουγες μὲ κοινὸ, σὲ μεγάλη ἔννοιαν γλωσσικὸ ἰδίωμα, μὲ κάποιες διαφορὰς ἄλλων, ὅπως λ.χ. τῶν Μενιδιωτῶν καὶ Κουκουβαουνιωτῶν, προφανῶς λόγω προσελεύσεώς τους ἀπὸ ἄλλη ἐποίκησιν κ.λπ.

Ὡς πρὸς τὰ ΝΗΣΙΑ, στὴν ἈΝΔΡΟ ἡ ἐγκατάστασις Ἀρβανιτῶν μᾶς παρουσιάζεται ἀπὸ περιηγητὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνα. Ὁ THEVONOT, ὁ ὅποιος τὸ 1655 ἐπισκέφτηκε τὴν Ἀνδρὸν ἔγραψε, ὅτι τὰ χωριά τῆς Ἀρνᾶς καὶ Ἀμόλοχος κατοικοῦνταν ἀπὸ 1.200 Ἀρβανίτες, ὅλοι τους «ἐλληνικοῦ δόγματος καὶ διαφορετικοὶ στὴ γλῶσσα καὶ στὸ ντύσιμο, ἄνθρωποι σκληροὶ καὶ ἐντελῶς ἀμόρφωτοι» (64). Ὁ TOURNEFORT, ὁ ὅποιος τὸ 1700 ἐπισκέφτηκε τὴν Ἀνδρὸν, μνημονεύει: ὅτι τὰ δυὸ ἀνωτέρω χωριά τῆς, ἦτοι τοῦ Ἀρνᾶ καὶ τοῦ Ἀμόλοχου, κατοικοῦνταν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ Ἀρβανίτες, οἱ ὅποιοι εἶχαν ὑποχρεωθεῖ ἀπὸ τοὺς Τούρκους νὰ ἐποίκισ-

σουν τήν Ἐνδρου (65). Ἀργότερα στή χωριά τῆς Ἐνδρου Κατακαλαῖοι καί Βουρκωτή, ἐγκαταστάθηκαν Ἀρβανῖτες πού δέν εἶχαν σχέση μέ τούς Ἀρβανῖτες Καμπῖτες τῆς Ἀργοναυπλίας, οἱ ὁποῖοι, ὅπως ἱστορήσαμε, εἶχαν μετακινήθει ἀπό τούς Τούρκους. Σώζεται παράδοση τῶν ἐποίκων τῆς Ἐνδρου, ὅτι ἡ προσέλευσή τους στή χωριά τῆς Ἐνδρου καί Ἀμβόλογο (τὸ Γάβρειο εἶναι συνοικισμός τοῦ 1821), εἶναι ἀπό τήν Κάρυστο. Σχετικά μέ τὸ χρόνο ἐγκαταστάσεώς τους, θασιζόμενοι σές μαρτυρίες τοῦ περιηγητῆ BORDONE, ἤ-
 ται ὅτι τὸ νησί σές ἀρχές τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνα ἦταν σχεδὸν ἔρημο καί τοῦ BRACONNIER στή 1701, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἐπαι-
 κει «εἶχαν ἔλθει πρὶν ἀπὸ 100 περίπου χρόνια», λογίζομε
 τὸν ἐκεῖ ἐποικισμό τους σὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ ΙΣΤ΄
 αἰῶνα.

Στὴν ΙΟ ἐγκαταστάθηκαν ἀπὸ τήν Πελοπόννησο τὸ 1420, μεταφερθέντες ἀπὸ τὸ Βάϊλο τοῦ νησιοῦ Μάρκο Κρίσπο. Τό-
 σον οἱ Ἀρβανῖτες αὐτοί, ὅσο καί οἱ ἄλλοι κάτοικοι τοῦ νη-
 σιοῦ ἐξαφανίστηκαν τὸ 1558 ἀπὸ πολυάριθμους πειρατές πού
 μέ 14 γαλέρες ἔκαναν στὸ νησί ἐπιδρομή καί τούς πῆραν
 ὄλους σκλάβους (66). Τὸ 1579 ὁ Οὐλούτς Ἀλῆς, ναύαρχος
 τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐγκατέστησε στήν Ἐνδρου ἀπὸ τήν Πε-
 λοπόννησο 200 Ἀρβανῖτες. Ὁ ROBERT SAUGER ἀναφέ-
 ρει τὸ 1670, ὅτι στήν Ἐνδρου κατοικοῦσαν Ἑλληνες Ἀρβανῖτες
 καί κάθε ἐθνικότητος πειρατές. Τὸ 1679 ὁ SONKINI πρὸ
 ἐπισκέφτηκε τήν Ἐνδρου δέν μνημονεύει σχετικά μέ τούς ἐκεῖ
 Ἀρβανῖτες.

Στὴν Αἴγινα, λόγῳ τῶν Τουρκοβενετικῶν πολέμων
 εἶχε γίνει ἐξανθρωπισμός τῶν κατοίκων στή χρόνια 1537
 καί 1684, μέ ἀποτέλεσμα τῆ συνεχῆ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ
 τῆς. Ὁ Ἑβλῖα Τσελεμπῆ, Τούρκος περιηγητής, γράφει ὅτι
 τὸ 1667 πρὸ τῆς ἐπισκέφτηκε, ἡ Αἴγινα εἶχε 2.500—3.000
 ἄτομα. Τὸ 1688 ὁ Φραγκίσκος Μοροζίνης, ἀρχηγός τῶν Βε-
 νετικῶν δυνάμεων στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, μετέφερε τὸ μήνα
 Μάρτιο ἀπὸ τήν Ἀθήνα 350 οἰκογένειες στήν Κούλουρη

(Σαλαμίνα) και στην Αίγινα, ανάμεσά τους δὲ καὶ Ἀρβανῖτες, οἱ ὁποῖοι ἐποίκισαν τὰ χωριά Πέρδικα καὶ Πόρτες, προφανῶς γιατί σ' αὐτὰ ὑπῆρχαν Ἀρβανῖτες κάτοικοι τῆς δικῆς του προελεύσεως. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνα μας δὲν ἀπαντιοῦνται Ἀρβανῖτες κάτοικοι στὴν Αἴγινα, ἢ μνῆμη τους δὲ ἐντοπίζεται σὲ διάφορα ἐπωνύμια.

Στὴν ΚΥΘΝΟ πῆγαν στὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνα Ἀρβανῖτες ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὰ ὑποστατικά τῆς Καθολικῆς Ἐπισκοπῆς τῆς, διασώζεται δὲ ἐκεῖ σήμερον τοπωνύμια «Ἀρβανιτοχώρι». Στὴ ΣΚΟΠΕΛΟ, ἐγκαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ἴδια περίοδο μικρὸς ἀριθμὸς Ἀρβανιτῶν, προερχόμενος ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Στὴ ΣΑΜΟ ἐγκαταστάθηκαν στὰ μεσαιωνικά χρόνια (πιθανόν τὸ 1579) Ἀρβανῖτες, ὅπου διασώζονται σήμερον τὰ τοπωνύμια Λέκκα καὶ Ἀρβανῖτες, στὴν ἴδια δὲ περίοδο ἐγκαταστάθηκαν καὶ στὴν ΚΑΣΟ, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ τοπωνύμιο Ἀρβανιτοχώρι.

Στὴ ΣΠΕΤΣΕΣ, στὴν ΥΔΡΑ καὶ στὸν ΠΟΡΟ ἐγκαταστάθηκαν Ἀρβανῖτες μὲ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τοῦ Τουρκοβενετικῆς πολέμου. Στὰ ΨΑΡΑ ἐγκαταστάθηκαν Ἀρβανῖτες μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Καστριώτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΚΛΑΣΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ, ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΕΞΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ

«... Έγκεινος μόνον είναι άξιος να ονομάζεται Έλληγν, όστις έχει και τās έλληγνικās άρετās: τās όποιās όμως ν' άποκτήση δέν είναι δυνατόν, όστις δαπανά τήγ νεότητά του εις άλλα παρά τὰ καλά και τὰ τίμια».

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

(Έπιστολή του τής 3.11.1808 στον Έμ. Θεοτόκη, Κέρκυρα),

Στήγ ανάπτυξη τού έδω Κεφαλαίου και ώς συνέχεια τού Ε' Κεφαλαίου «Άρχαιοελληγνικές πόλεις στο χωρο» προτάσσουμε τήγ παρουσίαση τών τριών σπουδαιότερων πόλεων — πάντα στά όρια τής θαμής τού παρόντος έργου — ήτοι:

1) ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ: Χτίστηκε στήγ αρχαιότητα Βυζαντινή έποχή, συχνά δέ άπαντιέται μετά τó ΙΔ' αιώνα. Σε σύγολο πληθυσμού του μέχρι τó 1925 δώδεκα χιλιάδων, σί όχτώ χιλιάδες προέρχονται από εξισλαμισθέντες, ιδιαίτερα μετά τó 1770 χριστιανούς Έλληγνες, σί δέ λοιποί, παρέμειναν πιστοί στήγ προγονική τους θρησκεία. Από αυτούς ήρκετοί έγκατερίστηκαν στήγ Κέρκυρα, στα Ίωάννινα και Άλλου. Μεταξύ τών τελευταίων, όπως έχει ύποστηριχτεί, ήταν και ή οικογένεια τού Καποδίστρια (του κατοπινού Κυβερνήτη

τῆς Ἑλλάδος), ἢ ὅποια πῆγε στήν Ἰστρία καί ὕστερα στήν Κέρκυρα, ὅπου ἐγκαταστάθηκε μόνιμα. Στό Ἀργυρόκαστρο δέ, καί συγκεκριμένα στή συνοικία Μανουλάτι σώζεται τὸ σπίτι του. Σχετική εἰκόνα τῆς πόλεως μᾶς δίνεται στίς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ (67) τοῦ Γάγαρη: «...πόλις τὸ πλεῖστον ὑπὸ μωαμεθανῶν κατοικουμένη, μία τῶν πλουσιωτάτων τῆς Ἡπείρου... Οἰκίαι μεγαλοπρεπεῖς καί ἐκτισμένα: ἐπὶ ἀποκρίμων ὁράχων, ὁμοιάζουσαι μᾶλλον φρούρια μεσαιωνικά, δεικνύουσι τὴν τάσιν τῆς αὐτοδικίας τῶν πρώτων οἰκητόρων. Φρούριον ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ καὶ καὶ χρησιμεύων ὡς Μητρόπολις εἶναι τὰ ἐξέχοντα τῆς πόλεως». Τὸ πρῶτο Ἑλληνικὸ τῆς Σχολειᾶς (68) ἰδρύθηκε τὸ 1633. Νέο Σχολεῖο ἰδρύθηκε τὸ 1810 ἀπὸ τὸ Μετσοδίτη Μητροπολίτη Δοσίθεο, τὸ ὁποῖο ἔκλεισε τὸ 1821 καὶ ἐπανιδρύθηκε τὸ 1830 ἀπὸ τὸν τότε Μητροπολίτη του Ἰωαννίμ Β'. Ὑπῆρξε πατρίδα ἐξόχων λογίων (69), καθὼς καὶ τοῦ Ἀλέξανδρου Βασιλείου, στὸν ὁποῖον ὁ Ἄδαμ Κοραῆς ἔγραψε (70) πολλές ἐπιστολές, στὸ Παρίσι, στὸ Λούγδουνον, στήν Ἑλβετία καὶ στή Βιέννη. Τὸ 1913 λειτουργοῦσαν Ἑλληνικὰ Σχολεῖα στήν πόλη του: Νηπιαγωγεῖο, δυὸ Παρθεναγωγεῖα, Ἑφτατάξια Ἀστική Σχολὴ ἀρρένων μὲ ἄνω τῶν τριακόσιων μαθητῶν, συνολικά δὲ στήν ἐπαρχία του λειτουργοῦσαν 87 Ἑλληνικὰ Σχολεῖα μὲ σύνολο μαθητῶν 4.365 καὶ δασκάλων 101. Μὲ τὴν ὑπαγωγή τῆς πόλεως στὸ νεοσύστατο Κράτος τῆς Ἀλβανίας ἔπαψαν νὰ λειτουργοῦν ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ τῆς Σχολειᾶς, τὰ μόνα δὲ ποὺ λειτουργοῦσαν ἦταν μερικὰ Ἀλβανικὰ καὶ ἓνα Γαλλικὸ Λύκειο. Στήν περίοδο 1318—1924 ὑπῆρξε ἔδρα τῆς πρὶν τοῦ Ε' αἰῶνα ὑπάρχουσας Ἐπισκοπῆς Ἀνδριανουπόλεως ἢ Δρυϊνουπόλεως, τὸ δὲ 1924 —ἀπὸ τὰ γνωστὰ αἴτια— ἡ ἔδρα τῆς μεταφέρθηκε στὸ Δελβινάκι, ὅπου μὲ πράξη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου προεδιάστηκε σὲ Μητρόπολη «Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς» τοῦ Ἀρχιερέα τῆς φημιζομένου «ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Βορείου Ἡπείρου». Πρῶ-

τος Μητροπολίτης της υπήρξε ο από το Άνω Λάμποβο Βασίλειος (Παπαχρήστου) μεγάλος έθνικός αγωνιστής. Με πράξη επίσης του Οικουμενικού Πατριαρχείου συστήθηκε την 30.3.1937 η Έπισκοπή Αργυροκάστρου με πρώτον Έπίσκοπο τον από την Κορυτσά Παντελεήμονα Κοτίκον, αρχηγόν από το 1941 μέχρι του θανάτου του της 24.5.1969 του «Βορειοηπειρωτικού Άγώνος (Έδρα ή Αθήνα), όπου αναδείχτηκε απaráμιλλος έθνικός αγωνιστής. Για τα μοναστήρια, βάσει απογραφής του 1911, της περιφέρειας του Προξενείου μας Αργυροκάστρου, ειδικεύεται (71) ότι υπήρχαν συνολικά 55, ήτοι: Αργυροκάστρου 15, Δελβίνου 17, Τεπελενίου 6, Πωγωνίου 7 και Χιμάρας 10, όλα τους φωτεινές Έστιές (με τις πρωτοβουλίες, διαθέσεως οικονομικών πόρων, επιλογής ικανού δασκάλου κλπ.) Έλληνικής Παιδείας και διατηρήσεως ακλόνητης της προγονικής Πίστεως.

2) ΚΟΡΥΤΣΑ: Η σημερινή πόλη, σύμφωνα με την παράδοση, χτίστηκε το 1490, από τον Ηλιάς - μπέη, χριστιανό από το χωριό Παναρίτη της Πρεμετής που έξιπλαμίστηκε και υπηρέτησε πιστά στο Μεχμέτ Β', παρθητή της Κωνσταντινουπόλεως. Συγκεκριμένα, από το γιό του άνωτέρω, ήτοι το Σουλτάνο Βαγιαζήτ Β', έτυχε λόγω των υπηρεσιών του της επικαρπίας όλου του άνωτέρω χώρου. Έτσι, το 1490 ανέγειρε μιναρέ στη βυζαντινή εκκλησία της Άγίας Παρασκευής του χωριού Έπισκοπή, όπου δημιουργήθηκε μικρός συνοικισμός από τον οποίο προέκυψε ή κατοπινή πόλη. Το όνομά της προέρχεται από την Άλβανική λέξη γκορίτς που σημαίνει άγρια γλαυδιά, που έξελληνίστηκε σε Κορυτσά. Στην αρχαιότητα στο χώρο της διατηρούσαν ο Μυκηναϊκός πολιτισμός, διέμεναν δε εκεί οί Όρέστες, από τα αρχαία Ήπειρωτικά φύλα, οί όποιοι στη Ρωμαιοκρατία αποτέλεσαν το αυτόνομο «Κοινόν των Όρεστών», στη δε περίοδο του Μεγ. Αλέξανδρου αφομοιώθηκαν με τους Έλληνες της Μακεδονίας, της όποίας απέτελεσαν Έπαρχία. Η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο χώρο της εύρήματα έλ-

ληνικά, ήτοι ανάγλυφο τής θεᾶς Ἄρτεμις, ἑφτά τάφους Μακεδόνων ἀρχόντων, ανάγλυφο ἑλληνικῆς προελεύσεως πλησίον τοῦ χωριστοῦ Βυθικουκιστοῦ πρὸ παριστάγει· ἄλλοιο μπροστά σὲ δωμό, μιά γυναίκα καὶ δύο ἄνδρες, ἐπιγραφή μὲ ἑλληνικά γράμματα: ΤΙΠΠΑΚΟΥ καὶ. (βλ. «Ὁ Ἱστορικός» ἐφ. «Βορειοηπειρωτικός Ἄγων», φύλ. Νοεμβρίου 1988).

Ἡ ἐξέλιξη τῆς πόλεως ἄρχισε ἀπὸ τὴν ἀπὸ τοῦς Ἄλβανούς, κατὰ τὸ 1769, λεηλασία καὶ πυρπόληση τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ κάθε ἐγγονία γειτονικῆς Μοσχολέως. Οἱ κάτοικοί τῆς κατέφυγαν στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς στήν Κορυτσά, ὅπου μετέφεραν τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἐμπορικὴ ἰκανότητά τους. Ἔτσι, γρήγορα ἐξελίχθηκε σὲ πνευματικὸ κέντρο, τὰ δὲ γυναικίκα τῆς συναγωνίζονται τὴ γυναικοποιία τῆς Καστοριάς καὶ τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐκκλησιαστικά ἡ Ἐπισκοπὴ Κορυτσᾶς μέχρι τὸ 1670 ὑπόγονταν στήν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδας. Ἀπὸ τότε ἀναδείχθηκε σὲ Μητρόπολη, ὡς «Κορυτσᾶς καὶ Σελασφόρου», ὑπαγόμενη ἀπὸ τὸ 1767 στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἡ Μητρόπολη τῆς ἀπὸ τὸ 1779 ἀποφοροῦνταν «Κορυτσᾶς καὶ Μοσχολέως», ἀπὸ δὲ τὸ 1902, ὡς «Κορυτσᾶς». Στὴν ἀρμοδιότητά τῆς ἀνήκαν τὰ Μοναστήρια (72) τῆς Μοσχολέως, ἤτοι: τοῦ Προδρόμου, τοῦ Κων)νου καὶ Ἑλένης καὶ τὸ Μετόχι τοῦ Ἁγίου Τάφου, μὲ χρόνο ἰδρύσεως —ἀντίστοιχα— 1630, ΙΔ' αἰῶνα, καὶ ἀρχὲς τοῦ ΙΖ' αἰῶνα. Ἐπίσης καὶ τὰ: Ἁγίου Νικόλαου στὴ Βροστίτσα, πρὸ ἰδρύθηκε τὸ 1450, τῆς Παναγίας στὴ Χοτσίστη, τοῦ Προφήτη Ἡλία, ἐπίσης στὴ Χοτσίστη, ὅπου καὶ ἰδρύθηκε τὸ 1817, τοῦ Ἁγίου Νικόλαου στὴν Καμενίτσα καὶ τὸ ἐξαίρετο τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου στὸ Βυθικουκί.

Ἀπὸ τῆς μετοικήσεως σ' αὐτὴ τῶν Μοσχολιτῶν, ἡ Κορυτσά ἀναπτύχθηκε σὲ πνευματικὸ κέντρο τῆς ὅλης Ἐπαρχίας καὶ ἀναδείχθηκε πατρίδα Λογίων (73). Ἀπὸ τὸ 1724 λειτούργησε στὴν Κορυτσά μεγάλο Ἑλληνικὸ Σχολεῖο. Τὸν ΙΘ' αἰῶνα, χάρις στὴ γενναϊοδωρία τῶν ἀπανταχοῦ τέκνων τῆς, ἀνεγέρθησαν στὸ χῶρο Σχολεῖα καὶ Ἐκκλησιές, ὅπου

καλλιεργήθησαν τὰ Ἑλληνικά γράμματα καὶ ἐδραιώθηκε στυλὸς κατοίκους ἢ ἀρετῆ. Τὸ Γυμνάσιό της ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1843 καὶ συντηροῦνταν μὲ τὸ Κληροδότημα τοῦ Μεγ. Εὐεργέτη Ἰω. Μπάγλα, φημίζονταν γιὰ τὴν ἀξιόλογη Βιβλιοθήκη του, τὸ ἐργαστήριον φυσικῆς καὶ χημείας κλπ. Λειτουργοῦσαν ἐπίσης δύο Σχολαρχεῖα συντηρούμενα ἀπὸ τὸ Κληροδότημα τοῦ Ἀναστ. Ἀβραμίδου. Τὸ 1840 ἰδρύθηκε καὶ ἓνα Παρθεναγωγεῖο ποὺ ἀνανεώθηκε τὸ 1882. Ἐπίσης ἰδρύθησαν καὶ τρία Νηπιαγωγεῖα. Στὰ τότε Σχολεῖά της διδασκῶν 50 περίπου καθηγητὲς καὶ δάσκαλοι καὶ φοιτοῦσαν 2.500 μαθητὲς καὶ μαθήτριες. Πρὶν ἀπὸ τὸν Εὐρωπαϊκὸ πόλεμον στὴν περιφέρειά της — ἦτοι ἐκτὸς τῆς πόλεως Κορυτσᾶς — λειτουργοῦσαν 65 Σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων μὲ 5.825 μαθητὲς καὶ 92 δασκάλους καὶ δασκάλες, χρηματοδοτούμενα ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν Κοινοτήτων, μὲ ἐξαίρεση τὰ σχολεῖα τοῦ Δρενόβου ποὺ συντηροῦνταν ἀπὸ τὸ στὴ Βλαχιά κληροδότημα τοῦ Εὐθύμου Χρήστου.

3) ΜΟΣΧΟΠΟΛΗ: Ἡ πρώτη ὀνομασία της ἦταν Βασκόπολη, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοί της ἦταν βοσκοὶ (74) ἢ ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ τόπος ἦταν κατάλληλος γιὰ κτηνοτροφία. Παραφθορὰ δὲ αὐτῆς τῆς ὀνομασίας ὑπῆρξε ἡ μετονομασία σὲ Μοσχόπολη (75). Ἰδρύθηκε μᾶλλον (76) τὸ 1330 μ.Χρ. γωρὶς δὲ ἐξελιχτήκε ἐμπορικὰ καὶ πνευματικὰ, ἰδιαίτερα χάρις στίς σχέσεις της μὲ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἔφτασε ἡ πόλις σὲ μεγάλη ἀκμὴ μὲ πληθυσμὸ μετὰ τὸ 1750 περίπου 60.000 κατοίκων.

Τὴν πόλιν κοσμοῦσαν πολυτελεῖς οἰκοδομῆς, μεγαλοπρεπεῖς ναοί, μεγάλο Ὀρφανοτροφεῖο γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ὀρφανῶν καὶ φτωχῶν. Τὸ 1720 ἰδρύθηκε στὴ Μοσχόπολη ἀπὸ τὸ τέκνον της Ἱερουμόναχο Γρηγόριον Κωνσταντινίδου ἢ Μοσχολίτη, τυπογραφεῖο μὲ ἔμβλημα του τὴν εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, σ' ὅλες δὲ τὶς ἐκδόσεις του ἀναγράφονταν ἡ λέξις «Μοσχόπολις». Τοῦτο ἦταν τὸ δεῦτερον σ' ἕλη τὴν Ἑλλάδα, ἦτοι μετὰ τὸ τυπογραφεῖο τῆς Κωνσταντινου-

πόλεως, πού ὁ Πατριάρχης Κύριλλος Λούκιaris ἰδρυσε τὸ 1627. Οἱ Μοσχοπολίτες, βλαχόφωνοι εἰ περισσότεροι, δὲν παρασύρθηκαν ἀπὸ τὴ Ρουμανικὴ προπαγάνδα. Ὑπῆρξαν πάντα Ἕλληνες στὴν ψυχὴ καὶ στὸ φρόνημα, μιλοῦσαν ζῆλοι τοὺς Ἑλληνικά, τὴν δὲ Ἀλβανικὴ ἔρχισαν νὰ τὴ μαθαίνουν γύρω στὸν ΙΗ' αἰώνα.

Ἐξελίχτηκε, χάρι καὶ στὴ συρροή ἐκεῖ πολλῶν Ἡπειρωτῶν ἀπὸ τὶς νότιες ἐπαρχίες, σὲ μεγάλο κέντρο Παιδείας. Ἀπὸ τὸν ΙΖ' αἰώνα λειτουργοῦσαν διάφορα σχολεῖα της, στὶς ἀρχὲς δὲ τοῦ ΙΗ' αἰώνα ἰδρύθηκε τὸ περίφημο «Ἑλληνικὸν Φροντιστήριον» πού ἐξελίχτηκε σὲ φυτώριο τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας καὶ Φιλοσοφίας. Γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Σχολή, ὁ Κώδικας τῆς πόλεως χαρακτηριστικὰ ἔγραφε: «Ἡ Σχολὴ αὕτη εἶναι: ὁ ἄκρος στολισμὸς τῆς πολιτείας, ἡ εὐκοσμία τῶν ἠθῶν, τὸ φῶς τῆς Ἐκκλησίας, τὸ εἰς τὴ πρῶτον φῶς ἀνάγον». Τὸ 1744 ἡ σχολὴ τελειοποιήθηκε καὶ ἔλαβε τὴν ὀνομασία «Νέα Ἀκαδημία», ἔφτασε δὲ σὲ ἀκμὴ νὰ συναγωνίζεται ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς Σχολὲς στὴν Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία. Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν στεγαστικῶν ἀναγκῶν τῆς ἀπὸ τὴν προσέλευση πολυάριθμων μαθητῶν, ὁ Μοσχοπολίτης Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας Ἰωάσαφ, ἔχτισε μεγαλοπρεπέστατο γιὰ τὴ «Νέα Ἀκαδημία» κτίριο, ὅπου στεγάστηκε μεγάλη Βιβλιοθήκη πού ἐμπλουτίστηκε μὲ πλῆθος πολύτιμων χειρογράφων καὶ μὲ τὶς ἐκδοτικὰ —ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τῆς Μοσχοπόλεως— ἄριστες σειρὲς τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων κ.ἄ. Τὸ πλῆθος τῶν βιβλίων πού τυπώνονταν στὸ τυπογραφεῖο τῆς ἔλαβε μεγάλη διάδοση στὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό πού διψοῦσε γιὰ παιδεία. Ἔτσι ἀφυπνίζονταν τὸ πνεῦμα, ἐδραιώνονταν τὸ αἶσθημα τοῦ Γένους τῶν Ἑλλήνων καὶ καλλιεργοῦνταν ἡ ἔγνοια τῆς ἐλευθερίας τους, ὡς θεότητος. Στὴ «Νέα Ἀκαδημία» διακεκριμένοι Ἕλληνες φιλόλογοι καὶ φιλόσοφοι δίδαξαν καὶ ἀποφοίτησαν αὐτῆς, μεταξὺ τους δὲ οἱ: α) ὁ δεινὸς Ἑλλημιστὴς Γρηγόριος Βοσχοπολίτης, β) ὁ Σεβαστὸς Λεοντιάδης, γ) ὁ Ἰωάννης Χαλκεὺς, καθηγητῆς

τοῦ Φλαγγιανοῦ Φροντιστήριου τῆς Βενετίας, δ) ὁ Ἰωάννης Καββαλιώτης, ε) ὁ Κων. Τσεχάνης, στ) ὁ Δημ. Πάμπερις, ὑπῆρξε δὲ ἡ Μοσχόπολη καὶ πατρίδα ξεχωριστῶν Λογίων (77).

Τὸ προηγμένο πιά καὶ ἐξευγενισμένο κοινωνικό της σύνολο, ἐκφράστηκε μὲ ἔργα τέχνης ὅπως οἱ εἴκοσι ναοὶ ποὺ ἀνεγέρθηκαν στὴν πόλη μὲ τὴν ἀρχιτεκτονική τοῦ Βιζαντινοῦ ρυθμοῦ, μὲ ἀριστες ἀγιογραφίες, μὲ ξυλογλυφία κλπ. Λόγω τῆς μεγάλης ἀκμῆς της καὶ γιὰ τὴν ἀποκόμιση λαφύρων, οἱ γείτονές της Ἄλβανοὶ ἔπесαν ξαφνικὰ τὸ 1769 ἐναντίον της, ἀφοῦ δὲ μιὰ ὀλέκερη ἐβδομάδα τὴ λεηλάτησαν καὶ μετὰφεραν τὰ ἀρπαγμένα, τὴν παράδωκαν στὴ φωτιά. Τότε οἱ Μοσχοπολίτες σκορπίστηκαν σὲς γύρω πόλεις, ἰδιαίτερα στὴν Κορυτσά, ἀρκετοὶ δὲ καὶ στὸ Μοναστήρι, τὴν Ἀχρίδα, τὴν Πολωνία, τὴ Βουδαπέστη καὶ ἰδιαίτερα τὴ Βιέννη, στὴν ὁποία ἐγκαταστάθηκε ὁ Σίμων Σίνας, παππὺς τοῦ Σίμωνα Σίνα, τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη καὶ ἰδρυτῆ τῆς ὁμωνυμῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἀθήνας, ὅπως καὶ τοῦ Ἀστεροσκοπείου μας. Ἔτσι ἔπесε σὲ πλήρη παρακμῆ, τὸ δὲ 1916 ὁ πληθυσμὸς της ἀνέρχονταν μόλις σὲ 3.000 κατοίκους. Ἀλλὰ καὶ τότε (1916) οἱ Ἄλβανοὶ ἔσπειραν τὴ δυστυχία στοὺς λίγους αὐτοὺς κατοίκους, καταστρέφοντας τὰ σπίτια καὶ τὶς ἐκκλησιᾶς τῆς πόλεως, τὰ δὲ ἐρείπιά της ἦταν ἡ μόνη ἀπόδειξη τῆς ὑπάρξεως ἄλλοτε μιᾶς λαμπρῆς ἐστίας ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς Μοσχαπόλεως, ἐστίας Γραμμάτων καὶ ἐκτυφλωτικῶν φώτων Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος.

2) Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Γιὰ τὸ χρόνο ἐκχριστιανισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς Ἀλβανίας ὁὐκ ὑπάρχουν ἀκριβῆ στοιχεῖα. Εἰδικότερα μαρτυρεῖται ἐκεῖ παρυσία Ἐπισκόπου στὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνα, καθὼς καὶ στὴν περίοδο τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α', ὅπου τὸ Δυρράχιο ἦταν ἔδρα Ἀρχιεπισκοπῆς. Μεταξὺ τῶν ὀλοκλήρωμάτων

για τή χριστιανική πίστη και τους τρεις πρώτους αιώνες του χριστιανισμού, μνημονεύεται ότι στον διωγμό του Δεκίου μαρτύρησαν (78) στο Βουθρωτό ο Θερίνος και ο συναθλητής του Δουλιχίου, των οποίων η Έκκλησία γιορτάζει τή μνήμη τήν 23η Ἀπριλίου και τήν 6η Μαΐου.

Στήν Δ' Οικουμενική Σύνοδο πού ἔγινε στή Χαλκηδόνα τὸ 451 μ.Χ. ἔλαβαν μέρος οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Βόρειας Ἡπείρου: ὁ Ἀνδριανουπόλεως Εὐτύχιος, ὁ Ἀγχιάσιου Κλαύδιος, ὁ Φοινίκης Περεγρίνος.

Μέχρι τὸ 1250 οἱ Ἀλβανοὶ ἦσαν ὅλοι τους Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι, ὑπαγόμενοι ἀπὸ τοῦ Ἀυτοκράτορα Λέοντα τοῦ Ἰσαυροῦ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἀργότερα οἱ Βόρειοι Ἀλβανοὶ και ἰδιαίτερα τῶν Ἐπαρχιῶν Ἀλδανίας και Οὐνεβίας στήν περιφέρεια τῆς Σκόδρας, ὑπήχθησαν στή Δυτικὴ Ἐκκλησία, μέ αἰτία τὸ μῖσος πού αἰσθάνονταν κατὰ τῶν κυρίαρχων τοῦ χώρου Σέρβων, οἱ ὁποῖοι τοὺς καταδυνάστευαν, ἀλλὰ ἐπίσης και ἀπὸ τήν ἐκεῖ προσηλυτικὴ δραστηριότητα τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Βατικανοῦ.

Μέ τήν ἀνακήρυξη (1913) τῆς Ἀλβανίας σὲ αὐτόνομο Κράτος, ἀπὸ τὸν στήν Ἀμερικὴ Ἀλβανικὸ Σύνδεσμο «B.A. T.P.A.» προβλήθηκε (79) ἡ ἀπόσπαση ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ἀλδανίας, μέ ἄλλη ἐκδήλωση τῆ μετάφραση τοῦ κειμένου τῶν ἱεροτελεστιῶν στήν ἐκκλησία και ἄλλων, στήν Ἀλβανικὴ γλώσσα. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, κατόπιν τῆς πραξικοπηματικῆς ἀνακηρύξεως (12.9.1922, συνέδριο στὸ Βεράτι) ἀπὸ τὸν ψευτεπίσκοπο, ἀπὸ τῆ Θράκη καταγόμενο, ἀλβανόφωνα ἑλληνοδιδάσκαλο Φάν Νόλι πού ἔφτασε τὸ 1921 ἀπὸ τήν Ἀμερικὴ στήν Ἀλβανία, τοῦ «ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ», και ὅλων τῶν θλιβερῶν γεγονότων πού ἀκολούθησαν μέχρι τὸ 1936, ἀποφάσισε τήν ἀνακήρυξη τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ἀλδανίας σὲ Ἀυτοκέφαλη. Ἡ ἀπόφασή του αὐτὴ ἐδραιώνονταν εἰδικότερα:

- α) στὸν περιορισμὸ τῆς διεισδύσεως στὸν ἐκεῖ χώρου τῆς Κα-

θολικής Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι οἱ πρωτεύουσες τοῦ ψευτοεπίσκοπου Φάν Νόλι ἐκδηλώθηκαν καὶ μὲ ταυτόχρονη ὑποταγὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας στὸν Οὐνιτισμὸ, μέσω δὲ τούτου στὴν Παπικὴ Ἐκκλησία, καθὼς καὶ σὲ ἄλλες, ἴδιων σκοπεύσεων πράξεις ἀπὸ τὸ 1922—1936. β) Στὸν τερματισμὸ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἀλβανία, ὅπου καὶ ἀνακήρυξε ἴδιον Ἐπίσκοπο στὴ Σκόδρα. Καὶ γ) Στὴν εὐθύνη, χρέους καὶ συνειδήσεως τῶν μελῶν τῆς Ἱερ. Συνόδου τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου, ἐναντι τοῦ Ὁρθόδοξου πληθυσμοῦ τῆς Ἀλβανίας, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ Ἀλβανικὴ Κυβέρνηση ἔδωκε τὴ συγκατάθεσίν της, ὅπως ξανασυνδεθοῦν οἱ σχέσεις του μὲ τὸ Πατριαρχεῖο Κων)λεως.

Ἔτσι, μὲ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἀπόφασι μετονομάστηκαν: ἡ Μητρόπολις τοῦ Δυρράχου σὲ Μητρόπολις Τιράνων, Δυρράχου καὶ Ἑλβασάν. Ἡ Μητρόπολις Κορυτσᾶς σὲ ὁμώνυμη Ἐπισκοπὴ καὶ ἡ Μητρόπολις Βελεγράδων σὲ Ἐπισκοπὴ Βερατίου, Αὐλῶνα καὶ Κανίνης. Σὲ πανηγυρικὴ συνεδρίαση τῆς 12.4.1937 τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὁ Πατριάρχης Βενιαμὴν κήρυξε τὸ Αὐτοκέφαλο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴν Ἀλβανία, ἀνεξάρτητη ὀργάνωσι τῆς Ἱερῆς Συνόδου καὶ Πρόεδρο τῶν καθὲ περιόδου Ἀρχιεπίσκοπο «Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας». Ὁ Συνοδικὸς Σχετικὸς Τόμος, παρὰδόθηκε στοὺς τότε χειροτονηθέντες Ἐπισκόπους: Ἀργυροιάστρου Παντελεήμονα καὶ Κορυτσᾶς Εὐλόγιου, Ἀρχιεπίσκοπος δὲ Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας αὐτοανακηρύχθηκε ὁ μέχρι τότε Μητροπολίτης Τιράνων, Δυρραχίου καὶ Ἑλβασάν Χριστόφορος (Κίσης).

3) ΕΞΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ

Σὲ μιὰ συντομογραφία ἡ ἐμφάνισι καὶ ἐγκατάστασι τῶν Τούρκων στὸν Ἑπειρωτικὸ γῶρο, ἔχει ὡς ἑξῆς:

α) Τὸ 1265 ὁ Δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β΄

Ἄγγελος Κομνηνὸς βρίσκονταν σὲ συνεχῆ διώξῃ τῶν Βυζαντινῶν, ἔτσι δὲ τὸ 1265 ὀρκίστηκε πίστη στὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγο. Λόγω συνεχῶν ἀξιώσεων ἐπικυριαρχίας στὶς Ἑπειρωτικὲς περιοχὲς τῶν Ἀνδεγαυῶν ἡγεμόνων, τὸ 1290 ἰσχυρὸς στρατὸς τοῦ Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρόνικου περνώντας ἀνενόχλητα τὴ Θεσσαλία καὶ περιοχὲς τῆς Ἠπείρου, στρατοπέδευε στὰ Ἰωάννινα. Ὁ στρατὸς του ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 14.000 ἵππεις καὶ 30.000 πεζοὺς «ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀτυχῶς εἶ περισσότεροι ἦταν Τούρκοι, Κομάνοι καὶ Γερμανοὶ μισθοφόροι» (80).

3) Τὸ 1335 ὁ Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρόνικος Γ΄, ἐπιδιώκοντας τὴν ἀνάκτηση περιφερειῶν τοῦ πρὸς τὸ παρελθὸν εἶχαν ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, ἐξεστράτευε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν καταστολὴ στὴ Νέα Ἠπειρο μιᾶς δεύτερης ἐξεγέρσεως τῶν Ἀλβανικῶν φύλων, φυσικὰ ὄλων χριστιανῶν τὸ θρήσκευμα. Στὶς δυνάμεις του προσάρτισε δύο χιλιάδες (2.000) Τούρκους στρατιῶτες, τοὺς ὁποίους τοῦ ἔστειλε στὴ Θεσσαλονίκη ὁ ἡγεμόνας τῶν Ἀγαρηγῶν τῆς Ἰωνίας Ἀμούρ, ἀποδεχόμενος αἴτημα σχετικὸ τοῦ Αὐτοκράτορα. Ὁ Αὐτοκράτορας ἀπέλλαξε ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν ἐπαγαστατῶν Ἀλβανῶν τὶς πόλεις Κάννινα καὶ Βαλάγρετα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὶς στρατιωτικὲς τῶν δυνάμεις τῶν κάστρων Κλεισούρας καὶ Σκεπαρισῶ. Ἡ ἐθνικὴ ζημιὰ πρὸς τὴν περίπτωσιν δημιουργήθηκε ἦταν, ἔτι ὁ σύμμαχος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ: α) ἐπικοινωνήσῃ με γνήσιες ἐλληνικὲς περιοχὲς, β) ἐμπορεύτηκε τοὺς Ἀλβανοὺς πρὸς αἰχμαλωτίσει, ἄλλους ἀπελευθερώνοντας ἀντὶ πλούσιων λύτρων στὸν Ἑπειρωτικὸ χῶρο, καὶ ἄλλους πουλώντας τοὺς στὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ἀσίας, ὅπου τοὺς εἶχε μεταφέρει, καὶ γ) συνήθισε στὸν εὐκόλο καὶ ἀνέντιμο πλουτισμὸ, μετὰ πηγὴ ληστρικῶν ἐκμεταλλεύσεων τὶς Ἑλληνικὲς περιφέρειες (81).

γ) Τὸ 1380 ὁ Δεσπότης τῶν Ἰωαννίνων Θωμᾶς, γιὸς

του Πρελούμπου και ιστορικά γνωστός ως Θωμάς ο Γ', αποβλέποντας στην αντιμετώπιση του 'Αλβανικού κινδύνου, ζήτησε τη στρατιωτική βοήθεια των Τούρκων που ήταν στη Μακεδονία και στη Νέα Ήπειρο. Έτσι με ισχυρές τουρκικές δυνάμεις κατέφτασε στην Αυτόνομη Ήπειρο ή από τη Λιασκβίκα: ἀρνησίθρησκος ὄπλαρχηγός Ἰσαήμ...

δ) Το Σεπτέμβριο του 1384 πολυάριθμος Τουρκικός στρατός με επικεφαλής τον Ταμουριάση, στρατάρχη του Σουλτάνου Αμουράτ Α' πολιορκήσε την Άρτα, λόγω δὲ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Θωμά Γ' νὰ βοηθήσει τὸν ἐκεῖ ἡγέτη Ἰωάννη Σπάθα, «ἀνοιξε —δυστυχῶς ὀριστικὰ— τοὺς Τούρκους τὴν πύλη τῆς Ἠπείρου».

ε) Το 1387, ὅπου ἡ Θεσσαλονίκη εἶχε γίνει ὑποτελής στο Σουλτάνο Μουράτ Α', ὁ Δεσπότης τῶν Ἰωαννίνων, Φλωρεντινῆς καταγωγῆς, Ἰζάουλος, μιμούμενος τὸν Κάρολο Τόπια τοῦ Δυρράχου, ὁ ὁποῖος τὸ 1385 εἶχε καλέσει γιὰ τὴν προστασία τῆς ἐξουσίας του τοὺς Τούρκους, παρουσιάστηκε στο Σουλτάνο, ὥστε νὰ τὸν ἀναγκώσει κύριο τοῦ Δεσποτάτου. Ἐπίσης τὸ 1389 γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ κινδύνου τοῦ Ἰωάννη Σπάθα ποὺ πολιορκοῦσε τὰ Ἰωάννινα, ὁ Δεσπότης τοῦ Ἰζάουλος ζήτησε τὴ στρατιωτικὴ βοήθεια τοῦ Σουλτάνου. Ἐτσι, τότε, πολυάριθμος Τουρκικός στρατός με επικεφαλής τὸ Μελχούτση ἔφτασε στὰ Ἰωάννινα, ἀναγκάζοντας τοὺς Ἀλβανούς τοῦ Ἰω. Σπάθα νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὴν Ἄρτα.

στ) Τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1430, κατόπιν συνθηκολογήσεως, τὰ Ἰωάννινα κυριεύτηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐπεκτάθηκαν κυριαρχικά σὲ ὅλο τὸν Ἠπειρωτικὸ χῶρο (82).

Κάτω ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ κυριαρχία ὁ βίαιος ἐξισλαμισμὸς τῶν Ἀλβανῶν ὑπῆρξε ἀσήμαντος. Ἀντίθετα τῶν μεμονωμένων περιπτώσεων ἐξισλαμισμού στὴν Ἑλλάδα, στὴ Σερβία καὶ στὸ Μαυροβούνι, οἱ Ἀλβανοὶ προσχώρησαν θεληματικὰ στὸν ἐξισλαμισμό κατὰ χιλιάδες καὶ ὀλόκληρες

φάρεις, ἀποδiléπορες ἔτσι εἶτε στήν ἀύξηση τῶν περιουσιακῶν τους στοιχείων, εἶτε στήν κατάληψη ὑψηλῶν θέσεων στήν Ὄθωμανική Αὐτοκρατορία. Γεγονός εἶναι ὅτι τούς σκοπούς τους αὐτούς τούς πραγματοποιοῦσαν, γιατί οἱ κυρίαρχοι Τούρκοι ἀντάμειβαν γενναῖα τούς ἀρησιθρησκούς καί τούς νεοφώτιστους ὑπαδούς τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἰδιαίτερα δὲ ὅταν διαπίστωναν ὅτι οἱ ἀνωτέρω στεροῦνταν ἠθικῶν φραγμῶν. Τούτους χρησιμοποιοῦσαν οἱ Σουλτάνοι στή σοματοφυλακή τους, τούς βοηθοῦσαν στόν Ἀλβανικό ἐθνικισμό τῆς Ἠπείρου καί τῆς Παλιᾶς Σερβίας καί τούς ἀνύψωσαν ἀρχηγούς ἐκστρατευτικῶν σωμάτων. Ἀπό αὐτούς, μερικούς τούς ἀνύψωσαν στό ἀξίωμα τῶν Πασάδων παραγμέμων ἀπό γεγονότα χριστιανικῶν περιοχῶν, χρησιμοποιοῦντας τους καί γιά ἠγετικά στελέχη στήν κατάπληξη ἀνταρτῶν. Τῆς τελευταίας αὐτῆς πράξεώς τους ἐπισημαίνουμε τίς ἐξῆς περιπτώσεις, ἦτοι: α) Τὸ 1740 στήν ἐξόντωση τοῦ ἀρμυτωλισμοῦ στήν Πελοπόννησο. β) Τῆ διάρκειας 9 χρόνων, μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀρλώφ, πυρπόληση τῆς Πελοποννήσου. γ) Τῆ μέ φωτιά καί σίδηρο ἀντιμετώπιση τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου στή διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 κλπ.

Πιστὸ παρέμεινε στό Χριστιανισμό (ἰδιαίτερα στήν Ὀρθόδοξία) πολυάριθμο μέρος τῶν κατοίκων στό μέσον τῆς Ἀλβανίας καί στήν Ἠπειρο, οἱ ὁποῖοι ἐκτός τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος μιλοῦσαν τὴν Ἑλληνική γλῶσσα, τὴν ὁποία χρησιμοποιοῦσαν στίς κυριότερες κοινωνικές κλπ. σχέσεις τους. Οἱ Ὀρθόδοξοι αὐτοὶ Χριστιανοὶ Ἀλβανοὶ, βάσει πολυάριθμων γεγονότων τῶν τελευταίων αἰώνων, ταῦτιζαν πάντοτε τὴν τύχη τους μέ τὴν τύχη τῶν Ἑλλήνων.

Στὴ Χαονία, πὺ περιλάμβανε τὸ βορειοδυτικὸ τῆς Ἠπείρου τμήμα, βορινὰ τῆς Θεσπρωτίας, ἐξισλαμίστηκαν τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων, τὸ δὲ ἓνα τρίτο τους παρέμεινε πιστὸ στό Χριστιανισμό. Σημειώνεται ἐδῶ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ λειτουργία καί ὅλες οἱ θρησκευτικὲς τελετὲς γίνονταν στήν Ἑλληνική γλῶσσα, τὴν ὁποία

οἱ ἐξισλαμισθέντες διατήρησαν ὡς γραφόμενῃ. Οἱ μουσουλ-
 μάνοι πιά αὐτοὶ διατήρησαν ὀνόματα πού φανέρωναν τὴν Χρι-
 στιανική, Ἑπειρωτική (Ἑλληνική) προέλευσή τους, ἔπως τὰ
 ἐπώνυμα Ἄχμετ Ντίνος, Μεχμέτ Παπαγκιολέκας, Λέκας ἀ-
 πὸ χωριὸ Γκιόνι, πατέρας χριστιανὸς καὶ γιὸς μουσουλ-
 μάνος πού γράφονταν Ἐλμάζ τοῦ Βαγγέλη, ἐπίσης δὲ πε-
 ρίπτωση τοῦ ἡγούμενου τοῦ κοντὰ στὸ Μπεράτι ἐλληνικοῦ
 μοναστηριοῦ, γὰ ἔχει ἀδελφὸ Δερβίση μουσουλμάνο, ὅπως
 τοῦτο ἐπισήμανε ὁ Γάλλος Βερτράνδ, Πρόξενος τὸ 1852 στὰ
 Ἰωάννινα κλπ. Ἐπίσης Χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμάνοι στὴ
 Χαονία ἔλεξαν καὶ ἔγραψαν: Ἄη Δημήτρη τὸν Ὀκτώβριο,
 Ἄνδρὰ τὸ Δεκέμβριο, Θεριστή, Ἄλωνάρη, Τρυγητὴ κλπ.
 ὡς πρὸς τοὺς μῆνες τοῦ χρόνου. Ὁ γιατρὸς Σπουρ. Σακόλης
 σὲ δημοσίευσμά του (83) τοῦ 1883, διηγεῖται: «Προσεκλή-
 θην εἰς Φράσιاري ὑπὸ τῶν Βεύδων, ὅπως ἐπισκεφθῶ πάσχον-
 τα ἀδελφόν των· ἔτυχε δὲ γὰ εἶμαι ἐκεῖ τὴν 24 Μαρτίου.
 Μετὰ μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, πληθὺς παιδῶν Μου-
 σουλμάνων κρατοῦσα εἰς χεῖρας μικροῦς κώδωνας, ἤρχισε
 γὰ τρέχη δεξιὰ, ἀριστερὰ τοῦ χωρίου, εἰς τὰ πέριξ, σπυρι-
 γουσα τοὺς κώδωνας· τὸ πρῶγμα τοῦτο μὲ ἐξέπληξε, ἀπο-
 τανθεῖς δὲ εἰς τὸν νοσημονέστερον ἠρώτησα τί δηλοῖ τοῦτο,
 μὲ ἀπήντησε δέ, ὅτι πατροπαράδοτον ἔχουσι τὸ τοιοῦτον ἔθι-
 μον ὥστε κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν διὰ τῶν κωδωνῶν γὰ φο-
 βίζουσι τοὺς ὄφεις, καὶ γὰ τοὺς φονεύουσιν· ἐπειδὴ δὲ εἰς
 Φράσιاري εἶναι καὶ πολλὰ οἰκογένεια χριστιανικαί, ἠρώ-
 τησα αὐτοὺς, ἂν ἔχουσι τοιοῦτον ἔθιμον, μὲ ἀπήντησαν δὲ
 ὅτι τολμῶσι γὰ κάμωσι τὰ ἴδια ὡς οἱ Μουσουλμάνοι παῖδες.
 Ἐγὼ δὲν ἠμφιδόλλω ὅτι τοῦτο εἶναι ἔθιμον ἀπομειναν ἐκ
 διαδοχῆς, χριστιανικόν, ὅτε οἱ παῖδες διὰ κωδωνοκρουσίας
 ἀνιγγελοῦ τὸν Εὐαγγελισμόν, καὶ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦ-
 μα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Εὐαγγελισμὸς διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἦλ-
 θεν ὅπως πατάξῃ τὸν ὄφιν, ἔτσι τὸν Διάβολον». Τὸ ἔθιμο
 αὐτό, ἐπιβεβαιώνω ὅτι διατηροῦνταν καὶ στὴν πατρίδα μου
 τὴν Παρραμυθιά, ὅπου τὰ χριστιανόπουλα τῶν γειτονιῶν μὲ

κωδωνοκρουσίες τήν παραμονή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἀνάγγελλαν τοῦτον μέ τή φράση: «Φευγᾶτε φίδια, φευγᾶτε γκουστερίτσες, γιατί ἤρθε τοῦ Εὐαγγελισμοῦ νά σᾶς κόψει τὸ κεφάλι, νά σᾶς ρίξουν στό πηγάδι» πού τήν ἔλεγαν μέ ὄλη τή δύναμη τῆς φωνῆς τους, τραγουδιστά.

Στόν ἐδῶ χῶρο ἔσμιξε ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικός πολιτισμός μέ τὸ Βυζαντινὸ καὶ ἐκπέμφτηκε ἓνα φῶς καὶ μιὰ δύναμη, πού πάντα δίνουν ὀπλισμὸ ἐσωτερικό γιὰ τήν ἀναβίωσή τους καὶ τή διατήρησή τους μέσα στά σκοτάδια τῶν κακοῶν καὶ σ'ὸ χάος τῶν σκοπιμοτήτων καὶ συμφορῶν —κατὰ περιόδους— διαφόρων κρατῶν.

Ἐκ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν κατοίκων οἱ ἱεροὶ ναοὶ καὶ τὰ μοναστήρια ὑπῆρξαν οἱ Ἐστίες πού ἀχτινοβολοῦσαν τίς ἠθικὲς ἀξίες, καὶ οἱ πρωτοπόρες δυνάμεις γιὰ τήν Ἑλληνοχριστιανικὴ ἀγωγή τῶν νέων, τὴ διάδοση τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, τήν καλλιέργεια τῆς ἀπὸ τίς χιλιετηρίδες πνευματικῆς τῆς φυλῆς μας κληρονομιάς. Κυριότερο ἐπίτευγμα τῆς συζεύξεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος μέ τὸ χριστιανισμὸ εἶναι ἡ συμφιλίωση τοῦ καλλιεργημένου μέ τήν ἐνόραση «ὅτι ἀξία γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἔχει ἐκεῖνο πού μοιράζεται μέ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους» ἰτόμου, χάρη στήν ὁποία: α) Ὁ ἄνθρωπος συμφιλιώνεται μέ τήν ἀνθρωπότητα. β) Συνειδητοποιεῖ τὸ ἀπαραίτητο τῆς θυσίας πού προέρχεται ἀπὸ τὴ δική του βούληση καὶ δὲν τοῦ ἐπιβάλλεται. γ) Εἰδικεύει ὅτι εἶναι ὁ ἕνας, ἀλλὰ ὄχι μόνος. Καὶ δ) Συνταίριασαν σὲ τελειότητα πορείας τήν Ἐλευθερία καὶ τὸ Νόμο, τὴν Καλοσύνη καὶ τὴν Ὁμορφιά, τὸ Ὑποκείμενο καὶ τὸ Ἀντικείμενο καὶ ἄλλα.

Τὰ μοναστήρια (84) τοῦ ἐδῶ χώρου ἀπὸ τὰ ὁποῖα μερικά, ὅπως στίς περιφέρειες Δελβίνου, Ἀργυρόκαστρον καὶ Κορυτσᾶς ἰδρύθηκαν καὶ ἤχησαν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ὑπῆρξαν —ὅπως στή γενικότερη ἀποστολή τους— φυτῶρια Πίστειος καὶ Παιδείας, σὲ μιὰ ἀδιάσπαστη ἐνότητα Ἐκπαι-

δεύσεως, Θρησκευτικοῦ καὶ Ἐθνικοῦ αἰσθήματος. Ἔτσι κά-
θε χωριὸ εἶχε τὴν ἐκκλησιὰ καὶ τὸν ἱερέα του, ὅπως φανε-
ρώνει καὶ ὁ κατωτέρω, κατὰ ἐκκλησιαστικὰς περιφέρειας πί-
νακας (85), ἦτοι:

ΕΠΑΡΧΙΕΣ	ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ	ΙΕΡΕΙΣ
Κορυτσᾶς	91	78
Κολώνας	18	23
Ἀργυροκάστρου	94	71
Χιμᾶρας	20	16
Δελδίνου	73	62
Λεσκοβικίου	24	25
Τεπελενίου	24	18
Πρεμετῆς	35	36
Πωγωνίου	10	9

Χάρη στήν πρωτοβουλία τῆς Ἐκκλησίας — πόσο σω-
στικὰς καὶ δημιουργικὰς ὑπῆρξαν οἱ διδασχῆς καὶ αὐτοθυ-
σιες (86) τῶν: Νεκτάρου Τέρπου καὶ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ
στὸν χῶρον αὐτὸν γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ ἐξισλαμισμού
τῶν κατοίκων καὶ τῆ λειτουργία Σχολειῶν γιὰ τὴ διατή-
ρηση τῆς ἐθνικῆς τους συνειδήσεως — καθὼς καὶ τῆς συν-
δρομῆς τῶν Κοινοτήτων, βρίσκονταν τὰ ἀπατούμενα ἔσοδα
γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν δασκάλων καὶ τῆ λειτουργία τῶν Σχο-
λειῶν, σὲ κάθε χωριὸ τοῦ σημερινοῦ λεγόμενου Βορειοηπει-
ρωτικοῦ χώρου. Στὴ μεγάλη αὐτὴ προσπάθεια σημαντικὴ
ὑπῆρξε ἡ προσφορά τῶν διαφόρων κληροδοτημάτων γηγενῶν
ποῦ ἀποκτοῦσαν πλούτη ἀπὸ τὴν τίμια ἐργασία τους στὰ
ξένα καὶ σκόπευαν εἰδικὰ στὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τῶν
συμπατριωτῶν τους καὶ στὴ διατήρηση ἀσβεστης τῆς Ἐ-
στίας τῆς Ὀρθοδοξίας. Σχετικὰ ὁ J. ER. DURR (87), ἔ-
γραψε: «...δυσκόλως δυναταί τις νὰ εὑρη ἀπὸ τὴν Πρέ-
βεζα μέχρι τοῦ Ἀργυροκάστρου χωρίον ὑπὸ πεντήκοντα οἰ-
κογενειῶν κατοικούμενον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει σχολεῖον, καὶ

εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος ἢ ἐθνικὴ εὐεργεσία δὲν ἐπρόκεισε τόσα χωρία διὰ μεγαλοψύχων δωρεῶν πρὸς ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν σχολείων, ὅπως εἰς τὴν "Ἡπειρον».

Εἰδικά, θάσει γραφτῶν στοιχείων (88) . μνημονεύεται λειτουργία Σχολειῶν μέχρι τὸ 1906 στὴ Β.Η., ἐνδεικτικὰ, ὅπως κατωτέρω, ἦτοι: α) Στὴν περιφέρεια Λεσβοδικίου Ἑλληνικὰ Σχολεῖα 22, μὲ δασκάλους 22 καὶ σύνολο μαθητῶν 640, β) στὴν Περιφέρεια Πρεμετῆς: Ἑλληνικὰ σχολεῖα 37 μὲ δασκάλους 41 καὶ σύνολο μαθητῶν 1.200. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν περὶ τοῦ 1800 λειτουργοῦσε στὴν πόλιν τῆς Πρεμετῆς σχολεῖο μὲ δαπάνες τοῦ Κληροδοτήματος Ζώτου Πάνου Δούρου ποὺ πέθανε στὴ Βενετία καὶ ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς. Τὸ Ἀρρεναγωγεῖο τῆς ἦταν ἐξατάξιο σχολεῖο μὲ 4 δασκάλους καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖο τῆς εἶχε 4 τάξεις μὲ δυὸ δασκάλας. Σχολεῖα τῆς περιφέρειας Πρεμετῆς συντηροῦνταν ἀπὸ κληροδοτήματα, ὅπως τῆς Νοβοσέλιας μὲ δωρεὰ τῶν Χρ. Θάνου καὶ Ἡλία Νικολάου, τῆς Φράσαρης μὲ δωρεὰ τοῦ Χατζηκωνσταντίνου κ.ἄ., τὸ δὲ χωριὸ Χουτόβα ἢ Χουταχόβα τῆς Πρεμετῆς, ὑπῆρξε ἡ πατρίδα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη Ἀπόστολου Ἀρσάκη, γιαιτροῦ στὸ Βουκουρέστι, (πέθανε τὸ 1843 στὴν Ἀθήνα), ὁ ὁποῖος ἀνέγειρε λαμπρὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο στὴν πατρίδα του, ποὺ λειτουργοῦσε μὲ τὴν ταχτικὴν γενναίαν προσφορὴν του καὶ ἴδρυσε στὴν Ἀθήνα τὸ Ἀνώτατο Ἑλληνικὸ Ἐκπαιδευτήριον Θελέων ποὺ περιλαμβάνει καὶ διδασκαλεῖο Θελέων. Μὲ τὸ σπουδαιότατον κληροδοτήμα του ποὺ δίκαια φέρει τὸ ὄνομα του «ΑΡΣΑΚΕΙΟΝ» ἀνήκει στοὺς Ἑθνικοὺς Εὐεργέτας. Στὴν περιφέρεια τοῦ Τεπελενιοῦ λειτουργοῦσαν 26 Ἑλληνικὰ Σχολεῖα μὲ 1.210 μαθητῆς καὶ 33 δασκάλους. Στὴν περιφέρεια Ἀργυρόκαστρον λειτουργοῦσαν 87 Ἑλληνικὰ Σχολεῖα μὲ 101 δασκάλους καὶ 4.365 μαθητῆς. Ἀπὸ τὸ 1850 ἄρχισαν νὰ ἰδρῶνται σχολεῖα σ' ὅλα τὰ χωριά τῆς περιφέρειας. Στὴ Δερβιτσάνη ἀπὸ τὸ 1858 λειτουργοῦσε σχολεῖο Ἀρρένων καὶ ἀπὸ τὸ 1907 Παρθεναγωγεῖο, μεγάλη δὲ ὑπῆρξε ἡ οἰκονομική

κή ἐνίσχυση τῶν ἀδελφῶν Ἀπόστολου καὶ Ἰωάννη Κάλιου καὶ ἰσχυρότερα τοῦ Γεώργιου Κάλιου γιὰ τὴ λειτουργία τους, καθὼς καὶ τῶν μεταναστῶν τους στὴν Ἀμερική. Στὴν Καλιφορνιαζῆ συντηροῦνται τὸ Ἀρρεναγωγεῖο καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖο ἀπὸ τὸ Κληροδότημα τοῦ Παναγιώτη Μπάλου. Ἀπὸ τὴν κωμόπολη Κεστοράτι, Β.Α. τοῦ Ἀργυρόκαστρου κατάγονταν ὁ Χριστάκης Ζωγράφος πρὸ ἀναδείχτηκε μεγάλος τραπεζίτης στὴν Κων)λη, ὁ ὁποῖος ἱδρυσε διδασκαλεῖο σὲ χωριὸ του πρὸ λειτουργοῦσε μὲ δαπάνες του καὶ μόρφωσε λαμπροῦς δασκάλους, φωτεινοὺς ἐθνικοὺς καὶ πνευματικοὺς ἡγέτες σὲ γῶρο. Ἀπὸ τὸ κοντινὸ σὲ Κεστοράτι, τὸ Κάτω Λάμποδο, κατάγονταν οἱ μεγάλοι εὐεργέτες Κων. καὶ Εὐάγγελος Ζάππας, πρὸ ἱδρυσαν καὶ μὲ δαπάνες τους λειτουργοῦσαν λαμπρὰ Σχολεῖα στὴ γενέτειρά τους καὶ ἄλλα μέρηματα τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ καὶ κόσμησαν τὴν Ἀθήνα μὲ τὸ Ζάππειο μέγαρο κ.ἄ. Στὴν περιφέρεια Χιμάρας λειτουργοῦσαν 13 Ἑλληνικὰ Σχολεῖα μὲ 21 δασκάλους καὶ 965 μαθητές. Ἐμείνα δὲ ἐδῶ τὸ 1775 ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς περὶπου τρεῖς μῆνες, διδάσκοντας καὶ προστρέποντας γιὰ τὴ σῶσταση καὶ συντήρηση ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηριῶν, σχολειῶν σὲ ὅλα τὰ χωριά. Λειτουργοῦσε δὲ στὴν κωμόπολη τῆς Χιμάρας εἰδικὸ Κληροδότημα τοῦ στὴ Μανσούρα τῆς Αἰγύπτου ἐμπορευόμενου Ἰωάννη Δῆμα, γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ἐκεῖ τῆς Παιδείας καὶ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἑκκλησίας. Ἐπίσης τὸ Σχολεῖο τοῦ χωρίου Δρυμάδες συντηροῦνται ἀπὸ τὸ Κληροδότημα τοῦ Γκέκα Μπιτσιλῆ, τὰ δὲ Σχολεῖα Κιπαροῦ συντηροῦνται ἀπὸ τὸ Κληροδότημα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη Κων. Ζάππα. Στὴν περιφέρεια τοῦ Δελβίνου λειτουργοῦσαν 70 Ἑλληνικὰ Σχολεῖα μὲ 82 δασκάλους καὶ 3.020 μαθητές.

Στὴν ἐξαιρετικὴ αὐτὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας στὴ Β.Η., οἱ Μωαμεθανοὶ κάτοικοι εἶχαν ἀπὸ ἕνα στοιχειώδες τουργικὸ σχολεῖο σὲ Λεσκοβίκι, Δέλβινο, Ἀργυρόκαστρο καὶ Κορυτσᾶ, στὴν τελευταία δὲ αὐτὴ, λειτουργοῦσε

καὶ ἓνα Ἑλλαννικὸ σχολεῖό, διατηρούμενο ἀπὸ κάποιον Ἑ-
μερικανό. Ἡ ἀνοησι ἀυτὴ τῆς Ἑλλαννικῆς Παιδείας στὴ
Βόρεια Ἡπειρο πραγματοποιήθηκε νωρίτερα τῆς Ἑλλαννικῆς
Παλιγγενεσίας μὲ τὴν Ἑκκλησία, τὶς Κοινότητες καὶ τὰ
Κληροδοτήματα τῶν ξενιτεμένων τέκνων τῆς, ἀξιόλογοι δὲ
ὑπῆρξε ἡ συμπαράστασι τοῦ «Ἡπειρωτικοῦ Συλλόγου Κων-
σταντινουπόλεως» ποὺ ἰδρύθηκε ἐκεῖ στὰ μέσα τοῦ 19 αἰ-
ῶνα.

Εἰδικότερα, ἀνάγλυφοι εἰκόνα γιὰ τὰ Ἑλλαννικά Σχο-
λεῖα ποὺ λειτούργησαν στὴ Βόρεια Ἡπειρο, μᾶς δίνει ὁ
κατωτέρω Πίνακας ποὺ ἔθεσε στὴ διάθεσή μας ὁ κ. Ξενο-
φώντας Κοιτύρης, Πρόεδρος τοῦ Ἰδρύματος Βορειοηπειρω-
τικῶν Ἐρευνῶν (ἔδρα Ἰωάννινα), ἦτοι:

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΑΝΤΑ ΣΤΗ ΒΟ-
ΡΕΙΟ ΗΠΕΙΡΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΒΑΘΜΙΔΩΝ (ΔΗΜΟΤΙΚΑ
— ΣΧΟΛΑΡΧΕΙΑ — ΓΥΜΝΑΣΙΑ — ΛΥΚΕΙΑ — ΑΣΤΙ-
ΚΑΙ ΣΧΟΛΑΙ) ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

Α' Πρὸ τοῦ 1940

1902 = 373	Περιοχαὶ Ἑργ) κάστρου Κορυτσᾶς Χιμάρως
1913 = 248	» » » »
1921 = 128	» » » »
1927 = 97	» » » »
1928 = 62	» » » »
1930 = 47	» » » »
1934 = 4	» » » »

Μετὰ τὴν ἀπόφασι τοῦ Δ.Δ.Δ.Δ. Χάγης τοῦ 1935 (18.1.35)

1937 = 79	Περιοχαὶ Ἑργ) κάστρου Κορυτσᾶς Χιμάρως
1940 = 87	» » » »

Β' Μετά τοῦ 1980

1985 = 57 Ὑποτυπώδη Ἑλληνικά Σχολεῖα Δημοτικά 4ε-
1986 = 51 τοὺς φοιτήσεως στήν περιοχή Ἀργυροκάστρου
1987 = ;

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: α. Στίς πόλεις Ἀργυροκάστρου καί Ἅγιοι
Σαράντα δέν λειτουργεῖ Ἑλληνικό Δημοτικό. Ἐπίσης
στίς περιοχές Κορυτσᾶς καί Χιμάρας.

β. Στά δτάξια Σχολεῖα δηλαδή 4—5—6—7—8η τά-
ξη ὅπου λειτουργοῦν, στή λεγόμενη μειονοτική περιο-
χή, τέτοια Σχολεῖα, ἡ Ἑλληνική γλώσσα διδάσκεται
σάν ξένη γλώσσα, 2 ὥρες ἐβδομαδιαίως.

γ. Ἡ Ἑλληνική διδασκαλία εἶναι ἐπιφανειακή, περιε-
χομένου Ἀλβανικοῦ -- Κομματικοῦ.

(Τ.Σ.) Ξεν. Κοντούρης

Ἰωάννινα 14.4.88».

Ἄξιο θαυμασμοῦ, ἀλλά καί ἀνθρωπιστικῆς καί ἐθني-
κῆς θάσεως, ἦταν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἑλληνική Παιδεία, ἀπὸ
τῆ στοιχειώδη μέχρι τὴν Ἀνώτερη στή Βόρ. Ἠπειρο, πα-
ρέχονταν δωρεάν καί σὲ ἴση μοῖρα σὲ ὄλους γενικά, πλού-
σιους καί φτωχοῦς, ἐνῶ ἀπὸ τὰ Κληροδοτήματά τους στέλ-
νονταν γιὰ εὐρύτερες σπουδές οἱ πιὸ ἐπιμελεῖς καί μέ ἀρι-
στες ἐπιδόσεις ἀπὸ τοὺς ἀπόρους.

Ἄπὸ ὅλα τ' ἀνωτέρω στοιχεῖα, ἐδραιώνεται ἡ καθολι-
κὴ ἐπικράτηση στή Βόρ. Ἠπειρο τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας.
Ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς, Χριστιανοὶ καί Μωαμεθανοί, χρη-
σιμοποιοῦσαν ἀποικλειστικὰ τὴν ἑλληνική γλώσσα στίς συ-
ναλλαγές τους ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια. Κάθε φύσεως ἐπί-
σημα καί ἰδιωτικὰ ἔγγραφα — ὅπως καί σήμερα διασώζονται
ἀπὸ αἰῶνες συμβόλαια, προικοσύμφωνα κ.ἄ. — Ἑλλήνων καί
Μωαμεθανῶν, συντάχτηκαν στήν Ἑλληνική γλώσσα. Στὴ
περίοδο τοῦ Κράτους τοῦ Ἀλή πασᾶ, ἐπίσημη γλώσσα ἦταν
ὅλη ἡ Ἑλληνική, μέ τὴν ὁποία διεξάγονταν

ἢ ἀλληλογραφία του καὶ ἐκδίδονταν τὰ διατάγματά του. Στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀλληλογραφοῦσαν στὸ Βελῆ πασᾶ (γιὸ τοῦ Ἀλῆ), ὡς Γενικὸ Διοικητὴ τῆς Πελοποννήσου, οἱ στὴ δικαιοδοσία του ἐκπρόσωποι τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων (89), στὴν Ἑλληνικὴ δέ, ἐπίσης γλῶσσα ὕμνησε ἔμμετρα τὸν Ἀλῆ πασᾶ, ὁ ἀπὸ τὸ Δέλβινο Χατζησεχρέτης.

Εἰδικά, γιὰ τὴν ἔδη ἐδῶ περίπτωση ὁ Αὐστριακὸς Ἀλβανολόγος V. HAHN (90), ἔγραψε:

«Ἡ Ἀλβανικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡς ξένες θεωρούμενες, ἔχουν σχέση ἀναμεταξύ τους ἐδῶ στὸ Ἀργυρόκαστρο, καθὼς καὶ στὴν ὕπαιθρο, ὅπως ἡ Γαλλικὴ καὶ ἡ Γερμανικὴ, ἦτοι σὲ 50 Ἀλβανούς πρὸ μιᾶνε τὴν Ἑλληνικὴ, μόλις ἀναλογεῖ ἓνας Ἑλληνας πρὸ ὀμιλεῖ τὴν Ἀλβανικὴ. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ γραφτὴ γλῶσσα τοῦ Τόσκη καὶ ὁ πλάνης βίος τοῦ διευκολύνει τὴν ἐκμάθησή της. Εἶναι δὲ φανερὰ γεγονός, ὅτι ὁ Ἀλβανὸς ἀπὸ συμφέρον ἐπιδιώκει τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ Ἑλληνας μὲ καταφρόνησιν ἀποδέλπει στὴν Ἀλβανικὴ, ὡς ἴδιωμα θάρβαρο». Σχετικὰ δὲ ἐδῶ, καὶ στὴ συνέχεια τῶν ὅσων γιὰ τὴν Ἀλβανικὴ γλῶσσα ἔχομε διατυπώσει στὸ Κεφάλαιο Τρίτο τοῦ βιβλίου μας, δίνουμε καὶ τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα, ἦτοι: α) Σύμφωνα μὲ στατιστικὴ τοῦ Γερμανοῦ Γλωσσολόγου GUSTAV HEJE (1880) σὲ 5.110 ἀπλῆς λέξεις τῆς Ἀλβανικῆς γλῶσσας, ἦταν: 1.420 Ρουμανικῆς (Λατινικῆς, Ἰταλικῆς, Βλάχικῆς), 1.180 Τουρκικῆς, 840 νεοελληνικῆς, 540 σλαβικῆς, 400 Ἰνδογερμανικῆς καὶ 730 ἄγνωστης Ἰλλυρικῆς προελεύσεως. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρῦσανθος, στὴν περίοδον πρὸ ὡς Μητροπολίτης Τραπεζοῦντας εἶχε περιοδεύσει στὴν Ἀλβανίαν, πιστοποίησε ὅτι πολλῆς Ἀλβανικῆς λέξεις κοινῆς χρήσεως εἶχαν φανερὴν προέλευσιν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜ- ΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821, ΚΑ- ΘΩΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ.

Ἐκ τῶν πρῶτων χρόνων τῆς κυριαρχίας ἐν τῷ χώρῳ τῶν Τούρκων, οἱ ἠπειρώτες ἔδωκαν μὲ θυσιαστικὰς προσφορὰς ἀποδείξεις τοῦ ὑπέροχου καὶ ἀτίμητου καθήκοντός τους, ἥτοι τοῦ νὰ διατηρεῖται μέσα ἐντὸν ἀκατανίκητο χρόνο πάντα νέο τὸ μεγαλύτερον ἰδανικὸν τοῦ ἀτόμου, δηλαδὴ ἡ Ἐθνικὴ καὶ ἡ Πολιτικὴ του Ἐλευθερία. Πρωταρχικὰ παρατηρήθησαν ἐξεγέρσεις ἀπὸ προσωπικὰς ἢ τοπικὰς ἀντιδράσεις ἐπὶ αὐθαιρέσιες τοῦ δυνάστη, ὕστερα — καὶ μὲ πρόσθετον παράγοντα τὸ ἀνυπότακτον καὶ ἀδόουλον τοῦ χαρακτῆρα τοῦ ἠπειρώτη — παρατηρήθησαν ἐξεγέρσεις ποῦ ἔλαβαν ἔθνικόν (Ἑλληνικόν) χαρακτῆρα. Ὁ λαὸς αὐτὸς πολέμησε τοὺς Τούρκους, ὅσο λίγοι λαοὶ ἐν ταῖς ἱστορικὰς ἐκεῖνα χρόναις. Κυρίαρχη μορφή του εἶναι τοῦ Γεωργίου Ἰωάν. Καστριώτη (Σκεντέρμπεη), ὁ ὁποῖος στοὺς ἡρωϊκοὺς κατὰ τοῦ Τούρκου εἰσβολὰς ἀγῶνας τοῦ πατέρα του, ἀλγματοπίστηκε μαχόμενος καὶ ἐξισλαμίστηκε βίαια. Ὅταν τὸ 1443 οἱ Οὐγγυοὶ καὶ ἄλλοι χριστιανοὶ πλησίαζαν εἰς τὴν Βάρνην, ὁ Γ. Καστριώτης κατόρθωσε

νά αποδράσει και νά εγκατασταθεῖ στήν Κρόγια, τήν ὁποία ἔκαγε ἔδρα τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα του. ὁ ὁποῖος κράτησε 24 συνεχῆ χρόνια. Μόλις δέκα χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γ. Καστριώτη, ἦτοι τὸ 1478, ὁ Σουλτάνος Μεχμέτ, πρὸ σὺν μεταξὺ εἶχε ἰδρύσει τήν πόλη Ἐλθασάν γιὰ τήν ἀνετη διεύθυνση τῶν ἐπιχειρήσεών του στήν Ἀλβανία, κατόρθωσε νά κυριέψει τήν Κρόγια.

Μὲ τήν κατάληψη τῶν Ἰωαννίνων (1430) οἱ Τούρκοι ἔγιναν κύριοι ὀλόκληρης τῆς Ἠπείρου, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ἄκτιο, τὴ Βόνιτσα καὶ τὸν Αὐλῶνα. Τὸ 1454 οἱ Βενετοὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ Κερκυραίων κυριέψαν τὰ φρούρια τῆς Πάργας, τοῦ Βουθρωτοῦ, τῆς Βατίας ἢ Σαγιαδάδας, τῆς Στροβίλλης καὶ τῆς Ρηνιάσσας, τὸ δὲ 1463 κατέλαβαν καὶ τὰ κάστρα τοῦ Συποτοῦ, τῆς Χιμάρας, τῆς Ἀρίλλης καὶ τῆς Ἀγυῖας. Τούτων, οἱ Τούρκοι ἐπιχείρησαν τὸ 1475 τὴν ἀνακατάληψή τους, ἀλλὰ κατανικήθηκαν ἀπὸ τοὺς γηγενεῖς Ἠπειρώτες καὶ 3.000 Κερκυραίους πού ἔτρεξαν σὲ βοήθειά τους. Ἐπίσης μὲ μεγάλη γενναίότητα καὶ τόλμη πολέμησαν τοὺς Τούρκους κατὰ τοὺς ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνες οἱ γηγενεῖς Ἠπειρώτες, ὡς στρατιωτικὸ σῶμα ἵππικοῦ ἀπὸ Ἑλληνας καὶ Ἀλβανοὺς τῆς Ἑνετικῆς Πολιτείας κατὰ τοὺς Ἑνετοτουρκικοὺς πολέμους τῶν αἰῶνων αὐτῶν.

Στὴ συνέχεια εἰδικεύεται ἡ ἐξέγερση τοῦ ἀρματολοῦ Κορκόδειλου Κλαδά, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν Ἰωάννη Καστριώτη πῆγε τὸ 1481 στήν Ἠπειρο μὲ 4 γαλέρες πού τοὺς ἔδωκε ὁ Βασιλιάς τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδος, φτάνοντας μέχρι τὸν Αὐλῶνα καὶ τὰ βουνὰ τῆς Χιμάρας. Μόλις ἡ δύναμή τους ἀποδιδάστηκε ἐκεῖ, ἐπαναστάτησαν πενήντα χριστιανικά χωριά καὶ ἔδιωξαν μὲ τὰ ὄπλα τὸν Τούρκο κατακτητή. Γιὰ ἐνίσχυση τοῦ κάστρου τῆς Χιμάρας πῆγαν 3.000 Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι κατανικήθηκαν, ὁ δὲ Κλαδάς κυριέψε σὺν ὄνομα τοῦ Βασιλιᾶ Φερδινάνδου τὸ κάστρο τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ κάστρο τοῦ Παπάλου. Ἀπὸ τὸν ἐδῶ χριστιανικὸ πληθυσμὸ οἱ Ἀκροκεραῦνοι παράμειναν ἀνυπότακτοι μέ-

χρ: τοῦ 1518 πού ὁ ἀρνησίθρησκος Ἡλίας πασάς, μέ τή βο-
ήθεια τοῦ ναύαρχου Σινάν πασά, τοὺς ἀνάγκασε νὰ ὑποτα-
χτοῦν στήν Τουρκική κυριαρχία, χορηγώντας τους πολλά
προνόμια καί ἰδιαίτερα τῆς ἐλευθερίας τῆς ὀπλοφορίας καί
τῆς ἀπαλλαγῆς τους ἀπὸ τὸν κεφαλικό φόρο.

Μεταξὺ τῶν ἡμικνεξάρτητων κατὰ τὴν Τουρκοκρατία
περιοχῶν τῆς Ἡπείρου, ὅπου ἀκατάβλητο διατηρήθηκε τὸ
μάχιμο πνεῦμα καί ἡ ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας καί ὅπου οἱ
τοπικοὶ παράγοντες μέ ἄλλες δυνάμεις Ἡπειρωτῶν ἀρμα-
τολῶν ἀποτελοῦσαν ἔνοπλες ἐθνικὲς (Ἑλληνικὲς) δυνάμεις
κατὰ τοῦ κατακτητῆ Τούρκου, ἦταν οἱ Χιμαριῶτες πού προ-
μοκρατοῦσαν τοὺς Τούρκους τοπάρχες τῶν: Δελβίνου, Αὐ-
λῶνα, Γαρδικισῶ καί Χορμόβου. Στὸν πόλεμο τοῦ 1684, τῶν
Βενετῶν πού κατεῖχαν τὴν παραλιακὴ λωρίδα ἀπὸ τὴν
Πρέβεζα μέχρι τοῦ Βουθρωτοῦ, τῶν Γερμανῶν, τῶν Πολω-
νῶν καί τῶν Ρώσων ἐναντίον τῶν Τούρκων, στὸ πεδίο τῶν
μαχῶν τῶν ἀνωτέρω παραλιακῶν τμημάτων, συντάχτηκαν
μέ τοὺς Βενετοὺς κλπ., οἱ ὁποῖοι κατανίκησαν τὸν πασά
τοῦ Δελβίνου μέ τοὺς 1.500 πεζοὺς καί 500 ἵππεις πού τὸν
ἀκολούθησαν.

Στὴν Ἐπανάσταση κατὰ τῶν Τούρκων τοῦ 1770, ὁ
Ὁρλώφ ἔστειλε τὴν κατωτέρω προκήρυξή του στοὺς Χι-
μαριῶτες μέ χρήματα καί πολεμοφόδια, οἱ ὁποῖοι ἔστειλαν
ἀντιπροσώπους τους τὸν Πάνο Ματσίλη καί τὸν Ἡλία Χρι-
στοφόρου, τελικὰ δὲ τάχτηκαν μέ ἔνοπλες δυνάμεις τους μα-
ζί τους καί ὑπέστησαν πολλὰ δεινὰ μετὰ τὴν ἀποτυχία του:

«ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΟΡΛΩΦ (Ἀπόσπασμα) πρὸς
τοὺς ἀρχηγούς, ἱερεῖς καί λοιποὺς κατοίκους τῆς Χιμάρας
καί Βούμβαρ: (91).

Παρά τῶν διαφόρων ἀπεσταλμένων παρ' ὑμῶν ἐδε-
βαιώθητε τὸν ζῆλον, ὃν ἡ Α.Μ. τρέφει πρὸς τὸ ἔθνος ὑμῶν...
Οἱ πρὸς ἡμᾶς ἀπεσταλμένοι ἀρχηγοὶ Πάνος Μπιτσιλῆς καί
Ἀλέξανδρος Χριστοφόρου δύνανται χορηγήσαι ὑμῖν λεπτο-
μερεῖς πληροφορίας. Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐδώσαμεν πρὸς αὐτοὺς

διὰ τὸ καλὸν τοῦ τόπου ὑμῶν τὴν ἔγγραφον ταύτην διακήρυ-
 ξιν, φέρουσιν τὸ κῆρος τῆς σφραγίδος ἡμῶν, καὶ ἐπράξαμεν
 πᾶν, ὅτι ὠφελιμώτερον ἐνομίσαμεν κατὰ τὴν ἐννοίαν τῶν
 τεσσάρων ἐπιστολῶν, ἃς ἐκόμισαν οἱ παρ' ὑμῶν ἀπεσταλ-
 μένοι. Ἴδού λοιπὸν ὁ καιρὸς, ἵνα ἀποδείξητε τὸν πρὸς τὸ
 ἔθνος καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν ζῆλον ὑμῶν... Δι' αὐτὰ καὶ ὁ
 κόσμος τιμήσει ὑμᾶς καὶ ἐγὼ ἀνταμείψω τοὺς τε ἀρχιερεῖς,
 ἱερεῖς καὶ λοιποὺς διὰ τῆς τιμῆς καὶ εὐνοίας τῆς Αὐτοκρα-
 τορίας μου, Ὀρθόδοξοι ἀδελφοί!.. Ἀποφασίσατε, λοιπὸν,
 ἵνα μένητε γενναῖοι καὶ ζηλωταί... διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ
 ἔθνους ὑμῶν. Ἐκωθῆτε ὅλοι, ὅπως φέρητε σύμφωνοι φόβον
 καὶ τρόμον εἰς τὸν ἐχθρὸν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐστὲ ἕτοι-
 μοι εἰς πρώτην διαταγὴν μου...

Μαΐου 10, 1770 Νεόκαστρον.

Λάβετε παρὰ τοῦ ἀπεσταλμένου ὑμῶν 1.100 φλωρία
 δι' ἀγορὰν ἄρτου καὶ ἕτερα 500 ρούβλια διὰ προμήθειαν
 τεσσάρων μικρῶν τηλεβόλων μετὰ τῶν πολεμοφοδίων αὐ-
 τῶν. Ὅσω δ' ἂν πλείονας πέμψητε ὀπλοφόρους πρὸς ἡμᾶς,
 τόσω κάλλιον ἐκτελέσετε τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν.

Ἰδιοχείρως ὑπογράψω

ΑΛΕΞΙΟΣ ΟΡΛΩΦ» (92)

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Μὲ ὑψηλὸ ἠθικὸ πνεῦμα καὶ δυνάμωσι ἀπὸ τοῦ πικροῦ καὶ
 σκληροῦ διωγμοῦ τοῦ μέσα στοὺς μεσαιωνικοὺς αἰῶνες
 τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ χώρου, οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἐ-
 κείνοι Ἕπαιρῶτες, οἱ ὅποιοι μὲ κάθε τρόπο καὶ μέσον ἀγ-
 νίζονταν ὑπὲρ βιωμῶν καὶ ἐστιῶν καὶ ἀναδείχτηκαν ἀδιάλλα-
 κτοι ἀγωνιστὲς τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας, ἔδωκαν τὴν πολί-
 τιμη παρουσία τους στὴν προετοιμασία τοῦ ἀγῶνα τοῦ 1821.
 Ἔτσι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς Καταλόγους Φι-

λικῶν τῶν: Ξάνθου, Σέκερη, Φιλήμονα καὶ Μέξα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ διάφορες ἄλλες ἐντυπες καὶ χειρόγραφες πηγές (93), προκύπτουν 19 ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΦΙΛΙΚΟΙ, ἦτοι:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΦΙΛΙΚΩΝ

1. Δημητρίου (Κολιζάκος) ἀπὸ τὸ Ἄργυρόκαστρο. ἔμπορος, Κατηγήθηκε ἀπὸ τὸν Κ. Πεντεδέκα τὴν 1.10.1818 στὸ Βουκουρέστι.

2. Δούκας Κων)νος, ἀπὸ τὴν Πρεμετή, πολιτικός. Κατηγήθηκε ἀπὸ τὸν Β. Μπαρλά τὸ 1820 στὸ Ἰάσιο.

3. Ἐλευθεριάδης Βενιαμίν, ἀπὸ τὸ Σέλτση τῆς Δρυϊνουπόλεως, Ἀρχιμανδρίτης. Κατηγήθηκε ἀπὸ τὸν Γρηγ. Δικαῖο (Παπαφλέσσα) τὴν 5.9.1818 στὸ Βουκουρέστι.

4. Καρίλας Δημήτριος, ἀπὸ τὴ Μοσχόπολη. Κατηγήθηκε ἀπὸ τὸν Θ. Ἀθανασίου τὸ 1820 στὴ Βαρσοβία.

5. Μπιτσιλῆς Πᾶνος ἀπὸ τὴ Χιμάρρα. Κατηγήθηκε ἀπὸ τὸν Δ. Πελοπίδα τὸ 1820 στὴν Ὀδησσό.

6. Στέλιος Μιχάλης τοῦ Λαζάρου, ἀπὸ τὴ Νίβιτσα. Κατηγήθηκε ἀπὸ τὸν Κ. Πεντεδέκα τὸ 1820 στὴν Ὀδησσό.

7. Ἄργυροκαστρίτης Ἀναστάσιος, ἀπὸ τὸ Ἄργυρόκαστρο. 8. Βασιλείου Ζῆσος. 9. Βασιλείου Μιχαήλ, καὶ οἱ δύο τεὺς ἀπὸ τὸ Ἄργυρόκαστρο. 10. Βόγας Ἀναστ. ἀπὸ τὴ Μοσχόπολη. 11. Γρηγόριος (Μητροπολίτης). 12. Δημητρίου Κων)νος. 13. Δημητρίου Μιχαήλ, ὅλοι τοὺς ἀπὸ τὸ Ἄργυρόκαστρο. 14. Δούκας Ἀδὰμ ἢ Ζώτογλου. 15. Δούκας Εὐθύμιος καὶ 16. Δούκας Στέφανος, ἀπὸ τὴν Πρεμετή. 17. Ἰωάννου Χρήστου, ἀπὸ τὴν Κορυτσά. 18. Τάκης Κωστάκης, ἀπὸ τὸ Βυθιχοῦκι - Κορυτσᾶς καὶ 19. Χατζημιχάλης Νταλιάνης ἀπὸ τὸ Ἄργυρόκαστρο.

Ἐπίσης ἔλαβαν ἐνεργὸ μέρος στὸ 1821, ὡς κατωτέρω:

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΒΟΡΕΙΟ ΗΠΕΙΡΟ ΑΞΙΩ-
ΜΑΤΙΚΩΝ, ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΠΛΙΤΩΝ ΣΤΟΝ
ΙΕΡΟ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

(Βάσει ανέκδοτου χειρόγραφου με τίτλο: «Ἐκ χαμένου Μη-
τρώου Ἀγωνιστῶν». Ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Βασιλεῖ Κραψίτη).

Α. Ἀπὸ τῆ ΧΙΜΑΡΑ: 1) α) α 40, Σπύρος Μήλιος, στρατηγὸς 1825. 2) α) α 143 Χρ. Βάρφης, Ἐκατόνταρχος. 3) α) α 341. Θωμᾶς Νικ. Καζνέζης, Χιλίαρχος, Λοχαγὸς 1825—1832. 4) Ζᾶχος Μήλιος, Χιλίαρχος, 1825. 5) α) α 525, Κώστας Νικολός. 6) α) α 596, Σπυρ. Χριστ. Βάρφης, Ὑποχιλίαρχος, 1826, Ἐκατόνταρχος 1830. 7) Κώστας Νικ. Καζνέζης, Ἀντιστράτηγος, 1825. 8) α) α 954, Χριστ. Μπί-
κας ἢ Βουνιώτης ἐπικεφαλῆς στρατιωτῶν. 9) α) α 1.025 Κώστας Βόλε, ἐπικεφαλῆς στρατιωτῶν. 10) α) α 1.047 Κώστας Σνάκος, ἐπικεφαλῆς στρατιωτῶν. 11) α) α 1.122, Χριστ. Βότας, Ὑποχιλίαρχος, 1825. 12) α) α 1.131 Σπύρος Κώστα Γιαννούσης, Ὑποχιλίαρχος, 1826. 13) α) α 1142 Στέφος Στράτος, ἐπικεφαλῆς στρατιωτῶν 1823—1829 καὶ Ὑπολοχαγὸς 1830. 14) α) α 1.148 Νέσωρ Γιούζης. 15) α) α 1.260, Νικ. Μήλιος, Χιλίαρχος. 6) α) α 1.450 Ζαχα-
ρίας Βάρφης, ὀδηγὸς στρατιωτῶν, Ἀνθυπολοχαγὸς 1830. 17) α) α 1.482 Νικ. Δ. Μικέλης Ἀνθυπολοχαγὸς 1827, Ὑπολο-
χαγὸς 1828. 18) α) α 3.395 Μίχος Παππᾶς, ὑπαξιωματι-
κός. 19) α) α 3.402 Νέστος Ντοῦκος. 20) α) α 3.411 Χρ. Γ. Βλάχος. 21) α) α 3.413 Κίτσος Μάγκας. 22) α) α 3.414 Κίτσος Βούτας. 23) α) α 1.083 Κων. Ἀναστ. Ἀλεξανδρό-
πoulos ἢ Χαντζαρύλας, στρατιώτης. 24) α) α 2.152 Φωτ. Δημητρίου, παξ)κός. 25) α) α 2.376, Ζάχος Καζνέζης, Ὑπαξ)κός. 26) α) α 3.032 Χριστ. Γ. Μαράτζης, στρατιώ-
της. 27) α) α 3.056, Ἰωάν. Ἀθ. Ντάσης, στρατιώτης. 28) α) α 3.075 Ἰωάν. Βασιλείου, στρατιώτης. 29) α) α 18.031 Χρ. Μήλιος, στρατιώτης. 30) α) α 18.164 Χᾶριων Χαρί-

σης, ύπαξιωματικός. 31) α) α 18.165 Νέστωρ Χαρίσης, ύπαξ) κός. 32) α) α 3.441 Χριστ. Κόγκας. Καί 33) α) α 3.528 Τ. Τσουβέλης, από τὸ Κέπαρο—Χιμάρας.

Β. Ἀπὸ τὸ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ: 1) α) α 640 Κυριακούλης, Ἀργυροκαστρίτης, Χιλιάρχος 1824. 2) α) α 2.526 Γεώργιος Ἰωάννου, ἐπικεφαλῆς στρατιωτῶν. Εἰκοσιπένταρχος 3) α) α 2.663 Χρ. Γκίγκας στρατιώτης. 4) α) α 6.022 Ἀθανάσιος Βασ. Ἀργυροκαστρίτης, ύπαξιωματικός.

Γ. Ἀπὸ τὸ ΧΟΡΜΟΒΟ: 1) α) α 702 Πέτρος Χορμέδας, Χιλιάρχος 1825 καὶ γιατρός χειρουργός. 2) α) α 2.697 Βάγκος Θωριάς ἢ Χορμοβίτης, ἐπικεφαλῆς στρατιωτῶν. 3) α) α 2.700 Ἰωάννης Μήλιος. 4) α) α 2.754 Κώστας Πρίφτης ἢ Παππᾶς. 5) α) α 2.981 Βέλκος Δημητρίου. 6) α) α 1.175 Ἰωάννης Κολιάτζος, ύπαξ) κός. 7) α) α 9.482 Δημ Κέντρος, ύπαξιωματικός. Ἦτοι Γενικό Σύνολο (33+4+7) 44.

Ἀπὸ τὸ πρόσφατο ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ πρὸ ἐξέδωκε ὁ Σύλλογος Βορειοηπειρωτῶν (Ἀθήνα, Πανεπιστημίου 61), ὁ ἀριθμὸς τῶν Βορειοηπειρωτῶν (καὶ ἀπὸ ὄλο τὸν χῶρο τῆς Β.Η.) πρὸ ἔλαβαν μέρος στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἦταν μεγάλος «ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ πολιτικά καὶ στρατιωτικά στελέχη πρὸ ἀνέρχονται εἰς 167». Ἐπίσης σ' αὐτὸ δίνονται τὰ στοιχεῖα ὅτι ἔλαβαν μέρος σ' αὐτὴ καὶ κληρικοὶ μὲ ἐνδεικτικὴ μνημόνευση: α) Τοῦ Γρηγόριου Ἀργυροκαστρίτη, Ἐπίσκοπου Εὐρίπου — Χαλκίδας, ὁ ὁποῖος μὲ ὀπλαρχηγούς Ἀργυροκαστρίτες (λ.χ. τοὺς ἀδελφοὺς Σταῦρος καὶ Κώσα Βασιλείου κ.ἄ.) κήρυξε τὴν Ἐπανάσταση στὴν Εὐβοα, μὲ ἀποτέλεσμα τῆς ἐθνικῆς του δράσεως τὸν ἐγκλεισμό του γιὰ πολλὰ χρόνια στὶς φυλακὲς τῆς Χαλκίδας. Καὶ β) Τὸν ἀπὸ τὸ χωριὸ Δάρδα τῆς Κορυτσᾶς Πολύκαρπο Δαρδαῖο, Μητροπολίτη τῆς Λάρισας καὶ φιλικὸ ἀπὸ τὸ 1820, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἐπιθ. δράση του κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 θανατώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Στὸν ἱερό ἀγῶνα τοῦ 1821 ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ἀπὸ τὸ

Λάμπροδο ἔθνικὸς εὐεργέτης Εὐάγγελος Ζάππας, ὅπως προ-
κύπτει ἀπὸ τὴν κατωτέρω ἀναφορά του:

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)

«Πρὸς τὸ πανέντιμον Γ. Ἑλληνικὸν Προξενεῖον:

Ἐκ τὸ 1821 μέχρι τὸ 1830 ἐδούλευσα πιστότατα τὴν
πατρίδα μου στρατιωτικῶς. Πρῶτα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ
μακαρίτου Μάρκου Μπότζαρη σ' ὅλους τοὺς πολέμους τοῦ
Σουλίου μέχρι τελευταίως τῆς Σπλάντζας μετὸν Λ. Βείκον
καὶ Β. Ζέρβαν. Μετέπειτα... καὶ ἐσχάτως τῆς Ἀμπλιανῆς
ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀθανάτου Καπτ. Κίτσο Τζαβέλα ἐπι-
κεφαλῆς ὄλων τῶν Βλαχοχωρίων τοῦ Σαλώνου μετὰ βαθμὸν
ταξιάρχου...

Τοῦ πανεντίμου αὐτοῦ Γ. Προξενεῖου

ὁ εὐπειθέστατος

Ἐπογραφή: Εὐάγγελος Ζάππας ἐκ Λαμπόδου
τῆς Ἡπείρου». (93)

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1878 ΣΤΟ ΛΥΚΟΥΡΣΙ

Στὴν περίοδο 1877—1878 ποὺ οἱ Ρωσικὲς στρατιῆς
προχωροῦσαν στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ Ἑλληνισμὸς κυ-
ριαρχοῦνταν ἀπὸ βαθιὰ συγκίνηση. Ἡ Κεντρικὴ Διεύθυνση
τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῶν Ἡπειρωτῶν, ἀποφάσισε τὴν δη-
μιουργία μιᾶς εὐρείας ἐπαναστατικῆς κινήσεως στὴν Ἡ-
πειρο. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔτυχε ἐνισχύσεως ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ
Κράτος, ἔστειλε ἓνα σῶμα 460 ἀνδρῶν, τῶν περισσότερων
νεαρῶν στὴν ἡλικία καὶ ἐνθουσιασμένων πατριωτῶν, ὑπὸ τὸν
μοίραρχο Στεφανίδη. Τοῦτο, ἀποβιβάστηκε τὰ μεσάνυχτα
τῆς 12 Φεβρουαρίου 1878 στὴν Ἡπειρο, ἀκριβῶς ἀπέναντι
τῆς Βόρειας ἄκρας τῆς Κέρκυρας, ἀφοῦ δὲ κυρίεψε τὸ χωριὸ
Λυκούρσι, ὑψωσε τὴν Ἑλληνικὴ Σημαία. Τὴν ἄλλη μέρα
(13.2.1878) κυρίεψε τὰ μοναστήρια Ἁγίων Σαράντα καὶ
Ἁγίου Γεώργιου, καθὼς καὶ τὰ κοντινὰ χωριά Τσοῦκα καὶ

Πύργους τῆς Γκιάστας. Ὑστερα ἀπὸ πέντε μέρες, τμήμα τοῦ ἀνωτέρω σώματος πῆγε στὴ Δίβρη γιὰ νὰ ἐξοπλίσει τοὺς κατοίκους, ὁ σκοπὸς του ὅμως δὲν πέτυχε καὶ ἔτσι διαλύθηκε καὶ διασκορπίστηκε. Τὴν 23.2.1878 ἰσχυρὴ Τουρκικὴ δύναμη ἀποσπελούμενη ἀπὸ δύο τάγματα, 200 ἵππεις καὶ 4 πολυβόλα ἐπιτέθηκε κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν Ἑλλήνων ποὺ ἐβρίσκονταν στοὺς Πύργους τῆς Γκιάστας καὶ στὸ μοναστήρι τῶν Ὁσίων Σαράντα, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ μὲ γενναϊότητα ἀντιστάθηκαν, ὑποχώρησαν τελικὰ στὸ Λυκούρσι. Στὴ διάρκεια τῆς νύχτας πολλοὶ Ἐπαναστάτες τράπηκαν στὰ Ἐξαμίλια, ὅπου 124 αἰχμαλωτίστηκαν καὶ 110 διασώθηκαν καὶ μὲ ἀτμακάτους καὶ λέμβους πῆγαν στὴν Κέρκυρα. Τὴν ἴδια μέρα ἔφτασε στὸ λιμάνι τῶν Ὁσίων Σαράντα τὸ τουρκικὸ πολεμικὸ «Μαχμουδιέ» μὲ 500 ἄνδρες, ποὺ ἀποδοχάζομενοι δέχτηκαν τὰ χαράματα τῆς 24.2.1878 τὴν ἐπίθεση τῶν Ἑλλήνων Ἐπαναστατῶν ποὺ ἐβρίσκονταν στὸ Λυκούρσι, οἱ ὁποῖοι ἀντικρῦζοντες τὸ μάταιο τῆς ἀντιστάσεώς τους, ἔφυγαν στὶς 8 ἢ ὡρα τὸ πρωῖ καὶ ἔφτασαν χωρὶς φθορὲς στὴ μεθόριο.

Γιὰ τὴν καταστολὴ κάθε δραστηριότητος τῶν Ἡπειρωτῶν ποὺ ἠποσκοποῦσε στὴν Ἑνωσὴ τῆς πατρίδας τους μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Πύλη ἔστειλε Ἐπίτροπό της στὰ Ἰωάννινα τὸν ἀπὸ τὴν Πρέβεζα καταγόμενον Ἀμπεντὶν Ντίνιο (94), ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλες κυβερνητικὲς θέσεις στὴν Κωνσταντινούπολη. Στὰ Ἰωάννινα ὁ Ἀμπ. Ντίνιο συγκρότησε τὸ 1878 μὲ τοὺς Ἀλβανούς Ἀβδούλ μπέη Φράσσαρη, Σαβρῆ μπέη ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, Τζελάλ ἐφέντη ἀπὸ τὴν Πρέβεζα, Μουσταφᾶ πασά ἀπὸ τὸν Αὐλῶνα, Μεχμέτ Ἀλῆ Βρυώνη ἀπὸ τὸ Μπεράτι καὶ ἄλλους, τὸν ἱστορικὸ **ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟ**.

Μὲ τὴ Συμφωνίαν τοῦ Βερολίνου, στὴν Ἑλλάδα παραχωρήθηκαν περιοχὲς ὀρθοεικῆς γραμμῆς τὸ ποτάμι Καλαμάς (Θύαμις). Τότε, μὲ τὴν ὑποκίνηση τῆς Τουρκίας, συνήλθε στὴν Πρισερένη Τουρκαλβανικὸ Συνέδριο διαμαρτυρίας

κατά της αποφάσεως αὐτῆς, γιὰ τὴ ματαιώση δὲ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀνωτέρω ὅρου τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ὁ Πρόεδρος καὶ τὰ μέλη τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου, πάλι: με ἐντολῇ τῆς Πύλης, πῆγαν εἰς Βερολίνο. Τελικὰ (95), καὶ ἀφοῦ τὸ 1881 ἐπιστρατεύτηκε ἡ Ἑλλάδα, ἡ Τουρκία με τὴν πίεση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, δέχτηκε τὴν παραχώρησιν (Συμφωνία καθορισμοῦ τῶν ὁρίων ποὺ ὑπογράφηκε τὴν 22.5.1881) μιᾶς λωρίδας μέχρι τὴν Ἄρτα με σύνορον τὸ ποτάμι Ἄρχαθος. Ἔτσι ὅλη ἡ λοιπὴ Ἠπειρος καὶ ὁ Ἑλληγικώτατος ἐπίσης χώρος τῆς σημερινῆς Βόρειας Ἠπείρου παρέμειναν εἰς τὴν αἰώνων σκλαβιά τους.

Ἀνακεφαλαιωτικὰ καταλήγουμε εἰς ἐξῆς συμπέρασματα τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας:

1) Ὅτι οἱ ἐξισλαμισθέντες χριστιανοὶ Ἕλληγες τοῦ ἐνιαίου (96) Ἠπειρωτικοῦ χώρου ἐξελίχτηκαν εἰς ἐκείνους ὅλους τοὺς αἰῶνες, εἰς ὑπανθρώπους καὶ συγγερούς διώκτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ

2) Ὅτι οἱ Ἠπειρώτες τοῦ μέσου τῆς Ἀλβανίας καὶ ὅλης τῆς Παλιᾶς (97) Ἠπείρου ποὺ παρέμειναν Χριστιανοὶ (Ὁρθόδοξοι) ἦταν τὰ πραγματικὰ λιοντάρια, τὰ ὅποια με τὰ σώματά τους εἰς μόνιμη θέσιν συστολῆς πραγματοποίησαν τὰ μεγάλα καὶ ἀτίμητα πηδῆματα ἐθνικῶν καὶ πολιτιστικῶν ἀγώνων, καθὼς καὶ πράξεων κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης.

Δίχια, λοιπόν, τοὺς ἀπονεμήθηκε ὁ τίτλος τοῦ ΕΘΝΙΚΟΥ ΗΡΩΑ, γιὰ τὴν οἱ πράξεις καὶ οἱ ἀγῶνες τους ξεκινούσαν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν Ἰδέαν, ἡ ὅποια καὶ μόνη στεφανώνει ὡς Θεότητα τὰ κεφάλια τῶν ἐκλεκτῶν με ἀμάραντα φύλλα δάφνης, ἀντὶ ὁποιοῦνδήποτε πολύτιμων λίθων.

Γεγονὸς ἐπίσης εἶναι, ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς προσπᾶθειες προεγγίσεώς τους (98) δὲν τελεσφόρησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1912—1913 ΚΑΙ Η ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ

Ήταν αρκετά γόνιμο τὸ Ἠπειρωτικὸ ἔδαφος τὴν 4.10. 1912, ὅπου ἡ Τουρκία, ἀφοῦ ἀπέρριψε τὸ τελεσίγραφο τῆς 30.9.1912 «περὶ ἐθνικῆς αὐτονομίας τῶν ἐθνοτήτων τῆς Αὐτοκρατορίας κλπ.» τῶν Κρατῶν Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Ἑλλάδας, κήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Τὴν ἐπομένη (5.10.1912) ἡ Ἑλλάδα κήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Ἠπειρώτης ἀγέρτης, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ 1908 εἶχε ὀργανωθεῖ ἀπὸ τὸν ἀπεσταλμένο τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἐταιρείας» (99) ὀπλαρχηγὸς Ἰωάννη Πουτέτσι, ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, ἄρχισε τὸ ντουφεκίδι, ἀπαντώντας ἔτσι καὶ στὸν Ἀλβανὸ ληστή Τσερκῆζ Τοπούζη, ὁ ὁποῖος τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1908 κήρυξε μέσα στὰ Ἰωάννινα τὴν ἰδρυση τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους.

Ἔτσι ἡ ἔναρξη τοῦ Ἠπειρωτικοῦ μέτωπο τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ὦρα 2 τὸ πρωὶ τῆς 6.10.1912 μὲ τὴ σύντομη διαταγὴ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἀντιστρατήγου Κ. Σαπουντζάκη: «Εἰσβάλατε, διὰ τῆς γεφύρας τῆς Ἄρτης εἰς τὸ Ἠπειρωτικὸν ἔδαφος...», βρῆκε τοὺς ἀξιωματικούς, τοὺς στρατιώτες καὶ τοὺς Χριστιανοὺς τοῦ

Χώρου με ὄρθιες ψυχές νὰ θανατουργοῦν. Διευκρινίζεται, ὅτι στὸν Βορειοηπειρωτικὸ χῶρο συγκροτήθηκαν ἀπὸ τὸ 1908 μέχρι τὸ 1912 τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τῶν: Ἰωάννη Πουτέτση, Βασίλη Κολοβοῦ, Βαγγέλη Κολοβοῦ, Θύμου Λιώλη, Σταύρου Κόκκαλη, Σπύρου Σπυρομήλιου, Γιώργου Λεοντόπουλου, τοῦ Μαρίνου, τοῦ Κρομμύδα κλπ.

Μὲ ἐντολὴ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὁ ἀπὸ τῆ Χιμάρρα Σπῦρος Σπυρομήλιος, ταγματάρχης τῆς Χωροφυλακῆς, ἐπικεφαλῆς τῶν ἀνταρτικῶν Ἡπειρωτικῶν καὶ Κρητικῶν ἐθελοντικῶν σωμάτων κυρίεψε τὴν 5.11.1912 τὴ Χιμάρρα καὶ ὀργάνωσε τὴν ἀσφάλεια ἑλῆς τῆς περιοχῆς τῆς.

Ἡ ἐποποιεῖα τοῦ Μπιζανίου καὶ ὄλα τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἀναφέρονται στὸ βιβλίό μου «Ἡ Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων», ἐκδ. 1988, σελ. 132—192. Περιοριζόμενος συνεπῶς στὸ χῶρο τῆς Βόρειας Ἡπείρου ἐξιστορῶ τὰ κατωτέρω:

Ἀπὸ τὸ Μοναστήρι (σήμερα τῆς Γιουγκοσλαβίας), ἐφτασε στὸ χῶρο τῆς Βόρειας Ἡπείρου μὲ τὴ δύναμή του ὁ Τζαβὴτ πασάς, ὁ ὁποῖος στρατοπέδευσε στὸ Λιασκοβίκι, ὅταν δὲ προήλασε ἐκεῖ ἡ III Ἑλληνικὴ Μεραρχία, ἀναγκάστηκε μὲ τὴ δύναμή του ν' ἀποσυρθεῖ στὸ Βεράτι.

Ἐπίσης ὁ Ἀλῆ Ριζά μὲ τὴ δύναμή του, δὲν παραδόθηκε κατὰ τὴν ἄλωση τῶν Ἰωαννίνων στὸν Ἑλληνικὸ στρατό, ὅπως διέβλεπε τὸ «Πρωτόκολλον Παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων» τῆς 21.2.1913, ἀλλὰ μαζί μὲ διάφορα Τμήματα τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ὑποχώρησε στὴ Βόρεια Ἡπειρο. Ὑποχώρησαν ἀκόμα ἐκεῖ οἱ δυνάμεις τῶν πασάδων Σαῖτ, Ἰμπραήμ, Μουσταφᾶ καὶ ἄλλων. Ἔτσι δημιουργήθηκε στὸ χῶρο μιὰ δύναμη περίπου (20.000) εἴκοσι χιλιάδων Τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος κατέλαβε εἰδικές θέσεις γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τυχόν προελάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴ Βόρεια Ἡπειρο. Τὴν ἴδια περίοδο γιὰ λόγους ἀσφάλειας καὶ φρονήσεως ἡ VIII Μεραρχία, ἐξέδωκε τὴν κατωτέρω διαταγή:

«Ἄριθ. 1.647: Προκειμένης ἐπιχειρήσεως τῆς Μερραρχίας ἐν χώρα καθαρῶς μὲν Ἑλληνικῇ ἐν ἣ ὅμως δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσι ξένα ἄτακτα στοιχεῖα ὠπλισμένα κατὰ τὸ πλεῖστον, συγκισθῶ, ὅπως: ...ζ) Ἀπαγορεύω τὰς συζητήσεις ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων ἐνώπιον τῶν ὀπλιτῶν καὶ πολιτῶν. Ἡ ἀκριταμύθια δύναται νὰ ἐπιφέρῃ μεγίστας βλάβας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἐν ᾧ ἡ μυστικότης ἀποτελεῖ ἀπαράβατον ὄρον ἐπιτυχίας. Τούναντίον δὲ ἡ διάδοσις περὶ πολὺ μεγαλύτερων δυνάμεων δι' ἡμᾶς καταλλήλως μεταδιδόμενη καὶ διὰ παραπλευρῶς καὶ ὀπισθεν ἡμῶν ἔρχονται καὶ ἄλλαι Μερραρχίαι, δὲν θὰ εἶναι ἀ ν ω φ ε λ ἦ ς».

Μπισδούνη 27.2.1913. ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΣ».

Τώρα ἡ Ἐλευθερία εἶναι ἕτοιμη νὰ φτερουγίσῃ καὶ στὸν ἐδῶ ἱερὸ χῶρον γιὰ νὰ σπάσῃ τὶς ἀλυσίδες σκλαβιάς πέντε περίπου αἰώνων, φέρνοντας ἔτσι τὸν ὑπόδουλο Ἑλληνα στὴν τροχιά τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καὶ τῆς ἱστορικῆς του διαδρομῆς τῆς τιμῆς καὶ τοῦ φωτισμοῦ λαῶν. Ἡ σπῆθα τοῦ καινούριου ἀγῶνα ἤθθηκε μὲ τὴν κατωτέρω διαταγή:

«Ἄριθ. 1.671. Α.Β.Υ. Διάδοχον Ἀρχηγὸν Στρατοῦ, Ἰωάννηνα.

Ἀναγκαῖον εἶναι νὰ καταληφθῇ ὁλόκληρος ἡ Ἡπειρος, ἡ περιλαμβανόμενη ἐντὸς τῶν ὁρίων τὰ ὁποῖα χαράττει τὸ πρὸς τὰς δυνάμεις ὑπόμνημά μας καὶ ἅτινα γνωρίζουν καλῶς στρατηγὸς Δαγκλιῆς καὶ λοχαγὸς Μεταξᾶς. Ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶναι ἐπίσης νὰ μὴ ὑπερβῶμεν τὰ ὅρια ταῦτα καὶ ἰδίως ἐπ' αὐθενί λόγῳ νὰ στραφῶμεν κατὰ Αὐλῶνος καὶ νὰ παράσχωμεν τὴν ὑπόνοιαν διὰ ἀποβλέπομεν εἰς κατάληψιν αὐτῆς.

Ἀθῆναι 1 Μαρτίου 1913. Ὑπουργὸς Βενιζέλος».

Ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀπελευθερώσει τὴν 24.11.1912 τοὺς Ἁγίους Σαράντα καὶ τὴν 7.12.1912 τὴν Κορυτσά, τώρα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰω-

αγγίλων κυριέψα χωρίς μάχη τήν 24.2.1913 τὸ Λεσιοβίκι, τήν ἴδια δὲ μέρα καὶ τήν Πρεμετή, ὕστερα ἀπὸ σκληρῆ μάχη κατὰ τοῦ ὑπερασπιστῆ τῆς Τζαθίη पासā, ὃ ὅποιος με τὸν πολυάρθμο στρατό του ὑποχώρησε εἰς Μπεράτι, ὅπως καὶ ἀνωτέρω σημειώσαμε.

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ, με ἀναφορά του τῆς 1.3.1913 πρὸς τήν Α.Μ. Βασιλέα, Θεσσαλονίκη, γινώρισε τὰ ἀνωτέρω ἀποτελέσματα, πρόσθετα δὲ ἐνημέρωσε ὅτι οἱ II, III καὶ VIII Μεραρχίες, ἄρξισαν τὴν καταδίωξιν τῆς ὑπὸ τὸν Ἄλῃ Ριζά Τουρκικῆς δυνάμεως 15.000 ἀνδρῶν, ἣ II εἰς γραμμὴ Δελβίνου καὶ Ἀργυρόκαστρον, με ἀνάλογο σχεδιασμὸ ἀντιμετωπίσεως τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ ἐχθροῦ γιὰ τὸ Ἀργυρόκαστρο — Τεπελένι — Βεράτι καὶ Αὐλώνα, οἱ δὲ III καὶ VIII Μεραρχίες εἰς γραμμὴ Κλεισούρας — Τεπελένι. (Ἀριθ. 1.672) Γ.Ε.Σ. — Πολεμικὴ ἔκθεσις).

Ἡ VIII Μεραρχία τήν 3 Μαρτίου 1913 κυριέψα ὕστερα ἀπὸ ἰσχυρὴ ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ τὴν Κλεισούρα, χωρίς δὲ ἀντίστασιν τὸ Δέλβινο, ὅπου αἰχμαλωτίστησαν: ἀσθενεῖς καὶ νοσοκῶμοι 660, ἀξιωματικοὶ 22 καὶ 100 ἵππεις. Τὴν 4 Μαρτίου 1913 κυριεύτηκε τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ τὴν 6 Μαρτίου 1913 τὸ Τεπελένι.

Με τηλεγραφικὴ διαταγὴ τῆς 2 Μαρτίου 1913 πρὸς τὸν ἀξιωματικὸ Σπυρομήλιον εἰς Χιμάρα, ὃ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὡς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ἀπαγόρευσε τὴν προέλασιν τοῦ στρατοῦ μας εἰς τὸν Αὐλώνα, διευκρινίζοντας παράλληλα καὶ τὰ ἑξῆς:

«Ἀριθ. 1.694) ΓΕΣ — Πολ. Ἐκθεσις:

Α.Β. Ὑψηλότητα Διάδοχον, Ἀρχηγὸν Στρατοῦ, Ἰωάννα.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 695 κρυπτογράφημά μου τῆς χθὲς περιέχει προκαταβολικὴν ἀπάντησιν εἰς ὑμέτερον χθεσινὸν ἐπίσημον κρυπτογράφημα. Ἡ ἐπέκτασις στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων μέχρις Αὐλώνας θὰ ἐζημιῶσιν ἡμᾶς μεγάλως ἐν Ἰταλίᾳ δ-

που ή κοινη γνώμη, ήτις σήμερον παρίσταται διηρημένη, θά συνηκούτο περί τήν Κυβέρνησιν εις υποστήριξιν άνθελ- ληνικης πολιτικης. Έν τούτοις καταστροφή του εις Δέλδι- κον, Άργυρόκαστρον υποχωρούντος έχθρου ένδιαφέρει ήμᾶς μεγάλως. Διά τούτο άν ή καταστροφή αύτη δύναται να έ- πιτευχθή δι' υπερβάσεως τής γραμμής, ήν έχράξαμεν δι' υπομνήματός μας προς δυνάμεις, δύναται να γίνει και τσι- αύτη προσωρινή υπέρβασις, άρκεί να μη φθάσωμεν μέχρις Αύλωνος, ήτις άποτελεί τὸ κατ' έξοχήν εϋθικτον σημεϊον. Άλλως τε εάν καταλαμβάνοντες άκριδῶς τήν γραμμήν του υπομνήματος ήμπορούμεν δι' όλίγων σχετικῶς δυνάμεων ν' ασφαλίσωμεν αύτήν κατά ένδεχομένης έπιθετικης έπιστροφής του πέραν αύτης υποχωρήσαντος έχθρου, δυνάμεθα ίσως να άδιαφορήσωμεν περί τής περαιτέρω τύχης αύτου. Αθήνα: 2.3.13, ὠρα 11.45 π.μ. Πρωθυπουργός Βενιζέλος».

Η άνωτέρω προέλαση του στρατού μας δημιουργήσε σοβαρές άνησυχίες στην Αυστρία και στην Ιταλία, οί Δι- πλωματικές δυνάμεις των οποίων παρενέβηκαν στην Έλ- ληνική Κυβέρνηση για τήν άναστολή τής προελάσεως, ὡστε να πραγματοποιηθούν οί ειδικοί σκοποί τους. Ήτοι:

«Αριθ. 1.743) ΓΕΣ — Πολ. Έκθεσις

Α. Β. Υ. Διάδοχον, Ιωάννινα.

Πρέσβυς Ιταλίας ήλθε σήμερον να μοι ανακοινώση ότι καθ' ᾧ πληροφορείται Υπουργείον Έξωτερικῶν Ιταλίας προτιθέμεθα να καταλάβωμεν Αύλωνα και ότι τούτο δέν ει- ναι δυνατόν να γίνει άνεκτόν εκ μέρους Ιταλίας. Είς απάν- τησιν άνεκοίνωσα αύτῶ τὰ σχετικά προς ήμᾶς τηλεγραφή- ματά μου, εξ ὧν ήμεινε τελείως εύχαριστημένος. Αθήνα: 5.3.1913, ὠρα 4 μ.μ. Βενιζέλος».

Η επέμβαση τής Ιταλικής Κυβερνήσεως για να μη καταληφθεί, έστω και με τήν έννοια τής προσωρινότητας, ὁ Αύλωνας, είχε ὡς έρεισμα τήν έλευθερία τής εισόδου πλοίων στην Άδριατική. Η Κυβέρνηση του Βενιζέλου διαθεβαίωσε τήν Ιταλική Κυβέρνηση, ότι δέν είχε δλέψεις στον Αύλω-

να, ἀλλὰ ὡς καὶ προθέσεις ἀναμίξεως στὰ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦσαν τὴν Ἀδριατικὴν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀναγκάστηκε γὰρ περιορίσει τὴν προέλασή του μέχρι καὶ τῆς περιφέρειας τῆς Χιμάρας στὸν παραλιακὸ τομέα. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς περιφέρειας μέτωπο, ἡ στρατιωτικὴ Ἑλληνικὴ κατοχὴ περιλάμβανε τὸ Τεπελένι, τὴν Κλεισούρα, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ μέσω τῆς γραμμῆς διαχωρισμοῦ τῶν νερῶν τῶν ποταμιῶν Ἐφσου καὶ Ἀώου, ἐπεκτάθηκε εἰς τὴν Μουσχοπόλη, ὡς εἰς τὴ νότια ἄκρη τῆς λίμνης Ἀχρῦδας.

Ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου Γεώργιος Β' ἐπισκέφτηκε τὸ Μάϊο τοῦ 1913 τὴν ἐλεύθερη Βόρεια Ἡπειρο, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας καθημερινὰ γιόρταζαν τὸ ΠΑΣΧΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ. Τὴν 3 Μαΐου 1913 τὴν Κορυτσά, τὴν 6 τὴν Πρεμετὴ, τὴν 9 τὸ Ἀργυρόκαστρο, εἰς τὴν θέσιν Ψυχικὸ τοῦ ὁποίου, κοντὰ εἰς τὸ Δρίνο, ἔγινε ἡ τελετὴ θεμελιώσεως τοῦ ἀνακτόρου του, ὄψωρο τῆς πόλεως τοῦ Ἀργυρόκαστρου πρὸς αὐτόν, τὴν 11 τὸ Δέλβινο, τὴν 15 τοὺς Ἁγίους Σαράντα καὶ τὴν 18 τὴ Χιμάρρα, μπροστὰ ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως ἀνωτέρω, ἀκίνητοποιήθηκε ὁ στρατὸς μας.

Τώρα ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπιδόθηκε εἰς ἓνα ἐπίσης σοβαρὸ ἔργο, τὴν ἐκκαθάριση μὲ σύνεση τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν περιφερειῶν ποὺ κατεῖχε. Τότε ξεσκίστηκαν τὰ σκοτάδια τῶν αἰώνων καὶ ἓνα ἰλαρὸ φῶς ἔντυνε μὲ ὑπέρτατη γαλήνη τὸ χῶρον. Ἐκατοντάδες χαρμόσυνες καμπάνες τῶν χωριῶν καὶ τῶν πόλεων ξανασύνθεταν τὸν Ἐθνικὸν μας παῖνα. Ζητοκραυγές, ντουφεκιές καὶ γαλανόλευκες σημαῖες σύνθεταν τὴν εἰκόνα ἐκείνου τοῦ Ἐθνικοῦ Πάσχα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Βόρεια Ἡπειρος ἀναστήθηκε καὶ καμιά φαντασία δὲν μπορεῖ ν' ἀναπλάσσει ἐκεῖνα τὰ γεγονότα ἢ κυριότερα ν' ἀνασυνθέσει ἐκεῖνη τὴν εἰκόνα τῆς πραγματώσεως τῶν ὀνείρων γενεῶν, ποὺ ἀπὸ τότε ἀποτελεῖ τὸ τηλαυγὲς μέτωπο τῶν ἐνεργειῶν μας γιὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ δίκιου εἰς ἐκεῖνα τὰ γνήσια Ἑλληνικὰ ἐδάφη.

Σχετικὰ μὲ τὴν Ἑλληνικότητα ὄλων ἐκείνων τῶν ἐδα-

φῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ συνείδησι μέρους τῶν μωα-
μεθανῶν καθὼς καὶ σχετικῆς κρίσεως ξένων παρατηρητῶν
τῆς τότε ἐποχῆς, δημοσιεύω τὸ ἐξῆς ντοκουμέντο. Ὁ Ἄγ-
γλος Συνταγματάρχης Α.Μ. Μάρραιϋ, ἀνταποκριτῆς Ἄγ-
γλικῶν ἐφημερίδων, μὲ ἐπιστολὴν τοῦ ἀπὸ τὴν Κορυτσᾶ τῆς
2) 15.10.1913 πρὸς διευθυντὴ τῆς ἐφημερίδας «LIBERTE»
τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος τότε ἐπισκέφτηκε 14 χωριᾶ
τῆς Κορυτσᾶς, τὰ 7 ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατοικοῦνταν ἀπὸ μου-
σουλμάνους, ἐκφράζει τὴ διαπίστωσίν του, ὅτι οἱ κάτοικοι
καὶ τῶν 14 χωριῶν εἶχαν τὴν ἀμετάσπρητη ἀπόφασιν ν' ἀ-
γωνιστοῦν πρὸς πλευρὸν τῶν ἀδελφῶν Ἑλλήνων, σὲ περίπτω-
σιν ἀπόπειρας ἀποσπάσεώς τους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπα-
γωγῆς τους πρὸς Ἀλβανικὸ ζυγόν. Συγκεκριμένα ὁ ἀρχηγὸς
τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ Σιπάνι Ἀχμέτ Σουλεῦμάν, τοῦ δή-
λωσε: «Εἴμεθα Ἕλληνες καὶ ὄχι Ἀλβανοί». Τελικὰ ὁ
Μάρραιϋ διατύπωσε τὴν διαπίστωσίν του, ὅτι πρὸ διαμέρι-
σμα τῆς Κορυτσᾶς οὐκ ὑπάρχουσιν Ἀλβανοὶ καὶ ὅτι ὁλόκλη-
ρος ὁ πληθυσμὸς εἶναι Ἑλληνικὸς «καὶ πρέπει νὰ μείνη
τοιούτος» (100).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ

Τὸ θέμα τῆς δημιουργίας Αὐτόνομης (τεχνητῆς πάντα βάσειως) Ἀλβανίας ἔχει παλιὰ ἀφετηρία. Τὸ 1878, ὕστερα ἀπὸ τὸν Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο, τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἀποφάσισε τὴν παραχώρησιν μέρους τῆς Βόρειας Ἀλβανίας στὸ Μαυροβούνι καὶ μέρους τῆς Ἡπείρου στὴν Ἑλλάδα. Ἡ Τουρκία, τῆς ὁποίας ἡ Ἀλβανία δλάκερῃ ἀποτελοῦσε Ἐπαρχία, προκειμένου νὰ διασώσει ὅσα περισσότερα μποροῦσε ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐδάφη, ἐπέτρεψε τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου, ὁ ὁποῖος διατύπωσε τὸ πρόγραμμά του γιὰ τὴ δημιουργία Αὐτόνομης Ἀλβανίας μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀχρίδα καὶ μὲ καθιέρωσιν ἰσότητος τῶν Θρησκειῶν. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο, οἱ Ἀλβανοὶ τὸ ὑπεράσπισαν μὲ τὰ ἔπλα συγκρουόμενοι μὲ τοὺς Μαυροβούνιους. Ὅταν δὲ τὸ 1881 ἡ Πρεσβευτικὴ διάσκεψις στὴν Κωνσταντινούπολιν παραχώρησε στὴν Ἑλλάδα σχετικὰ μὲ τὴν Ἡπειρο (ἢ ὁποῖα ἀπὸ

τῆς Ἄρτας μέχρι τὸ ποτάμι. Γενούσου ἀποτελοῦσε ἐνιαία δι-
οικητική, πολιτική καὶ οἰκονομική ἐνότητα, μὲ κέντρο τὰ Ἰω-
άννινα) μόνον μέρος τοῦ Νομοῦ τῆς Ἄρτας, ἢ Ὀθωμανική Κυ-
βέρνηση δὲν εἶχε λόγο γὰρ εὐνοεῖ τὸν Ἀλβανικὸ Σύνδεσμον
καὶ ἔτσι ἔμπρακτα ἔδωκε τέλος στὴν Αὐτονομιακὴ κίνηση
τῶν Ἀλβανῶν.

Μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Α' Βαλκανικοῦ πολέμου, οἱ Ἀλ-
βανοὶ δὲν συνεργάστηκαν μὲ τοὺς χριστιανοὺς τοῦ χώρου
τους, ὁ ὁποῖος καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου τού-
του, ὑπῆρξε ἀντικείμενον διαμάχης σὲ θάρος τῆς Ὀθωμα-
νικῆς Αὐτοκρατορίας, τῶν Κρατῶν Αὐστρουγγαρίας καὶ Ἰ-
ταλίας. Στὴ διάρκεια τοῦ ἀνωτέρου πολέμου οἱ Ἀλβανοὶ ὑ-
πεστήριξαν στὴ Σκόδρα τὴν Τουρκικὴν φρουρὰ ἐναντίον
τῶν Μαυροβούκιων ποὺ τὴν πολιορκοῦσαν, ὑποκινούμενοι δὲ
ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς δυνάμεις ἐπιδίωκαν τὴ δημιουργία τῆς
Αὐτόνομης Ἀλβανίας καὶ τὴ ματαίωσιν τῆς διανομῆς τῆς
Ἀλβανίας μεταξὺ τῶν γειτόνων της.

Ἔτσι μὲ τὴν ἐνίσχυση τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρουγ-
γαρίας, ὁ Ἀλβανὸς Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιώρα διακήρυξε τὴν
18.11.1912 στὸν Αὐλῶνα τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἀλβανίας.
Ἡ προετοιμασία τῆς ἀνωτέρου πράξεως δίνεται ἀνάγλυφον
ἀπὸ τὸ κατωτέρω κείμενον τῆς Πολεμικῆς Ἐκθέσεως τοῦ
Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ «Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ
τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους 1912—1913». Β', Παράρτη-
μα, Ἀθήνα 1932, ἦτοι:

«Ἀριθ. 450. Ἀπὸ Ἰωάννινα, 15.11.1912 πρὸς Φορέ-
στην, Ἄρταν.

Ἐπάλληλος Εὐρωπαῖος τηλεγραφεῖ ἐξ Ἀργυροκάστρου
πρὸς τὸν ἐνταῦθα πρόξενον τῆς Γαλλίας, ὅτι ὁ γνωστὸς Ἰ-
σμαήλ Κεμάλ Βέης, ἀφροσιωμένος πλέον εἰς τὴν Αὐστρίαν
ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον εἰς Ἀλβανούς, διὰ τῆς ὁποίας ζῆτεῖ
διερισμὸν ἀντιπροσώπων, ὅπως ἀνακηρύξωσιν ἐν Αὐλῶνι Αὐ-
τόνομον Ἀλβανίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Αὐστρίας. Μου-
φί: Βέης, πρῶην Βουλευτὴς Ἀργυροκάστρου, ἦλθεν ἐνταῦ-

θα πρὸ δύο ἡμερῶν διὰ τὸν ἴδιον σιλοπὸν. Σήμερον δὲ ἔσχε ἐπὶ 2 ὥρας συνέντευξιν μετὰ τοῦ Προξένου Αὐστρίας, παρισταμένου καὶ τοῦ ἐξαδέλφου του Χουσεὶν Βέη Βρυώνη, ὅστις εἶναι (μερκέζ) Καϊμακάμης Ἰωαννίνων. Συνέντευξις αὐτῆ ἔγινε τῇ ἀδείᾳ καὶ συνεγνωσθεὶς τοῦ Καδῆ Ἰωαννίνων, ὅστις ὡς γνωστὸν Νομαρχεὺς Ἰωαννίνων...».

Παρόμοιες ἐτερόφωτης φύσεως ἀπόπειρες ἀκολούθησαν: τοῦ Ἑσσάτ Πασᾶ στὴν Κεντρικὴ Ἀλβανία καὶ τοῦ Πρένκ Μπίμπ Νόντα στὴ Βόρεια. Γιὰ τὶς τρεῖς ἀνωτέρω ἀπόπειρες, εὐστοχα ὁ Ἀλέξης Κύρου (101), παρατηρεῖ: «Αἱ ἐν λόγῳ κινήσεις, παρουσιασθεῖσαι ὡς VOCES POPULI ALBANIENSIS ἐπέτρεψαν εἰς τὴν CONSULTA καὶ τὸ BALLPLATZ νὰ καλύψουν, ὑπὸ τὸν ἔστω καὶ ἀραχνοφάντονον μόνον πέπλον τῆς θελήσεως, δῆθεν, τῶν ἐνδιαφερομένων πληθυσμῶν, τὸ κυνικῶς ἰδιοτελές παιγνίδι των (τῆς Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας).

Τὴν 15.5.1913 ὁ Κλεμανσὸ ἐγράψε στὴν ἐφημερίδα τοῦ «L HOMME LIBRE» ὅτι σὲ Ἐθνολογικοὺς χάρτες, ποὺ κυκλοφοροῦσαν στὴν Ἰταλία, τῆς Νότιας Ἀλβανίας παρουσιάζονταν ἡ Κορυτσᾶ «ὅπου πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι Ἑλληγες... ὡς ἀποκλειστικῶς Ἀλβανική». Ἐπίσης οἱ περιοχὲς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Δελβίνου «ὅπου οἱ Ἑλληγες ἐκπροσωποῦν τὰ 80% τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, ἐμφανίζονται εἰς τοὺς χάρτας αὐτοὺς ὡς Ἀλβανικαὶ μὲ ἀραιὰς ομάδας Ἑλλήνων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ὅμοια γνώμη διατύπωσε (102) καὶ ὁ Σὰρλ Βελλαί, ὑποστηρίζοντας εἰδικότερα, ὅτι ἡ Ἰταλία ζητοῦσε νὰ ἐπεκτείνει «πέραν παντὸς μέτρου τὰ πρὸς Νότον ὄρια τοῦ νέου Κράτους (σημ. τῆς Ἀλβανίας)», ὑπολογίζοντας ὅτι τοῦτο θὰ ἦταν λεία τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ὁπότε ἡ μερίδα τῆς Ἰταλίας κατὰ τὴν πραγματικὴν κατακτητικῶν ἐδῶ σχεδίων της «θὰ εἶναι τοσοῦτον ὠραιότερα, ὅσον περισσότερον τὸ Ἀλβανικὸν Κράτος θὰ ἐκτείνεται πρὸς Νότον».

Μὲ τὸ ἄρθρο 2 τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 30.5.

1913 πρὸ σήμανε τῆ λήξῃ τοῦ Α' Βαλκανικοῦ Πολέμου, ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία παραχώρησε πρὸς τὰ Σύμμαχα Βαλκανικὰ Κράτη, ὅλα τὰ ἐδάφη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, τὰ Δυτικὰ τῆς γραμμῆς ΑἼνου — Μηδεΐας, ἐκτὸς τῆς Ἀλβανίας, γιὰ τὴν ὁποία μὲ τὸ ἄρθρο 3 τῆς ἴδιας Συνθήκης ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ Βαλκανικοὶ Σύμμαχοι ἀνέθεταν εἰς τὰς ἑξὶ Μεγάλαις Δυνάμεις (Ἀγγλία, Αὐστρουγγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Ἰταλία καὶ Ρωσία) «τὴν φροντίδα τοῦ διακλονισμοῦ τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ζητημάτων τὰ ὁποία ἀφαιρῶν ταύτην». Ἀμέσως, τότε, ἐπιλήφθηκε τοῦ θέματος ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀγγλοῦ Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν σὲρ Ἐδουάρδου Γκρέϋ Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου, τῆς ὁποίας μέλη ἦσαν οἱ Πρόεδροι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων στῆ Βρεταννικὴ Πρωτεύουσα. Μὲ τὸ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΤΗΣ 29 ΙΟΥΛΙΟΥ 1913 τῆς Διασκέψεως αὐτῆς, **ΑΝΑΚΗΡΥΧΤΗΚΕ** (μὲ πρωτοβουλία τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ τῆς Ἰταλίας) **ΤΟ ΚΥΡΙΑΡΧΟΝ ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ.** Ἔτσι: χαρίζονταν Ἀὐτονομία εἰς ἓνα λαὸν μὲ ἀδιαμόρφωτη μέχρι τότε ἐθνικὴ συνείδησις. Ἡ Ἀλβανία ἀπέσπευσε Ἀὐτόνομη Ἡγεμονία, κυρίαρχη καὶ κληρονομικὴ, ἀπαγορευμένου ὁποιοῦδήποτε δεσμοῦ Ἐπικυριαρχίας μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας. Ὁ ἔλεγχος τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως καὶ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς ἀνατέθηκε εἰς Διεθνή Ἐπιτροπὴν ἀποτελούμενη γιὰ τὰς ἑξὶ Μεγάλαις Δυνάμεις ἀπὸ τοὺς κ.κ. WIENCHEI, A. LIONI, KRAL, HARRY H. LAMB, LEONI KRAJWSKI, A. PETRIACW καὶ γιὰ τὴν Ἀλβανίαν ἀπὸ τὸν MENBI FRASHERI. Ἡγεμόνας τῆς ἀναδείχθη ἀπὸ τὰς ἑξὶ Δυνάμεις ὁ Γερμανὸς πρίγκηπας Γουλιέλμος τοῦ WIED, ὁ ὁποῖος τὴν 7.3.1914 ἔφτασε εἰς τὸ Δυρράχιο, ὅπου ἔγινε ἐνθουσιαστικὰ δεκτός.

Μὲ ἀπόφασιν τῆς 8.9.1913 τῶν ἀνωτέρω ἑξὶ Μεγάλων Δυνάμεων ἀνατέθηκε εἰς Διεθνή Ἐπιτροπὴν, ἀποτελούμενη ἀπὸ ἀντιπροσώπων τούτων, ὁ ἐπὶ τόπου καθορισμὸς τῶν συ-

νόρων του Κράτους της Ἀλβανίας με μοναδικό κριτήριο τῆ γλώσσα πού μιλοῦσαν οἱ κάτοικοί της. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ πρὸ χρωσιόνηταν στὴν ἐπιμονὴ τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ Ἰταλίας, ἀναμφισβήτητα προετοίμαζε τὸν ἀκρωτηριασμό τῆς Βόρειας Ἠπείρου. Παράλληλα τὴν ἴδια μέρα τῆς 8.9.1913, ἡ Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου ἔλαβε ἀπόφαση γιὰ τὰ νότια καὶ νοτιοανατολικά σύνορα τῆς Ἀλβανίας πρὸ καθορίστηκαν ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο Φτελιᾶς μέχρι τὰ ὄρια τοῦ πρώτου Καζᾶ Κορυτσᾶς. Ἔτσι, μετὰ τὴν πρώτη αὐτὴ κοινὴ ἀπόφαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἔμειναν ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων ἡ Κορυτσᾶ, οἱ Ἅγιοι Σαράντα, ἡ Πρεμετὴ, τὸ Ἀργυρόκαστρο, τὸ Δέλβινο, ἡ Χιμᾶρα, τὸ Βουθρωτό, καθὼς καὶ τὸ νησί Σάσων. Γιὰ τὸ νησί τοῦτο, εἰδικεύεται ὅτι ἡ ἀνωτέρω Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψη δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψιν τῆς, ὅτι θάσει τῆς ἀπὸ 29.3.1864 γιὰ τὴν Ἑπτάνησο Συνθήκης τοῦ Λονδίνου, τοῦτο τυπικὰ ἀνήκε στὸ Ἑλληνικὸ Κράτος.

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἀντιτάχτηκε ἀμέσως στὸν ὄρο πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν, ὅτι κριτήριο τῶν ὀρθοθετικῶν ἐργασιῶν της θὰ εἶχε ἀποκλειστικὰ τὴ (μητρικὴ) γλώσσα ἢτοι τὴ γλώσσα πρὸς μιλοῦσαν οἱ οἰκογένειες τῶν διαφόρων περιοχῶν. Τὸ ὅτι δὲ τὸ κριτήριο τοῦτο ὑπῆρξε ἀδικη θάσει τοῦ ὅλου ἔργου, ἀποδείχεται ἀπὸ τὴν ἐξαίρεση πρὸς οἱ ἑξὶ Δυνάμεις ἔκαναν στὰς Κουτσόβλαχους, τὴν ἐθνικότητα τῶν ὁποίων ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ προσδιόριζε χωρὶς νὰ δεσμεύεται ἀπὸ τὸ κριτήριο τῆς γλώσσας.

Ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος εἰδικὰ —καὶ δίκια— ὑποστήριξε ὅτι ἡ ἐθνικότητα ἔπρεπε ν' ἀναζητιέται στὴν ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴ θρησκεία πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῶν κατοικῶν τῶν περιοχῶν, κυριότερα δὲ ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη ἐκδήλωση τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως. Τὴν ἀποψή του δὲν δέχτηκαν οἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, οἱ ὁποῖαι (μετὰ ἐξαίρεση τῆς Γαλλίας) ἀπέρριψαν καὶ τὸ αἶτημα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως στὴ χάραξη τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων λαμ-

βάνονταν ὑπ' ὄψει ἢ θέληση τοῦ πληθυσμοῦ, δηλαδή ἢ διενέργεια Δημοψηφίσματος.

Γιὰ τὸ ἐτοιμαζόμενον ἐναντίον τῆς Ἑλληνικώτατης Βορ. Ἠπείρου ἔγκλημα, ὀρθώθηκε ἡ ἐθνικὴ συνείδηση τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων. Τὴν 15.11.1913 ἡ Πανεπιστημιολογικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἰωαννίνων, διασάλπισε ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα τὸν πολιτισμένο κόσμον τῆν Ἱστορικὴ Ἀλήθεια (ὑπογραφές: ὁ Μητροπολίτης Βελῶν καὶ Κορίνθου ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ὁ Ἀργυρόκαστρον, Δελδίνου, Τραπεζοῦ καὶ Χιμάρων ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ὁ Ἐπίσκοπος ἀντιπρόσωπος Πρεμετῆς, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ). Ἐπίσης πλῆθος ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ, ΨΗΦΙΣΜΑΤΩΝ κλπ., ἀπευθύνθησαν, ὅπως κατωτέρω: α) Στὴ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Κορυτσᾶς, ἀποτελούμενη ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη τῆς Γερμανοῦ καὶ τῆ Δημογεροντία τῆς τῆν ὁποία συγκροτοῦσαν, οἱ: Ἡλίας Εὐαγγέλου, Ἰωάν. Παπαγιάννης καὶ Δ. Βαλαπύργης, καθὼς καὶ διάφορες Κοινότητες καὶ Σωματεῖα. β) Στὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐθνικῆς Ἀμυνας (Ε. Γιάτης, Μ. Μπαμίχας, Τ. Γιάτης, Ε. Τσόκας καὶ Α. Μουζίνης) ἡ ὁποία παράλληλα στὸ συλλαλητήριον τῆς 24.11.1913 στὸ Δέλδικο ἐξέδωκε καὶ σχετικὸ ψήφισμα. γ) Ἐπίσης ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ μεγάλου συλλαλητήριου τῆς 2.12.1913 στὸ Ἀργυρόκαστρον, ὑπέβαλε τὸ σχετικὸ τῆς ψήφισμα στὸν Βασιλέα καὶ στὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων. Στὸν ἱερὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἄμεση ὑπῆρξε ἡ συμμετοχὴ καὶ τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου. Τὴν 3.12.1913 μὲ ἐμπνευσμένον κείμενον, τὸ ὁποῖον ἔφερε «ἐξ ὀνόματος τῶν Ἠπειρωτῶν Φοιτητῶν» τίς ὑπογραφές τῶν: Χαρίλ. Μαστορίδης, Εὐριπίδης Σούρα, Χρ. Ξεινοῦ Ἰω. Παπαγεωργίου, Σπύρου Λώλη, Προκόπη Διογένη, Γ. Μουλαῖμίδης, Δ. Βετσόπουλου καὶ Γεώργ. Κωνσταντινίδης, οἱ Ἠπειρωτικῆς καταγωγῆς φοιτητὲς ἔκαναν σχετικὴ ἔκκληση στοὺς Φοιτητὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Εὐαίσθητοι καὶ ὑψηλόφρονες ἀποδέχτες τῆς οἱ τελειόφρονοι τῆς Ναυτικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστ. Ἀθηνῶν, μὲ τὴν ἀπὸ 12.12.1913 ἔγγραφη ἔκκλη-

σή τους στους φοιτητές των Ευρωπαϊκών και Αμερικανικών Πανεπιστημίων, εισηγούνταν τήν άμεση μετολάβησή τους για τήν άποτροπή τής προετοιμαζόμενης άδικίας σέ βάρος των Ελλήνων Βορειοηπειρωτών. Τήν ίδια περίοδο φάλαγγα Ελλήνων φοιτητών μέ τήν τιμημένη στολή του Έλληνα στρατιώτη σέ επιστράτευση, άφου έξέδωκε τήν έμπνευσμένη «ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ» αναχώρησε για τον ένιαίο Ήπειρωτικό χώρο, μέ άπόφαση νά τον βάψει μέ τό αίμα των άνδρών της για τήν άπόχτηση τής Έλευθερίας του.

Τό έργο τής άνωτέρω Διεθνούς Όργανωτικής Έπιτροπής βάδιζε σέ άποτυχία, γιατί αντίθετα υπό τους Άντιπρόσωπους τής Τριπλής Συμμαχίας πού άρκοϋνταν στήν έξέταση τής γλώσσας, οί Άντιπρόσωποι τής Άγγλίας και τής Γαλλίας ύποστήριζαν για κριτήριο τήν Έκπαιδευτική και Θρησκευτική άποψη, καθώς και τό φρόνημα των κατοίκων. Άποτελεί τιμητικό γεγονός, ότι οί δημοσιογράφοι — μέ έξάιρεση των Αύστριακών και Ίταλών — πού τότε επισκέφτηκαν τή Βόρεια Ήπειρο, έγιναν ύπέρμαχοι τής άποδοχής των δίκιων αίτημάτων των κατοίκων της για τήν παραχώρηση των έδαφών της στήν Ελλάδα. Μέ τις άμερόληπτες ανταποκρίσεις τους ένημερώνονταν ή παγκόσμια γνώμη, ότι ή Διεθνής Όροθετική Έπιτροπή παρέμεινε στό χώρο τής Βόρειας Ήπείρου συνολικά 58 μέρες, ήτοι: 22 στήν Έρσέκα, 32 στό Λεσκοβίκι και 4 στό Άργυρόκαστρο. Άκόμα ένημερώνονταν ότι ή άνωτέρω Έπιτροπή συνεδρίασε μόνο 12 φορές και έξέτασε μόνο 14 άτομα.

Ό Πρόεδρος τής Διεθνούς Όροθετικής Έπιτροπής πού ήταν ό Άντιπρόσωπος τής Άγγλίας, καθώς και τό μέλος της, τό όποιο άντιπροσώπευε τή Γαλλία, κατά τήν αναχώρησή τους από τή Βόρεια Ήπειρο (103) έκαναν τήν έξής δήλωση, ήτοι, ότι: «Θά κατήγγειλαν τήν κακοήθη Αύστρο-Ίταλικήν πολιτικήν έν τώ ζητήματι τούτω». Παράλληλα έξέφρασαν τή γνώμη ότι ό Έλληνικός στρατός ποτέ δέν θά ύπο-

χρεώνονταν νὰ ἐγκαταλείψει τὰ κατεχόμενα μέρη τῆς Βέρρειας Ἡπείρου. Σύντομα ὁμως καὶ ἐκεῖνοι συνέπραξαν στὴν κατάρτιση τοῦ ἐξουθενωτικοῦ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΤΗΣ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΣ ΤΗΣ 17 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1913, βάσει τοῦ ὁποίου δὲν περιλαμβάνονταν στὴν Ἑλλάδα οἱ δίγλωσσοι πληθυσμοὶ περιφέρειες: Τεπελενιοῦ, Λιασκωδικιοῦ καὶ Κολώνιας, ἐπίσης δὲ τὸ Ἀργυρόκαστρο μὲ τὸ Δέλβινο καὶ τὶς περιοχάς, ὅπου ἀποκλειστικὰ ὁμιλοῦνταν ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα, καθὼς καὶ ἡ Κορυτσά.

Μὲ πρωτοβουλία τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰταλίας ποὺ ὑποστηρίζονταν ἀπὸ τὴ Γερμανία καὶ προκειμένου νὰ τύχει ἐφαρμογῆς τὸ «πρωτόκολλο τῆς Φλωρεντίας», οἱ Μεγάλαις Δυνάμεις συνδύασαν τὸ Βορειοσηπειρωτικὸ θέμα μὲ τὴν τύχη τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Βάσει τοῦ ἀρθροῦ 5 τῆς ἀπὸ 30.5.1913 Συνθήκης τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ ἀρθροῦ 15 τῆς ἀπὸ 14.11.1913 Συνθήκης τῆς Ἀθήνας, ἡ ὀριστικὴ κατακύρωση τῶν ἀνωτέρω νησιῶν εἶχε ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τὴν κρίση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἔτσι μὲ διακοίνωσή τους (Νότας) τῆς 13.2.1914 οἱ Πρεσβευτὲς τῶν ἑξὶ Μεγάλων Δυνάμεων (104), ἦτοι: Γερμανίας, Γαλλίας, Αὐστρουγγαρίας, Μεγάλης Βρεταννίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσίας, ἀνακοίνωσαν στὴν Ἑλλάδα, ὅτι θὰ παράγκωροῦνταν (105) ὀριστικὰ σ' αὐτὴ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου (ἐκτὸς τῆς Τενέδου, Ἴμβρου καὶ Καστελόριζου), μόνον ὅταν θὰ ἐκκενώνονταν ἀπὸ τὰ Ἑλληνικά στρατεύματα τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα βάσει τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας εἶχαν κατακυρωθεῖ στὴν Ἀλβανία. Πρόσθετα ἔθεσαν καὶ τὸν ὅρον, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση θὰ ὑπόσχονταν ρητὰ, ὅτι δὲν θ' ἀντιστέκονταν, δὲν θὰ ἐνθάρρυνε καὶ δὲν θὰ ὑποστήριζε καμιά ἀντίσταση ἐναντίον τοῦ καθεστώτος, τὸ ὁποῖον εἶχε καθιερωθεῖ στὴ μεσημβρινὴ Ἀλβανία ἀπὸ τὶς ἑξὶ Μεγάλαις Δυνάμεις, ἔθεσε δὲ ὡς προθεσμίαν ἐκκενώσεως τῶν ἀνωτέρω ἐδαφῶν μέχρι τῆς 31ης Μαρτίου 1914.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση (106) δὲν εἶχε δυνατότη-

τες για την αναζήτηση άλλων λύσεων. Έτσι, κάτω από τον άνωτέρω εκβιασμό, συμμορφώθηκε με τις αποφάσεις των Δυνάμεων για να σώσει τα νησιά του Αιγαίου, και πρόσταξε (107) την εκκένωση από τον Έλληνικό στρατό, των γνήσιων αυτών Έλληνικών εδαφών της. Επίσης, πάλι με την πίεση των Μεγάλων Δυνάμεων, έστειλε μείρα του στόλου της για την καταστολή στο λιμάνι των Αγίων Σαράντα κινήματος των Ελλήνων. Τότε, Κυβερνητικός Εκπρόσωπος της Ελλάδας παρέδωσε με ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ στις Άλβανούς την Κορυτσά και την Έρσέκα.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Η ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Με το διεθνές έγκλημα που διαπράχτηκε όπως άνωτέρω, δοκιμάστηκε άμεσα το αίσθημα και το ήθος των Ελευθερών Λαών. Τη διεθνή δυσμένεια που δημιουργήθηκε, ακαλούθησε στη συνέχεια πλήθος επικριτικών δημοσιευμάτων στις πιο έγκυρες έφημερίδες του κόσμου. Αρκούμαστε να μεταφέρουμε κατωτέρω απόσπασμα άρθρου του Γεώργ. Κλεμανσώ που δημοσιεύτηκε στο ύπ' αριθ. 303 της 3.3. 1914 της έφημερίδας του «Ελεύθερος Άνθρωπος».

«...Ίδού 350.000 Έλληνες άληθινοί, διανεμόμενοι εις χωρία των οποίων και μόνο τα ονόματα δηλοϋν την καταγωγή. Κατώρθωσαν να κρατήσουν την εθνικότητά των έναντι των Τούρκων και δε έφθασαν τα Έλληνικά στρατεύματα προς άπελευθέρωσίν των εκ του Όθωμανικού ζυγού τους είπον και τους επανέλαβον ότι τώρα ήτο ή όριστική αποκατάστασίς των με την πατρίδα. Έκτοτε ζένοι επισκέφθησαν την Ήπειρον... Αίφνης, άνευ οίασδήποτε προπαρασκευής, χωρίς να λάθουν άκόμη δια τους δυστυχείς αυτούς πληθυσμούς μερικάς έγγυήσεις, προσεγγιζούσας εκείνας, αι

ὅποια ἐξηγήθησαν ὡς αὐτοῦς, «καληνύκτα σας, ἀγαπητοὶ συμπατριῶται, καὶ καλὴ τύχη μὲ τὸν ληστὴν Ἀλβανός». Ἡ πλειὸν εὐτελής σύνεσις ὑπηγόρευε νὰ μὴ ἐξαγριώσουν τὸν πληθυσμὸ μὲ μίαν τόσον λυπηρὰν λύσιν... Ἀλλὰ νὰ μᾶς κάνουν (οἱ Ἴταλοι) νὰ πιστεύωμεν ὅτι τὰ ζωτικά της συμφύρονα ἐπιβάλλουν, ὅπως μία Ἑσπαρχία Ἑλληνικὴ μικρᾶς ἐκτάσεως ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι τῆς ἀρέσει νὰ λάβῃ αὐτὸ τὸ τεμάχιον εἰς περίπτωσιν διανομῆς μαζί μὲ τὴν Αὐστρίαν, καὶ ὅτι δέχεται νὰ πληρῶσῃ τὸ φανταστικὸν αὐτὸ κέρδος δι' ἀπαρνήσεως τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων. εἰς τὴν ὁποίαν θρεῖται τὴν ὑπαρξίν της, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ διανοεῖται... Ἡ Ἀντάντ (108) ἐξεπλήρωσε ὅλον τὸ καθήκον της εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν; Λυποῦμαι μὴ θυνάμενος νὰ τὸ πιστεύσω... Ἀπὸ ἠθικῆς πλευρᾶς εἶναι περιττὸν νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι οἱ Ἑπειρῶται ἔχουν τὸ δίκαιον μὲ τὸ μέρος των...».

Δίπλα καὶ μὲ ἀδιόκλητος ἦθος ὁ Γ. Κλεμανσὼ δὲν δέχεται ὅτι ἡ Ἀντάντ ἐπράξε στὴν ἐδῶ περίπτωσιν «ὅλον τὸ καθήκον της». Ἡ Ἰταλία, ἡ πρωταγωνίστρια δύναμις γιὰ τὴ διάπραξιν τοῦ διεθνoῦς αὐτοῦ ἐγκλήματος, καὶ ἡ ὁποία στὴν ἀρχὴ τῶν Ἐθνικοτήτων χρωστούσε τὴν ὑπαρξὴ της, ἀγνόησε χάρις τῆς ἐδαφικῆς της προεκτάσεως (μελλοντικᾶ καὶ κατὰ τοὺς σχεδιασμούς της) στὸν ἐδῶ Ἑλληνικώτατο —ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια— γῶρον, τὴν ἀρχὴ αὐτὴ. Ποδοπάτησε καὶ ξέσκισε τὸν θασικὸ κανόνα, ὅτι τὸν ἐθνικὸ χαρακτῆρα ἐνὸς λαοῦ ἀποδείχνει (κατὰ τὸν Ἡρόδοτο) «τὸ θυαμὸν καὶ ἐμὸγλωσσον καὶ Θεῶν ἰδρύματα καὶ θυσίαι ἢ θεὰ τε ἐμὸτροπον». ἦτοι ἡ γλῶσσα, ἡ θρησκεία, οἱ κανόνες παραδόσεις καὶ τὰ ἴδια ἦθη καὶ ἔθιμα.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀλλάξουν οἱ μορφές, τὸ ἰστανικὸ πάντα παραμένει. Ἡ ψυχὴ κρατιέται ἕρθια μόνον μὲ τὴν πίστη στὸ ἰστανικόν. Ἡ ἐγκαταλειμμένη Ἑλληνικὴ Βόρεια Ἑπειρος ἔπρεπε νὰ δώσει τὰ ἐθνικὰ καὶ ἠθικὰ της προστάγματα. Οἱ Ἑπειρῶτες καὶ κατὰ τὸν Πολύδιο, ὃ ὁποῖος ἔγραφε: «Ἡ-

πειρωτες ην πατριον συναγωνίζεσθαι· και συγκινδυνεύειν υπέρ φίλων, αποθνήσκειν δέ υπέρ πατρίδος», έκαναν και τώρα το χρέος τους. Δεν παραδέχτηκαν ότι χωρίς να έρωτηθούν μπορούσαν να θυσιαστούν στην εθνική και προσωπική σκλαβιά τους από τα ιδιοτελή ζένα συμφέροντα. Έκριναν ότι κανένας δεν είχε το δικαίωμα μιās τέτοιας μεταχειρίσεως τους υπέρ των Άλβανών, για τους οποίους ο πολιτικός και Υπουργός άργότερα των Έξωτερικών της Ιταλίας Σάν Τζουλιάνο, είχε γράψει το 1902 ότι στην Άλβανία συνάντησε ανθρώπους που δεν είχαν ούτε το πιο μικρό εθνικό αισθημα, και συμπλήρωσε το 1903, ότι οι Άλβανοί ήταν «ορδή και στίφος άγριον και άρπακτικόν». Τώρα με την πράξη διασάλπιζαν σ' όλους τους ελεύθερους λαούς, ότι οι ίδιοι οι Ήπειρωτες είχαν το αποκλειστικό για την τύχη τους δικαίωμα.

Έτσι οι Βορειοηπειρωτες, γενναίοι και αποφασιστικοί κήρυξαν με τα όπλα την ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ της αιώνιας πατρίδας τους, γνήσιας γής Έλληνικής. Την έναρξη την κάνει ο Σπυρ. Σπυρομήλιος στη Χιμάρα, την γη των προγόνων του, όπως αναγγέλλεται με το κατωτέρω (109) τηλεγράφημα:

Έκ Χιμάρας 9.2.1914. ΓΕΝΙΚΗΝ ΔΟΙΚΗΣΙΝ — ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΝ Δ) ΝΣΙΝ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ!:

Σήμερον Σπυρομήλιος εκήρυξε διά τοιχοκολλήσεως προκηρύξεων δοξολογίας υπέρ ευοδώσεως Έπαρχίας Χιμάρας υπό Κυβέρνησιν Αύτονόμου Ήπείρου. Άνεπετάθη Σημαία Έλληνική με Δικέφαλον άετόν. Έν προκηρύξει Μουσουλμάνοι, μη δεχόμενοι νέον καθεστώς, εντός τεσσάρων ημερών απέλθωσιν. Έλληνικαί άρχαι καταργούνται και άστιαυται· μέχρι σήμερον λειτουργούσαι· θα λειτουργήσωσιν έν ονόματι της Αύτονόμου Ήπείρου. Υποφαινόμενος μετά δυνάμεως, υπό διαταγάς ένταυθα στρατιωτικού διοικητού. Άστυνομική Υποδιεύθυνσις, ΣΑΚΕΤΟΣ». Στην προκήρυξή του ο Σπυρομήλιος, ειδίκευε: «Δέν ενούμεθα με την Έλλά-

δα; Δὲν θ' ἀποτελέσωμεν ὅμως μέρος τοῦ Ἀλβανικοῦ Βασιλείου. Θὰ μείνωμεν Ἡπειρώται: ἔχοντες τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων μας, τὰ γράμματα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν». Καὶ προκειμένου γιὰ τοὺς μουσουλμάνους τοῦ χώρου τοῦ, διατύπωνε: «Δὲν λησμονοῦμεν ἡμεῖς, ὅτι ἦσαν ἀδελφοὶ μας ἀλλαξοπιστήσαντες καὶ ἀκόμη ὡς Ἕλληνες εὐγενεῖς καὶ πολιτισμένοι δὲν μνησικαχοῦμεν διὰ τὰ ἐναντίον μας διαπραχθέντα».

Τὴν 14 Φεβρουαρίου 1914, ὁ ἀπὸ τὸ Κεσοράτι τοῦ Ἀργυροκάστρου ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ, γιὸς τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτη Χρηστάκη Ζωγράφου, μὲ ἀπόφαση τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Συνεδρίου τῆς Ἀθήνας, στὸ ὁποῖο καὶ ἔλαβε μέρος, ἔφτασε στὸ Ἀργυροκάστρο ὅπου καὶ σχημάτισε τὴν προσωρινὴ Κυβέρνηση τῆς Αὐτόνομης Ἑλληνικῆς Ἡπείρου, κηρύσσοντας τὸν ἀγῶνα «τοῦ Αὐτονομικοῦ Κινήματος». Τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1914 ὕψωσε στὸ Ἀργυροκάστρο τὴ γαλανόλευκη — μὲ τὸ δικέφαλο ἀετὸ στὴ μέση — Σημαία τῆς Αὐτόνομης Βόρειας Ἡπείρου, ἐξαπολύοντας τὴν κατωτέρω Προκήρυξη. Μὲ τὸ περιεχόμενό της καλοῦσε τοὺς Ἕλληνες τῆς Β. Ἡπείρου, νὰ ὑποβληθοῦν πρόθυμα σὲ κάθε θυσία γιὰ τὴν πρόσπιση τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἀπὸ χιλιάδες χρόνια Ἑλληνικοῦ ἐδάφους τοῦ, καθὼς καὶ ὅλων τῶν ἐλευθεριῶν τῆς ἀνεξάρτητης πατρίδας τοῦ, ἐναντίον κάθε προσβολῆς:

«ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

—«Ἡπειρώται! Ἡ ἐν Ἀργυροκάστρῳ συνελθοῦσα Συντακτικὴ Συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων, οὔς ὁμοφώνως ἀνέδειξεν ἢ γνώμη τοῦ Λαοῦ, ἀνεκήρυξε τὴν ἴδρυσιν τῆς «Αὐτονομίου Πολιτείας τῆς Βορείου Ἡπείρου» ἀποτελεσθησάμενης ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν τὰς ὁποίας ἐξαναγκάζεται ὅπως ἐγκαταλείπη ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός.

Κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, τὸ ὀριστικὸν πολίτευμα τῆς ἰδρυθείσης Αὐτονόμου Πολιτείας θέλει συντάξει νέα Συντακτικὴ Συνέλευσιν συγκληθησομένη ἅμα ὡς αἱ περιστάσεις ἐπιτρέψωσι. Προσωρινῶς δὲ πάσας τὰς ἐν τῇ Αὐτονόμῳ Πολιτεία ἐξουσίας θέλει διαχειρισθῆ προσωρινῇ Κυβέρνῃσις, ἐντεταλμένη ὅπως κυβερνήσῃ καὶ διοικήσῃ τὴν Χώραν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἰσοπολιτείας καὶ δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς προστασίας τῆς ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἀνεξαρτήτως θρησκειῶν.

Ἡπειρώται! Ἡ ἐν Ἀργυροπόλει συνεληθῶσα Συντακτικὴ Συνέλευσις εἰς τὰς ἀποφάσεις ταύτας προέβη ἀναγνωρίσασα ὅτι ἡ Πατρίς ἡμῶν κινδυνεύει, καταδικασθεῖσα ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν. Ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἀπωλέσθησαν αἱ ἐλπίδες ἡμῶν. Μᾶς ἀποσπῶσιν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς μας Ἑλλάδος. Μᾶς ἀρνοῦνται τὴν ἀνεξαρτησίαν. Μᾶς ἀρνοῦνται τὴν αὐτοδιοίκησιν ἐν τῷ Κράτει τῷ Ἀλβανικῷ. Μᾶς ἀρνοῦνται ἀκόμη καὶ αὐτὰς τὰς ἐγγυήσεις, αἵτινες ἠδύναντο νὰ περιφρουρήσωσι λυσιτελῶς τὴν ζωὴν, τὴν θρησκείαν, τὴν περιουσίαν, τὴν ὑπαρξίν μας τὴν ἐθνικὴν. Μᾶς φέρουσι εἰς τελείαν ἀπόγνωσιν. Οὔτε ἡ παρουσία ξένων τινῶν ἀξιοματικῶν ἐπικεφαλῆς ἀτάκτων σιφῶν, οὔτε αἱ ἀγαθαὶ προθέσεις τοῦ Ἡγεμόνος, οὔτε αἱ παμπόδεις ἐπαγγελίαι, οὔτε ἡ προσωρινὴ παραμονὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐξασφαλίζει τὴν Ἡπειρον.

Τὸ πάτριον ἡμῶν ἔδαφος κεῖται σήμερον λεῖα, δυνάμει ἀδίκου καὶ ἀκύρου βουλήσεως πάντων τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς. Ἀλλ' ἀκλόνητον ἔμεινε τὸ ἡμέτερον δίκαιον, τὸ δίκαιον τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Λαοῦ, νὰ ρυθμίσῃ τὰ τῆς ἰδικῆς του τύχης διοργανούμενος πολιτικῶς καὶ ἐνόπλιως, ἵνα φρουρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ. Ἐναντίον τοῦ ἀπαρχαγρᾶπτου τούτου δικαιώματος ἐκάστου λαοῦ, ἀνίσχυρος εἶναι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου ἡ θέλησις τῶν μεγάλων δυνάμεων νὰ δημιουργήσῃ ὑπὲρ τῆς Ἀλβανίας

ἔγκυρον καὶ σεβαστὸν τίτλον κυριαρχίας ἐπὶ τῆς χώρας ἡμῶν καὶ ὑποχρέωσιν ἡμᾶς, οὐδὲν ἐπίσης κέκτηται· ἡ Ἑλλάς δικαίωμα ὅπως ἐξακολουθῆ κατέχουσα τὸ ἡμέτερον ἔδαφος ἀποκλειστικῶς, ἵνα παραδώσῃ αὐτὸ ἐναντίον τῆς ἡμετέρας δουλήσεως εἰς ξένον δυνάστην.

Ἐλευθέρα παντὸς δεσμῶ, μὴ δυναμένη δὲ νὰ συμβιώσῃ καὶ δι' ὑπὸ τοιούτους ὄρους μετὰ τῆς Ἀλβανίας.

ΚΗΡΥΣΣΕΙ

ἡ Βόρειος Ἡπειρος τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς καὶ προλαβεῖ τοὺς πολίτας τῆς, ὅπως ὑποβαλλόμενοι εἰς πᾶσαν θυσίαν προσπίσωσι τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἐδάφους καὶ τὰς ἐλευθερίας τῆς κατὰ πάσης προσβολῆς.

Ἐν Ἀργυροπόλει τῆ 18 Φεβρουαρίου 1914

Ἡ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Γεώργιος Χρ. Ζωγράφος

ΤΑ ΜΕΛΗ: Ὁ Δρυϊνοπολίτης Βασίλειος, ὁ Κορυτσᾶς Γερμανός, ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτης Σπυρίδων.

Τὴν ἴδια μέρα (17.2.1914), τὸ ΔΕΛΒΙΝΟ καὶ οἱ ΑΓΙΟΙ ΣΑΡΑΝΤΑ κήρυξαν τὸ ὄνομα τῆς ἀνωτέρω Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τὴν Ἀὐτονομία. ΕΘΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ ΔΕΛΒΙΝΟΥ: Γ. Ἀγγελος Γκιάτης, Τιμ. Γκιάτης, Ἡλ. Μουζίνας, Κων. Κόντης, Δημ. Μάρτος, Εὐάγ. Τσάκας, Ἀναγν. Μουζίνας, Ἑμμ. Δοῦδᾶς καὶ Σταῦρος Λέξος. ΕΘΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ ΑΓ. ΣΑΡΑΝΤΑ: Θεμ. Μπαμύγας, Δημ. Λάμπας, Ἰω. Κουρεμένος, Θωμᾶς Δοῦδᾶς καὶ Παπαχρήστος Οικονόμος (110).

Οἱ κάτοικοι τῆς ΚΟΡΥΤΣΑΣ μὲ ἀλλεπάλληλα τηλεγραφήματα εἰς τὴν Ἀθήναι δῆλωναν τὴν ἀπόφασίν τους ν' ἀντισταθῶν μὲ κάθε θυσία εἰς τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως τους εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ὅπως ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διατάχθῃ νὰ κάνει ὁ Διοικητὴς Κορυτσᾶς Συνταγματάρχης Κοντούλης. Γιὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν πῆγε τὴν 12. 2.1914 ἐκεῖ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ὁ ὑποστράτηγος Ἀν. Παπούλας, Διοικη-

τής τοῦ Ε' Σώματος Στρατοῦ. Πρόσθετα τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Θεσσαλονίκης ἀνακοίνωσε ὅτι: «Ἡ ἐκκένωσις τῆς Βορ. Ἡπείρου θὰ γίνῃ ἔνεκα σκληρᾶς ἀνάγκης». Τελικὰ τὴν 17.2.1914 καὶ ἀφ' αὐτοῦ ὁ ὑποστράτηγος Ἄν. Παπούλας μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 27 ἔγγραφόν του γινώρισε στὴν τοπικὴ Ἐθνικὴ Ἄμυνα ὅτι ἔχουν ἐξασφαλιστεῖ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ σχολικὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν τῆς πόλεως, ἡ Κορυτσᾶ παραδόθηκε (111) ἀπὸ τοὺς δύο ἀνωτέρω ἀξιωματικούς μὲ πρωτόκολλο στὸς Ἄλβανούς καὶ Ὀλλανδοὺς ἀξιωματικούς. Ὁ θρῆνος τῆς παραδόσεως τῆς Κορυτσᾶς ζωντανεῖται ἀπὸ τίς σελίδες 109—116 τοῦ βιβλίου τοῦ Γ. Δ. Δρίνου: «Χρονικὰ τοῦ Β.Η. Ἀγῶνα 1914». Τὴν 16.2.1914 εἶχε παραδοθεῖ ὅλη ἡ περιφέρεια τῆς Μοσχόπολεως, τὴν δὲ 18.2.1914 παραδόθηκε (112) ἡ Κολώνια.

Σ' ἐκείνη τὴν Ἐθνικὴν Τραγωδίαν ἀστράψε τὸ φῶς καὶ ἡ ἠθικὴ ἀνδρεία τῶν Ἑλλήνων, μὲ ἀμετακίνητη θέλησιν τὴν ἐπιβολὴν τῆς Ἀρχῆς τῶν Ἐθνοστήτων καὶ τῶν Διατάξεων τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου. Τὸ αἶτημα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, ἄρχισε τότε νὰ ὑποβάλλεται μὲ τίς σφαῖρες καὶ τὰ σπαθιά. Ἡ Κορυτσᾶ, πού ἔνα μῆνα πρὶν εἶχε ἐκκενωθεῖ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν στρατό, ἐπαναστάτησε κατὰ τῆς Ἀλβανικῆς κυριαρχίας μὲ τὴ βοήθεια 150 ἀνδρῶν πού εἶχαν ἔλθει σ' αὐτήν, ἀπὸ ἔξω τῆς. Ἡ ἀντίστασὴ τῆς ἀπὸ 19 μέχρι 25 Μαρτίου 1914, λόγῳ ἐλλείψεως τροφίμων πνίγηκε στὸ αἷμα, σκοτώθηκαν δὲ τότε 114 κάτοικοί τῆς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 7 ἦταν γυναῖκες. Ἡ Βορειοηπειρωτικὴ γῆ ξανασπαράζονταν σὰ μαχαίρωμένο ζῶο.

Σύντομα ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτόν. Β. Ἡπείρου συμπληρώθηκε μὲ τὸν Ἀλεξ. Καραπάνον, ὡς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸν Ἰω. Παρμενίδην, ὡς Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τὸν Δημ. Δούλην (113), ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, πού κατάγονταν ἀπὸ τὴ Νιβίτσα τῆς Χιμάρας, ὡς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

Με τὴν ἔναρξιν αὐτοῦ τοῦ ἔνσπλου ἀγώνα συνεγέρθηκε τὸ Παγγελλίνιο, γιὰ τὴν ἐπιβολὴν δὲ ἑνὸς τόσο δίκιου ἀγώνα κατέφθαναν ἔθειλοντες καὶ μεταφέρονταν πολεμικὰ μέσα. Τότε συγκροτήθηκαν (114) οἱ ἐξῆς Ἱεροὶ Λόχοι: Α) Τῆς ΕΡΣΕΚΑΣ, τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχηγὸς Στέφανος Γεωργιάκης, μετὰ τὴν ὀρκωμοσίαν τῶν Ἱερολοχιτῶν, εἶπε —μεταξὺ ἄλλων— στὴν ὁμιλίαν τοῦ τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1914: «...Τὸ ὄπλον, τὸ ὅποιον ἔχομεν εἰς χεῖρας θὰ τὸ χρησιμοποιοῦμεν μόνον κατ' ἐκείνων οἷτινες θὰ θελήσωσι νὰ στραγγαλίσωσι τὰ δίκαιά μας καὶ θὰ ἀφαιρέσωσι τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν, μετὰ δουλείαν πέντε αἰώνων ἀπεκτήσαμεν καὶ τὴν ὁποίαν θέλουσι ν' ἀντικαταστήσωσι δι' ἄλλης φοβερωτέρας». Β) ΚΟΛΩΝΙΑΣ. Γ) ΚΟΡΥΤΣΑΣ. Δ) ΠΡΕΜΕΤΗΣ. Ε) ΔΕΛΒΙΝΟΥ, ἐνῶ στὴν ἡρωϊκὴ Χιμάρρα ἀπὸ τὸ Νοέμβριον τοῦ 1912 κυριαρχοῦσε τὸ τιμημένον Σῶμα τοῦ Σπυρ. Σπυρομήλιου.

Τὴν 3.1.1914, ὁ ἱερός Λόχος Ἰωαννίνων (115) στὴν Ἡμερήσια Διαταγὴ (μὲ ὑπογραφή Λεόντιος, Διοικητῆς Ἱεροῦ Λόχου Ἰωαννίνων) ἐκφράζει τὴν προαιώνια τῆς φυλῆς μας βούλησιν γιὰ ἐθελουσίαν «ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν». Στούς, ὅπως ἀνωτέρω, Ἱεροὺς Λόχους, ἐντάχτηκαν ἔθειλοντικὰ καὶ μαθητὲς τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Ἰωαννίνων, οἱ ὅποιοι κατετάγησαν στὸ Ἀργυρόκαστρο, κ.ἄ. Ἔτσι μὲ ξυφθονο Ἑλληνικὸ αἷμα, ἔρχισαν νὰ ἀνακτοῦνται τὰ σύνορα τῆς Αὐτόνομης Βόρειας Ἡπείρου. Ἡ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν ἐπίθεσις ἀπλώνονταν μέχρι τῆς Χιμάρρας, ἐπιτέθηκε δὲ κατὰ τῆς Κορυτσᾶς ἐπικεφαλῆς ἐθειλοντῶν καὶ ἀξιωματικῶν ὁ γνωστός Μακεδονομάχος, ἀξιωματικὸς τοῦ Πυροβολικοῦ Γεώργιος Τσόντος Βάρδας, ὁ ὁποῖος τὴν κατέλαβε τὴν 24.6. 1914. Οἱ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ Αὐστριακοὺς καθοδηγούμενες Ἀλβανικὲς δυνάμεις μὲ ἐπικεφαλῆς ἀξιωματικούς ποὺ εἶχαν ὑπηρετήσει στὸν Τουρκικὸ στρατό, καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ σωματίων Χωροφυλακῆς, τὰ ὅποια εἶχαν ὀργανωθεῖ ἀπὸ Ὀλλανδοὺς ἀξιωματικούς, ἐνήργησαν μεγάλη ἐπίθεσις

στη συμβολή του Δρίνου και του Άώου. Τελικά, λόγω του κινδύνου κυκλώσεώς τους από τα Έλληνικά σώματα της Χιμάρας και της Πρεμετής αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν με σοβαρές συνέπειες. Στη συνέχεια οι Ήπειρώτες προχώρησαν στον Καζάν της Κολώνιας κατακτώντας τους Άλθανούς στο μέτωπο του Καζάν του Δελβίνου.

Η πραγματικότητα εκείνη ανάγκασε τη Διεθνή Επιτροπή Έλέγχου, ή οποία θρίσκονταν στην Άλβανία με αποστολή τον έλεγχο της πολιτικής διοικήσεως και των οικονομικών του νέου Κράτους, να ζητήσει άνακωγή από τον Γεώργιο Ζωγράφου και να τον προσκαλέσει για διαπραγματεύσεις στην Κέρκυρα με πρώτη συνεδρίασή τους την 26.4.1914. Ύστερα από διαπραγματεύσεις, υπογράφηκαν οι συμφωνίες που έλαβαν την όνομασία «ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΚΕΡΚΥΡΑΣ» της 5) 17 Μαΐου 1914. Τούτο έφερε τις υπογραφές των μελών της Διεθνούς Επιτροπής Έλέγχου: Λάμπ ("Αγγλου Πληρεξούσιου), Βίγκελ (Γεν. Πρόξενου Γερμανίας), Κράλ (Γεν. Πρόξενου Αύστρίας), Κραζέφσκι (Γεν. Πρόξενου Γαλλίας), Σαχτάϊν (Υποπρόξενου Αύστρίας), Πετρώφ (Γεν. Πρόξενου Ρωσίας), Λάουρο (Γεν. Πρόξενου Ίταλίας), Μεγδθή Φράσαρι (Ειδ.ικού Άντιπρόσωπου Άλβανίας) και των Γεώργ. Χ. Ζωγράφου και Άλεξ Καραπάνου (έκπροσώπων της Αύτόνομης Ήπείρου), των δυο ταύτων, με την επιφύλαξη της έγκρίσεώς του από τους έκλογείς τους.

Με το άνωτέρω Πρωτόκολλο εξασφαλιζονταν Ειδ.ική Διοικητική Όργάνωση των Έπαρχιών Κορυτσάς και Άργυροκάστρου και άναγνωρίζονταν ό Έλληνικός χαρακτήρας της Βόρειας Ήπείρου, ή οποία άνακηρύσσονταν Αύτόνομη υπό την κυριαρχία του Ήγεμόνα της Άλβανίας Γουλιέλμου του WIED (Βήδ). Επίσημη γλώσσα της καθιερώθηκε ή Έλληνική, επίσης θα είχε δική της Χωροφυλακή, έλεύθερη έκπαίδευση (στα σχολεία των Όρθόδοξων Κοινοτήτων ή έκπαίδευση θα γίνονταν στην Έλληνική, στις τρεις δε

τάξεις του Δημοσικου με την Ἑλληνική θά διδάσκονταν και ἡ Ἀλβανική γλώσσα) και θά εκπροσωποῦνταν στο Ἀλβανικό Κοινοβούλιο με δικούς της Βουλευτές κλπ. Ὡς πρὸς τὴν περιφέρεια τῆς Χιμάρας, ἡ ὁποία ὀρίστηκε νὰ περιλάβει δεκαοχτὼ χωριά, ἦταν: ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΑ: Παλάσσα, Δριμάδες, Βοῦνο, Χιμάρα, Πήλιουρι, Κούδεςι, Κηπαρό, Τζιράι, Πικέρνι, Λούκοβο, Ἅγιος Βασίλειος, Χουτζένους και Νιβίτσα. Καὶ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΑ: Φτέρα, Μπόρσι, Σασάι, Λαζάτι και Καλλιάννα, διατυπώθηκαν εἰδικὰ αἰτήματα, βάσει τῶν παραδόσεών της, τῶν ἱστορικῶν προνομίων της και τῆς δράσεως τῶν ἀνωτέρω 13 χριστιανικῶν χωριῶν, τὰ ὅποια πρὶν ὑπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων, μετὶ τις δικές τους ἀποκλειστικὰ δυνάμεις, καταδίωξαν τὴν Τουρκική φρουρά, κήρυξαν και διατήρησαν τὴν ἔνωσή τους με τὴν Ἑλλάδα, διοικητικὰ δὲ εἶχαν πλήρη Ἀνεξαρτησία. Εἰδικότερα ἡ Χιμάρα θά ἀνῆκε διοικητικὰ στὴν Ἐπαρχία Ἀργυροκάστρου, θά διατηροῦσε, ὅπως και στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ἰδιαίτερη (δική της) Σημαία, οἱ διοικητές της γιὰ μιὰ δεκαετία θά ἦταν ξένοι ὑπῆκοι αὐθέτερου Κράτους, καταγόμενοι ἀπὸ αὐτὸ ἢ τουλάχιστον Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ κλπ.

Τὴν 23 Ἰουνίου 1914, ὁ Πρόεδρος τῆς Διεθοῦς Ἐπιτροπῆς Ἐλέγχου γνωστοποιοῦσε ἐπίσημα στὴν Κυβέρνηση τῆς Αὐτόνομης Βορ. Ἡπείρου, ὅτι ὁ ἡγεμόνας τῆς Ἀλβανίας Γουλιέλμος τοῦ Βῆδ και ἡ Ἀλβανική Κυβέρνηση ἀποδέχτηκαν στο ἀκέραιο και χωρὶς ὀρους τὸ Πρωτόκολλο τῆς Κέρκυρας.

Γιὰ τὴν ἀπὸ Βορειοηπειρωτικῆς πλευρᾶς ἐπικύρωση τοῦ ἀνωτέρω Πρωτοκόλλου συνῆλθε στο Δέλβινο, με Πρόεδρο τὸ Γεώργιο Ζωγράφο (116), Παναηπειρωτικὸ Συνέδριο, με ἀντιπροσώπους κατὰ τμήματα: ΧΙΜΑΡΑΣ: Σπ. Σπυρομήλιος, Δημ. Λέκκας και Νικ. Μήλιος. ΑΓΙΩΝ ΣΑΡΑΝΤΑ: Ἰω. Κουρεμένος. ΔΕΛΒΙΝΟΥ: Εὐάγ. Γκιάτης, Εὐάγ. Τρίχας και Παναγιῆς Λέζος. ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ: Κυριᾶ-

ως Κυρίτσης, Γ. Τσέλιος και Χαρ. Κάτσης. ΤΕΠΕΛΕ-
 ΝΙΟΥ: Πέτρος Χαρίτος και Βασ. Ντίλιος. ΠΡΕΜΕΤΗΣ:
 Ζαχαρίας Ἀλεξίου, Χαράλ. Δονᾶτος και Γεώργ. Σύγγε-
 λος. ΠΩΓΩΝΙΟΥ: Γ. Γκινόπουλος, Παπᾶ Σπύρος και Δη-
 μητριάδης. ΛΕΣΚΟΒΙΚΙΟΥ: Βασ. Σωτηριάδης και Ἡλί-
 ας Οἰκονόμος Ρούσης. ΕΡΣΕΚΑΣ: Πέτρος Προυτάνης και
 Δημ. Παπαναστασίου. ΚΟΡΥΤΣΑΣ: Ἴωσ. Ἀδαμιδῆς.
 Κων)νος Σκενδέρης και 5 ἄλλους, ἀργότερα δὲ και οἱ:
 Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Γερμανός, Κ. Πολένας, γιατρός,
 και Γ. Μπούσιος.

Τὸ ἀνωτέρω Συνέδριο ἐπικύρωσε τὸ «ΠΡΩΤΟΚΟΛ-
 ΛΟΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ», ἐκτός τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Χι-
 μάρας, οἱ ὅποιοι ἀποχώρησαν ὑπὸ τὴν τελευταία σχετική
 συνεδρίαση. Τοῦτο συνυπογράφηκε ἀπὸ τῆς Μεγάλης Δυ-
 νάμεις, ὅπως και ἡ ἀπὸ 1.7.1914 συλλογική τους ἀνακοίνω-
 ση πτὴν Ἑλληνική Κυβέρνηση, ὅτι «αἱ χῶραι των εἶχαν
 ἐγκρίνει τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Κερκύρα συμφωνίαν δι' ὅσον
 ἀφορᾶ τὸ μελλοντικὸν «STATUT τῆς Ἡπείρου». Σημαντι-
 κὸν ὑπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἐπίτευγμα ὑπῆρξε, ὅτι μὲ τὸ
 Πρωτόκολλο αὐτὸ τῆς ἀναγνωρίστηκε τὸ δικαίωμα ὅπως
 ἐνδιαφέρεται (και προστατεύει) τῆς Ἐπαρχίης Ἀργυρόκα-
 στρου και Κορυτσᾶς.

Δὲν εἶχε οὔτε ἕξι μῆνες διάρκεια ἡ Ἡγεμονία τῆς Ἀλ-
 θανίας, ὅταν λόγῳ τοῦ ἐμφύλιου πολέμου τῶν Ἀλθανῶν πρὸ
 μεσολάβησε, ὁ Ἡγεμόνας τῆς Γουλιέλμος τοῦ Βῆδ ἐκθρονί-
 στηκε (3.9.1914) και ἔτσι τὴν ἴδια μέρα ἐγκατέλειψε τὸ
 Ἀλθανικὸ ἔδαφος. Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ Α' Παγκόσμιου πο-
 λέμου, στὸν ὅποιον ἡ Αὐστρία ἦταν ἐμπόλεμη, ἐνῶ ἡ Ἴτα-
 λία παρέμενε σὺδέτερη, ἡ Ἀλθάνια ἐβρέθηκε σὲ γενική ἀ-
 ναρχία. Ἐπαναστάτες τῆς τὴν 6.9.1914 κυρίεψαν τὸ Δυρ-
 ράχιο, κατέβασαν τὴν Ἀλθανική Σημαία ἀνυψώνοντας τὴν
 Τουρκική, κάτω δὲ ἀπὸ τὴν Πραεδρία τοῦ Μουσταφᾶ Ντρό-
 κα σχημάτισαν Γερουσία, ἀντιπροσωπεία τῆς ὁποίας πῆγγε
 πτὴν Κων)λη προσφέροντας τὸ Ἀλθανικὸ στέμμα στὸ Σουλ-
 τάνο.

ΜΕΡΟΣ Γ'

Η ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κατόπιν τῶν ἀμέσως ἀνωτέρω, ἡ Βρεταννικὴ διπλωματία ὑπέδειξε σὺς Κυβερνήσεις Ρώμης καὶ Ἀθήνας, ὅτι θὰ μπορούσαν νὰ συνεννοηθοῦν γιὰ τὴν ἔκδοσιν τῆν Ἰταλίαν κατὰ τὴν ἄλληψη τοῦ Αὐλῶνα καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τῆς Βόρειας Ἡπείρου. Ἡ πρότασις αὐτὴ τῆς ENTENTE εἶναι δεκτικὴ τῆς ἐρμηναίας (117) ὅτι: «JURIS ET DE JURE», οἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἔπαυαν ν' ἀποδεσμεύονται ἀπὸ τὴν ἀπόφραξιν τῆς 29.7.1913 τοῦ Λονδίνου γιὰ τὴ σύστασιν τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους, τῆς ἑποίας ἀποφάσεως ἡ τρίτη παράγραφος ἐπέβαλλε τὴν σὺνδετεροποίησιν τῆς χώρας κάτω ἐπὸ τὴν ἐγγύησίν τούς. Ἔτσι: α) Ἡ Ἰταλία κατέλαβε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1914 τὸν Αὐλῶνα καὶ τὸ νησί Σάσων. Καὶ β) ἡ Ἑλλάς ἀνακατέλαβε τὴν Αὐτόνομη περιφέρειαν (Βόρεια Ἡπειρος), ἡ ὁποία ἀποτελέσει ἀναπόσπαστον τμήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Οἱ Βορειοηπειρώται, ὅπως ὅλοι οἱ λοιποὶ Ἕλληνας πλήρωναν τοὺς ἑλληνικοὺς φόρους καὶ στρατολογήθησαν.

Ἡ Τριπλὴ Συνεννόησις (Ἀγγλία, Ρωσία καὶ Γαλλία) στὴ Μυστικὴ Συμφωνία τοῦ Λονδίνου τῆς 26.4.1915 μετὰ τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὁποία σὲ ἀντάλλαγμα μετὰ τὴν παραχωρήσειν πρὸς τῆς ἔγιναν στὴν Ἀλβανίαν, μπῆκε τὸν ἐπόμενον μῆνα στὸν πόλεμον στὸ πλευρὸν τῆς ENTENTE, ἡ Ἰταλία συμφώνησε ἔτι δὲν θ' ἀντιτίθενταν στὴ διανομὴν τῆς Β. καὶ Ν. Ἀλβανίας μετὰ τὸν Μαυροβούνιον, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἑλλάδας. Στὴν ἴδιαν ὅμως Συμφωνίαν τοῦ Λονδίνου προσέκρουε τὸ σύμφωνον μετὰ τὰ διεθνή νόμιμα, δικαίωμα πρὸς ἀπαιτοῦσαν οἱ Ἡπειρώται τῆς σημερινῆς Β. Ἡπείρου, τοῦ νὰ ἐκλέγουν καὶ νὰ ἐκλέγονται.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, ἔληξε νικηφόρα ὁ Βορειοηπειρωτικὸς

ἀγώνιας, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὸν Βορειοηπειρωτικὸ χῶρο δικαίωνε τὸ κύριο ἔρεισμά τους, ἤτοι τὴν Ἐνωσὴν τοῦ μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ μὲ τὸ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ εἶχε ὀριστικὰ ἀναγνωριστεῖ ὁ Ἑλληνικὸς χαρακτήρας τῶν περιφερειῶν του. Ἡ παράδοσις τῆς Χώρας ἀπὸ τὴν Ἀυτονομιστικὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐγένετο μὲ γιορταστικὰς ἐκδηλώσεις καὶ δοξολογίας. Εὐστοχα ὁ Ἀποστ. Π. Παπαθεοδώρου διατυπώνει (118) ὅτι: «Τὸ Πρωτόκολλο τῆς Κέρκυρας (17. 5.1914 καὶ ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ε.Σ. (Ὀκτ. 1940) εἶναι ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐπιτεύγματα τοῦ Ἀυτονομιακοῦ Ἀγῶνος, που κρατοῦν μέχρι σήμερον ἀνοικτὸ τὸ Βορειοηπειρωτικὸ Θέμα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ἐπακολουθήσαντα δυσάρεστα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἴσως, χωρὶς αὐτόν, θὰ ἦσαν χειρότερα, ὅπως συνέβη, σὲ ἄλλες περιοχὰς συμπαγοῦς Ἑλληνισμοῦ (ὑποσημείωσις: παράβασις: λ.χ. Ἀνατολικὴ Ρωμυλία 1885 κ.έ., Μ. Ἀσία 1922)».

Μὲ τὴν ἀνωτέρω Συμφωνίαν, ἡ Βόρεια Ἡπειρος θεωρήθηκε πᾶ ὀριστικὰ Ἑλληνική. Τὸν Μάϊο τοῦ 1915 οἱ Βορειοηπειρωτῆς, γιὰ νὰ κατορθώσουν τὴν ἐνωσμάτωσίν της μὲ τὴν Ἑλλάδα, προχώρησαν σὲ ἐκλογὰς μὲ ἐκλέκτορες, ἀντιπροσώπων τους γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν, ἡ ὁποία συγκλήθη μόνον τὸν Αὐγούστου τοῦ 1915. Ἡ τότε ὁμοῦς Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀρνήθηκε ρητὰ νὰ παραβεῖ τις συμφωνίας μὲ τις δυτικὰς δυνάμεις. Ἡ Βουλὴ ὁμοῦς ἐκεῖνη διαλύθη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915, γιὰ ν' ἀντικατασταθεῖ μὲ τὴν Βουλὴν τῶν ἐκλογῶν τοῦ Δεκεμβρίου 1915. Τότε, μὲ τὴν σιωπηλὴν ἔγκρισιν τοῦ Ἑλλην. Κράτους, ἡ ὁποία προκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν τῶν Δυνάμεων, ἔλαβαν στίς ἐκλογὰς ἐκεῖνες μέρος καὶ οἱ Βορειοηπειρωτῆς, κἀνοντες χρῆσιν τοῦ πρώτου πολιτικοῦ τους δικαιώματος. Ἔτσι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δέχτηκε στὸ Κοινοβούλιον τῆς Ἑλλάδος, τοὺς κατὰ τις δευτέρας (119) ἐκλογὰς (τῆς 6.12.1915) ἐκλεγέντες Βουλευτῆς τῶν δυῶ Νομῶν τῆς Βόρειας Ἡπέρου, ἤτοι: α) Νομοῦ ΑΡΓΥΡΟ-

ΚΑΣΤΡΟΥ: Δημ. Δούλη, Σπυρ. Ίω. Σπυρομήλιου, Βασ. Σωτηριάδη, Πέτρου Ζάππα, Δημ. Σπ. Παπούλια, Θεμιστ. Μπαμίχα, Κυριακού Π. Κυρίτση, Χριστόδ. Γιόσκα, Βασ. Ν. Πουτέτση και Θεμιστ. Ἀδαμίδη. Καί β) Νομοῦ ΚΟΡΥΤΣΑΣ: Ίω. Ἀδαμίδη, Κων. Πολένα, Σ. Χαρισιάδη, Κων) νου Σκενδέρη (120), Εὐκλ. Σῶμο και Δημ. Ζήκου.

Στά ἐδῶ γεγονότα ὑπαισέρχονται ἀπόψεις γιά προσφορές τοῦ ἀείμνηστου Ἀθαν. Τσεκούρα (βλ. σχετικά τὸ βιβλίο μου: «Ἡ Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων», 1988' σελ. 160—166). Καί συγκεκριμένα: Στή σελίδα 137 τοῦ βιβλίου «Χρονικά τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος 1914» τοῦ Γ. Δ. Δρίνου (φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Γιώργου Παπαδημητρίου) δημοσιεύεται φωτογραφία τοῦ ἀνταρτικοῦ Σώματος τῶν Κρητῶν τοῦ Μάρκου Δεληγιαννάκη μέ τήν ἐξῆς λεζάντα: «Καί ἐνῶ συνεζητεῖτο εἰς τήν Βουλήν τῶν Ἑλλήνων τὸ θέμα τῆς ἀγωνιζομένης Ἠπειροῦ, οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς ἐδίδον σκληρὰς πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς μάχας. Εἰς τήν εἰκόνα τὸ Σῶμα τοῦ Δεληγιαννάκη ἐξοπλισθὲν δαπάναις τοῦ κ. Ἀθ. Τσεκούρα».

Ἡ ἀποψη αὐτή δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα (βλ. Βασίλη Κραψίτη «Οἱ Σουλιῶτες ἀπὸ τοῦ ἔπους τοῦ Μεσολογγίου μέχρι καὶ τῆς ἐποχῆς μας», Ἀθ. 1983, σελ. 175—6, ὑπόσημ. ὑπ' ἀριθ. 29). Τὰ πραγματικά γεγονότα εἶναι, ὅτι ὁ Μᾶρκος Δεληγιαννάκης μέ 30 συμπατριῶτες τοῦ Κρητικοῦς καὶ ὁ ἀδελφός του Ἠλίας μέ 20 Κρητικούς, πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου παρουσιάστηκαν στὸν στρατηγὸ Σαπουτζάκη, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξοπλίστηκαν καὶ ἐντάχτηκαν στὰ ἀνταρτικά σώματα, καὶ ἀπὸ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1912 ἔδρασαν στὴν Ἐπαρχία Σουλίου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ χώρου τῆς ἄνω Ἐπαρχίας (βλ. Βασίλη Κραψίτη: «Ὁ ἥρωας Μᾶρκος Δεληγιαννάκης», ἔργο ἀνέκδοτο) καὶ ὀλιγόμηνη ἐκεῖ ἀκόμα παρουσία τους, οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιαννάκη ἐντάχτηκαν στὸν Ἐθνικὸ στρατό. Ὁ Μᾶρκος μέ τὸ βαθμὸ τοῦ ἐφέδρου Ὑπολοχαγοῦ

υπηρέτησε συνεχῶς πέντε χρόνια σὲ μονάδες Προκαλύψεως τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων (βλ. καὶ σχετικῆ πρὸς τὸ Βασίλει Κραψίτη ἀπὸ 16.6.1983 ἐπιστολὴ τοῦ συμπατριώτη αὐτοῦ (ἀπὸ τὴν Ἀργυρούπολη τῆς Κρήτης), τότε Γυμνασιάρχῃ, Ἰωάννη Κουμεντάκη).

Εἰδικότερα, μιὰ πού τὸ θέμα τοῦ ἀείμνηστου Ἄθαν. Τσεκούρα μᾶς ἀπασχόλησε εὐρύτερα, παραθέτουμε μὲ σχολιασμό μας τὶς πρόσθετες προσφορὲς τούτου, πού ἀνώνυμα δημοσιεύτηκαν στὴν ἑφημερίδα τῶν Ἰωαννίνων «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ» τῆς 11.4.1965, ἦτοι:

«Μία δὲ ἐθνικὴ ἐκδήλωσις μεταξὺ ἄλλων τοῦ κ. Ἄθαν. Τσεκούρα εἰς τὸν Βορειοηπειρωτικὸν Ἀγῶνα ὑπῆρξεν ὁ ἐφοδιασμός τοῦ ἐπαναστατικοῦ Στρατοῦ διὰ πυρομαχικῶν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ τοῦ Δελβινακίου καὶ διὰ κλείστρων τεσσάρων πυροβόλων, τὰ ὁποῖα ὁ κ. Ἄθαν. Τσεκούρας ἐπρομηθεύθη ἐκ τῶν ἀποθηκῶν Ὑλικῶ τοῦ Στρατοῦ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπως ἄλλοτε λεπτομερῶς ἔχομεν δημοσιεύσει». Τὰ ἴδια ἀφηγεῖται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄθαν. Τσεκούρας (βλ. Ἄποστ. Π. Παπαθεοδώρου «Ἀρχεῖο Ἄθαν. Τσεκούρα», Ἰωάννινα 1985 σελ. 116 κ.έ. «ἡ ἀπόκτηση τῶν κλείστρων» καὶ σελ. 123 κ.έ. «ὁ ἀνεφοδιασμός μὲ ὀβίδες καὶ πολυβόλα»). Στὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀκρίβειας τῶν ἀνωτέρω, βάσει τῆς ἐσωτερικῆς κριτικῆς πού ἔπαιτε ἡ Ἱστοριογραφία, προβάλλοντα πολλὰ ἐρωτηματικὰ πού δὲν ἐπικυρῶνουν τὶς ἀνωτέρω πράξεις οὗ Α.Τ., τὶς ὁποῖες ἀτυχῶς ἐντάσσουσι στὰ μυθεύματα.

Ἐπίσης στὸ ἴδιο φύλλο τῆς ἑφημ. «Ἡπειρωτικὸς Ἀγῶν» δημοσιεύεται καὶ «ἄλλη ἐξ ἴσου σοβαρὰ καὶ ἐθνικὴ ὑπηρεσία τὴν ὁποίαν πρόσφερε ὁ κ. Ἄθαν. Τσεκούρας», ἦτοι, ὅτι ὑπῆρχε διαφωνία μεταξὺ Προξένου τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἰωάννινα Ἀγγέλου Φορέστη καὶ Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Γερβάσιου: «Ἡ διαφωνία ὀφείλετο εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἕλληνας Πρόξενος προέβαιεν εἰς ἐνεργείας, μὲ τὰς ὁποίας ὁ ἐχέφρων Γερβάσιος διεφώνει». Καὶ συνεχίζει ὅτι γιὰ τὴν ἐξο-

μάλυνση τῆς συνεργασίας τῶν ἀνωτέρω στάλθηκε «ὡς κατὰλληλος» ὁ Ἄθαν. Τσεκούρας στήν Κων)λη, ἔπου ἐπισκέφτηκε τὸν ἐκεῖ Γενικό Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος Ἀλεξάνδρουπολο καὶ τὸν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Ἰωακείμ, τοὺς ὁποίους ἔπεισε ὅτι τὸ δίκιο ἀνῆκε στὸν Μητροπολίτη Γερβασιο. Καὶ κλείνει μὲ τὴν πληροφορία ὅτι, ὁ Ἄθ. Τσεκούρας ἐφοδιάστηκε μὲ ἐπιστολές τοὺς «συνιστώντας μὲ αὐστηρὸν πνεῦμα τὴν συμφιλίωσιν Μητροπολίτου καὶ Προξένου ἢ ὅποια καὶ ἐπετεύχθη». Συνεχίζει δὲ ὁ Ἄνωνυμος, τὸ ὑμνολογίό του στὸν Ἄθαν. Τσεκούρα. Πολλὰ θὰ μπορούσε κανένας ν' ἀντιτάξει καὶ στὸ θέμα τῆς ἀνωτέρω ἀποστολῆς, ὅπως λ.χ. πότε καὶ πῶς δημιουργήθηκε ἀντίθεση τοῦ Μητροπολίτη μὲ τὸν Ἄγγελο Φορέστη, ὁ ὁποῖος τὴν 5.10. 1912 μὲ τὴν κήρυξη τοῦ Ἑλληνο - τουρκικοῦ πολέμου ἀνεχώρησε ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐγκαταστάθηκε στήν Ἄρτα, ὅπου βρίσκονταν τὸ Ἀρχηγεῖο τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ; Πῶς ὁ Μητροπολίτης εἶχε θέση ἡγετική στὸ τεράστιας σημασίας ἐκεῖνο ἐθνικὸ θέμα, ἔπου τὴν ὅλη εὐθύνη, ὀργάνωση κλπ. εἶχε ἀποκλειστικά ὁ Ἑλληνας Πρόξενος στὰ Ἰωάννινα Φορέστης; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔτσι ἦταν τὰ πράγματα, δὲν ὑπῆρχε Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, Ἀνώτατη Ἐκκλησιαστική Ἀρχὴ κλπ., κλπ., ὥστε νὰ ἐπιληφθῶν σὲ θέματα τοπικά καὶ ἐθνικά ἐπιζήμια; Ποιοὶ οἱ τοπικοὶ παράγοντες ποὺ ἐνδιαφέρθηκαν γιὰ τὴν ἐξομάλυνση τῶν σχέσεων τούτων, ἀπὸ ποῦ ἀντλοῦσαν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως καὶ βάσει ποιῶν κριτήριων «γιὰ τὴν ἐξομάλυνση τῆς συνεργασίας τῶν ἀνωτέρω» διαλέχτηκε ὁ Ἄθαν. Τσεκούρας; Καὶ τὸ ὄλο θέμα ἔληξε μὲ ἐπιστολές τῶν τότε: Πατριάρχη καὶ Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος στήν Κων)λη, ποῦ τίς μετέφερε ὁ Ἄθαν. Τσεκούρας στήν ἐπιστροφή του στὰ Ἰωάννινα; Ἀποφεύγουμε ἕμως τὴν κρίση μιᾶς ἀποστολῆς ποὺ δυστυχῶς παρουσιάζεται παιδαριῶδης, ἀλλὰ καὶ γενικότερους σχολιασμούς, μιὰ ποῦ καὶ ὁ κοινὸς ἀναγνώστης δέχεται τὰ τῆς μορφῆς αὐτῆς κείμενα ὡς μυθιστορήματα.

ΜΕΡΟΣ Δ'

Η ΔΙΚΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΤΙΣΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Οί Ἴταλοί ἐκμεταλλευόμενοι τὸν ἐσωτερικὸν μας διχασμὸν καὶ τὶς διενέξεις μας, κατέλαβαν τὸν Ἰούλιον 1916 τῆς Βόρειας Ἡπείρου (ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων), ἤτοι ἀπὸ τὸν Αὐλῶνα μέχρι καὶ τὴν Χιμάρρα, τὴν ὁποία κυρίεψαν ἐπίσης, καὶ γιὰ λόγους στρατηγικούς, ὅπως ἰσχυρίστηκαν. Ἀργότερα κατέλαβαν τὸ Ἄργυρόκαστρο, τὴν Πρεμετῆ, τὴν Ἐρσέκα, τὸ Δέλιον καὶ τοὺς Ἁγίους Σαράντα, ἔφθασαν δὲ εἰς τὸ σημεῖον νὰ καταλάβουν καὶ μέρος τοῦ κύριου Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἐπεκτείνοντες τὴν κατοχὴν τους μέχρι τῆς Κόνιτσας (7.6.1916). Οἱ δικαιολογίαι τὶς ὁποῖαι ἡ Ρώμη πρόβαλε γιὰ τὴν αὐθαίρετη αὐτὴν προέλασιν ἦσαν ἀβάσιμες. Σκοπὸς τῆς ὑπῆρξε ἡ δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀνάγκαζαν τὴν μελλοντικὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Εἰρήνης νὰ τὰ υἱοθετήσῃ. Παράλληλα καὶ τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα κατέλαβαν τὴν Κορυτσά.

Τὴν 12.6.1917 ἐκθρονίστηκε ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ δὲ Ἐλευθ. Βενιζέλος πού ἀνέλαβε τὴν Πρωθυπουργία, πέτυχε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1917 ἀπὸ τοὺς Συμμάχους, ὅπως τὰ Ἴταλικά στρατεύματα ἐκκενώσουν τὴν Νότιαν καὶ τὴν Βόρειαν Ἡπείρον.

Μὲ τὸ ἀπὸ 24.11.1918 Ὑπόμνημα εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων τῶν Βουλευτῶν τῆς Βόρειας Ἡπείρου, ἀποδείχονταν οἱ σκοτεινῆς καὶ ὑστερόβουλες πράξεις τῶν Ἰταλῶν, ἐνῶ διασπλίζονταν τὸ χρέος τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἔγκωσιν τῆς Β.Η. μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Καὶ συγκεκριμένα:

«... Ἄν ἡ Ἰταλία διὰ τοὺς διεκδικητικὰς σκοποὺς

της, ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς θανασίμου τότε ἐχθρᾶς, τῆς Συμμάχου τῆς Αὐστρίας, ἐδημιούργησαν τὸ ἄνευ γλώσσης καὶ παιδείας οἰασθήποτε Μουσουλμανικὸν Κράτος καὶ προσέθεσαν εἰς τοῦτο τὴν Β. Ἑπειρον, ἦτοι 300.000 Ἑλλήκων μὲ παιδείαν, πολιτισμὸν καὶ Ἑλληνικὴν ψυχὴν, τὸ ἐπραξαν, διότι ἤλπιζον ὅτι ταχέως θὰ διεμοίραζον τὰ ἐδάφη τοῦ Κράτους τούτου, μὴ δυναμένου νὰ ζήσει, καὶ ἔπρεπεν ἡ Ἰταλία νὰ ἀποζημιωθῆ πρὸς νότον διὰ τῆς Β. Ἑπίρου, ἀφοῦ ὀλόκληρον τὸ διαμέρισμα ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου μέχρι Αὐλῶνος θὰ περιήρχετο εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἦδη δὲ ὅτε αὐτὴ κατέχει ὀλόκληρον τὸ ἔδαφος τοῦ περιωνύμου Κράτους, θέλει ὀλόκληρον τὸ Κράτος τοῦτο, ἢ Κέρκυρα καὶ ὀλόκληρος ἡ Ἑπειρος νὰ γίνωσι «POVENTIE D' ITALIA»... Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἰταλικῆς Κατοχῆς τοῦ Αὐγούστου 1916 μέχρι τοῦ παρελθόντος Μαΐου τοῦ 1918... ἡ Ἰταλικὴ πολιτικὴ ἐν Ἑπίρῳ (σημ. ἔφτασε εἰς Ἰωάννινα — πρὸς Ἀνατολὰς καὶ εἰς τὴν Πάργα — πρὸς νότον, τμήματα τὰ ὁποῖα κατεῖχε γιὰ μικρὸ διάστημα) εἶναι πολιτικὴ ἐξοντώσεως, πολιτικὴ καταχθόνια διὰ τὰ ἀφανισθῆ ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Β. Ἑπίρου καὶ νὰ μείνη ὁ Ἀλβανικὸς μουσουλμανικὸς, ὅπως εὐκολώτερον χωνευθῆ τὸ ξένον ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ δεκαετηρίδων ἡ Ἰταλία, ὄχι τοῦ Ματσίνη καὶ τῶν ἄλλων φιλελευθέρων πατριωτῶν, τῶν διὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἐθνοστήτων δημιουργησάντων τὴν Μεγάλην Ἰταλίαν, ἀλλὰ τοῦ Κρίσπη καὶ τοῦ Μυελίρε ἐποφθαλμῖα καὶ ἐποφθαλμῖα.

Κύριε ΠΡΟΕΔΡΕ, οἱ Βουλευταὶ τῆς Β. Ἑπίρου διαμαρτύρονται διὰ τὰ συμβαίνοντα ἐν Ἑπίρῳ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Γῆς, καὶ θεοκαλοῦσιν ὅτι οὐδεμία λύσις ἄλλη εἶναι ἀποδεκτὴ ἐκτὸς τῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος διότι τὴν Ἐνωσιν αὐτὴν τὴν ἀπέκτησαν οἱ ἄγωνες νικηφόροι κατὰ τῶν Ἀλβανῶν... Κύριε ΠΡΟΕΔΡΕ, ἡ Β. Ἑπειρος οὐκ ἔμῳ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς διακηρύσσει, ὅτι οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις θὰ δυνηθῆ νὰ πλαστογραφῆσῃ

τὸ Ἐθνικὸν αὐτῆς αἶσθημα, ὃ δὲ λαὸς, καὶ διὰ τελευταίαν φωνὴν ὀηλοῖ, ὅτι μόνον ἐρείπια θὰ εὔρη ἐν τῇ Β. Ἠπείρῳ πᾶς νέος κατακτητῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Νοεμβρίου 1918

Οἱ Βουλευταὶ τῆς Β. Ἠπείρου

Σπ. Σπυραμίλιος, Δ. Ζήκος, Ε. Χαρισιάδης, Χ. Γιόσκας, Ἀγ. Ἀδαμίδης, Δ. Ν. Δούλης, Κων. Σακενδέρης, Π. Π. Ζάππας, Β. Σωτηριάδης, Β. Πουτέτσης.

Τὴν 3.2.1919, ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος ἐξέθεσε στὸ Συμβούλιο τῶν Δέκα, κατὰ τῆ Συνδιάσκεψι Εἰρήνης στὸ Παρίσι, τὶς Ἑλληνικὰς διεκδικήσεις, ὑποστηρίζοντας, ὅτι μόνον ἡ ἔθνικὴ συνείδησις ἔπρεπε ν' ἀποτελέσει τὸν ἀποφασιστικὸν παράγοντα γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς ἐθνικότητος. Καὶ ἀπὸ τῆ δάσει αὐτῇ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Νότιας Ἀλβανίας παρᾶμειναν πάντοτε προσκολλημένοι στὴν Ἑλλάδα καὶ αἰσθάνονταν Ἑλληγες. Στὴ συνέχεια ὁ Βενιζέλος ἰδιαίτερα ἐπέμεινε στὴ διεκδίκηση τῆς Β. Ἠπείρου μόνον γιὰ λόγους ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ, γιὰ τὴν ἐνίσχυση δὲ τῆς θέσεώς του αὐτῆς, ζήτησε τὴ διεξαγωγὴν στὴ Β.Η. δημοψηφίσματος. Σχετικὰ μὲ τὸν παράγοντα ΓΛΩΣΣΑ, πρόβαλε εἴστοχα τὸ πειστικὸν ἐπιχείρημα: «ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Ἐμ. Ρέπουλης, ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, στρατηγὸς Δαγκλῆς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑλληνικῶν ναυτικῶν δυνάμεων καὶ Ὑπουργὸς Ναυτικῶν, Ναύαρχος Κουντουριώτης, ὅπως καὶ σχεδὸν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πληρωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἔχουν μητρικὴν τὴν γλῶσσαν τῆς Ἀλβανικῆς. Στὴν περίπτωσιν αὐτῇ «θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι οἱ προαναφερθέντες ἦσαν Ἑλληγες;».

Τὴν 30.3.1919, ἡ ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Ζύλ Καμπὸν Ἐπιτροπὴ γιὰ τὶς Ἑλληνικὰς ὑποθέσεις, στὴν ὁποία εἶχαν παραπεμφθεῖ γιὰ μελέτη οἱ ἀνωτέρω Ἑλληνικὰς διεκδικήσεις, ὑπέβαλε στὸ Ἀνώτατον Διασυμμαχικὸν Συμβούλιον τὴν

Ἐκθεσὴ τῆς, χωρὶς πρότασις συγκεκριμένης λύσεως. Οἱ Ἴταλοί ἐπέμειναν ὅπως τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας παραμείνουν ὅπως διέβλεπε τὸ Πρωτόκολλο τῆς Φλωρεντίας τῆς 17. 12.1913. Οἱ Ἀμερικανοὶ ποὺ εἶχαν κάποιες ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Κορυτσᾶς, διατήρησαν σχετικὴ ἀδεσβαιότητα γιὰ τὴν ἔκτασι ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ παραχωρηθῆι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀντίθετα ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία πρότειναν σχεδὸν τὴ συνοριακὴ γραμμὴ ποὺ εἶχε ζητηθῆι ἀπὸ τὸ Βενιζέλο.

Γιὰ τὸν μετριάσμὸ τῶν ἀντιδράσεων τῶν Ἰταλῶν, ὁ Βενιζέλος πρότεινε διαπραγματεύσεις εἰς τὴν Κυβέρνησι τῆς Ἰταλίας. Ἔτσι ἀκολούθησε ἡ Μυστικὴ Συμφωνία BENI-ZEΛΟΥ — TITTONI, ποὺ ὑπογράφηκε τὴν 29.7.1919 εἰς Παρίσι, μὲ τὴν ὁποία ἡ Ἰταλία — ὕστερα καὶ ἀπὸ διπλωματικὴ πίεσι μερικῶν ἀπὸ τοὺς Συμμάχους — ἀνάλαβε τὴν ὑποχρέωσι νὰ ὑποστηρίξῃ εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τῶν Παρισίων τοῦ 1919 τὶς Ἑλληνικὰς ἐδαφικὰς διεκδικήσεις, εἰδικὰ δὲ προκειμένου γιὰ τὴν Β. Ἠπειρο, νὰ συμπεριλαμβάνεται σ' αὐτὰς καὶ ἡ Κορυτσᾶ. Τὴ Συμφωνία BENI-ZEΛΟΥ — TITTONI, μὲ τὴν ὁποία ἡ Ἰταλία ἀναγνώρισε εἰς τὴν Β. Ἠπειρο ὅλες τὶς Ἑλληνικὰς διεκδικήσεις, υἱοθέτησαν καὶ ἐπεκύρωσαν μὲ κοινὴ ἐπίσημη πράξιν τῆς 9.12.1919, οἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ΑΓΓΛΙΑ — ΓΑΛΛΙΑ — ΗΠΑ.

Τὴν 13. 1.1920 ὁ Βενιζέλος κοινοποίησε εἰς τὸ Ἀνώτατο Συμβούλιον τῶν Συμμάχων εἰς Παρίσι, τὴ συμφωνία Ἑλλάδας — Ἰταλίας γιὰ τὴν παραχώρησι εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Βόρειας Ἠπείρου, τὰ δὲ Κράτη: Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ἰταλία συγκατατέθηκαν γιὰ τὴν ἐκχώρησι εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Β.Η. περιλαμβανόμενης καὶ τῆς Κορυτσᾶς. Ταυτοχρόνως ἀποφάσισαν νὰ μὴ ἐνεργήσῃ ἡ Ἑλλάδα τὴν κατάληψιν τῆς Β. Ἠπείρου, πρὶν ρυθμισθῆι τὸ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Γιουγκοσλαβίας Ἀδριατικὸ ζήτημα. Γιὰ τὴ μόρφωσι ὀρθῆς γνώμης, ἂν ἡ ἀνωτέρω ἀπόφασι ἀποτελοῦσε ἢ δὲν ἀποτε-

λοῦσε τίτλον ἰδιοκτησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπιβάλλεται νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψει τὰ κατωτέρω:

1) Ὅτι τὰ Πρακτικά τῆς ἀνωτέρω Συνεδριάσεως τελείωσαν μὲ τὴν ρητὴν παρατήρηση τοῦ Προέδρου Κλεμανσώ: «NOUS SOMMES DONC D' ACCORD (εἴμαστε, λοιπόν, σύμφωνοι), πρὸ σημαίνει ὑπαρξὴ ἁμόφωνης ἀποφάσεως γιὰ τὴν παραχώρηση τῆς Βόρειας Ἡπείρου στὴν Ἑλλάδα μὲ σύνορα ἐκεῖνα πρὸ ὁρίστηκαν μὲ τὴν συμφωνία Τιτόν — Βενιζέλου.

2) Ὅτι ὁ Βενιζέλος ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ, τηλεγράφησε τὴν ἴδια μέρα στὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν μας, ὅτι: «ἀπεφασίσθη» ἡ παραχώρηση τῆς Βόρειας Ἡπείρου στὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι ἡ ἀπόφαση θὰ τηροῦνταν μυστικῆ μέχρι ἐπιλύσεως τοῦ Ἀδριατικοῦ ζητήματος. Καί

3) Ὅτι ἡ ἀπὸ καθαρὰ τυπικὴ ἄποψη ὄχι ἄμεση παροχὴ τῶν δικαιωμάτων τῆς ἰδιοκτησίας, ἀποτελοῦσε προσπάθεια τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας νὰ μὴ παρουσιάσουν τελειωτικὴ τὴν ἀπόφαση σὲ ζήτημα γιὰ τὸ ὁποῖο ζητοῦνταν τυπικὰ ἡ γνώμη τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν.

Τὴν 17.5.1920 μὲ ψήφισμά της ἡ Ἀμερικανικὴ Γερουσία ἀναγνώρισε τὰ Ἑλληνικὰ δίκαια σ' ὁλόκληρῃ τῇ Βόρειᾳ Ἡπείρῳ. Ἔτσι, θάσει ὄλων τῶν ἀνωτέρω, ἡ ἀπόφαση τῆς 13.1.1920 ἀποτελοῦσε ἀναμφισβήτητα τίτλο ἰδιοκτησίας τῆς Ἑλλάδος, γιὰ νὰ περιβληθεῖ δὲ τὸν τύπο τῆς ἐπίσημης Συνθήκης περιμένονταν ὁ διακανονισμὸς τοῦ Ἀδριατικοῦ ζητήματος. Τὴν 12.11.1920 ὑπογράφηκε ἡ συμφωνία RAPALLO πρὸ ρύθμιζε τὸ Ἀδριατικὸ ζήτημα καὶ ἔτσι ἐκπληρώθηκε ἡ αἴρεση τῆς ἀποφάσεως τῆς 13.1.1920.

Κατὰ τὴν ἡμερομηνία αὐτὴ ὅπου μᾶς ἐπιδιχάστηκε ἡ Βόρειᾳ Ἡπείρῳ, ὄχι μόνον ἀποφύγαμε — σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόδειξη τῶν Συμμάχων — τὴν ἄμεση ἀνακατάληψή, της μὲχρι τὴ ρύθμιση τοῦ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Γιουγκοσλαβίας Ἀδριατικοῦ ζητήματος ἀλλὰ τὴν 15 Μαΐου 1920 συνάψαμε στὸ χωριὸ Καπεστίτσα μὲ Ἀλβανοὺς ἀντιπρόσωπους

τῆ Συμφωνία τῆς Καπεστίτσας, με τὴν ὁποία ἐπιτρέψαμε
στὶς Ἀλβανικὰς δυνάμεις νὰ καταλάβουν τὴν περιοχὴ τῆς
Κορυτσᾶς. Με τὸ Πρωτόκολλο τῆς Καπεστίτσας, τοῦ ὁποίου
τὸ ἄρθρο 2 μνημονεύει ὅτι: «τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ οἱ
ἐκκλησίες θὰ λειτουργοῦν ἐλεύθερα», τὰ στρατεύματά μας
δὲν θὰ καταλαμβάνουν τὴ Βόρεια Ἡπειρο, μέχρι νὰ ρυ-
θμίζονται «εἴτε ὑπὸ τῆς Διασκέψεως, εἴτε δι' ἀμέσου συνεν-
νοήσεως μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἀλβανικῆς Κυβερνή-
σεως», τὸ ζήτημα τοῦτο.

Τὰ δύο Συμβαλλόμενα Μέρη ἀναλάμβαναν τὴν ὑπο-
χρέωσιν νὰ συμμορφωθῶν με τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέ-
ψεως πρὸ ὁριστικᾶ θὰ καθόριζε τὴ μεθοριακὴ γραμμὴ. Πα-
ρουσιάζοντας ὁ Α. Ι. Κορνιατῆς ε.τ. Πρόεδρος, πρὸ ἐπιλή-
του (121) με θέμα: «Τὸ Βορειοηπειρωτικὸν Ζήτημα ἀπὸ δι-
πλωματικῆς σκοπιᾶς», τὰ ἀνωτέρω γεγονότα, καταλήγει,
ὅτι: «ὅτι τὸ Πρωτόκολλο τῆς Καπεστίτσας, ἢ Ἀλβανία ἀ-
ναγνώρισε τὸν προσωρινὸν χαρακτῆρα τῆς ὑπ' αὐτῆς κατο-
χῆς τῆς Β. Ἡπείρου». Καὶ ἐπίσης, στὴ συνέχεια, γνωμα-
τεύει: «Τόσον ἡ ἀπόφασιν τῆς 13.1.1920, ὅσον καὶ τὸ Πρω-
τόκολλο τῆς Καπεστίτσας δύνανται νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς τὴν
Ἀλβανίαν, ἢ ὁποία δυνάμει τῶν δύο τούτων πράξεων, ἐδε-
σμεύθη νομικῶς νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀπόφασιν τὴν ὁποίαν
ἔλαβεν ἡ Διάσκεψις ἔναντί της».

Ἀπὸ όλα τὰ ἐκτεθέντα ἀποδείχεται ὅτι, ἡ Γαλλία, ἡ
Ἀγγλία, οἱ ΗΠΑ, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἀλβανία με τὸ Πρω-
τόκολλο τῆς Κέρκυρας καὶ τὴ Συμφωνία τῆς Καπεστίτσας
ἀναγνώρισαν τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς Βόρειας Ἡπεί-
ρου καὶ τῆς Κορυτσᾶς.

ΜΕΡΟΣ Ε΄

Ἡ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΩΣ ΚΥΡΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τὴν 17 Μαΐου 1920, ἡ Ἀμερικανικὴ Γερουσία ἐμό-

φωνα ἀποφάσισε ὅπως ὀλόκληρη ἡ Βόρεια Ἡπειρος παραχωρηθεῖ ἀπὸ τῆ Συνδιάσκεψης τῆς Εἰρήνης στὴν Ἑλλάδα. Τὴν 27 Ἰουλίου 1920 ἀνατράπηκε ἡ ὑπὸ τὸν NITTI Κυβέρνησις τῆς Ἰταλίας. Ἡ νέα Κυβέρνησις τῆς τοῦ GIOLITTI μετὰ νέου Ἰπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τὸ γνωστὸ μετέλληνα Κόμη Κάρλο Σφόρτσα κατάγγειλε, μετὰ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι τὰ Ἰταλικά στρατεύματα ἔφυγαν ἀπὸ τὸν Αὐλώνα, τῆ συμφωνία BENIZEOU — TITTONI. Εἶχε δὲ ἔρεισμα ἢ καταγγελία τοῦ αὐτῆ τὸ ἄρθρο 7 τῆς ἀνωτέρω συμφωνίας, βάσει τοῦ ὁποίου ἀπαραίτητη προϋπόθεσις γιὰ τὴν παραχώρησιν στὴν Ἑλλάδα τῆς Βόρειας Ἡπέρου, ἦταν καὶ ἡ κατοχὴ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν τοῦ Αὐλώνα.

Ἐναντίον μας, λόγῳ τῆς ἀλλαγῆς Κυβερνήσεως συμφωνοῦ μετὰ τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 (ἀποτυχία τοῦ Βενιζέλου καὶ ἀναχώρησός του ὕστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες γιὰ τὸ Ἐξωτερικόν) καὶ τοῦ νέου διχασμοῦ μας ποὺ ἀκολούθησε, οἱ Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, διέπραξαν τὸ νέο ἔγκλημά τους σὲ βάρος τῆς Β. Ἡπέρου. Στὴ συνεδρίασιν τῆς Α' Συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τῆς 17.12.1920 καὶ ὕστερα ἀπὸ πρότασιν τῆς Ἰταλίας, ἡ Ἀλβανία ἔγινε δεκτὴ ὡς μέλος τῆς, παρ' ὅλες τὰς ἀντιδράσεις τῆς Ἑλλάδος ποὺ ζητοῦσε νὰ συζητηθεῖ καὶ νὰ ἐπιλυθεῖ — ὄχι μετὰ δάσιν τὸ Πρωτόκολλο τῆς Φλωρεντίας — τὸ Βορειοηπειρωτικὸ ζήτημα. Ἡ Ἀλβανία, τότε, ζήτησε τὸν καθορισμὸ τῶν συνόρων τῆς, μετὰ τὴν ἀπόφασιν δὲ τῆς 25.6.1921 τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τὸ θέμα τοῦτο παραπέμφθηκε σὲ Πρεσβευτικὴ Συνεδρίασιν. Τὴν 2.10.1921 ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν εἶχε δεχθεῖ Ἀλβανικὴν δήλωσιν «περὶ μειονοτήτων». Συγκεκριμένως ἡ Ἀλβανία ἀναλάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν σεβασμοῦ τῶν διαφόρων δικαιωμάτων ποὺ εἶχον οἱ Βορειοηπειρωτῆς στὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, ἤτοι: Ἐλευθέρην (δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ) ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων καθὲς πίστεως, θρησκείας ἢ δόγματος (Ἄρθρο 2ο). Ἐλευθέρην χρῆσιν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς ὑπηκόους ὁ-

ποιασθήσεται γλώσσας (Άρθρο 4ο). Ὑπαρξὴ δικαιώματος τῶν Ἀλβανῶν ὑπηκόων πρὸς ἀνήκαν σὲ φυλετικές, θρησκευτικές ἢ γλωσσικές μειονότητες, νὰ διατηροῦν, διευθύνουν καὶ ἐλέγχουν μὲ δαπάνη τους ἢ νὰ ἰδρῦσουν στὸ μέλλον ἀγαθοεργὰ θρησκευτικά ἢ κοινωνικά Ἰδρύματα, Σχολεῖα καὶ ἄλλα ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα, καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν σ' αὐτὰ τὴ γλώσσα τους (τὴ μητρικὴ) καὶ ν' ἀσκοῦν ἐλεύθερα τὴ θρησκεία τους (ἄρθρο 5ο). Σχετικὰ μὲ τὴ Δημόσια Ἐκπαίδευση, ἢ Ἀλβανικὴ Κυβέρνηση θὰ χορηγοῦσε σὲ πόλεις καὶ χωριά, ὅπου κατοικοῦσε σημαντικὴ ἀναλογία ὑπηκόων Ἀλβανῶν πρὸς μιλοῦσε ἄλλη γλώσσα καὶ ὄχι τὴν Ἀλβανικὴ, τὶς ἀπαραίτητες εὐκολίες γιὰ νὰ μορφώνονται στὰ Σχολεῖα τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως τὰ τέκνα τούτων στὴ δική τους μητρικὴ γλώσσα (Άρθρο 6ο). Ἔτσι μὲ τὶς γενικὰς αὐτὲς διατυπώσεις ἀντικαταστάθησαν οἱ συγκεκριμένες διατάξεις τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Κέρκυρας τοῦ Μαΐου τοῦ 1914.

Τελικὰ μὲ τὴν ἀπὸ 9 Νοεμβρίου 1921 ἀπόφαση τῆς κατὰ τὰ ἄνωτέρω Πρεσβευτικῆς Συνδιασκέψεως, ἢ ὁποία ὑπογράφηκε ἀπὸ τὶς Κυβερνήσεις Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἰαπωνίας, ἢ ALBANIA ἀναγνωρίστηκε ὡς «συντεταγμένη εἰς κυρίαρχον καὶ ἀνεξάρτητον Κράτος» μὲ σύνορα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶχαν καθοριστεῖ ἀπὸ τὸ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΣ τῆς 17.12.1913, ἧτοι κατακυρώθηκε στὴν Ἀλβανία ἢ ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ. Τὴν 27.1.1925, ὑπογράφηκε στὴ Φλωρεντία τὸ τελικὸ Πρωτόκολλο τῆς Ἀγγλογαλλοἰταλικῆς Ἐπιτροπῆς, ἢ ὁποία μὲ Πρόεδρο Ἰταλὸ στρατηγό, διαχάραξε τὴν ὀριστικὴ Ἑλληνοαλβανικὴ μεθόριον μὲ τρόπο ἀκόμα πιὸ μειονεκτικὸ ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ σ' ὅλη τὴν ἔκτασὴ τῆς Ἑλληνικῆς Βόρειας Ἠπείρου ὑποδουλώθηκε γιὰ μιὰν ἀκόμα φορά. Ἡ Ἑλληνικότητά της πρόσθετα ἐδραιώνεται καὶ στοὺς κατωτέρω, συνοπτικὰ μνημονευόμενους λόγους, ἧτοι:

α) ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ: Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἐγκατάσταση

Ἰθὺς ἀνάγεται ἐπὶ τὴν περίοδον τοῦ Στέφανου Δουλιανού (γύρω πρὸς 1350). Προφανῶς εἶχε τὴν ἀποφῆν αὐτὴν υἱοθετήσει· καὶ ὁ λογιζόμενος «πατὴρ» τῆς Ἰθύνος Ἰσμαήλ Καμάλ Βλῶρας, ὅταν τὸ 1909 ζήτησε τὴν ἐπίθετον τῆς Ἐπιστήμης Ἑλλάδος γιὰ τὴν ἑθνομυθολογίαν τοῦ Ἰθύνος Κράτους. Σὲ ἐρώτησιν τοῦ Πρωθυπουργοῦ Γεώργιου Θεοτόκη γιὰ τὴν γραμμὴν τῶν Ἰθύνων διεκδικήσεων, καθόρισε ὀνόματι μεθόριον τῆς πατρίδος τοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος, τὴν γραμμὴν πρὸς ἔξελικσεν ἀπὸ τὸ Μοναστήριον (σημ. τῆς Γεωγραφικῆς) καὶ τερμάτιζε ἐπὶ τὸν Ἰθύνον.

β) **ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟΙΣ**: Ἀρχαῖα ἑθνομυθολογία, γλώσσα μὲν κυρίαρχη ἢ καὶ ἀποκλειστικὸν τὸ νεοελληνικὸν ἰδίωμα, ἱματισμός, ἴθνη καὶ ἔθνη, λαογραφικὰ θησαυροὶ, χοροὶ καὶ μουσικὴ — σύμφωνα μὲν τὸν Νικ. Πολίτη τὸ τραγούδι τοῦ «Ζαφείρη», θύμιζε τὰ ἀρχαῖα Ἰθύνων — ἑθνομυθολογία, παραμύθια καὶ μύθοι, ὅλα εἶναι Ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως.

γ) **ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΙΣ**: Σύμφωνα μὲν τὴν γνώμην τῶν γεωγράφων ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἢ ἀπὸ τὸν Ἀμερικανικὸν κόλπον τοῦ Ἰθύνου ἢ τῆς σειρᾶς τῶν Ἀκροκερύντιων Χώρων, ἀποτελεῖ ἓνα καὶ ἀδιαιρέτου τοπογραφικὸν καὶ οἰκονομικὸν σύνολον. Ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς, ἐπὶ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἢ σημερινῆς (πρὸς μεγαλύτερον μέρος τῆς) Βόρειας Ἡπείρου ὑπάγονται ἐπὶ Βιλαέτιον τῶν Ἰωαννίνων. Τῇ Γεωπολιτικῇ αὐτῇ θέσει δὲν μπόρεσαν ἂν ἀρνηθῶν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἰταλοὶ, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τὴν ὑποστήριξιν τὸ 1919 τῆς ἐκχωρήσεως τῆς Βόρειας Ἡπείρου ἐπὶ τὴν Ἰθύνον (εἰσηγητῆς ἐπὶ 19.2.1919 ἐπὶ τὴν Ἐπιτροπὴν Συνδιασκέψεως τῆς Εἰρήνης, ὁ συνταγματάρχης GASTOLDI) ἐσχυρίστησαν (ἀποκλειστικὰ) λόγους οἰκονομικούς, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀπορρίπτονται ἀποστραμωτικὰ ἀπὸ τοὺς Γάλλους ἀντιπροσώπους KRAJEWSKI καὶ GOUT.

δ) **ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙΣ**: Σύμφωνα μὲν ὀρθὴν ἐκτίμησιν εἰδικῶν, ἀσφαλτῆ (μονοδικῆ) μεθοριακῆ γιὰ τὴν Ἡπειρον

γραμμὴ ἀποτελοῦν τὰ Ἀκροκεραῶνια, τὸ Τεπελένι, ἡ Τρεμπεσίνα καὶ ἡ Κάνια. Καὶ

ε) ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥΣ: Ἡ Μοσχόπολη, τὸ Ἀργυρόκαστρο, ἡ Δρόβιανη καὶ ἡ Κορυτσά, ὑπῆρξαν μεγάλα κέντρα Ἑλληνικῆς Παιδείας, ἑκατοντάδες δὲ Σχολεῖα λειτούργησαν, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στὶς ἐκεῖ πόλεις καὶ χωριά. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λόγοι (Ἡθικοὶ καὶ λοιποὶ) σχετικὰ συντρέχουν.

Οἱ ἀπὸ ἔρευνες τοῦ προηγούμενου αἰῶνα ἀποδείξεις εἶναι ἀρκετὲς καὶ κύρους. Ἐνδεικτικὰ, ἀρκούμεσθε στὴν παρουσίαση τῆς ἐξῆς: Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1855, ὁ V. H. GAILLARD, ὁ ὁποῖος εἶχε παρακολουθήσει τὴν ὑπὸ τὸν GLADSTONE Ἐπιτροπὴ πού θρῖσκονταν στὴν Ἀλβανία γιὰ νὰ ἐξακριβώσει τὸ βαθμὸ τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Ἠπείρου, ἔγραψε στὴν «FORTNIGHTLY REVIEW» τοῦ Λονδίνου τὰ ἐξῆς: «Ἡ χώρα μπορεῖ νὰ διαιρεθῆ εἰς τρία τμήματα, ἦτοι: Εἰς τὴν Γκεγκανίαν ἢ Βόρειον Ἀλβανίαν, τὴν Τοσκάνιαν, ἦτοι εἰς τὴν Γκεγκανίαν ἢ Κεντρικὴν Ἀλβανίαν, καὶ τὴν Ἠπειρον ἢ Νότιον Ἀλβανίαν. Ἡ τελευταία αὐθαιρέτως μόνον ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς Ἀλβανικὴ... Ὡς πρὸς τοὺς Ἠπειρώτες πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἄγνοι Ἕλληνες. Ἡ γλῶσσα των εἶναι Ἑλληνικὴ, τὰ ὀνόματά των εἶναι Ἑλληνικά, εἶναι ἀποκλειστικῶς Ἕλληνες εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν θρησκείαν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Η ΙΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΑΡΑΓΡΑΠΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

Ὁ Βορειοηπειρωτικός ἀγώνας ἔχει καταγραφῆ σταῖς κορυφαῖους ἀπελευθερωτικὰς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων. Ἐκφράσθημε ἀποφασιστικὰ καὶ δολιχοληρωτικὰ ἢ ἀέννη μέση στὰς τρικυμισμένους καὶ σισπεινὸς αἰῶνες σιλαβισῆς καὶ τυραννίας ψυχῆ ἑνὸς λαοῦ, ὁ ὁποῖος στήν ἱστορικὴ του ἐξέλιξή διασώσε τὴν Ἑλληνικὴ του συνείδηση καὶ σφράγισε μὲ τὸ θάνατο τὴν πίστη του αὐτῆ. Ὁ ἀγώνας αὐτὸς μὲ κορυφωσὴ τὴν Αὐτονομίαν τῆς Β.Η., εἶνε ἡ τελευταία φάση τῶν ἀγῶνων τῶν Ἡπειρωτῶν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδας τους καὶ τὴν ἐπιβίωσίν τους. Οἱ ποικιλότερα μαχητῆς του — ἐπώνυμοι καὶ ἀνώνυμοι — ποὺ μὲ ἀρετὴ καὶ τόλμη πήραν τὴ θέσιν τους δίπλα στὰς ἀγωνιστῆς τοῦ Εἰκοσιένα, δίκαια ὑψώθησαν στὴ σφαίρα τοῦ μύθου. Ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ φῶς τους διασχετεύεται σὲ κάθε γενιὰ ἢ πίστη γιὰ τὰ ἰδανικὰ τοῦ Γένους μας καὶ ἡ δύναμη ἑνὸς ἀτελεύτου ἀγῶνα μέχρι δικαιοσύνης του.

Σ' αὐτῆ τῆ θέσιν πάντα καλῶν οἱ ἱπαράγραπτοι τῆς Ἑλληνικότητος ἐκείνου χώρου τίτλοι, οἱ ὁποῖοι δημιουργῶν

τὴν ὁμοθυμία καὶ ὁμοθυμία τῶν ἰδεολογῶν Ἑλλήνων μὲ ἐκφράσεις καὶ πράξεις πρὸ ἐξασφαλιστῶν τὴν ἀναγκαία ἐπιβίωσιν τοῦ ἔθνους μας. τὸ ὅποιο ἀποτέλεσε ἀπὸ τὰ πανάφραγμα χρόνια τὴν ἀσπίδα τῶν ἐλευθέρων λαῶν τῆς γῆς.

Ἡ Ἑλληνική ἀπὸ τὰ θάθη τῶν αἰώνων Βόρεια Ἡπειρος ὑπῆρξε ὁ γῶρος, ὅπου συναντήθησαν ἡ Ἀθήνα, ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις. τὸ ἐρμηνευτικὴ δὲ ἔγωνα ὁ Κλασσικός, ὁ Χριστιανικός καὶ ὁ Βυζαντινός Πολιτισμός. Στὴν πρώτη περίπτωσι, οἱ παντὸς τοῦ γῶρος τῆς βριστιόμενες Ἑλληνικὲς ἐπιγραφές, τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα (ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ), τὰ πολυάριθμα ἐρείπια Ἑλληνικῶν τειχῶν, κτιρίων, πόλεων, τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀνάγλυφα Ἑλληνικῆς τέχνης, τὰ ὀνόματα τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Ἡπειρωτῶν πρὸ προσέρχονται ἀπὸ τὸν ἡρωϊκὸν κόλον τῶν Ἑλλήνων, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὰ Ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, κλπ., δια μαρτυροῦν τὴν Ἐθνικότητα στὴν ὁποία ἀνήκουν. Στὴ δεύτερη περίπτωσι ἔχουμε φανερὴ τὴν ἐπίδραση τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὸν «ἐξελθροπισμὸς τοῦ ἀθρώπου» καὶ τὴν καλλιέργεια γιὰ ρῖζωμα καὶ ἀνάψωση τοῦ χρυσῶ κα νόνα συμπεριφορῆς καὶ ζωῆς. ἦσοι τῆς ἀγάπης πρὸς πλησίον καὶ στὴν ἀρχὴ οὐ δὲν πρέπει κατένας νὰ κάνει στυὸς ἄλλους, ἐκεῖνα πρὸ ὁ τοῖος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ πάθει. Ἀπόστολὸς του ὑπῆρξαν οἱ ἔμπρακτες πράξεις φιλαλληλίας, καὶ ἄλλες, τῶν Ἑλλήνων τοῦ γῶρος, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους προσέρχονται εὐεργέτες τοῦ Γένους τῶν Ἑλλήνων, πρὸ μερικοὶ τους ἔχουν ἐπαχθεῖ στυὸς Μεγάλους μας Εὐεργέτες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγωνιστές, ἐπώνυμοι καὶ ἀνώνυμοι γιὰ τὰ ὑψηλὰ ἰδανικά τῆς φυλῆς μας. Στὴν τρίτη περίπτωσι τὴν ἐκπολιτιστικὴν δράση τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου μὲ τὰ κατασπαρμένα καὶ σήμερα σ' ὅλο τὸ γῶρος τῆς τωρινῆς Ἀλβανίας — ἡ ὁποία στυὸς Ρωμαῖκούς Χρόνους, γιὰ τὴ διάκρισή της ἀπὸ τὴν Παλιὰ Ἡπειρο καλοῦνται Νέα Ἡπειρος— ἀριστὰ Βυζαντινὰ κτίσματα ἄριστης ἀρχιτεκτονικῆς, ἦσοι ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηριῶν. Ἀπὸ τῆ

συνένωση αὐτῶν τῶν πολιτισμῶν λειτούργησαν ἐδῶ σχολῆς καὶ ἀνθῆσε ἡ Παιδεία σὲ ὑποδειγματικὴ ἐννοια τῶν χρόνων τῆς κλασικῆς Ἀθήνας καὶ τῆς πνευματικῆς διαδόχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Στὴν ἀτίμητη, ἔπως ἀνωτέρω, σύ- ζευξη, συντρίβονταν στοὺς αἰῶνες οἱ χεῖμαρροι τῶν εἰσβο- λέων καὶ κάθε δυνάμεως τοῦ σκότους, ἐνῶ μὲ τίς θυσίες καὶ μὲ τὰ αἵματα τῶν ἡγωνιστῶν κατοίκων τῆς δὲν αὐξάνονται μόνον οἱ τίτλοι τιμῆς τους, ἀλλὰ καὶ ἐδραιώνονται στὸ ἔ- πειρο τοῦ Χρόνου τὰ ἀπαράγραπτα δικαιώματα τῶν Ἑλ- λήνων σὲ ὀλάκερο τὸν Βορειοηπειρωτικὸ Χῶρο.

Μεθοδικὰ καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα οἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἀλ- βανίας ἔδρασαν ἀποφασιστικὰ (καὶ ἐγκληματικὰ) γιὰ τὸν ἀφειλλητισμὸ τοῦ χώρου τῆς Βορ. Ἡπείρου. Τὸ 1933, μὲ σκόπιμη τροποποίηση τοῦ ἀρθροῦ 206 τοῦ Ἀλβανικοῦ Συν- τάγματος κατάργησε τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα τῆς Β.Η., στὰ ὁποῖα μέχρι τότε ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων ὄλων τῶν τάξεων γίνονταν (ὅπως ἡ στὴν Κ.Τ.Ε. δήλωση τῆς 2.10 1921) στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ τὰ ἀντικατάστησε μὲ Ἀλβανικά. Ἦταν δέ, κατὰ τὸν Ἰταλὸ GIOVANNI AMA- DORI VIRCILI στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας τὰ Ἑλ- ληνικὰ Σχολεῖα τῆς Βόρειας Ἡπείρου 373 μὲ μαθητὲς καὶ μαθήτριες 16.392 καὶ μὲ δασκάλους καὶ καθηγητὲς 535. Κατὰ δὲ τὸν Δημ. Εὐαγγελίδη (122), κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνα ἦταν 360 Ἑλληνικὰ Σχολεῖα (μεταξύ τους καὶ τὸ πλήρες Γυμνάσιο τῆς Κορυτσᾶς) μὲ 491 καθηγητὲς καὶ δασκάλους καὶ μὲ 22.575 μαθητὲς.

Τότε ιδρύθηκε ἡ «Νέα Φιλικὴ Ἐταιρεία» (123) (Β. Σαχίνης), ἡ ὁποία καθοδηγοῦσε καὶ τὸν Ἐκπαιδευτικὸ Ἀ- γῶνα. Ἐτσι καταρτίστηκε ΠΡΟΣΦΥΓΗ (1934—1935), τὴν ὁποία οἱ γενναῖοι Βορειοηπειρωτὲς μὲ ἀποφασιστικότητα πε- ριέφεραν ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ καὶ ἀπὸ πόλη σὲ πόλη. Μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς ἀπὸ τὰ Κοινοτικὰ Συμβούλια, τοὺς τοπι- κοὺς παράγοντες καὶ ἐμψυχωμένους χωρικοὺς καὶ βιοπαλαι- στές, ἦτοι ἓνα σύνολο ὑπογραφῶν 30.000, πού ἔδινε

στο κείμενο τήν αποδεικτική δύναμη ενός Δημοψηφίσματος (124), υποβλήθηκε με τή βοήθεια τής Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως στο Διεθνές Δικαστήριο τῆς Χάγης, γιά νά κριθεῖ, ἂν ἡ ἀπόφαση καταργήσεως τῶν Ἑλληνικῶν Σχολειῶν τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως ἦταν σύμφωνη με τή Δήλωσή της τοῦ Ὀκτωβρίου 1921.

Τό Δικαστήριο τῆς Χάγης γνωμάτευε (6 Ἀπριλίου 1935) ὅτι ἡ Ἀλβανία δέν εἶχε δικαίωμα νά κλείσει τὰ Ἑλληνικά Σχολεῖα τῆς Β. Ἠπείρου. Ἡ Ἀλβανική Κυβέρνηση τήν 23.9.1935 ὑπόβαλε στήν Κ.Τ.Ε. «Σχέδιον» με 13 ἄρθρα, σχετικό με τὰ Ἑλληνικά Σχολεῖα τῆς Ἑλληνικῆς μειονότητας. Στο ἄρθρο 8 διατυπώνονταν, ὅτι «...Τό Σχολικόν Πρόγραμμα θά εἶναι τό επίσημον πού ἰσχύει καί διὰ τὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους, ἀλλά ἕλη ἢ ὕλη (τῶν μαθημάτων) καί ὄλων τῶν τάξεων θά ἀναπτύσσεται (θά διδάσκεται) εἰς τήν γλώσσα τῆς Μειονότητος».

Ἀπό τῆς (28.10.1940) ἐνάρξεως τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου, ὁ νικηφόρος Ἑλληνικός στρατός, γιά τρίτη φορά ἀπελευθέρωσε τή Βόρεια Ἠπειρο. Ἡ Ἀλβανία με τὸ ἄρθρο 1 τοῦ 194 Β.Δ. (ἀριθ. φύλ. Ἐφημερίδας Κυβερνήσεως τῆς Ἀλβανίας 93 (16.6.1940) εἶχε ἀναγνωρίσει ὅτι βρίσκονταν σέ πόλεμο με τὰ Κράτη, με τὰ ὁποῖα ἡ Ἰταλία θά βρίσκονταν σέ πόλεμο. Ἔτσι: κήρυξε ἔμπρακτα τὸν πόλεμο ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας καί ἐνίσχυσε τὸν Ἰταλικὸ στρατὸ με 14 Ἀλβανικά Τάγματα, με τήν Ἀλβανική Μιλίτσια, καί με 3.000 ἐθελοντές Ἀλβανούς πού σχημάτισαν ὀμάδες ἀτάκτων, οἱ ὁποῖες πλαισιώθηκαν ἀπὸ Ἰταλοὺς ἀξιωματικοὺς καί Τάγματα Ἀλβανῶν «μελανγκιτώνων» καί πολέμησαν στίς τάξεις τῆς Ἰταλίας (125).

Ἡ ἀνωτέρω ἐλευθερία τῆς Β.Η. διατηρήθηκε μέχρι τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1941 πού ἔληξε ὁ Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος, στὸν ὁποῖο ἡ Ἑλλάδα εἶχε εἰσέλθει χωρὶς συμφωνίες γιά τίς διεκδικήσεις της. Τήν 29.9.1941 ἡ ἐξόριστη Ἑλληνική

Κυβέρνηση υπέβαλε (126) στη Φόρειν Όφφισ υπόμνημα για τις Έλληνικές διεκδικήσεις στη Δωδεκάνησο και στη Βόρεια Ήπειρο. Ο Υπουργός των Εξωτερικών της Βρεταννίας Άντονι Ήντεν, σε δήλωσή του της 17.12.1942 στη Βουλή των Κοινοτήτων, διευκρίνισε, ότι: «Η Κυβέρνησις της Αύτου Μεγαλειότητος θεωρεί τὸ ζήτημα τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων, ὡς μίαν ὑπόθεσιν ἢ ὁποία θὰ ἐξετασθῆ μετὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῆς Διασκέψεως τῆς Εἰρήνης». Ἡ Ἀμερικανικὴ Γερουσία μὲ τὸ ἀπὸ 9.7.1946 ψήφισμά της πὸν υἱοθετήθηκε παμψηφεί, ἐνέκρινε, ὅτι ἡ Βόρεια Ἡπειρος καὶ ἡ Δωδεκάνησος, ἔπρεπε στὴ Διάσκεψη τῆς Εἰρήνης ν' ἀποδοθῶν στὴν Ἑλλάδα. Στὴν ψηφοφορία τῆς 30 Αὐγούστου 1946 τῆς Διασκέψεως Εἰρήνης, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση κατόρθωσε νὰ πετύχει, μὲ ψήφους 12, ἐναντίον 7 καὶ δύο ἀποχές (Νορδηγίας — Βελγίου), ὅπως ἡ Διάσκεψη δεχτεῖ τὴν ἐγγραφὴ στὴν Ἡμερήσια Διάταξη τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχεδίου ἀποφάσεως, ἢ ὁποία ἀφοροῦσε στὴ Βόρεια Ἡπειρο. Ἔτσι μεταπολεμικὰ τέθηκε γιὰ συζήτηση τὸ θέμα τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων. Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1946 ἡ Διάσκεψη τοῦ ΟΗΕ πὸν ἔγινε στὸ Παρίσι, παράπεμψε τὸ θέμα τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων γιὰ λύση τοῦ στὸ Συμβούλιο Ἰπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν ΗΠΑ, ΕΣΣΔ, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας.

Στὴ διατύπωση τοῦ ἀρθροῦ 21 τοῦ σχεδίου Συνθήκης Εἰρήνης μὲ τὴν Ἰταλία, καταχωρήθηκε στὰ Πρακτικὰ ἡ Δήλωση τοῦ Κων. Τσαλδάρη, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση προσυπογράφει τὴν κυριαρχία καὶ Ἀνεξαρτησία τῆς Ἀλβανίας «διατηροῦσα εἰς τὸ ἀκέραιον τὰς ἐπιφυλάξεις της μέχρις ὅτου τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα διακανονισθῆ κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὴν δικαιοσύνην...». Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1946 ἡ Ἑλλάδα υπέβαλε ξανά τὴν αἴτησή της γιὰ τὸ Βορειοηπειρωτικὸ θέμα στὸ Συμβούλιο τῶν τεσσάρων Ἰπουργῶν Ἐξωτερικῶν (ΗΠΑ, Μεγ. Βρεταννίας, Γαλλίας καὶ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως), τὸ ὁποῖο στὴ σύνοδό του

(4.11.1946 μέχρι 12.12.1946) στη Ν. Υόρκη συμφώνησε όπως απόφαση του για τη Βόρεια Ήπειρο ληφθή απ' αυτούς μετά την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης με την Αυστρία. Η Συνθήκη αυτή με την Αυστρία έγινε την 15.5.1955, από τότε δε το Βορειοηπειρωτικό θέμα παραμένει μέχρι σήμερα έκκρεμες στο Συμβούλιο των άνωτέρω τεσσάρων Υπουργών των Έξωτερικών, το οποίο τυπικά δεν έχει καταργηθεί, αλλά και εξακολουθεί να παραμένει άνοιχτο και ύστερα υπό την αποκατάσταση (Μάιος 1971) των Ελληνοαλβανικών διπλωματικών σχέσεων. Με την έδω αποκατάσταση σχέσεων ή Ελλάδα δεν παραιτήθηκε των διεκδικήσεων της στη Β.Η., ούτε και αναγνώρισε το όριστικό των Ελληνοαλβανικών συνόρων. Ο τότε Υπουργός των Έξωτερικών Χρήστος Παπαδόπουλος - Παλαμάς, σχετικά δήλωσε επίσημα: «Η ύφισταμένη κατάσταση και ούδεν μετεβλήθη εξ απόψεως των θεμελιωδών Ελληνικών θέσεων, με μόνην την διαφοράν ότι την απουσίαν αντικαθιστά ή παρουσία, την αδιαφορίαν το ενδιαφέρον, και την σιωπήν ο διάλογος». Ειδικού δε θάρους και διαριστός παρουσίας λογίζεται ή από τον Σοβιετική Βενιζέλο (π. Πρόεδρος της Κυβερνήσεως και Υπουργό των Έξωτερικών) Εισήγηση στο ΝΙΚΗΤΑ ΧΡΟΥΣΤΩΦ τον Ιούνιο του 1961 μετά εξέστóρηση των απάνθρωπων συνθηκών διαδιώσεως του Ελληνισμού της Βόρειας Ήπειρου, ήτοι: «— Δέν ζητώ από έσας την προσάρτησιν της Βορείου Ήπειρου εις την Ελλάδα. Άλλά έπειδή γνωρίζω, ότι ή Σοβιετική Ένωσις είναι κεκηρυγμένη υπέρ της ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΕΩΣ των λαών, δικαιούμαι να επικαλεσθώ την προσοχήν σας επί του θέματος του Ελληνισμού της Βορείου Ήπειρου και να ζητήσω, όπως παρασχεθή και εις αυτόν κάποια αυτόνομία εντός των ορίων της Αλβανίας. Σείς εις την Σοβιετικήν Ένωσιν, καθώς και οί άλλοι σύμμαχοί σας του ανατολικού μπλόκ παρέχετε εις μεγάλον αριθμόν δημοκρατιών και αυτόνομων περιοχών πλήρη διοικητικήν ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ και ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΝ. Το ίδιο ακριβώς ζητώ

και ἐγὼ διὰ τὴν Βόρειον Ἡπειρον, ὥστε ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς γὰ ἐξασφάλισή περισσότερον ἀνεκτοῦς ὄρους διαβιώσεως καὶ γὰ συνηθῆ γὰ διατηρήσῃ τὴν φυλετικὴν, πολιτιστικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνότητά καὶ παράδοσίν του».

«Ὁ Σοβιετικὸς Πρωθυπουργὸς κ. Χρυστόφ μου ἀπάντησε ὡς ἐξῆς: «Ὡς πρὸς τὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἀλβανίαν σὰς λέγω τὰ ἴδια, ὅπως καὶ διὰ τὰς σχέσεις μὲ τὴν Βουλγαρίαν. Ὅτι ὀηλαδῆ ἰδιαιτέρως θὰ εὐχαριστηθῶ ἐὰν κατορθώσετε γὰ τὰς ἐξομαλύνετε. Ἐχω ἐπισκεφθῆ τὴν Κορυτσά. Οἱ ἀγρόται μὲ ἐδέχθησαν πολὺ καλά. Καὶ πρέπει γὰ εἰπῶ, ὅτι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες εἶναι θαυμάσιοι ἄνθρωποι. Ὅταν μετὰ τινος ἐβδομάδας συναντηθῶ εἰς τὸ Βουκουρέστι μὲ τὸν Ἐνδέρ Χότζια θὰ τοῦ μεταφέρω ὅσα μοῦ εἶπατε. Τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα χαίρειζον τὴν ἰδέαν, ὅπως ΚΑΘΕ ΜΕΙΟΝΟΤΗΣ ΕἶΝΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ, διὰ γὰ ἀναπτύξει ὅπως μπορεῖ τὴν γλῶσσαν τῆς καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς. Παραδείγματα ἔχομεν εἰς ὀλόκληρον τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν Καύκασον, ὅπου ὑπάρχουν πολλαὶ μειονότητες καὶ ἔχει γίνεῖ πολὺ καλὴ ἐργασία. Δὲν γνωρίζω τὰ ποσοστὰ τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βορείου Ἡπείρου. Αὐτὸ θὰ τὸ ἐξετάσῃ ἡ Ἀλβανικὴ Κυβέρνησις. Ἡμπορῶ πάντως γὰ σὰς βεβαιώσω ὅτι τὰς ἀπόψεις σας τὰς ὁποίας εὐρίσκω λογικάς, θὰ τὰς μεταφέρω εἰς τὸν Ἐνδέρ Χότζια».

«Δὲν ἔχω κανένα λόγον γὰ ἀμφιβάλλω, ὅτι ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του» (127).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ

Σχετικά με την τύχη των αδελφών μας Έλλήνων Ήπειρωτών μέσα στο χώρο της Άλβανίας, επισημαίνονται τα εξής γεγονότα: 1) Με την κατάργηση της Θρησκείας (μετάδοση της 11.4.1967 του Ραδιοσταθμού των Τιράνων), έκλεισαν το Σεπτέμβριο του 1967 όλα τα θρησκευτικά κτίρια, μεταξύ των οποίων 2.169 εκκλησίες, τζαμιά, μοναστήρια και άλλα θρησκευτικά Ίδρύματα (έκθεση του Δεκεμβρίου 1984 της Διεθνούς Άμνηστίας). 2) Με το όπ' αριθ. 5.339) 23.9.1975 Διάταγμα της Άλβανικής Κυβερνήσεως, επιβάλλεται στους βορειοηπειρώτες ή αλλαγή των Έλληνικών και χριστιανικών ονομάτων τους, καθώς και των τοπωνύμιων των χωριών τους με Άλβανικά. 3) Η Έπιτροπή Άνθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ με αποφάσεις της του Αύγουστου 1984, του Δεκεμβρίου 1984, του Μαρτίου 1985, του Μαρτίου 1986, του Μαρτίου 1987 και του Αύγουστου 1987, καταδικάζει την Άλβανία για τις συστηματικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της Έλληνικής μειονότητας, περιέλαβε την Άλβανία στον Πίνακα των Κρατών που παραβιάζουν και καταπατούν τα Άνθρώπινα Δικαιώματα και τελικά (24.8.87) καταδίκασε για τέταρτη φορά

τήν Ἀλβανία γιά τή συνεχιζόμενη παραβίαση τῶν ἀνθρώπινων καί μειονοτικῶν δικαιωμάτων καί κάλεσε τήν Ἀλβανική Κυβέρνηση νά σεβαστεῖ καί ὑποκαταστήσει αὐτά.

Γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων στῆ Βόρεια Ἡπειρο, ἔλαβε θέση σύσσωμος ὁ ἀπό τὸ 1945 κ.έ., πολιτικός μας κόσμος. Εἰδικότερα, ἀπὸ Ἡπειρωτικῆς πλευρᾶς, ἀναφερόμαστε στὸ ἀπὸ 30 Μαΐου 1960 ἔγγραφο στὸν Πρόεδρο τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ποὺ φέρει τίς ὑπογραφές τῶν Ἡπειρωτῶν Βουλευτῶν: Ν. Ἀθανασίου, Ε. Ἀθανασάκου, Α. Αὐγερινοῦ, Π. Γαρουφαλιά, Α. Δερδεμέζη, Δ. Ἰωάννου, Α. Κοντογιάννη, Θ. Μπάρμπα, Κ. Παπαδημητρίου καί Φ. Πιτούλη. Ἐπίσης καί στὶς ἄλλεπάλληλες ἐπίσημες δηλώσεις τοῦ Εὐαγ. Ἀβέρωφ, εἴτε ὡς Ἰπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, εἴτε ὡς Ἀρχηγοῦ Κόμματος. Ἔχει δὲ ἀκλόνητο καί εἰδικὸ θάρρος ἢ δήλωση τῆς 31 Μαΐου 1960 τοῦ Γεωργίου Παπανδρέου: «Τὸ ἐπίμαχον θέμα τῆς Ἡπείρου εἶναι τὸ θέμα τῆς Βορείου Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον ἔχει δύο κεφάλαια: ὑπάρχει τὸ πρῶτον τὸ κεφάλαιον τῆς ἐδαφικῆς διεκδικήσεως καί δεύτερον τὸ κεφάλαιον τῆς προστασίας τῶν πληθυσμῶν. Τὸ πρῶτον εἶναι διεθνῶς ἐκκρεμές, εὐρίσκειται ἐνώπιον τῆς συσχέψεως τῶν τεσσάρων Ἰπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ δικαίωσις εἰς ποῖον χρόνον, μὲ ποῖον τρόπον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ, ἢ ἱστορία θὰ κρίνῃ. Ἐκεῖνο πάντως τὸ ὁποῖον ὀφείλουν αἱ Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις νὰ γνωρίζουν εἶναι, ὅτι τὸ θέμα ὑφίσταται. Καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύεται εἰς τὸν αἰῶνα, εἶναι ἡ ἀπάργησις τοῦ ἱεροῦ τούτου αἰτήματος. Ἡ διεκδικήσις μας διὰ τὴν Βόρειον Ἡπειρον εἶναι ἱερὰ καὶ ἀπαραράγραπτος... Ἀλλὰ ἐκτὸς τῆς ἐθνικῆς διεκδικήσεως ὑπάρχει ἐπίσης τὸ ἄλλο, τὸ καθημερινὸ ἐπεῖγον θέμα: ἡ προστασία τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βορείου Ἡπείρου... Οἱ μάρτυρες ἀδελφοί μας ζητοῦν ἀπὸ τὴν Μητέρα Πατρίδα μίαν στοργικὴν συνεχῆ συμπαράστασιν. Καὶ αὐτὴν τὴν στοργὴν μὲ ὅλα τὰ μέσα ὀφείλομε νὰ τοῦς τὴν παράσχωμε».

Αὕτη τῆ στοργή τὴν ἐκφράζει ἐπίσης, ἀπὸ ἱερὸ χρέος, ἡ ΕΚΚΛΗΣΙΑ (128) καὶ σὲ μάχιμη θέση, αὐτοπροαίρετα, ὁ σεμνὸς Ἱεράρχης Σεβαστιανὸς, Μητροπολίτης (129) Δρυϊνουπόλεως Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης. Τῆ δίκαιη μάχη ἔντονα δίνουσι ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ ὅλοι οἱ Σύλλογοι καὶ τὰ Ἰδρύματα τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος Βορειοηπειρωτῶν, κάποια μὴ Βορειοηπειρωτικὰ Σωματεῖα, μερικοὶ δημοσιογράφοι καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ μεγάλο μέρος τοῦ λαοῦ μας, ἰδιαίτερα τῶν Ἡπειρωτῶν τῆς Ἐλεύθερης πατρίδος.

Πρόσφατα, ἤτοι τὴν 28 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1987, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση ἔκανε τὴν ἀκόλουθη δήλωσι: «Ἡ Κυβέρνηση ἰποφαίνεται καὶ δηλώνει, ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς Ἀλβανίας ὡς ἐχθρικοῦ κράτους ἔχει παύσει νὰ ὑφίσταται». Ἡ μονομερὴς ἄρσι τῆς ἐμπόλεμης καταστάσεως, κατὰ τὸν Α. Ι. Κοραντῆ: 1) «Ἐξασθενίζει τίς θέσεις μας ἐπὶ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ καὶ τοῦτο, χωρὶς νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἑλληνικῆς μειονότητος». 2) Ὑποθάλλει τὸ κακὸ θέμα τῶν Ἀλβανῶν τὸ σχετικὸ μὲ τὴν ἄρσι τῆς μεσεγγυήσεως τῶν περιουσιῶν τους εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ συγκεκριμένα: «...Ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκειτο νομικῶς εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν ὡς ἐκ τοῦ Α.Ν. 2636) 1940, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐτέθησαν ὑπὸ μεσεγγύησιν αἱ εἰς τὴν Χώραν μας ἀκίνητοι περιουσίαι τῶν Ἀλβανῶν καὶ τοῦ Β.Δ. τῆς 10ης Νοεμβρίου 1940, χαρακτηρίζοντος τὴν Ἀλβανίαν ἐχθρικήν Χώραν, μὲ συνέπειαν τὴν ἐφαρμογὴν ἔναντι αὐτῆς ὅλων τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα προβλέπει ὁ Νόμος οὗτος, περιλαμβανομένης καὶ τῆς θέσεως ὑπὸ μεσεγγύησιν ὅλων τῶν ἀλβανικῶν περιουσιῶν ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δηρωτήθη κανεὶς τί θὰ σημάνη ἡ ἄρσις τῆς μεσεγγυήσεως; Καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ θυσίαι πρὸς ποῖον σκοπόν; Ποῖον εἶναι τὸ «QUID PRO QUO» ἐν προκειμένῳ; Διότι, ὅταν βλέπομε τὴν Ἀλβανικὴν παροχὴν ἐκτός, φυσικῶς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν βελτίωσιν τῆς μεταχειρίσεως τῶν Βορειοη-

πειρωτῶν ἀδελφῶν μας, τὴν ὁποίαν βελτιῶσιν ἀπεκλείσαμεν κατ' ἀρχὴν, λόγω τῆς μέχρι τοῦδε κτηθείσης πείρας καὶ τῶν γνωστῶν συνθηκῶν πρὸς ἐπικρατοῦν εἰς τὸ γειτονικὸν Κριτίδιον». Ἐδῶ ἔχει τὴ θέση τῆς ἢ γιὰ τὴν ἄρση τοῦ ἐμπέλεμου ἐπερώτησι τῆς Βιργινίας Τσουδεροῦ (Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς, Συνεδρίαση ΙΖ' τῆς 3.11.1987).

Τὸ δίκαιο τῶν Βορειοηπειρωτῶν ἐκφράζεται μὲ τὴ φωνὴν τῶν τόσων —μέσα στοὺς αἰῶνες— νεκρῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐλεύθερου καὶ ὄχι ἐλεύθερου, χώρου τους. Ἀπαράγραπτα δικαιώματα, τῶν Ἑλλήνων στὸ ἱερὸ καὶ τιμημένο χῶμα τῆς Βορ. Ἠπείρου ἔγραψαν μὲ τὶς κομματιασμένες σάρκες τους καὶ μὲ τοὺς ὁμαδικούς τάφους τους οἱ ἥρωες τοῦ πολέμου 1940—1941, οἱ ὁποῖοι ὕψωσαν τὴ Σημαία τῆς Ἐλευθερίας, ὡς ἐξῆς: Τὴν 21.11.1940 στὴν Ἐρσέκα καὶ στὴ Μπόροβα, τὴν 22.11.1940 στὸ Λεσκοβίκι καὶ στὴν Κορυτσά, τὴν 24.11.1940 στὴ Μοσχόπολη, τὴν 30.11.1940 στὸ Πέγραδετς, τὴν 4.12.1940 στὴν Πραμετὴ, τὴν 5.12.1940 στὴ Φράσσερη, τὴν 6.12.1940 στοὺς Ἅγιους Σαράντα, τὴν 7.12.1940 στὸ Δέλβινο, τὴν 8.12.1940 στὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ στὴ Δερβιτσάνη, τὴν 22.12.1940 στὴ Χιμάρα καὶ τὴν 10.1.1941 στὴν Κλεισσούρα. Ἔτσι δικαιῶθηκε ξανά ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ μὲ τὴ ρῆσι τῶν προγόνων: «ὁ πᾶς αὐτοῖς αἰὼν καὶ βίος ἀπέδωκε τὰ νικητήρια καὶ ἄχρι νῦν ἀναφαίρετα φυλάττει καὶ ἔσικε τηρήσει».

Τὰ ἀπὸ τῆς Γερμανικῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου κατὰ τῆς πατρίδας μας γεγονότα εἶναι γνωστά. Γιὰ τὰ ὅσα ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς συντελέστηκαν στὸ χῶρο τῆς Βόρειας Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσπρωτίας, ἔχουμε μὲ ὑπευθυνότητα ἱστορικοῦ ἀναφερθεῖ στὸ βιβλίον μας «Οἱ Μουσουλμάνοι Τσάμηδες...». Πλούσια, ἔπειτα εἶναι τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα γιὰ τὰ γεγονότα (καὶ τὴ Διπλωματία τῶν Ἐθνῶν) τοῦ χώρου τούτου, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀπὸ τὸ 1944 μέχρι σήμερα περίοδο.

Τοποθετούμενοι στὸ ὄλο θέμα τῆς Βόρειας Ἠπείρου, μα-

ζεύομε σέ δισκοπότηρο τὸ ἱερὸ αἷμα τῶν Ἑλλήνων Βορειο-
ηπειρωτῶν καὶ ἔλων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ποὺ χύθηκε γιὰ
τὴ δικαίωση τοῦ ζητήματός τους, ὥστε τὰ Ἑλληνόπουλα,
ἔλων τῶν γενεῶν ποὺ θ' ἀκολουθήσουν, νὰ μεταλαμβάνουν
«ΤΑ ΑΓΙΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ». Σὲ λήκυθους μαζεύομε τὰ τίμια
ἀποκαθῶνα τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ χώρου γιὰ ἐθνικὴ καὶ
ἐπίμητη κληρονομιά, σ' ἐκείνους τοὺς ἀρμόδιους τῆς φυλῆς
μας ποὺ κατὰ καιροὺς θὰ ἔχουν τὴν εὐθύνη τῆς διάρκειας
τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κρίνομε δέ, ὅτι μόνον ἔτσι οἱ ψυχῆς τῶν
Ἑλλήνων θὰ ὑψώνονται πέρα ἀπὸ τὰ ἀτομικά, ἦτοι σὲ λ-
προσδιόριστες καὶ πανάκριδες κορυφώσεις.

Τὸ Βορειοηπειρωτικὸ ζήτημα, πάντα θέμα ἀνέσπερο,
ἐθνικῆς τιμῆς καὶ ἀτομικῆς ἀξιοπρέπειας, διασαλπίζει τὴν
ἐγρήγορη, τὴν πρόσκλησή μας στὶς ἐπάλξεις, γιὰτὶ ὁ ἀγῶ-
νας του δὲν τέλειωσε. Ἡ δραματικὴ καὶ ἄδικη πορεία του
ἀποτελεῖ ἀκένωτη πηγὴ μνημοσύνης, πίστεως καὶ δυνάμεως,
σὲ ὀδοιπορίες καὶ ἀγῶνες ποὺ φωτίζουν καὶ ὁμορφαίνουν
τὴ ζωὴ.

Στὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα τότε χαραχτήκαν καὶ ἐπιβλήθη-
καν, τὰ μάτια τῶν ψυχῶν μας ἐπισημαίνουν μιὰ χαραματιὰ
γιὰ νὰ περνᾷ ἡ κρυφὴ ἐλπίδα μὲ τὴ μορφή τοῦ θριάμβου.
Αὔριο; Ναι, αὔριο, ὅλοι αὐτοί, οἱ περισσότεροι ἀπὸ 400.000
Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι τεχνητὰ ἔχουν μεταβληθεῖ σὲ μειονό-
τητα στὴν ἀπὸ χιλιετηρίδες γενέθλια γῆ τους, ἀλλὰ καὶ οἱ
στρατιῆς τῶν Βορειοηπειρωτῶν τῆς Ἑλλάδας, τῆς Ἀμερι-
κῆς καὶ διαφόρων ἄλλων Κρατῶν, καθὼς καὶ τὰ ἑκατομμύ-
ρια ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνες ποὺ ἔχουν πνεῦμα ξάστερο,
καὶ θεότητα τὸ «ΔΙΚΑΙΟΝ», θὰ εἰποῦν ἀγωνιστικά, σὲ κά-
θε στιγμὴ καὶ χρονικὴ διάρκεια μέχρι δίκιας λύσεως τοῦ
Ἐθνικοῦ θέματος τῆς Βόρειας Ἡπείρου, τὸν ἕνα, τὸν ἀπί-
μητο καὶ φωτεινὸ λόγον, ἦτοι, ὅτι: Τίποτε δὲν ἔχει χαθεῖ!..

Ἡ φράση αὐτὴ εἶναι ὁ οὐσιαστικοῦ περιεχόμενου παιά-
νας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τέτοια παιάνες φέρνουν πάν-
τα τὸ δίκια ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα. Γιατὶ εἶναι βαθιές

οι ρίζες μας. Ἕλληγες ἦταν ἐκεῖνοι πρὸ πρωτοδίδαξαν τὴ σημαίνει γὰ εἶσαι ἐλεύθερος. Ἄς παρακολουθήσουμε τὸν Αἰσχύλο, ὁ ὁποῖος πολέμησε στὸ Μαραθῶνα. Μᾶς παρουσιάζει τὴ Βασίλισσα τῆς Περσίας γὰ ρωτᾷει τοὺς Ἀθηναίους:

—«Τίς δὲ ποιμάνωρ κ' ἀπιδεσπόζει αὐτῶν;» Καὶ γὰ δέχεται τὴν ἀπάντησι: «Οὐδενὸς κυρίου εἶναι δοῦλοι», μὲ τὴ διευκρίνησι, ἔτι ὑπακούουν μόνον στὸ Νόμο. Κρίνομε δὲ ὅτι Νόμος εἶναι: ἡ ἀλληλεξάρτησι τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

Τὰ συνθετικὰ αὐτὰ στοιχεῖα τοῦ Νόμου ἀναζητᾷμε στὸν τρόπο ζωῆς τῶν περισσότερων ἀπὸ 400.000 Ἑλλήνων Βορειοηπειρωτῶν, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν στὴ γενέθλια γῆ τους. Ποῦ ἡ Ἐλευθερία; ποῦ ἡ Θρησκεία; ποῦ ἡ Παιδεία ἢ Ἑλληνική; ποῦ ὁ ἦχος κ' ὁ ἀντίλαλος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας; ποῦ ἡ ἀτομικὴ ἀξιοπρέπεια; ποῦ ὁ πολιτισμὸς, ὅπως τὸν καλλιέργησε ὁ κλασικισμὸς μας; Καὶ τόσα ἄλλα ἐρωτήματα ἐκφράζονται.

Ἀπὸ παιτοῦ μᾶς ἔρχεται ὁ δόγμος τῶν δυστυχημένων ἐκείνων Βορειοηπειρωτῶν, πρὸ μᾶς συγκλονίζει μὲ τὰ παιανθρώπινα αἰτήματά του καὶ μηνύματά του. Ὅσοι ἔχουν νοῦ, καρδιὰ καὶ τιμὴ, ἄς συνειδητοποιήσουν βαθιὰ τὴν τραγωδίαν αὐτῆ. Ἡ Ἐλευθερία καὶ ἡ ἀτομικὴ ἀξιοπρέπεια καταχτῶνται μὲ τὴν προσέλευσι τῶν πολλῶν σὲ ἡγῶνες ἰδεολογικοὺς (ἦθους, ἀνθρωπιᾶς, τιμῆς καὶ Δικαιοσύνης). Ἡ νίκη κερδίζεται μόνον μὲ τὸ μόχθο καὶ τὴ θυσίαν τοῦ συνόλου σὲ σταθερὴ καὶ ἐπίμονη ἐπιδίωξι, χωρὶς τὴν ἀπαρίθμησι τῆς γενιᾶς ἢ τῶν γενιῶν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν ἀγωνιστῶν.

Ἡ κραυγὴ τῆς θυγατέρας πρὸ σφαιδάζει, ἐνωμένη μὲ τὴν κραυγὴ τῆς μάνας πρὸ πονάει, ἐδραιώνει τὴν ἀνθρώπινη συμπόνια καὶ κάνει τὴν παγκόσμιαν συνείδησι γὰ γρηγορεῖ. Τέτοιες κραυγὲς πρέπει ν' ἀκούγονται συχνά, πάρα πολὺ συχνά. Γιατὶ εἶναι δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη γὰ διασωθεῖ ἡ Ἑλληνικὴ συνείδησι τῆς Βόρειας Ἠπείρου, γὰ διασφαλιστοῦν τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα τῶν περισσότερων

ἀπὸ 400.000 Ἑλλήνων Βορειοηπειρωτῶν, καὶ γιὰτὶ ἀκόμα
κάτω ἀπὸ τόσα δεινὰ, ποὺ ἀπὸ ἐξωτερικὰ αἶπια μᾶς ἀπει-
λοῦν, εἶναι χρέος μας νὰ διασφαλίσουμε τὴν ἐπιβίωση τοῦ
Ἔθνους μας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. M. NILLSSON: «STUDIEN ZUR GESCHICHTE DES
ALTEN EPIROS, LUND, 1909».
2. Σπ. Στούπη: «Ἠπειρωτὲς κοὶ Ἄλβανοί» 1976, σελ.
31 κ.έ.
3. Στράβωνος: «...Ἠπειρωτικά», ἐκδ. Ἡλίας Ν. Δικαῖος,
᾿Αθ. 1917, παράγρ. 5, σελ. 15, 16.
4. Πaus. 10, 26, 4.
5. KLOTZSCH, EPIROTISCHE GESCHICHTE, 1911, σελ.
220.
6. Παιάν VI, 110.
7. FRAGM, 107 (JACOBY).
8. Ἡροδότου II, 26.
9. WILAMOWITZ, EURIPIDES· HERAKLES, 12, II σημ.
10. Πλουτάρχου J Πύρρος, 5.
11. Σωτ. Δάκαρη «Ἀνασκαφαὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης», πρα-
κτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ᾿Αθηνῶν», 1966, σελ. 77.
12. WIENEZ JAHRESHEFTE XXX11, 1940, σελ. 3, σημ. 7.
13. Βλ. παράγρ. 7, FRAGM, 107 (JACOBY).
14. TRE·I·DLER, EPIROTISCHE VOLKER IN ALTERTUM,
στό ARCHIN FUR ANTHROPOLOGIE N. F. XV11, 1919, σελ. 99.
15. Δημ. Εὐαγγελίδη: «Αἱ Ἀρχαιότητες καὶ τὰ Βυζαντινά
μνημεῖα τῆς Βορειοδυτικῆς Ἠπειροῦ» περιοδ. «Νέος Ἑλληνομνή-
μων», τόμος I' (1913) σελ. 276 κ.έ., καὶ 457 κ.έ. Ἐπίσης «Ἡ
Βόρειος Ἠπειρος», ᾿Αθ. 1919, σελ. 31—41.
16. Μ. Ἀνδριώτη, Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. τ. ΙΓ', σελ. 4.

17. Τό 35—33 π.Χ. ή Ἰλλυρία μέ τή Δαλματία ὑποτάχτηκαν στή Ρωμαϊκή κυριαρχία.
18. Κων. Παπαρρηγόπουλου: «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», τόμ. Α΄, 1865, ἸΑθ. σελ. 160 κ.έ.
19. Ν. Χάμμοντ: «EPIRUS», ἔκδ. στά Ἑλληνικά ἀπό ἸΑθ. Γιάγκα, τ. Γ΄, σελ. 70.
20. Κάρολος Σέφολντ, καθηγητής τῆς Ἑλλην. Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βασιλείας, ὁ ὁποῖος διήύθυνε τίς ἀνασκαφές τῆς Ἐρέτριας. Στό βιβλίο του «KLOTZSCH, EPIROTISCHE GESCHICHTE, 1911, σελ. 220.
21. Μ. Ἀνδριώτη, Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκ. τ. ΙΓ΄, σελ. 4.
22. Πρ. Βλ. Ἡροδότου 1, 196.
23. Κ. Παπαρρηγόπουλου, ὅπου ἀνωτέρω, τ. Α΄, σελ. 161-2.
24. Παν. Ἀραβαντινοῦ «Χρονογραφία τῆς Ἠπειροῦ», τόμος Β΄, σελ. 10.
25. Κ. Παπαρρηγόπουλου, ὅπου ἀνωτέρω, τ. «ΕΠΙΛΟΓΟΣ», σελ. 386.
26. Κ. Ἀμαντου: Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. Τόμος 10ος, σελ. 413.
27. Στράβων: τ. 322—3. Κ. Ἀμαντου, περιοδ. «Νέα Ἔστια», τόμος τοῦ 1945.
28. Τά ὀνόματα Γκέγκηδες καί Τόσκηδες, ἂν δέν προῆλθαν, τοῦλάχιστον ἐπικράτησαν ὕστερα ἀπό τήν τουρκική κατάκτηση.
29. G. MEYER, ETYMOLOGISCHES WORTERBUCH DER ALBANISCHEN SPRACHE, σελ. 14.
30. Βασίλη Κραψίτη: «Οἱ Μουσουλμάνοι Τσάμηδες τῆς Θεσπρωτίας», ἸΑθ. 1986, σελ. 16.
31. Δ. Α. Παναγιωτίδη - Μέξη: «Οἱ Τσάμηδες...», Ἡμερολόγιο «Δωδώνης», Γ. Γάγαρη, ἔτος Α΄ 1896, σελ. 73—79.
32. Κ. Η. Μπίρη: «Ἀρβανίτες», οἱ δωριεῖς τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ», ἸΑθ. 1960, σελ. 28.
- 33, Π. Φουρική, περιοδ. «Ἀθηνᾶ», 43, σελ. 11 κ.έ.

34. Διον. Ζακυθηνού: Περί τῆς Διοικητικῆς διαιρέσεως καὶ τῆς ἐπαρχιακῆς Διοικήσεως ἐν τῷ Βυζαντινῷ Κράτει, ΕΕΒΕ, 21, σελ. 199—200.

35. Ἄντ. Δ. Κεραμόπουλου: «Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἥπειρον» 1956.

36. Ἀλέξη Κ. Κύρου «Οἱ Βαλκανικοὶ Γείτονές μας», 1962, σελ. 5 κ.έ.

37. Παν. Ἀραβαντινοῦ, ὅπου ἄνωτέρω, τόμ. Β΄, σελ. 153.

38. Ἄντ. Χατζῆ: «Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», 1939.

39. Ὁ Παν. Ἀραβαντινός, ὅπου ἄνωτέρω, ἔγραψε: «Ἐπὶ τῶν ὀρίων αὐτῶν τῶν Ἀλβανῶν τῶν φύσει ἀποτομωτάτων καὶ δυσπροσίτων, οὐδ' ἄετοὶ τῶν Ρωμαίων ἐστήθησαν ποτέ, οὔτε ἡ ἡμισέληνος ἀνυψώθη διὰ τῆς βίας».

40. Κ. Παπαρρηγόπουλου, ὅπου ἄνωτέρω, τ. 5ος, σελ. 20.

41. Ὅμοίως, σελ. 113—4.

42. Βασίλη Κρασίτη: «Ἡ Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων», 1988.

43. Κ. Παπαρρηγόπουλου, ὅπου ἄνωτέρω, τ. 6ος «Ἐπίλογος» 1877, σελ. 386.

44. Παν. Κουπιτώρη «Ἀλβανικαὶ Μελέται», 1879.

45. Ἄντ. Κεραμόπουλου: «Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βόρειοι Γείτονες», 1945, σελ. 198.

46. Κ. Ν. Λεβίδη: «Ἐλπίς», Ἀθ. 15.11.1860.

47. KARL JULIUS BELOCH «Ἑλληνικὴ Ἱστορία», τόμ. Α΄, μέρος Β΄, σελ. 33 κ.έ.

48. Κ. Παπαρρηγόπουλου, ὅπου ἄνωτέρω, τ. 5, σελ. 20.

49. Στὴ Βόρεια Ἥπειρο γιὰ 55 χρόνια διατηρήθηκε τὸ μι-σοκυρίαρχο Κρατίδιο τοῦ Πέτρου Λιάσα καὶ τοῦ Μπούα.

50. Στὰ τέλη τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνα ἐπικρατοῦσε ὁ βόρειο τμήμα τῆς Ἥπειρου τὸ ὑπὸ τὸν Ἀλβανὸ φύλαρχο Κάρολο Τόπια Ἀλβανικὸ στοιχεῖο. Ὁ Κάρολος Τόπιας κήρυξε τὸν ἑαυτό του «Ἀύθεν-τεύοντα πάσης χώρα» Ἀλβάνου», τὸ δὲ 1368 κυρίεψε τὸ Δυρράχιο, τὸ ὁποῖο ἔκανε ἔδρα τῆς αὐλῆς του.

51. LEAKE «TRAVELS IN NORTHERN GREECES» τόμ. Α΄, σελ. 49.

52. Βλ. Γ. Μ. «Περί Καραγκούνιδων» περιοδικό «Πανδώρα», 18, 1868, σελ. 140—142. Α. Βακαλόπουλου: «Ίστορικοί Έρευναι έν Σαμαρίνη τής Δυτ. Μακεδονίας, «Γρηγόριος ό Παλαμᾶς», 21 (1937) σελ. 13 τοῦ ἀνατύπου. Παν. Ἀραβαντινοῦ, ὄπου ἄνωτέρω, σελ. 147.

53. Βασίλη Κρασίτη: «Ἡ Ἱστορία τής Παραμυθιάς», «Οι Μουσουλμάνοι Τσάμηδες» καί «Ἡ Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων».

54. Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου: «Γλωσσικά Ἀνάλεκτα», «Ἀθηνᾶ», 36 (1924), σελ. Β2—Β3.

55. Γερμανοῦ, Σάρδεων: «Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι τῶν έν Ἡπειρώ καί Ἀλβανία Ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κων)λεως», «Ἡπειρωτικά Χρονικά», τ. 12 (1937). Ὁ ἄνωτέρω γράφει ὅτι τό 1Δ΄ αἰῶνα ὑπῆρχε ἡ ἔκφραση: «...τῆς ἀγιωτάτης Ἐπισκοπῆς τῆς έν τῇ Ἀκαρνανία Ἄρτης».

56. Οὐίλ. Μίλλερ «Ἱστορία τής Φραγκοκρατίας έν Ἑλλάδι» (1204—1566) μετάφρ. Σπυρ. Λάμπρου, Ἀθήνα 1909—1910, τόμ. 1ος, σελ. 419.

57. Βασίλη Κρασίτη: «Ἡ Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων», Ἀθ. 1988.

58. Κώστα Η. Μπίρη «Ἀρβανίτες...», 1960, σελ. 240—245.

59. Σπ. Λάμπρου: «Παλαιολόγεια καί Πελοποννησιακά», Ἀθ. 1926, τ. 3, σελ. 41. Βλ. καί THIRIET, REGESTES, 1 σελ. 221, ὄπου δίνεται ἡ πληροφορία, ὅτι ἀπό τόν PODESTA τοῦ Ναυπλίου ἐγκαταστάθηκαν τό 1338 Ἀλβανοί στήν περιφέρεια τοῦ Ἄργους.

60. Κ. Παπαρρηγόπουλου, ὄπου ἄνωτέρω, τόμος 5ος, σελ. 241.

61. Κ. Σάθα «Μνημεῖα Ἑλλην. Ἱστορίας», τόμ. 1, σελ. 176.

62. Τοῦ ἴδιου: σελ. XX1 καί τόμος IV, σελ. XXIV.

63. Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε: «Οἱ Ἑλληνες Ἀρβανίτες», 1987, εἰδικότερα ὄ σελ. 99—128. Ἐπίσης Κ. Μπίρη, ὄπου ἄνωτέρω, σελ. 241.

64. ZEAN THEVENOT «RELATION D' UN VOYAGE FAIT AU LEVANT», PARIS 1664, σελ. 29.

65. M. PITTON DE TOURNEFOR «RELATION D' UN VO-

GAGE DU LAVANT», AMSTERDAM, 1718, τόμος Ι', σελ. 133—134.

66. Κ. Μπίρη, σελ. 245, ύποσ. 3 καί σελ. 244, ύποσ. Ι.— Στή σελίδα 259, ειδικεύει ότι μέ τό τέλος (1715) τής δεύτερης στήν Πελοπόννησο Βενετοκρατίας, έπακολούθησε έξανδραποδισμός, τών κατοίκων, ιδιαίτερα τών Ἀρβανιτῶν, τών όποίων μέρος διασώθηκε στήν Ὑδρα, Σπέτσες καί Πόρο, μεγάλο δέ πλῆθος (γηγενῶν καί Ἀρβανιτῶν) έκπατρίστηκε στή Σικελία. Τελικά σημειώνει ότι μετά τή Β' Βενετοκρατία έμειναν στήν Πελοπόννησο Ἀρβανίτες μόνο στίς περιοχές: «Στά χωριά Ἄραξος, Λαλικώστα, Σούλι καί Τοπιλοβά τής περιφέρειας τών Πατρῶν. Στό Κρανίδι, στά Μέθανα καί στόν Μέρμπακα τής Ναυπλίας. Στό Σοφικό, στήν Στυμφαλία, στήν Παλιά Κόρινθο καί στήν περιφέρεια τής Βόχας. Στόν Ἀετό καί στό Ψάρι τής Μεσσηνίας. Στά χωριά Κρεμαστή, Γούβες, Μουρτιά, Ἀπιδιά, Νιάτα, Γεράκι, Ἀλεποχώρι, Συκιά καί Ἀγγελώνα τής Λακωνίας. Στά χωριά τής Μπαρδούνιας, στό Μπερμπάτι καί στό Κουτσοπόδι τοῦ Ἄργους, στό Γκέρμπεσι τών Καλαβρύτων καί ελάχιστοι στήν περιφέρεια Δολιανῶν τής Ἀρκαδίας».

67. Εἰκονογραφημένο Ἡπειρωτικό Ἡμερολόγιο «Δωδώνη» τοῦ Γ. Γάγαρη, 1899, τ. 2ος, σελ. 49.

68. Χρ. Σούλη, Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκ. τ. 5, σελ. 402—3.

69. Βασίλη Κραψίτη .Λόγιοι τής Ἡπείρου, τ. Α' καί Β'. Ἐπίσης Χρ. Σούλη, όπου άνωτέρω.

70. Διακόσιες όγδόντα (280) έπιστολές πού δημοσιεύονται στόν Β1 τόμο τοῦ έργου τοῦ Γ. Βαλέτα «Κοραῆς - Ἐπιστολές 1774—1803», Δωρικός, 1965.

71. Ἀγγέλου Παπακώστα: «Ὁ Νέος Κουβαράς», τ. Γ', 1965, σελ. 245—258.

72. Φωτ. Γ. Οικονόμου: «Ἡ Ἐκκλησία έν Βορείω Ἡπείρω», Ἀθ. 1969.

73. Βασίλη Κραψίτη, «Λόγιοι τής Ἡπείρου» (1430—1950), τ. Α' καί Β'.

74. Μελετίου, «Γεωγραφία», Βενετία 1724.

75. Κων. Χ. Σκενδέρη, 'Ιστορία τῆς ἀρχαίας καί συγχρόνου Μοσχοπόλεως, 6' έκδοση 1928, σελ. 12 κ.έ.
76. Δημ. Εὐαγγελίδη «'Η Βόρειος 'Ηπειρος», 1919.
77. Βασίλη Κραψίτη, ὅπου ἀνωτέρω.
78. Ἀθηναγόρας (Ἐλευθερίου), Μητροπολίτης Παραμυθίας, Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. τ. 12, σελ. 342.
79. Λ. Σπύρου, «'Η Χιμάρα», 1966, σελ. 176 καί Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. τ. 3, σελ. 419.
80. Βασίλη Κραψίτη, «'Η Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων», 1988, σελ. 39.
81. Του ἴδιου, 'Η Ἱστορία τῆς Παραμυθίας, 1985, σελ. 16.
82. Γιά τίς περιπτώσεις γ, δ, ε, καί στ, βλ. Βασίλη Κραψίτη, «'Η Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων», 1988, σελ. 39, 54, 55, 58, 60 καί 63.
83. Σπυρ. Σοκόλη, Ἰατροῦ: «Περί Ἠπείρου καί Ἀλβανίας», Παρνασσός, τ. Ζ)1883, σελ. 330.
84. Δημ. Εὐαγγελίδη «'Η Βόρειος 'Ηπειρος», 1919, σελ. 104 κ.έ.
85. Ὅπου ἀνωτέρω, σελ. 105.
86. Βασίλη Κραψίτη, ὅπου ἀνωτέρω, σελ. 90—102.
87. J. ER. DURRE «Περί Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι «DAS GRIECHISCHE UNTERRI CHTWESEN», 1910, σελ. 130.
88. Δημ. Εὐαγγελίδη, ὅπου ἀνωτέρω, σελ. 100 κ.έ.
89. Τοῦ ἴδιου, σελ. 110.
90. V. HAHN: «ALBANESISISCVE STUDIEN», σελ. 41.
91. Το Βούμβαρι ἦταν τμήμα τῆς Ἐπαρχίας Χιμάρας, ἀποτελούμενο ἀπό 6 χωριά μέ τό σύνολο τῶν κατοίκων τους Χριστιανῶν Ὁρθόδοξων. Τό πιό δυνατό ἀπό αὐτά ἦταν ἡ Νίβιτσα.
92. Ἰωάν. Φιλήμονος: «Δοκίμιον Ἱστορικόν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» τ. Α', σελ. 331—2.
93. Ἀγγέλου Παπακώστα: «Ὁ Νέος Κουβαρῶς», τ. Α', σελ. 100—1.
94. Βασίλη Κραψίτη: «Λόγιοι τῆς Ἠπείρου», 1919 .τ. Α', σελ. 260 κ.έ.

95. Βλ. εκτενέστερα Βασίλη Κρασίτη: «Ἡ Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων», 1988, σελ. 129—131.

96. Τοῦ ἴδιου: «Οἱ Μουσουλμάνοι Τσαμηδες τῆς Θεσπρωτίας», Ἰ.Α.Θ. 1986.

97. Ἡ Παλιά Ἥπειρος ὑποδιαιροῦνταν στά κατωτέρω τέσσερα θέματα: α) Τῆς Ἄρτας, β) Τῶν Ἰωαννίνων, γ) Τῆς Βαγενετίας (περίπου ἢ περιφέρεια τοῦ Νομοῦ Θεσπρωτίας κατά τόν χρόνο (1936) τῆς ἰδρύσεώς του). Καί δ) Τοῦ Δελβίνου ἢ Ἀργυροκάστρου.

98. Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε «Οἱ Ἕλληνες Ἀρβανίτες». Ἰωάννινα, ἔκδοση Ἰδρύματος Βορειοηπειρωτικῶν Ἐρευνῶν, 1987, σελ. 174—180. Βλ. καί «Μνήμη Σουλίου» τ. Ε', σελ. 27—32, τήν ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ πού φέρει -μερομηνία 1896 καί τίς ὑπογραφές τῶν Σέχου, Μπότσαρη, Τζαβέλλα, τήν ὁποία παρουσίασε ὁ ἐπιμελητής τῆς σειρᾶς ΜΝΗΜΗΣ ΣΟΥΛΙΟΥ Βασίλης Κρασίτης.

99. Βασίλη Κρασίτη: «Ἡ Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων» 1988, σελ. 142 κ.έ.

100. Γ. Α. Δρίνου: «Χρονικά τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος» ἐκδ. 1966, σελ. 72—73.

101. Ἀλέξη Κύρου: «Ἑλληνική Ἐξωτερική Πολιτική», Ἰ.Α.Θ. 1955, σελ. 225.

102. «Ὁ Ἑλληνικός Ἀλυτρωτισμός», Παρίσι, 1913, σελ. 61.

103. Κων. Χ. Σκενδέρη: «Ὁ Βορειοηπειρωτικός Ἀγῶν» (1914), Ἀθήνα, 1929, σελ. 25. Βλ. καί ἐμπιστευτική ἔκθεση τοῦ Βασ. Μελᾶ τῆς 30.11.1913.

104. Στά Ἀπομνημονεύματά του, ὁ τότε πρέσβυς τῆς Γερμανίας στό Λονδίνο, ἔγραψε σχετικά, ὅτι: «Μόνη ἢ ἐπιθυμία ν' ἀποφευχθῆ παγκόσμιος πόλεμος ἔκανε τόν SIR EDWARD GRENVILLE νά ὑποχωρήσῃ στίς ἀξιώσεις τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας στό σημαντικό Ζήτημα τῆς Ἥπειρου».

105. Ὁ Γάλλος δημοσιολόγος RENE RUAUX, τίς ἀνταποκρίσεις του στόν Παρισινό «TEMPS» ἀπό τήν περιοδεία του τό Μάιο τοῦ 1913 στή Βόρεια Ἥπειρο, περιέλαβε στό βιβλίο του

πού στις όρχές του 1914 έξέδωκε μέ τίτλο: «LA MALHEUREUSE EPIPE» (Ή δυστυχισμένη Ήπειρος), διακηρύσσοντας στην Είσαγωγή του, ότι L' EUROPE VA LAISSER COMMETTRE UN GRIME (Ή Εύρώπη θ' αφήσει νά διαπραχθεί ένα έγκλημα).

106. Γ. Δ. Δρίνου «Χρονικά του Βορειοηπειρωτικού Άγώνος 1914», έκδ. 1966, συζήτηση στη Βουλή (συνεδρ. 38)20.2.1914 του Ήπειρωτικού Ζητήματος), σελ. 129—143.

107. Ή Ελλάδα μέ άπαντητική της 21.2.1914 διακοίνωση της στις έξι Μεγάλες Δυνάμεις ζήτησε μερικές συνοριακές τροποποιήσεις και έγγυήσεις για την ασφάλεια, την εκπαίδευση και τή θρησκεία των Έλληνικών πληθυσμών πού περιέρχονται στην Άλβανία.

108. Οι πριν του 1912 συνδυασμοί των Μεγάλων Δυνάμεων είχαν ως έξης: α) ANTANT, μέ μέλη την Άγγλία, Γαλλία και Ρωσία. Και β) ή ΤΡΙΠΛΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ, μέ μέλη τή Γερμανία, την Αύστρουγγαρία και την Ίταλία.

109. Γ. Α. Δρίνου, σελ. 101—2.

110. Του ίδιου, σελ. 118.

111. Κων)νου Χ. Σκενδέρη «Ό Βορειοηπειρωτικός Άγών 1914», σελ. 37 κ.έ.

112. Του άνωτέρω, σελ. 59.

113. Ό Δημ. Δούλης σέ σχετική πρόσκληση της προϊσταμένης του Άρχης, άπάντησε: «...Δηλύ, ότι ήτο όνειρον της ζωής μου νά άποθάνω διά την γενέτειραν».

114. Κων. Σκενδέρη, όπου άνωτέρω, σελ. 26 κ.έ.

115. Του ίδιου, σελ. 137 κ.έ. Άπ. Παπαθεοδώρου: «Αύτονομιακός Άγώνας της Βορ. Ήπείρου 1914», Άθ. 1985. Και Γ. Δ. Δρίνου, όπου άνωτέρω, υπ' άριθ 106 ύποσημείωσή μας.

116. Κων. Σκενδέρη, όπου άνωτ. σελ. 137—8.

117. Άλέξη Άδ. Κύρου: «Έλληνική Έξωτερική Πολιτική», 1955, σελ. 230, ύποσημείωση.

118. Άπ. Παπαθεοδώρου, όπου άνωτέρω, σελ. 8.

119. Οι πρώτες εκλογές έγιναν την 31.5.1915. Όσοι είχαν εκλεγεί δέν έγιναν δεκτοί από την Κυβέρνηση Βενιζέλου, έ-

πειδή — όπως υποστήριζε — προσέκρουσε στην Έξωτερική πολιτική, αλλά και από τον λόγον ότι η εκλογή τους έγινε με εκλέκτορες (σύμφωνα με τό Τουρκικό σύστημα), χωρίς να συνταχτούν Έκλογικοί Κατάλογοι.

120. Οι Κων)νος Σκενδέρης και Σ. Χαρισιάδης είχαν εκλεγεί και στίς πρώτες εκλογές.

121. Όμιλία του ε. τ. Πρέσβη Α. Ι. Κοραντή, τής 9.3. 1988 στην αίθουσα τής Αρχαιολογικής Έταιρείας τής Άθήνας, οργανωμένη από τό Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών.

122. Δημ. Εύαγγελίδη, όπου άνωτέρω, σελ. 126.

123. Ν. Ποπαδόπουλου: «Η Δούβιανη τής Δροπόλεως Β. Η.», 1970, σελ. 90 κ.έ.

124. Βασιλή Κρασιτη: «Οι Μουσουλμάνοι Τσάμηδες τής Θεσπρωτίας», 1986, σελ. 45.

125. Του ίδιου, όπου άνωτέρω.

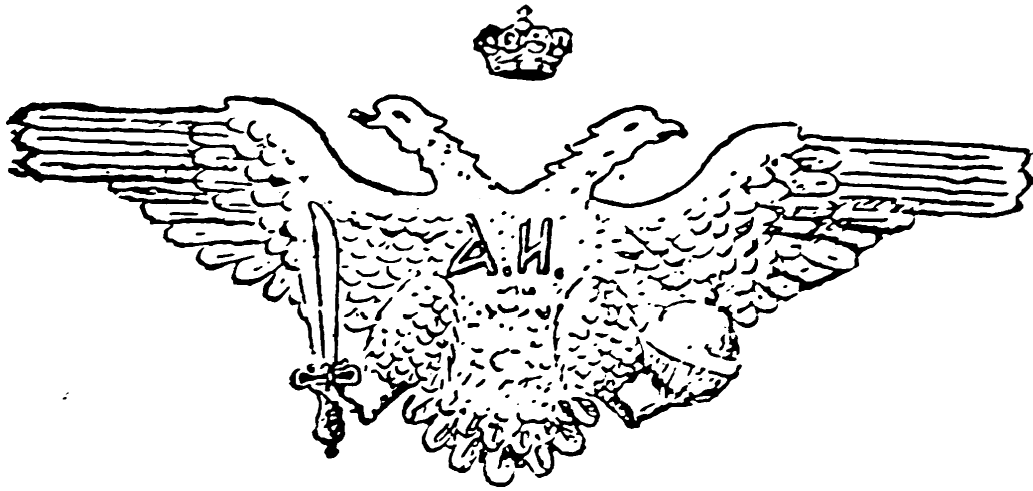
126. Α. Ι. Κοραντή, όπου άνωτέρω, σημείωση αριθ. 121.

127. Έφημ. «Τό Βήμα», Άθ. φύλ. τής 7.7.1961, από όπου άνωτέρω αναδημοσιεύτηκε ως έχει ακριβώς.

128. «Ψήφισμα τής Έερās Συνόδου τής Έεραρχίας τής Εκκλησίας τής Ελλάδος τής 7ης Οκτωβρίου 1981. Πούεδρος ό Αρχιεπίσκοπος Άθηνών και πάσης Ελλάδος ΣΕΡΑΦΕΙΜ.

129. Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονιτσης ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΥ «Η ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΗ ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ», Άθ. 1984.

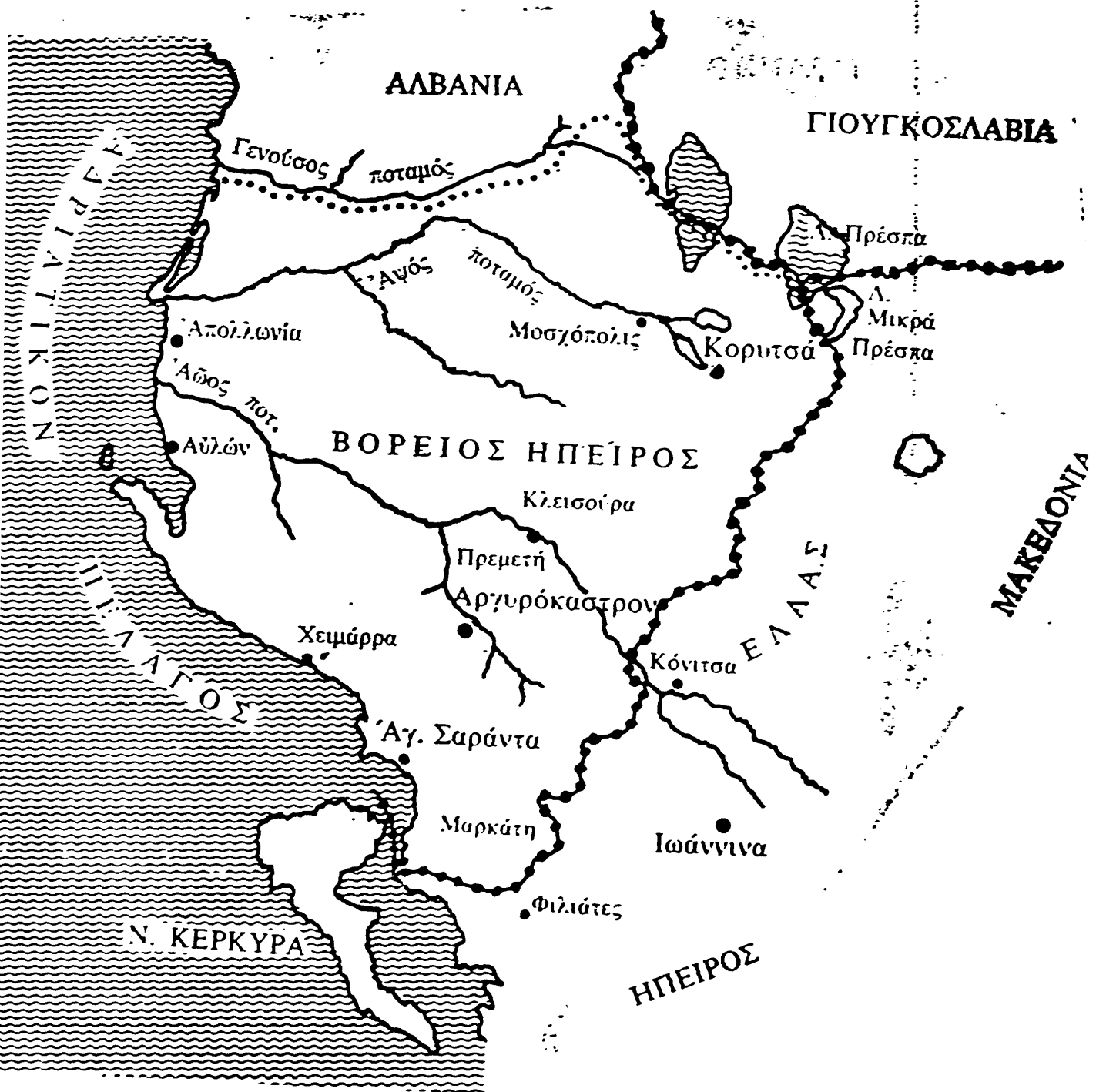

Ο Δικέφαλος αετός στη μέση της γαλανόλευκης σημαίας
της Αυτόνομης Ήπειρου.

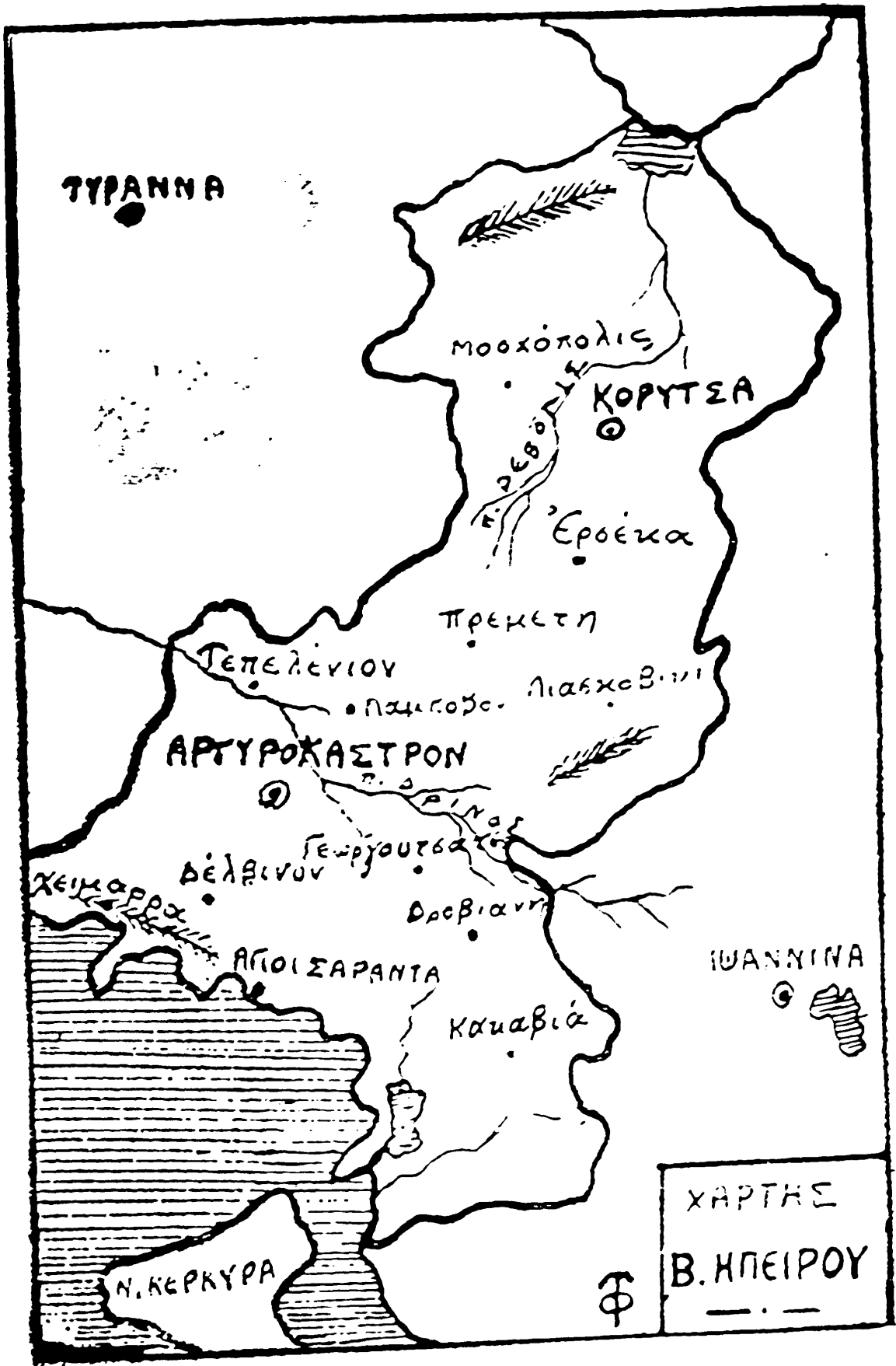
Η επίσημη σφραγίδα της Κυβερνήσεως της Αυτόνομης
Ήπειρου.

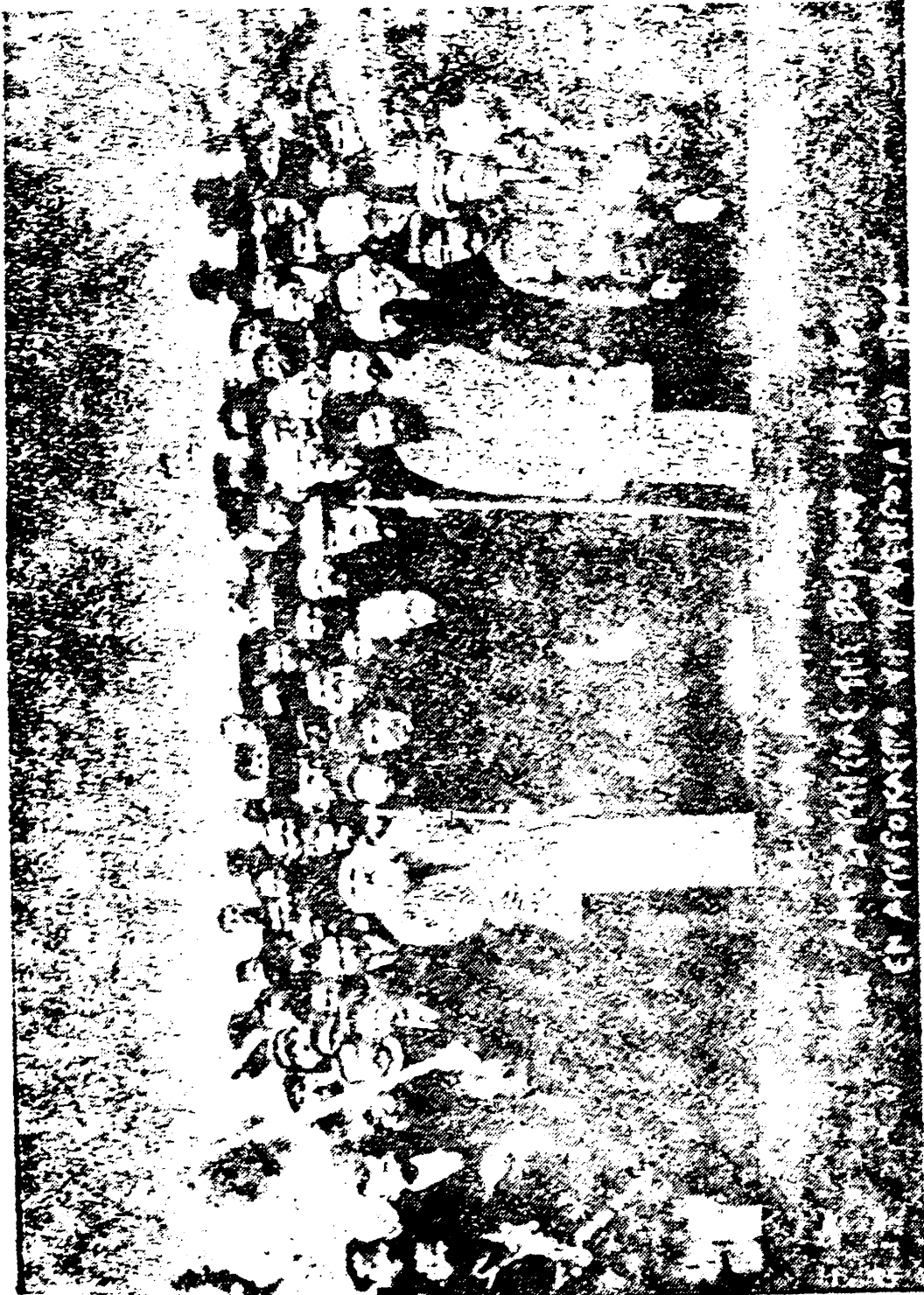
Ἡ Ἑλληγικώτατη Βόρεια Ήπειρος.

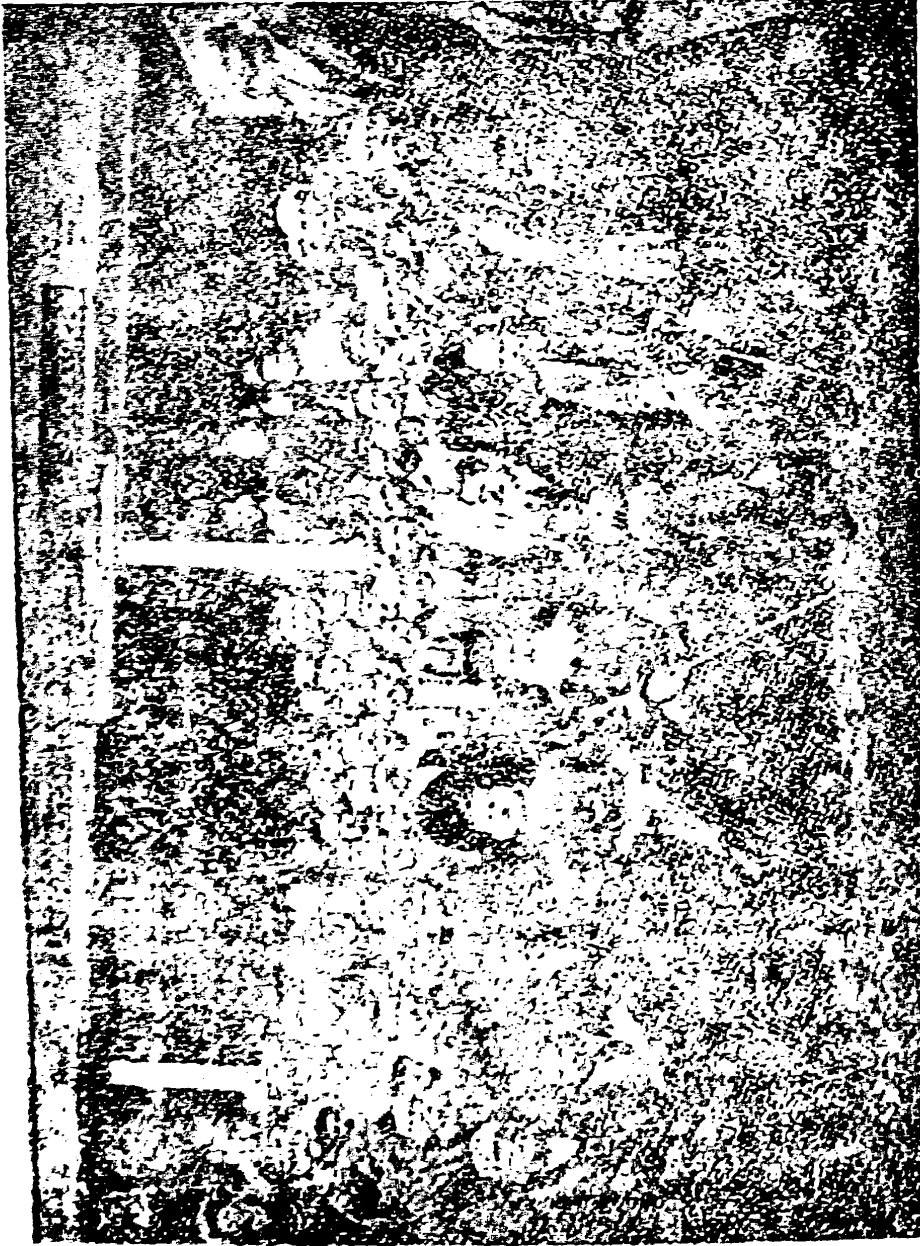
Ο χάρτης της Αυτόνομης Ήπειρου (1914)

ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ: 1914. Ο συντερχης Δημ. Δούλης, ο στρατηγός Δ. Ί-
ωάννου, ο Άντιπρίσ. τής Ελλάδας και ο αρχηγός Χωρ) κής Τρουπάκης.
(Άρχειο Βασ. Κραψίτη)

Οι Βουλευτές της Κορυτσάς τῶν πρώτων (Μαΐου 1915) ἐκλογῶν.
(Ἀρχεῖο Φωκίωνος Κ. Σκενδέρη)

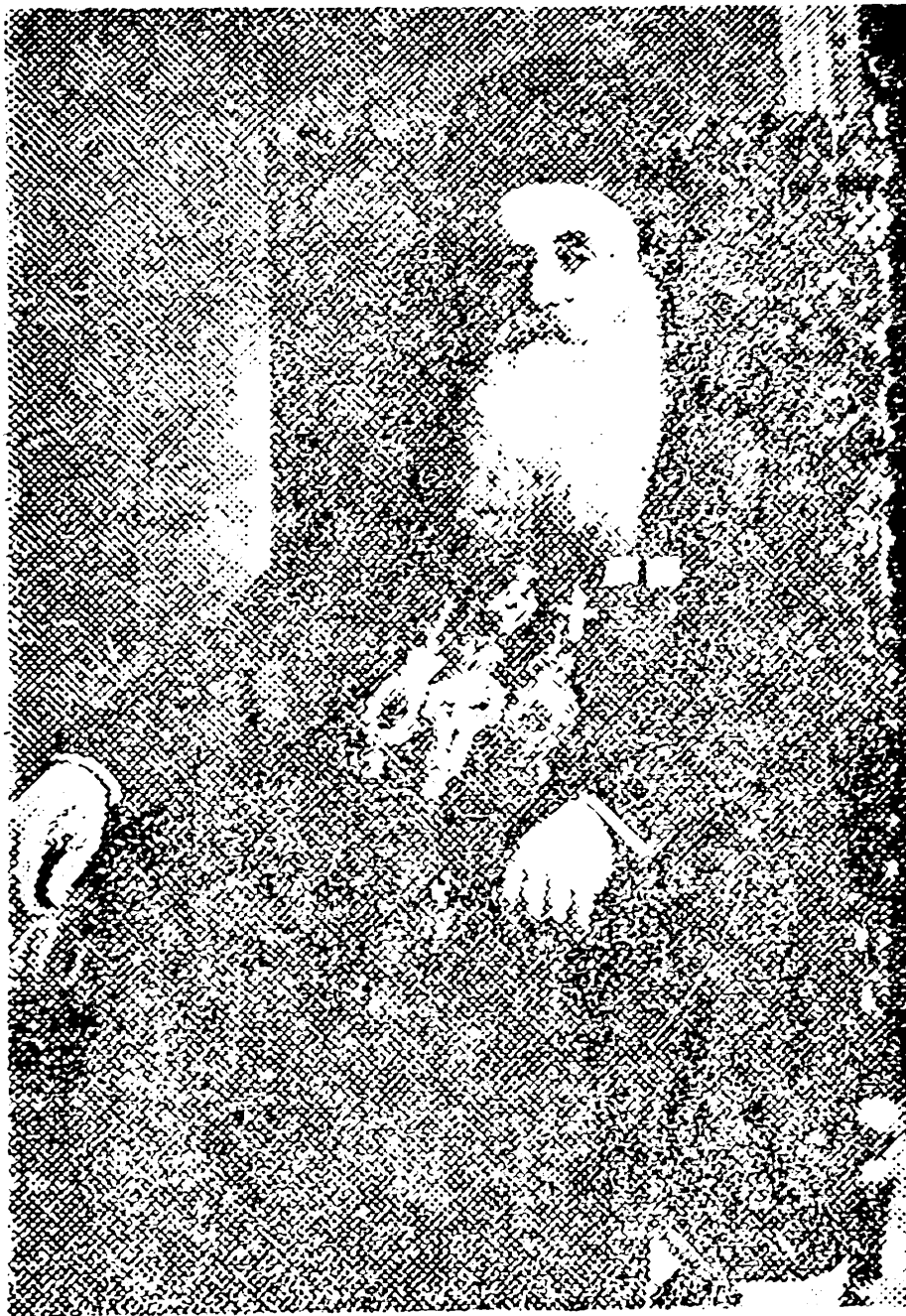
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΔΡΥΪΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ ΣΠΥ-
ΡΙΔΩΝ (ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ)

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ, Μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου, Πρόεδρος Κ.Ε.Β.Α.
(Ἀρχεῖο Ἑλένης Γκογκώνη, - Ἀμπαζή)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ

ΒΑΣ. ΣΑΧΙΝΗΣ

Η Μεσχοπέαλι μετά την καταστροφή τοῦ 1700.
(Ἄρχαιο Φωκίωτος Κ. Σκευδέρη)

ΒΟΥΘΡΩΤΟ: Ἀρχαῖος ναός πού μετατράπηκε σέ βαπτιστήριο τόν 6 μ.Χ. αἰώνα.

(Ἀρχεῖο Ἐλένης Γιογκώνη - Ἀμπαζῆ)

ΚΟΡΥΤΣΑ: Τό πρώτο συστηματικό της Βιβλιοπωλείο
(Άρχαιο Φωκίωτος Κ. Σκενδέρη)

Η ΚΟΡΥΤΣΑ

(Άρχαιο Φωκίωτος Κ. Σκευδέρη)

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΦΤΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
— Ἡ μορφή τοῦ Βορειοηπειρώτη Κων. Χρ. Σκενδέρη	15
A' Ἡ Ἑλληνικότητα τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα	21
B' Ἰλλυριοὶ - Ἀλβανοὶ - Ἑλληνισμός	31
Γ' Ἡ προέλευσις τῶν ὀνομάτων Ἀλβανία - Ἀλβανός (Ἀρβανίτης). Ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα	40
Δ' Ἱστορικὴ διαδρομὴ τοῦ χώρου	45
Ε' Ἀρχαιοελληνικὲς πόλεις στὸ χῶρο	55
ΣΤ' Ἐποικισμὸς Ἀρβανιτῶν στὴ λοιπὴ Ἑλλάδα	62
Ζ' Κλασικὴ παιδεία, ὀρθοδοξία στὸ χῶρο καὶ ἐξισλα- μισμός	71
Η' Ἐξεγέρσεις τῶν Ἠπειρωτῶν τῆς σημερινῆς Ἀλ- βανίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατία καὶ συμμετοχὴ τοὺς στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821, καθὼς καὶ μετὰ τὴν Ἑλληνικὴ Παλιγγενεσία	91
Θ' Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος 1912—1913 καὶ ἡ Β. Ἠπειρος	101
Ι' Τὸ Βορειοηπειρωτικὸ Ζήτημα	108
ΙΑ' Ἡ ἱερότητα τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνα καὶ τὰ ἀπαραίτητα ἑλληνικὰ δικαιώματα στὸ χῶρο	142
ΙΒ' Ἐπιλογικά	149
ΙΓ' Σημειώσεις	155
ΙΔ' Φωτογραφικὸ Λεύκωμα	164

Τύποις: Π. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ
 Νοταρὰ 20, Τηλ. 82.31.174, Ἀθήνα

ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ *

- Ἱερή Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πρωγονικῆς καὶ Κοι-
τῆς (Μητροπολίτης κ. Σεβαστιανός).
- Ἱερή Μητρόπολη Καλαβρυτινῶν καὶ Αἰγυλαίας (Μητρο-
πολίτης κ. Ἀμβρόσιος).
- Ἱερή Μητρόπολη Φωκίδος (Μητροπολίτης κ. Ἀθηναγό-
ρας).
- Ἀπόστολος Ε. Δημήτριος. Ἰωαννίδης Σταῦρος (στή μνήμη
τῆς μητέρας τοῦ Φρόσω, μάνας τοῦ Ζαγορίου). Κατσίκης
Κων)νος. Νικολάου Νικόλαος τοῦ Ματθαίου καὶ ἡ σύζυ-
γός του Ἀφροδίτη (Καναδάς). Σουλιώτης Γεώργιος. Καὶ
Τσουκλιέλη Ἀλέκος.

(*) Ἡ ἀνωτέρω ὀνόματα παραδίδονται ὑποδειγματικά σὺ
φρόνω, ὡς ἀπόδειξη τῆς ἐκτιμῆσεώς τους στήν ἰδεαλι-
στική θέσση τοῦ συγγραφέα καὶ γι' αὐτή του τήν ἔκδοσση.

